

Çin Ekonomisinin Gelişimi ve Türkiye'nin
İhracatına Etkisi

Kerem ELMACI
(Yüksek Lisans Tezi)

ESKİŞEHİR, 2008

**ÇİN EKONOMİSİNİN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE’NİN
İHRACATINA ETKİSİ**

Kerem ELMACI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Bülent GÜNSOY

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

2008

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

ÇİN EKONOMİSİNİN GELİŞİMİ VE TÜRKİYE’NİN İHRACATINA ETKİSİ

Kerem ELMACI

İktisat Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008

Danışman: Doç. Dr. Bülent GÜNŞOY

Çin Halk Cumhuriyeti 1 Ekim 1949’da kurulmuştur. Ülkenin kuruluşundan 1976 yılına kadar Çin’in dış dünya ile ilişkileri çok düşük düzeydedir. 80’li yıllarla birlikte ülkede dışa açılma çabaları başlamıştır. Çin bu yıllardan sonra hızlı ekonomik kalkınma yoluna girmiş, uluslar arası sistem ile bütünleşmeyi hedef olarak belirlemiştir. 1992 yılında Çin “ Sosyalist Piyasa Ekonomisi” anlayışını benimsemiştir. Çin 11 Kasım 2001 tarihinde DTÖ sistemine dahil olmuştur. Böylece Dünya Ekonomik Sistemine uyum çabaları sonuç vermiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti ile Türkiye ticari ilişkilerine bakıldığında gün geçtikçe Türkiye’nin dış ticaret açığı artış göstermektedir. Bu ticaret açığının ortaya çıkmasında birçok etken rol almaktadır. Türkiye uzun yıllar boyunca Çin ile ticari ilişkilerini geliştirmede yetersiz kalmış, bunun yanında önceki yıllarda düşük miktarda da olsa Çin’e ihraç ettiği ürünleri bile Çin’den ithal eder hale gelmiştir. Tabi ki tüm sorun Türkiye’den kaynaklanmamaktadır. Burada Çin’in sadece Türkiye’yi değil tüm dünyayı etkileyen ekonomik gelişimi ve reformları da ön plana çıkmaktadır.

Bu çalışmada Çin’in ekonomik gelişiminden, Türkiye ile ticari ilişkilerinden ve Türkiye ihracatına etkilerinden bahsedilecektir. Türkiye’nin Çin’e olan dış ticaret açığını azaltması, ayrıca üçüncü ülkelere karşı rekabet üstünlüğünü kazanması için çözüm önerileri öne sürülecek ve bunun önündeki Çin’den kaynaklanan engellerden söz edilecektir.

ABSTRACT**THE DEVELOPMENT OF CHINA'S ECONOMY AND EFFECTS
ON EXPORT OF TURKEY****Kerem ELMACI****Department of Economics****Anadolu University Graduate School of Social Sciences, 2008****Supervisor: Doç. Dr. Bülent GÜNSOY**

People's Republic of China was set up on 1st October 1949. From the establishment of the country to 1976 China's relationship with other countries was at a very low level. With 80's coming efforts to expand international trade relationships. After this years China started to the way of quick economic growth and become united whole with international system determined as on aim to. In 1992 China adapted the intellect of "Socialist Market Economy". On 11th November 2001, China was included in WTO. So, efforts to adaptation with World Economic System came to conclusion.

When looked at the trade relationships between China and Turkey, each day Turkey's foreign trade gap shows a decline. Lots of factors take role in occuring this trade gap. During long years, Turkey became insufficient in improving trade relationship with China, beside this on past years even the products, even if at low quantity, exporting to China came to a position to import from China. Of course the whole problem is not cause of Turkey. Here, China's economic development and reformations that shokes not only Turkey but the whole world highlights.

In this work, will be explained China's economic development, trade relationship with Turkey, and effects on Turkey's export. Solution suggestions will be proposed for Turkey's getting rid of with the foreign trade gap with china and also winning the superiority of rivalry against third world countries and will be explained the barriers that are in front of this which derives from China.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Kerem ELMACI'nın “Çin Ekonomisinin Gelişimi ve Türkiye’nin İhracatına Etkisi” başlıklı tezi tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **İktisat** Anabilim dalında Yüksek Lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Adı Soyadı

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Doç. Dr. Bülent GÜNSOY

.....

Üye :

.....

Üye :

.....

Enstitü Müdürü

ÖZGEÇMİŞ

Kerem ELMACI

İktisat Anabilim Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Ls.2005 Anadolu Üniversitesi; İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü

Lise 2001 Edirne Anadolu Öğretmen Lisesi, Fen Bölümü

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Edirne, 1 Kasım 1983

Cinsiyet: Erkek

Yabancı Dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZ	ii
ABSTRACT	iii
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv
ÖZGEÇMİŞ	v
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇİN HALK CUMHURİYETİ’NİN EKONOMİK GELİŞİMİ

1. ÇİN HALK CUMHURİYETİ’NİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI	2
1.1. Çin Halk Cumhuriyeti’nde Devlet Müdahalesinin Rolü	3
1.2. Çin Halk Cumhuriyeti’nin Nüfus Yapısı	6
2. ÇİN HALK CUMHURİYETİ’NİN MAKRO BÜYÜKLÜKLERİNİN	
DEĞİŞİMİ.....	10
2.1. İstihdam	10
2.2. Enflasyon	14
2.3. Büyüme	15
2.4. Gelir Dağılımı	19
2.5. Dış Ticaret	22
2.5.1. Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dünya Ticaretindeki Yeri	22
2.5.1.1.Çin Halk Cumhuriyeti’nin İhracatının Gelişimi	26
2.5.1.1.1.Çin Halk Cumhuriyeti’nin İhracatında	
Önemli Ülkeler	26
2.5.1.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti’nin Başlıca	
İhraç Ürünleri.....	28
2.5.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti’nin İthalatının Gelişimi	31

2.5.1.2.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin İthalatında	
Önemli Ülkeler.....	32
2.5.1.2.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Başlıca	
İthalat Ürünleri	33
2.6. Ödemeler Dengesi	36
2.7. Yabancı Sermaye	38
3. ÇİN HALK CUMHURİYETİ – DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ	
İLİŞKİLERİ	46

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN HALK CUMHURİYETİ – TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1. TARİHSEL SÜREÇ	53
2. EKONOMİK ANLAŞMALAR	55
3. DÜNYA TİCARETİNDE TÜRKİYE'NİN DURUMU.....	56
3.1. Türkiye'nin Dış Ticaretinin Gelişimi	56
3.2. Türkiye İhracatının Gelişimi	59
3.2.1. Türkiye İhracatında Önemli Ülkeler	60
3.2.2. Türkiye İhracatının Sektörel Yapısı	61
3.3. Türkiye'nin İthalatının Gelişimi	62
3.3.1. Türkiye'nin İthalatında Önemli Ülkeler	63
3.3.2. Türkiye İthalatının Sektörel Yapısı	65
4. ÇİN VE TÜRKİYE'NİN İKİLİ DIŞ TİCARETİ	66
4.1. Çin ve Türkiye'nin Karşılıklı Dış Ticaret Payları	68
4.2. Çin Halk Cumhuriyeti – Türkiye Dış Ticaretinin Ayrıntılı	
Kalemlerinin İncelenmesi	70
4.2.1. Türkiye'nin ÇHC'nden Fasıllara Göre Yıllık İthalatı	70
4.2.2. Türkiye'nin ÇHC'ne Fasıllara Göre Yıllık İhracatı	72

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN İHRACATINA ÇİN’İN ETKİSİ

1. TÜRKİYE İHRACATININ ÇİN’İN EKONOMİK GELİŞİMİNDEN ETKİLENDİĞİ SEKTÖRLER.....	77
1.1. Cam Sanayi	77
1.2. İnşaat Sanayi	81
1.3. Tekstil Sanayi	82
1.3.1. 2005’te Tekstil Sektöründeki Belli Başlı Ticaret Politikası Faaliyetleri.....	86
1.3.2. Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün ABD Pazarında Çin’in Etkileri.....	89
1.3.3. Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün AB Pazarında Çin’in Etkileri.....	92
1.3.3.1 Türkiye’nin AB Tekstil ve Hazır Giyim Pazarında Çin’e Karşı Rekabet Gücü.....	95
1.4. Metal Sanayi	96
2. TÜRKİYE’NİN İHRACATINI ARTIRMAK İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ.....	97
2.1. Girişimcilere Öneriler.....	98
2.1.1. Çin ile Turizm İlişkilerinin Geliştirilmesi.....	98
2.1.2. Çin’in Bölgelerine Göre Strateji Uygulanması.....	99
2.1.3. Bambu Ağları ve Guanxi’nin Etkin Bir Şekilde Değerlendirilmesi.....	100
2.1.4. Çin ile İşbirliği Zeminlerinin Genişletilmesi.....	101
2.1.5. Katma Değeri Yüksek Ürünlerin İhracatına Önem Verilmesi.....	103
2.1.6. Ürün Çeşitliliğine ve Markalaşmaya Önem Verilmesi.....	104
2.1.7. AR-GE Çalışmalarının Artırılması.....	105
2.1.8. Asya Pasifik Bölgesine Yönelmek ve Özellikle Çinli Firmalarla Temasa Geçilmesi.....	106

2.1.9. Çin’de Yaygın Olarak Kullanılan İşleme Rejimine Uygun Bir Strateji Geliştirmesi.....	106
2.2. Devletin Uygulayacağı Politikalar İçin Öneriler.....	107
2.2.1. Türkiye Ticaret Politikası Araçlarını İhracat Açısından İyi Değerlendirmelidir.....	107
2.2.2. DTÖ’ne Katılımından Sonra Çin ile İlgili Oluşturulan Mevzuatın Etkin Kullanımı Sağlanmalıdır.....	108
2.2.3. Türkiye İhracatçısının Önündeki Bürokratik Engeller Kalkmalıdır.....	108
2.2.4. Türkiye’nin Üretim Maliyetlerini Düşürmeli ve Bu Amaçla Sektörel Teşviklere Önem Verilmelidir	108
2.3. Devlet ve Girişimcilerin İşbirliğine Dayanan Çözüm Önerileri.....	109
2.3.1. Çin’e Karşı Çok Boyutlu Strateji Uygulanmalıdır.....	109
2.3.2. Hükümet-Sanayi İşbirliği Artırılmalıdır.....	109
2.3.3. İhracatın Finansmanına Önem Verilmelidir.....	110
2.3.4. Türkiye’nin Çin’e Doğrudan Yabancı Yatırım Yapma Konusunda Öneriler.....	110
2.3.4.1. Çin’de Yatırımı Olan Türk Şirketleri	112
2.3.5. Çin’in Doğrudan Yabancı Yatırımlarını Türkiye’ye Çekebilmek İçin Öneriler.....	114
2.3.6. “Fikri Mülkiyet Hakları”(IPR) ve Teknoloji Transferi Konusundaki Öneriler.....	115
3. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN ETKİN KULLANIMI	117
3.1. Dahilde İşleme İzin Belgesi İle Elde Edilen Avantajlar.....	117
3.2. Dahilde İşleme Rejiminde Karşılaşılan Sorunlar.....	121
3.3. Dahilde İşleme Rejiminde Çin Halk Cumhuriyeti’nin Yeri.....	122
4. ÇİN’İN TÜRKİYE İHRACATINA OLUMSUZ ETKİLERİNİN NEDENLERİ	124
4.1. Çin Pazarına Girişte Karşılaşılan Sorunlar	124
4.1.1. Çin’in İthalatta Uyguladığı Engeller.....	124

4.1.2. Çin’de İç Pazara Giriş Hakkı Konusunda Yaşanan Sorunlar.....	125
4.1.3. Çin’in Ticari Bankacılık İşlemlerinde Yarattığı Sorunlar..	125
4.1.4. Çin’e Hizmet Sektöründe Yatırım Yapmada Karşılaşılan Güçlükler.....	127
4.1.5. Çin’in Coğrafi Uzaklığı.....	127
4.1.6. Çin’in Fikri Mülkiyet Haklarını İhlal Etmesi.....	127
4.1.7. Çin’in Dış Ticaret Mevzuatının Yeterince Açık Olmaması.	128
4.2. Türkiye’nin Üçüncü Ükelere İhracatında Çin Rekabetinden Kaynaklanan Sorunlar.....	130
4.2.1. Çin’in Üretim Sürecinde Kurallara Uymaması.....	130
4.2.2. Çin’in Düşük Kur Rejimi.....	130
4.2.3. Çin’de Enerji Birim Fiyatlarının Düşüklüğü.....	132
4.2.4. Çin’de İşgücü Maliyetlerinin Düşük Olması.....	133
4.2.5. Çin’in İmalat Sektöründeki Etkisi.....	134
4.2.6. Çin’in Rekabet Gücünü Artıran Bazı Etmenler.....	135
4.2.7. Çin’in Dünya Fiyatlarına Etkisi.....	135
SONUÇ	139
KAYNAKÇA	143

TABLOLAR LİSTESİ

		<u>Sayfa</u>
Tablo 1:	Çin'in Nüfus Artış Planı 1980-2020.....	8
Tablo 2:	Çin'in Kırsal ve Kentsel Nüfus Dağılımının Planı 1980-2020.....	9
Tablo 3:	Çin'in 1980- 2002 Yılları Arasındaki İşgücü ve İstihdamı (milyon kişi).....	11
Tablo 4:	Kentsel ve Kırsal Alanlarda Çalışan Sayısının Değişimi (1000 kişi).....	12
Tablo 5:	1990 ve 2003 Yıllarında Çin'in Birincil, İkincil ve Üçüncül Sanayilerde İstihdam Payı	12
Tablo 6:	2004 Yılı Karşılaştırmalı İşgücü Verimliliği Göstergeleri.....	13
Tablo 7:	Yıllara Göre Çin Halk Cumhuriyeti Enflasyon Oranları (1986-2005).....	15
Tablo 8:	1960-2004 Yılları Arasında Çin'in GSMH Büyüme Oranları	16
Tablo 9:	Çin ve Dünya'nın Reel GSMH Yıllık Artış Oranı 1996-2004.....	16
Tablo 10:	Çin Halk Cumhuriyeti'nin GSYİH, Kişi Başına Gelir, Büyüme Oranı Tablosu (1998-2006).....	17
Tablo 11:	Çin Halk Cumhuriyeti'nde GSMH'nin Sektörel Dağılımı (1988-2005).....	18
Tablo 12:	Çin ve Türkiye'nin Yıllara Göre Gini Katsayısı Değerleri (1973-2005).....	20
Tablo 13:	Çin ve Türkiye'nin 2001,2004 Yıllarındaki Karşılaştırmalı Gelir Dağılımı Tablosu	22
Tablo 14:	1983-2006 Yılları Arasında Çin'in Dünya Ticaretindeki Payı	23
Tablo 15:	Çin'in İhracatı ve İthalatı, 1980-2005.....	24
Tablo 16:	Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dış Ticaret Rakamları (1994-2006)	24
Tablo 17:	1970-2003 Yılları Arasında Büyük Piyasaların Toplam İthalatları İçinde Çin'in Payı(Yüzde).....	27

Tablo 18:	1997-2005 Yılları Arasında Çin Halk Cumhuriyeti'nin En Çok İhracat Yaptığı 10 Ülke	27
Tablo 19:	2006 Yılında Çin'in En Çok İhracat Yaptığı 10 Ülke.....	28
Tablo 20:	Çin'in İhracat ve İthalat Bileşenleri(Milyar Dolar).....	29
Tablo 21:	ÇHC'nin 2000-2006 Yılları Arasında Başlıca İhraç Ürünleri.....	30
Tablo 22:	1980-2003 Yılları Arasında Çin'in İthalat Yaptığı Başlıca Ülkeler.....	32
Tablo 23:	1999-2005 Yılları Arasında Çin Halk Cumhuriyeti'nin En Çok İthalat Yaptığı 10 Ülke	32
Tablo 24:	2006 Yılında Çin'in En Çok İthalat Yaptığı 10 Ülke.....	33
Tablo 25:	ÇHC'nin 2000-2006 Yılları Arasında Başlıca İthal Ürünleri	35
Tablo 26:	2005 ve 2006 Yılları Arasında Çin'in Ödemeler Dengesi (Milyon ABD Doları).....	37
Tablo 27:	Çin'e Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımlarının Geldiği Ülkeler, 1979-1993 (%)	40
Tablo 28:	Türkiye ve Çin'de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, 1986-2006(Milyar \$).....	42
Tablo 29:	Doğrudan Yabancı Yatırımların Ülkelere Göre Dağılımı(2000-2005) (Milyar \$).....	43
Tablo 30:	1993-2006 Yılları Arasında Dünya'daki Toplam DYY'ların İçinde Çin'e Yapılan DYY'ın Payı (Milyar Dolar)	44
Tablo 31:	1923-2006 Dönemi Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları (Milyon Dolar).....	58
Tablo 32:	1990-2004 Yılları Arasında Türkiye'nin Dünya Ticaretindeki Payı	59
Tablo 33:	Türkiye'nin İhracatında Önemli Ülkelerin Toplam İhracatımızdaki Payları (1995-2005)	61
Tablo 34:	İhracatın Sektörel Dağılımı (1980-2006)	62

Tablo 35:	Türkiye'nin İthalatında Önemli Ülkelerin Toplam İthalatımızdaki Payları (1995-2005)	64
Tablo 36:	Türkiye İthalatının Sektörel Dağılımı (1980-2003).....	65
Tablo 37:	1984-2006 Yılları Arasında Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Dış Ticaret Rakamları ('000 Dolar)	67
Tablo 38:	Çin ve Türkiye'nin Karşılıklı Dış Ticaret Payları (1997-2005).....	69
Tablo 39:	1983-2006 Yılları Arasında Türkiye'nin Çin'den İthalatının Sektörel Dağılımı(%).....	70
Tablo 40:	Türkiye'nin Çin'den İthalatı (1997-2006) 1000\$	71
Tablo 41:	Türkiye'nin Çin'den İthalatında İlk Beş Kalem (2005-2006).....	72
Tablo 42:	1984-2006 Yılları Arasında Türkiye'nin Çin'e İhracatının Sektörel Dağılımı(%).....	73
Tablo 43:	Türkiye'nin Çin'e İhracatı (1997-2006) (1000 \$)	74
Tablo 44:	Türkiye'nin Çin'e İhracatında İlk Beş Kalem (2005-2006)	75
Tablo 45:	Türkiye'nin Cam Ürünler İhracatı (Milyon Dolar).....	77
Tablo 46:	Dünya Düz cam İhracatı (2004) (Milyon Dolar).....	78
Tablo 47:	Dünya Cam Ev Eşyası İhracatı (2004) (Milyon Dolar).....	79
Tablo 48:	Dünya Emniyet Camları İhracatı(2004).....	79
Tablo 49:	Dünya Cam Lifleri (Cam Yünü Dahil) İhracatı (2004)	80
Tablo 50:	Lider Tekstil İhracatçıları.....	84
Tablo 51:	Lider Hazır Giyim İhracatçıları.....	84
Tablo 52:	1990-2004 Yılları Arasında Türkiye ve Çin'in Tekstil Ürünleri İhracatı.....	85
Tablo 53:	1990-2004 Yılları Arasında Türkiye ve Çin'in Hazır Giyim İhracatı.....	85
Tablo 54:	ABD'nin Tekstil İthalatında Önemli Ülkeler.....	90

Tablo 55:	ABD'nin Hazır Giyim İthalatında Önemli Ülkeler.....	90
Tablo 56:	2005 Yılında ABD'nin Tekstil ve Hazır Giyim İthalatında Türkiye ve Çin'in Yeri.....	91
Tablo 57:	AB-15'in Tekstil ve Hazır Giyim İthalatında Başlıca Ülkeler (1000 Euro).....	93
Tablo 58:	AB(25)'in Tekstil İthalatında Önemli Ülkeler.....	94
Tablo 59:	AB(25)'in Hazır Giyim İthalatında Önemli Ülkeler.....	94
Tablo 60:	2005 Yılında Ocak-Ekim Ayları Arasında AB(25)'in Tekstil ve Hazır Giyim İthalatında Türkiye ve Çin'in Yeri.....	95
Tablo 61:	1996-2005 Yılları Arasında Düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgeleri (Milyon Dolar).....	119
Tablo 62:	1996-2005 Yılları Arasında Dahilde İşleme İzin Belgelerinin En Fazla Düzenlendiği 5 Alt Sektör (Milyar Dolar).....	120
Tablo 63:	Bazı Dünya Ülkelerindeki Birim İşgücü Maliyetleri Göstergesi....	133

ŞEKİLLER LİSTESİ**Sayfa**

Şekil 1:	Türkiye’nin 1980-2006 Yılları Arasındaki İhracat Değerleri (Milyon ABD Doları)60
Şekil 2:	Çin-Türkiye İkili Dış Ticareti (1997-2006).....68

GİRİŞ

Çin Halk Cumhuriyeti 1980’li yıllardan itibaren dünya ekonomisinde oldukça önemli bir yer edinmeye başlamıştır. Zaten büyük nüfusuyla yeterince tanınmış olan Çin, serbest piyasa ekonomisini benimsedikten sonra; yabancı sermayenin ilgi odağı olmuş, istikrarlı büyüme rakamları ile de dikkat çekmiştir.

Türkiye ile Çin Halk Cumhuriyeti’nin ticari ilişkilerine bakıldığında süreç Türkiye’nin aleyhine işlemektedir. Türkiye’nin Çin’e ihracatı, yapılan ithalatın yanında çok düşük değerler almaktadır. Ayrıca üçüncü ülkelere karşı Çin’le rekabet etmek güçleşmiştir.

Bu tezde Çin Ekonomisinin Gelişimi ve Türkiye ihracatına etkisi incelenecektir. Çalışmanın birinci bölümünde, Çin Halk Cumhuriyeti’nin ekonomik gelişimi aktarılacaktır. 1980’lerden günümüze ülkenin sosyo-ekonomik yapısı, makroekonomik büyüklüklerinin seyri, DTÖ ile ilişkileri incelenecektir.

İkinci bölümde, Çin Halk Cumhuriyeti’nin Türkiye ile ekonomik ilişkileri incelenecektir. Öncelikle bu ilişkinin tarihsel süreci aktarılıp, ekonomik anlaşmalara yer verilecektir. Ardından Türkiye’nin dünya ticaretindeki yerinden ve Çin Halk Cumhuriyeti ile karşılıklı ticaret verilerinden bahsedilecektir. Bu bölümün sonunda, Çin Halk Cumhuriyeti ile Türkiye’nin dış ticaretinin ayrıntılı kalemleri incelenecektir. İncelemeyi yaparken fasıllara göre yıllık ihracat ve ithalat verilerinden faydalanılacaktır.

Son bölümde ise Türkiye ihracatına Çin’in etkileri incelenecektir. Öncelikle Türkiye ihracatının bu güne kadar en fazla etkilendiği sektörlerle ilgili bilgi verilecek, ardından Türkiye’nin Çin’e ve diğer ülkelere ihracatının artırılması için devlet ve girişimcilere yönelik çözüm önerileri öne sürülecek ve bunun önündeki Çin’den kaynaklanan engellerden söz edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN EKONOMİK GELİŞİMİ

1. ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN SOSYO-EKONOMİK YAPISI

Ülkenin nüfusu 2006 yılı tahminine göre 1,313 milyondur ve 2020 yılında 1,488 olacağı tahmin edilmektedir.

Çin'de dil olarak genelde Putonghua-Kuzey Çincesi, Pekin dialekti olarak bilinen, Mandarin ve pek çok yerel dialekt ve dil kullanılmaktadır.

Çin'in dini yapısı resmi olarak Ateizm'dir. Ancak ülkede öne çıkan dinler Konfüçyanizm, Budizm ve Taoizm'dir. Bunlar dışında Müslümanlık ve Hristiyanlık da yer almaktadır. Genelde Çin kökenli olanların çoğu Budizm, Taoizm ve Hristiyanlık arasında bölünmüştür. Uygur, Kırgız, Kazak, Hui, Özbek ve Tatar azınlıklar Müslüman'dır.

Başkenti Pekin'dir. Ülke Komünist Tek Parti Yönetimi ile idare edilmektedir. Cumhurbaşkanı Hu Jin Tao'dur. Başlıca önemli şehirleri Pekin, Chongging, Shanghai, Tianjin, Guangzhou'dur.

Yüzölçümü 9561000 kilometrekaredir. Bunun %10'u tarım alanı, %30'u otlak, %15'i ormanlık ve bozkırdır.

Komşuları batıda Pakistan, Afganistan, Tacikistan, Kırgızistan, Kazakistan; kuzeyde Moğolistan Halk Cumhuriyeti ve Rusya Federasyonu; doğuda Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti; güneydoğuda Makao; güneyde Laos, Birmanya, Vietnam, Hindistan, Bhutan, Nepal'dir.

Ülkenin para birimi Renminbi (Yuan)'dır. 2007 yılına göre Döviz Kuru 1 USD = 7.4 Yuan, Kişi başına GSMH = 1,926 \$'dır.

1.1. Çin Halk Cumhuriyeti’nde Devlet Müdahalesinin Rolü

Çin her ne kadar dünya ekonomik konjonktürünü kendine uyarlamaya çalışıp “Sosyalist Piyasa Ekonomisi”ni benimsemiş olsa da, devlet sektörü ekonominin temel direği olmayı sürdürmektedir. Çin yapısal reformlarla hızlı iktisadi büyümenin birleştirildiği Doğu Asya stratejisini izlemesine rağmen kamu mülkiyeti altındaki sektörlerin büyüklüğü nedeniyle bölge ülkelerinden temelde farklılık göstermektedir. Bu ülkenin sergilediği sıra dışı büyüme, ekonomik alanda geniş kamu mülkiyetinin büyümenin düşmanı olduğu şeklindeki görüşle tezat oluşturmaktadır.¹ Ancak Çin ekonomisinin asıl performansı özel, kolektif ve yabancı sermayeli girişimlerden kaynaklanmaktadır.²

Çin, 1978 yılına kadar dışa kapalı bir ekonomik sisteme sahipti. Ancak 1978’den sonra, merkezi planlar daha çok yol gösterici bir özellik kazandı. Yerel idarelerin yetkileri arttırıldı. Çin’in planlı ekonomisi, taşralı ve yerel liderlerin daha büyük otorite ve kontrol istekleriyle yerinden yönetiliyordu. Bunun sonucunda, merkezi reform girişimleri, teşebbüslere uygun fırsatları ve seçenekleri genişleten tedbirler almaya ve zorunlu tedbirler yürürlüğe koymaktansa düşük seviyeli idarelere odaklandı. Böylece, Çin fiyat denetimlerini kaldırmadı ama piyasa fiyatlarında dolaşan satışların payını artırdı.³ Üretim planlaması yok olmamış fakat denetim mesafesi giderek küçülmüştür.⁴

1970’lerin sonlarında başlayan ekonomik reformlar üç bileşenden oluşmaktadır. Çin’in reform liderleri, yoksul kalmış yerlerde aile çiftçiliği denemeleri yapılmasına olanak tanımıştır. Çin’li liderlerin, “ev halkı sorumluluk sistemi”ni onaylamasıyla, yerli

¹ Alper Toközlü ve Ebru Arısoy. “**Doğu Asya Mucizesinin Sonu**”, TC.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, İnternet Adresi: <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/10ozsayma98.doc>, (Erişim Tarihi: 21.02.2007), s.3.

² Deniz Çakıroğlu. “**Çin Ülke Profili, 2006**,” T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (Ankara. 2006), s.3.

³ Çin’de, ticari ürün fiyatlarının yüzde 90’ı piyasada belirlenmekte; hükümetse, petrol, elektrik, ilaç, kömür, tarım ürünleri ve diğer temel ihtiyaçların fiyatlarını belirlemektedir. Devlet yardımları, devlete ait teşebbüslerin toptancı ve perakendecilere çok düşük fiyata mal üretmesi ve satmasına olanak vermektedir. (Heritage Foundation and The Wall Street Journal, **Index of Economic Freedom 2007**, İnternet Adresi: <http://www.heritage.org/research/features/index/country.cfm?id=China>, Erişim Tarihi: 12.10.2007)

⁴ Atilla Sönmez. **Doğu Asya Mucizesi ve Bunahımı Türkiye İçin Dersler**, (İkinci Baskı. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yayınları, 2003), s. 206.

girişimciler, Çin’li çiftçilerin büyük çoğunluğunu yerel ortaklıklardan arazi kiralayan kiracılara dönüştürmüştür.

İkinci bir reform, 1979 yılında Guangdong Eyaleti’nde üç ve Fucian Eyaleti’nde bir olmak üzere dört “Serbest Ekonomi Bölgesi” açılmasıdır. Bu bölgelerde, yabancı veya yerli özel kişilerin hafif sanayi dallarında ihracata yönelik yatırım yapmalarına ve üretimlerinin bir kısmını iç piyasada satmalarına izin verilmiştir. Bu bölgelerin küçük ölçeği ve Pekin’e uzak konumu, “Açık Kapı Politikası”nın ilk evrelerinin Çin’in politik sınıfındaki sert tartışmalardan doğduğunu göstermektedir. Kentsel endüstri sektörü, Çin’in erken reform gündemindeki üçüncü maddeydi. Politik girişimler yine küçük ve kararsızdı. Endüstriyel şirketlerin, devlet hazinesini canlandıran bir teşvik aracı olarak kazançlardan makul bir payı ellerinde bulundurmalarına izin verilmekteydi. Şirketler, endüstriyel harcama ve ürünlerin sınırlı piyasa hissesi nedeniyle kalıcı kazanç için pazar oluşturmaya teşvik edildi.⁵

Tarım reformları, ani bir başarıydı. Çok büyük (ve tümüyle beklenmedik) üretim artışları, çiftlik gelirlerini yükseltti ve milyonlarca çiftçinin de enerji ve üretkenliği arttı. Yapılan reformların değişken etkisi, harcamaların dengesini bozdu ve rekabeti artırdı. Rekabet karı azaltmıştır. Sosyalist Çin’de, sermaye varlığı hacmini kontrol eden hükümet ajansları ve devlete ait teşebbüsler son derece sıkıntı yaşadı. Çin hükümeti devlete ait olmayan sektörlerde büyümeyi teşvik etmekte ve devlet firmalarına özel sektörle rekabet etmeleri yönünde baskı yaptı. Pek çoğu düşürülmüş ücret karşılığında sadece vardiyalı olarak çalışan işçilerin oluşturduğu devlet firmalarındaki atıl kapasite ile çalışmaktaydı.⁶ Bazı teşebbüsler, finansal baskılara, yeni ürünler geliştirerek, masrafları artırarak ve üretkenliği yükselterek tepki gösterdi.

Çin’de, başka ülkelerde yapılan devlet sanayi-özel sanayi ayrımını yapmak güçtür. Çünkü çoğu zaman köy veya kasabayı yöneten kamu veya parti yöneticileriyle “özel” şirketlerin yöneticileri aynı kişilerdir. Şüphesiz özel yabancı sermaye

⁵ Thomas G Rawski. “China’s Ecoomy After Fifty Years: Retrospect and Prospect”, (Pittsburgh, 1999) İnternet Adresi: <http://www.pitt.edu/~tgrawski/paper99/rawski-intlj.htm>, (Erişim Tarihi: 9.10.2007), s.2.

⁶ Toköz, a.g.e., s.1.

yatırımlarını “özel” sermaye saymak gerekir. Ancak yabancı sermayenin büyük kısmı Denizaşırı Çin’li sermayesidir. Bunlar her zaman “yerli” sermayeyle ortaklaşa yatırım yapmaktadırlar. Yerli sermayenin katkısı arsa, arazi olabileceği gibi, yerli kaynakların kullanımında öncelik sağlayacak “Devlet İlişkilerini” yönetmek de olabilir. Örneğin yörede büyük elektrik kıtlığı olsa bile bu işletmelerin elektriği garantilidir. Gerçek hayatta bu durum, eş-dost akrabalık veya hemşerilik ilişkilerinin veya siyasi gücün, kişi veya şirket çıkarları için kullanılması demektir.⁷ Ancak Çin’le geçmişte bağı olmayan yatırımcılar birtakım sıkıntılarla karşılaşmaktadır. Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne katılımı, çalışma ortamını genişletti, fakat zayıf kanun yönetmelikleri, şeffaflık eksikliği ve karmaşık uyum süreci, yabancı yatırımcılar için en büyük engelleri oluşturmaktadır. Hükümet, sadece belli sektörlerde yabancı yatırımlara izin vermektedir. Merkez bankası, döviz girişini ve ülkeden çıkışını kontrol etmekte, Hükümet de, sermaye piyasasındaki yatırımları denetlemektedir. Ortada; geniş çaplı denetimler, hükümet uyum zorunlulukları ve dövizde nitel limitler, cari transferler ve sermaye işlemleri vardır.⁸

Çalışan insan sayısının sadece son yıllarda az çok keskin şekilde düşmeye başlamasına rağmen, 1978-2000 döneminde Devlet birimlerinin istihdam payı sürekli düşmektedir. 1966’dan itibaren, Hükümet, devlet sektöründe işten çıkarılmanın temel bileşeni olan devlet işlerinden ayrılan fazlalık işçileri değerlendirmek için iş bulma merkezleri kurdu. Yalnızca küçük ölçekli bir yatırım gerektiren piyasa sektörlerine girmek özel şirketler için çok kolay olduğundan; devletin istihdam payı en çok, toptan ve perakende satış ticareti ve catering hizmetleri gibi sektörlerde düşmektedir. Ancak finans ve sigorta gibi büyük yatırımların olduğu sektörlerde, devlet birimleri hala büyük bir istihdam payını elinde tutmaktadır.⁹

Çin’in finansal sistemi, karmaşık ve hükümet tarafından sıkı şekilde denetlenmektedir. 2005’te 30000’den fazla finansal kurum iş yapmaktaydı. Bankacılık sektörü, finansal sistemin en büyük parçası ve neredeyse tümüyle devlete aittir. Dört

⁷ Sönmez, a.g.e., s. 209.

⁸ Heritage Foundation and The Wall Street Journal, **Index of Economic Freedom 2007**
İnternet Adresi: <http://www.heritage.org/research/features/index/country.cfm?id=China>, (Erişim Tarihi: 12.10.2007)

⁹ Ming Lu ve diğerleri, “**Employment Restructuring During China’s Economic Transition**”, Monthly Labor Review. Cilt no 125, Sayı no 8: 26-32, (August 2002), s. 28.

büyük devlet bankası, bankacılık servetinin yüzde 53'ünden fazlasını elinde tutmaktadır. İşlem dışı borçların, yüzde 25'lik resmi rakamdan çok daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Devlet, kredi vermeyi yönetmekte ve dört büyük devlet bankası, öncelikle devlete ait teşebbüslere borç vermektedir. Çok sayıda yabancı banka şubeler açmakta ama ağır yasalarla karşılaşmaktadır. Sermaye piyasaları, zayıf idare ve yasal kusurlarla sınırlanmış ve sinmiştir. Sermaye piyasalarına yabancı katılım sınırlıdır. Daha gevşek kısıtlamalarla karşılaşan yabancı sigorta şirketlerinin sayısı ise hızla artmıştır.¹⁰ Sonuç olarak Çin'de ekonomik serbestleşme reformları gerçekleştirilmekte olsa da devletin ekonomi üzerindeki etkisi sürmektedir. Çin'in ekonomik yapısı üzerinde belirleyici olan bir diğer önemli konu ise büyük nüfustur. Aşağıdaki bölümde Çin'in nüfus yapısından bahsedilecektir.

1.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Nüfus Yapısı

Çin'in nüfusunun yapısı ve artışı, önemli bir ekonomik belirleyicidir, çünkü iş kaynakları için sınırlar belirlemekte ve tüketim, tasarruf ve kamu harcamalarını etkilemektedir. Çin'de aşağı yukarı bütün azgelişmiş ülkelerde olduğu gibi, II. Dünya Savaşı sonrasında sağlık konusunda hızlı ilerlemeler yaşanmıştır. Böylece ölüm oranlarında düşüşler meydana gelmiştir. Zaten yeterince kalabalık olan nüfusun kontrol altında tutulması için 1970'lerin ortalarından başlayarak, Çin, katı bir doğum kontrol politikası uygulamaya başlamıştır. Bu politika yürürlüğünde doğum oranının azalmasıyla, ülkenin nüfusbilimsel yapısı, çalışma yaşındaki bireylerin (yani, 15 ile 64 yaş arası)yüzdesi artarken, toplam nüfusa göre çocuk yüzdesi azalmaktadır.¹¹

Çin'de uygulanan ve bazı çevrelerde, özellikle tutucu Hristiyan çevrelerde şiddetle eleştirilen “Her Aileye Bir Çocuk” politikası, Çin'de nüfus artış hızının düşmesinin en önemli nedenidir.

¹⁰ Heritage Foundation and The Wall Street Journal, **Index of Economic Freedom 2007**, İnternet Adresi: <http://www.heritage.org/research/features/index/country.cfm?id=China>, (Erişim Tarihi: 12.10.2007)

¹¹ He Jianwu; Li Shantong; Sandra Polaski. “**China's Economic Prospects 2006–2020, Trade, Equity, and Development Program**”, Carnegie Papers. Number 83: 9-11 (April 2007), s.11.

Ülkenin yüksek güçlü ekonomik büyümesinin sürdürülmesini tespit eden, Çinli politika yapıcılar, ekonomistlerden, katı tek çocuk politikasını yumuşatarak ve hatta kaldırarak gelecek dönemdeki işçi açığından ne kadar korunabilecekleri konusunda fikirler talep etmektedirler. Nüfus uzmanları; seyrek tarım arazisi ve su kaynaklarıyla 1.3 milyarlık bir ulus olan Çin'in, sağlıklı bir ekonomik büyümeyi sürdürmek ve yeni bir nüfus patlaması yaratmadan yaşlanan toplum oluşumunu geciktirmek için hangi yolu izlemesi gerektiği konusunda ekonomistlerle çatışma içindedirler. Hükümetin 1979'dan itibaren uygulamaya koyduğu Çin'in tek çocuk politikası, ülkede genel olarak sevilmemektedir. Batı'da, devlet emrindeki aile planlama kotalarını yürütmek için zorla ve baskıyla düşük yaptırtan yerel yetkililer suistimale meyilli olduğu için eleştirilmektedir. Ama hükümete yaygın düşmanlığa rağmen, politika Çin'in zaten büyük olan nüfusunun büyümesini başarıyla kontrol altına almaktadır ve bu politika uygulanmamış olsaydı Çin'de en az 300 milyon fazladan insan daha olacağı tahmin edilmektedir.¹²

Tek çocuk politikası Çin'de özgü bazı istisnai durumlarda uygulanmamıştır. Örneğin Çin'de geleneksel olarak erkek çocuklar kız çocuklara tercih edilmekte olduğu için azınlık kökenli kırsal topluluklarda, ilk iki çocuğun kız olması halinde üçüncü çocuğu kadar izin verilmektedir. Çinliler bu duruma da teknolojinin yardımı ile çözüm üretmiştir. Doğumdan önce çocuğun cinsiyetini gösteren teknolojilerin gelişmesi Çin'de kız çocuk düşürme oranlarını yükseltmiştir. Bunun yanında, özellikle hızla şehirleşen nüfusta kız çocuklarının eğitimi büyük ilerlemeler göstermektedir. Kız çocuklarının ilk eğitimi ve daha da önemlisi orta ve yüksek eğitimi konusunda sağlanan ilerleme, doğurganlık oranlarındaki düşüşün sebeplerinden biridir.¹³

Çin'in nüfus verileri ve gelecekteki nüfus artış tahminleri incelendiğinde; düşük ve azalan orana rağmen, Çin nüfusu önümüzdeki on üç yılda artmaya devam edecektir. Nüfus artış oranının, 2010'a kadar yüzde 0.8 civarında kalacağı öngörülmektedir.

¹² Antoaneta Bezlova. "Population-China: Baby Boom or Bust", China Center for Economic Research at Peking University, (BEIJING, Mar 17) İnternet Adresi: <http://ccer.pku.edu.cn/en/ReadNews.asp?NewsID=6383>, (Erişim Tarihi: 21.10.2007), s.1.

¹³ Sönmez, a.g.e., s. 350.

2010'dan 2020'ye kadar, artış oranı, yüzde 0.67'ye düşecektir. 2020'de Çin nüfusunun 1.419 milyar olması beklenmektedir. (Tablo 1)

Tablo 1: Çin'in Nüfus Artış Planı 1980-2020

Çin'in Nüfus Artış Planı 1980-2020							
	1980	1990	2000	2005	2010	2015	2020
Toplam Nüfus (Milyon Kişi)	987.1	1,143.3	1,265.8	1,306.0	1,347.0	1,387.0	1,419.0
İşgücü (15-64 Yaş Arası) (Milyon Kişi)	607.1	762.6	888.6	918.1	968.5	997.3	994.7
Yaşlılar (64 Yaş Üstü) (Milyon Kişi)	48.4	64.0	88.6	99.3	111.8	133.2	168.9
İşgücü (15-64 Yaş Arası) (Yüzde)	61.5	66.7	70.2	70.3	71.9	71.9	70.1
Yaşlılar (64 Yaş Üstü) (Yüzde)	4.9	5.6	7	7.6	8.3	9.6	11.9

Kaynak: He Jianwu; Li Shantong ve Sandra Polaski. "China's Economic Prospects 2006–2020, Trade, Equity, and Development Program". Carnegie Papers. Number 83: 9-12, (April 2007), s.10.

1980'den 2000'e kadar, çalışabilecek yaştaki nüfus oranı ortalama olarak yüzde 2'nin üstünde artarken, toplam nüfusa göre ortalama yıllık nüfus artış oranı yaklaşık yüzde 1.3'tü. Çalışabilecek yaştaki nüfusun, 2010'a kadar toplam nüfusun yaklaşık yüzde 72'si gibi yüksek bir rakama ulaşana kadar, artmaya devam edeceği tahmin edilmektedir. 2015'ten sonra, iş gücünün hem oranı hem de mutlak büyüklüğü, küçük çocuk nüfusunun devamlılığına bağlı olarak muhtemelen yavaş yavaş azalacaktır. Buna paralel olarak, yaşlı nüfusun toplam nüfustaki payı, özellikle 2010'dan sonra artmaya devam edecektir. 2000'deki yüzde 7'lik paya göre, yaşlıların, 2020'ye kadar nüfusun yüzde 11.9'unu oluşturacağı tahmin edilmektedir.

Çin'li nüfusbilimciler, şu anki nüfus gidişatı böyle devam ederse, 2035'te 65 yaş ve üstü insan sayısının nüfusun yüzde 20'sini oluşturacağını tahmin etmektedirler. Çin'in ulusal zenginliği böyle giderse, hızla kırlaşan bir ulusun yükünü omuzlarında taşıyamayacaktır. ¹⁴

2005 yılında çıkan bir Birleşmiş Milletler çalışmasına göre, Çin'de 60 ya da üstü yaştaki insanların sayısının, 2050'de geçen yıla oranla sadece yüzde 10.9'dan nüfusun yüzde 31'ine yükselmesi yani 430 milyonu geçmesi beklenmektedir. Bu, 2050'de

¹⁴ Bezlova, a.g.e., s.1

öngörülen yüzde 21.7'lik dünya ortalamasının bir hayli üstünde olacaktır. Rapor, kişi başına GSMH'nın sadece 1000 doları biraz geçtiği gelişmekte olan bir ülkede yaşlanan nüfus oluşumunun benzersiz bir durum olduğunu söylemektedir. Rapora göre; "Ülke, zenginleşmeden önce yaşlanan dünyadaki tek örnektir." Çin neredeyse 30 yıl önce dış dünyaya açılmaya başladığından beri, milyonlarca insan iş aramak için dış kesimlerden şehirlere akın etmiş ve ülkenin ayakkabıdan arabaya kadar her şeyi yapan bir dünya fabrikasına dönüşmesine ön ayak olmuştur. Analistler, Çin'in yaşlanan nüfusundan dolayı bir "emekli maaşı zaman ayarlı bombası"yla yüzleşeceği uyarısında bulunmaktadır.¹⁵

Çin nüfusu bulunduğu bölgelere göre incelendiğinde; 1980'li yıllarda kentsel nüfusun toplam nüfus içindeki payı nispeten düşük iken 2005 yılında bu pay %43.0'a yükselmiştir. Buna nazaran kırsal nüfusun toplam nüfus içindeki payı azalış eğilimine girmiştir. Son yıllarda Çin'de bölgesel gelişme farklılıkları ve köyden kente göç, en temel siyasi sorunlar arasında yer almaktadır. Şehirleşme sürecinin, 2020'ye kadar yüzde 55'e ulaşacağı kentsel nüfus payıyla hızlanacağı tahmin edilmektedir.(Tablo 2) Nüfus yapısındaki değişimler Çin'in ekonomik yapısının şekillenmesinde büyük role sahiptir. Bir sonraki konuda bu kadar büyük nüfusa sahip olan Çin'in ekonomik yönden gelişimi incelenecektir.

Tablo 2: Çin'in Kırsal ve Kentsel Nüfus Dağılımının Planı 1980-2020

Çin'in Kırsal ve Kentsel Nüfus Dağılımının Planı 1980-2020								
	1980	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Toplam Nüfus (Milyon Kişi)	987.1	1,143.3	1,211.2	1,265.8	1,306.0	1,347.0	1,390.0	1,419.0
Kentsel Nüfus (Milyon Kişi)	191.4	302.0	351.7	458.4	562.1	630.0	710.0	780.0
Kırsal Nüfus (Milyon Kişi)	795.7	841.4	859.5	807.4	745.4	720.0	680.0	640.0
Kentsel Nüfus (Yüzde)	19.4	26.4	29.0	36.2	43.0	47.0	51.0	55.0
Kırsal Nüfus (Yüzde)	80.6	73.6	71.0	63.8	57.0	53.0	49.0	45.0

Kaynak: Kaynak: He Jianwu; Li Shantong ve Sandra Polaski. "China's Economic Prospects 2006–2020, Trade, Equity, and Development Program". Carnegie Papers. Number 83: 9-12, (April 2007), s.10.

¹⁵ International Business Times, "China's aging population to slow economy: report", (Reuters China, 20.8.2006)

2. ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NİN MAKRO EKONOMİK BÜYÜKLÜKLERİNİN DEĞİŞİMİ

2.1. İstihdam

1980'ler ve 1990'lar boyunca, Çin, ekonomik kalkınma ve kurumsal reformların bir sonucu olarak, hatırı sayılır bir istihdam yapılandırılması içine girdi. Devlet sektöründeki istihdam küçülürken, özel sektör temel iş kaynağı olmuştur. Çalışan insan sayısının sadece son yıllarda keskin bir şekilde düşmeye başlamasına rağmen, 1978-2000 döneminde Devlet birimlerinin istihdam payı sürekli düşmektedir. Yalnızca küçük ölçekli bir yatırım gerektiren piyasa sektörlerine girmek özel şirketler için çok kolay olduğundan; devletin istihdam payı en çok, toptan ve perakende satış ticareti ve catering hizmetleri gibi sektörlerde düşmektedir. Ancak finans ve sigorta gibi büyük yatırımların olduğu sektörlerde, devlet birimleri hala büyük bir istihdam payını elinde tutmaktadır. 1990'lardan itibaren, genel olarak, hem kendi işini kuran hem de özel teşebbüslerde, yüksek bir artış oranı kaydedilmiştir.¹⁶

Çin'de, çalışabilir yaştaki nüfus oranı oldukça fazladır, fakat gözle görülür bir işsizlik problemi de vardır. Bunun sebepleri;

- Halkın ortalama eğitim seviyesinin düşük olması,
- Toplam işgücü arz ve talep hacmindeki çelişkili durum,
- Şehir istihdamındaki artan baskı ve fazla kırsal kesim işçisinin tarımsal olmayan sektörlere kaydırılması,
- İş gücüne yeni katılımlardan kaynaklanan istihdam problemi ve işten çıkarılmış işçilerin yeniden işe alınması durumudur.¹⁷

Çin'in istihdamının yıllara göre gelişimi incelendiğinde; çalışabilir yaştaki nüfusun (15-64 yaş), toplam nüfusa oranı 1980 yılında %60,18 iken, bu oran 2002 yılının sonunda %70,29'a yükselmiştir. İşgücüne katılma oranı da artışını devam ettirmiş ve 2002 yılı sonunda %83,5 olmuştur. İşgücü içerisinde istihdam edilemeyen

¹⁶ Lu, a.g.e., s. 25.

¹⁷ Chinese Government's Official Web Portal, **China's Employment Situation and Policies (2004)**, İnternet Adresi: http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_17992.htm, (Erişim Tarihi: 7.8.2007), s.5.

kişilerin oranı yani işsizlik oranı ise 1980 yılında %1,3 olup, 2002 yılına gelindiğinde %2,1 olarak hesaplanmıştır. Bu yıllar içerisinde kentsel alandaki işsizlik oranı toplam işsizlik oranından daha yüksektir. Son yıllarda, istihdam baskısı sürekli olarak artarken, Çin Hükümeti, kentsel işsizliğin hızlı artışını frenlemek için pek çok tedbirler almıştır. 2003 sonuna göre, kayıtlı işsizlik oranı, kentsel kesimlerde yüzde 4.3'tür, ve kayıtlı işsiz kentli sayısı, sekiz milyondur. Kentsel ve kırsal kesim için istihdam yapısına göre Kentsel kesim çalışanlarının toplam istihdamdaki payı 1980 yılında %25 iken, 2002 yılında bu oran % 33,6'ya yükselmiştir. (Tablo 3)

Tablo 3: Çin'in 1980- 2002 Yılları Arasındaki İşgücü ve İstihdamı (milyon kişi)

İşgücü ve İstihdam (Milyon Kişi)						
	1980	1990	1995	2000	2001	2002
Nüfus	987.1	1,143.3	1,211.2	1,265.8	1,276.3	1,284.5
Çalışabilir Nüfus(15-64)	594.1	763.1	829.0	888.0	894.3	903.0
İşgücü	429.0	653.2	687.4	739.9	744.3	753.6
Katılma Oranı(Yüzde)	72.2	85.6	82.9	83.3	83.2	83.5
İstihdam	423.6	647.5	680.7	720.9	730.3	737.4
İşsizlik						
Toplam İşgücü İçindeki Yüzdesi	1.3	0.9	1.0	2.6	1.9	2.1
Toplam Kentsel İşgücü İçindeki Yüzdesi	4.9	3.2	3.4	7.6	5.6	6.1
Kentsel Nüfus						
İstihdam	105.3	170.4	190.4	231.5	239.4	247.8
Kırsal Nüfus						
İstihdam	314.8	477.1	490.3	489.3	490.9	489.6

Kaynak: Ray Brooks. "Labor Market Performance, China's Growth and Integration into the World Economy Prospects and Challenges", OCCASIONAL PAPER. Sayı no 232; 51-61, Washington DC, IMF (2004), s.53

2003'te, toplam çalışan nüfus 744,3 milyona ulaşmıştır, bunun yüzde 34,4'e karşılık gelen 256,3 milyonu, kentsel nüfus çalışanıdır ve yüzde 65,6'ya karşılık gelen 487,9 milyonu kırsal kesim çalışan nüfustur. 1990'dan 2003'e, çalışan nüfus, yıllık ortalama 7,45 milyon artmıştır. (Tablo 4)

Çin'in İstihdamı endüstriyel yapısına göre incelendiğinde; İstihdam büyümesi, özellikle ülkenin üçüncü derece¹⁸ endüstrilerinde hızlı gerçekleştiği ortaya çıkmaktadır. Çin'de 1990'dan 2003'e, üçüncü derece endüstride çalışanların oranı, 218,09 milyona

¹⁸ Birincil endüstriler, hayvan yetiştiriciliği, ormancılık, ve balıkçılıktan oluşur; madencilik ve ocak işletmeciliği, imalatçılık ve inşaat sektörü ikincil endüstriler olarak sınıflandırılır; bankacılık ve sigortacılık, toptan satış ve perakende satış ticareti ve catering hizmetleri ve de sosyal hizmetler üçüncül endüstriler olarak kabul edilirler.

ulaşan çalışan sayısı ile düzgün şekilde yüzde 18,5'ten yüzde 29,3'e yükselmektedir; ikinci derece endüstride çalışanların oranı, 160,77 milyona ulaşan çalışan sayısı ile yüzde 21,4'ten yüzde 21,6'ya yükselmiş ve birinci derece endüstride çalışanların oranı, 365.46 milyona ulaşan çalışan sayısı ile yüzde 60.1'den yüzde 49.1'e düşmüştür. (Tablo 5) İmalat endüstrisinin istihdam payı 1980'lerin sonunda zirve yapmıştır ve bundan sonra düşme eğilimine girmiştir. Üçüncül endüstrinin seçme sektörleri özellikle de, toptan satış ve perakende satış ticareti ve sosyal hizmetlerle catering hizmetleri- kendi istihdam paylarını hızla büyütmektedirler. Hizmet sektörü, 1978'den 2000'e, büyük miktarda iş pozisyonu sağlamakla kalmamış, aynı zamanda, yüksek gelir- istihdam esnekliği sayesinde çok işçi çekebilir duruma gelmiştir. Gelişmiş ülkelerde olduğu gibi, Çin'in hizmet sektörü de esas iş yaratıcısı haline geldi. Ülkenin iş gücü daha iyi eğitim görmeye başlamış ve çalışanların ortalama yaşı yükselmiştir; bunun sebebi, devlet ve ortak mülkiyet aleyhine özel teşebbüslerde hızlı istihdam yapılanması ve büyümesidir.

Tablo 4: Kentsel ve Kırsal Alanlarda Çalışan Sayısının Değişimi (1000 kişi)

Kentsel ve Kırsal Alanlarda Çalışan Sayısının Değişimi (1000 kişi)		
Yıl	Toplam Kişi Sayısı (Kırsal Alan + Kentsel Alan)	Kentsel Alanda Çalışan Kişi Sayısı
1998	706370	216160
1999	713940	224120
2000	720900	231510
2001	730300	239400
2002	737400	247800
2003	744320	256390

Kaynak: Chinese Government's Official Web Portal, İnternet Adresi:
http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_17992.htm, (Erişim Tarihi: 7.8.2007)

Tablo 5: 1990 ve 2003 Yıllarında Çin'in Birincil, İkincil ve Üçüncül Sanayilerde İstihdam Payı

1990 ve 2003 Yıllarında Çin'in Birinci İkincil ve Üçüncül Sanayilerde İstihdam Payı		
Endüstri Derecesi	1990	2003
Birinci Derece Endüstri	60.1%	49.1%
İkinci Derece Endüstri	21.4%	21.6%
Üçüncü Derece Endüstri	18.5%	29.3%

Kaynak: Chinese Government's Official Web Portal, İnternet Adresi:
http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_17992.htm, (Erişim Tarihi: 7.8.2007)

Çin’de tarımdan diğer sektörlere işgücü kayması, tarım sektöründe daha az emekle daha çok mal üretebilen modern teknolojilere geçilmesine neden olmuştur. Öte yandan sanayi ve hizmetlerde de yüksek istihdam ve yüksek verimlilik meydana gelmiştir.¹⁹ Diğer ülkelerle karşılaştırıldığında Çin’in işgücü verimliliğinde geldiği nokta daha açık olarak ortaya çıkmaktadır.

2004 yılında aralarında Çin’in ve Türkiye’nin de bulunduğu 9 ülkenin karşılaştırmalı işgücü verimliliği göstergelerine göre; Çin’in işgücü verimliliğinin; gelişmiş ülkelere nazaran düşük olduğu görülmektedir. Türkiye’nin işgücü verimliliği Çin’e göre daha yüksektir. Ancak Çin’in ve verimliliği düşük olan diğer ülkeler olan Hindistan ve Romanya’nın önemli avantajlarından biri imalat sanayinde işgücü maliyetlerinin saatte 1 doların altında olmasıdır.(Tablo 6)

Tablo 6: 2004 Yılı Karşılaştırmalı İşgücü Verimliliği Göstergeleri

Ülkeler	Verimlilik (Bin Dolar) (1)				Çalışılan Saat Başına (Dolar)		Yıllık Ortalama Çalışılan Saat
	Genel	Tarım	Sanayi	Hizmetler	Verimlilik	İşgücü Maliyeti (2)	
ABD	81.9	70.2	103.6	76.8	43.22	21.97	1.985
Japonya	57.8	17.9	67.6	56.5	31.03	21.54	1.864
Belçika	71.4	36.8	77.3	70.6	42.06	30.45	1.722
Almanya	60.6	33.6	63.8	60.2	36.17	32.84	1.674
Polonya	33.6	4.4	37.6	41.3	17.65	2.54	1.901
Romanya	18.2	7.8	24.1	22.1	9.15	0.53	1.992
Çin	9.4	2.6	20.9	9.8	4.78	0.75	1.958
Hindistan	7.3	3.6	11.5	12.7	3.10	0.60	2.347
Türkiye	24.0	8.5	30.6	32.2	11.4	3.46	2.154

Kaynak: IMD World Competitiveness Yearbook 2005, İnternet Adresi:

<http://www.economy.bsu.by/library/World%20Competitiveness%20Yearbook.htm>, (Erişim Tarihi: 09.8.2007)

(1) GSYİH/Çalışan Sayısı

(2) İmalat Sanayi

Gelişmiş ülkelerle hatta bazı gelişmekte olan ülkelerle kıyaslandığında, Çin’in iş gücü daha az eğitilidir. Ancak bu değişmektedir. Çin’deki istihdam yapılanması, gelişmiş ülkelerdekilerle bazı benzer özellikler paylaşmaktadır. Birincisi, üçüncül

¹⁹ Ramazan Tezcan. **Gelişen Asya Pasifik Bölgesi ve Çin**, (Ankara: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Matbaası, Temmuz 1993), s. 13

endüstri özellikle hizmet sektörü, temel iş olanağı sağlayıcısı haline gelmiştir. İkincisi, iş gücü, daha üst düzey tecrübe ve daha fazla bilginin ekonomik geçişte artan derecede önemli rol oynamasından dolayı, daha eğitimli hale geldi. Üçüncüsü, ortalama çalışan yaşı, gençlerin eğitime devam etmesinden dolayısıyla da iş piyasasına daha sonra girmelerinden dolayı kısmen yükseldi. Son olarak, kadınların iş gücündeki payı, erkeklerinkinden daha düşüktü, buna rağmen devlete ait birimlerdeki payları yükseldi. Çin ekonomisinin kendine has özellikleri de vardır. Ülkenin hızlı ekonomik gelişimi, endüstriyel yapısının hızla değişen koşullara uydurulmasını gerektiriyordu ve bu işlem pek kolay olmadı. Dahası, mülkiyet tipine göre çalışan insanların bileşimi, yenilenme döneminde büyük oranda değişti. Devlete ait ve topluluğa ait birimlerdeki istihdam payı, özellikle, özel kuruluşların girmeyi görece zor bulduğu imalat ve hizmet sektörleri gibi sektörlerde keskin bir düşüş gösterdi. Bu zaman içinde, özel teşebbüsler, hem zaten işi olanlar hem de piyasaya yeni girenler için en büyük iş sahası yaratıcısı oldu.²⁰

2.2. Enflasyon

Çin Halk Cumhuriyeti 1980'lerde hızlı bir ekonomik büyüme sürecine girmesine rağmen 1990'ların ortasından itibaren enflasyon oranını düşük tutmayı başarmıştır. 1994 yılında ani fiyat artışları nedeniyle enflasyon oranı %27'lik zirveyi görmüştür. Ancak bu yıldan 1998 yılına kadar fiyatlardaki düşümler sebebiyle enflasyon oranı da azalmıştır. 2000 yılının başlarında küçük çapta fiyat artışları olsa da bu fazla uzun sürmemiştir. Bu dönemde kayıtlı en büyük fiyat artışı %1.7 olmuştur(Mayıs 2001). Düşük enflasyonun ve yüksek büyüme oranlarının bir arada gerçekleşmesinin temel sebebi azalan mal fiyatlarıdır.²¹ 2004 yılında enflasyon önceki yıllara nazaran artmış ancak 2005 ve 2006 yıllarında düşük seyrine devam etmiştir. (Tablo 7) Ancak 2007 yılından itibaren enflasyon artışı görülmektedir.

²⁰ Lu, a.g.e., s. 29

²¹ Tarhan Feyzioğlu. "Price Dynamics in China", China's Growth and Integration into the World Economy Prospects and Challenges, IMF. Occasional Paper 232: 13-20, (Washington DC, 2004), s. 14.

Tablo 7: Yıllara Göre Çin Halk Cumhuriyeti Enflasyon Oranları (1986-2005)

Yıl	Enflasyon Oranı (%)
1986	7.7
1987	8.8
1988	20.7
1989	17.8
1990	2.1
1991	2.1
1998	-0.8
1999	-1.5
2000	0.4
2001	0.7
2002	-0.8
2003	1.2
2004	3.9
2005	1.8
2006	1.5

Kaynak:

1. China Annual Inflation Rates, İnternet Adresi: http://www.worldwide-tax.com/china/chi_inflation.asp, (Erişim Tarihi: 19.9.2007), s.1. (1998-2004 Yılları Arasındaki Oranlar)
2. Country Factfile, İnternet Adresi: <http://www.euromonitor.com/factfile.aspx?country=CN>, (Erişim Tarihi: 12.9.2007), s.1. (2005 ve 2006 Yıllarındaki Oranlar)
3. Tezcan, **a.g.e.**, s. 54 (1986-1991 Yılları Arasındaki Oranlar)

Önümüzdeki süreçte Çin'in enflasyona karşı önlemleri incelendiğinde; para politikası hedefi olarak Çin'in istikrarlı para politikası uygulamaya ve mal fiyatlarının istikrarını korumaya devam etmesi, kredi artışını sağlıklı bir seviyede koruması ve kredi yapısını sağlıklı hale getirmesi gerekmektedir.

2.3. Büyüme

Ekonomik reform ve dışa açılma politikalarının başladığı 1970'lerin sonlarından beri Çin büyük bir ekonomik gelişme yaşamaktadır. 1978'den 2004'e kadar Çin'in GSMH'sının büyüme oranı yıllık ortalama %9,5 olarak hesaplanmıştır. Bu da o zamana kadar dünyadaki GSMH büyümesinin en yüksek seviyesidir. Çin makro kontrol politikalarını geliştirerek ve güçlendirerek son yıllarda istikrarlı ve hızlı büyümesini sürdürmüştür.

Tablo 8: 1960-2004 Yılları Arasında Çin'in GSMH Büyüme Oranları

1960-2004 Yılları Arasında Çin'in GSMH Büyüme Oranları	
Yıllar	Yıllık Ortalama Artış (%)
1960-1965	2,1
1965-1970	5,3
1970-1975	5,1
1975-1980	6,1
1980-1985	11,0
1985-1990	7,8
1990-1995	12,9
1995-2000	8,5
2000-2004	9,4

Kaynak: UNCTAD, Trade and Development Report, 2006. İnternet Adresi:
http://www.unctad.org/en/docs/tdr2006_en.pdf (Erişim Tarihi: 04.3.2007) s.46

Çin, Reel GSMH artış oranlarına göre son yıllarda dünya ortalamalarının çok üzerinde ekonomik büyüme gerçekleştirmiştir. Çin, Dünya ekonomisinin durgun olarak nitelendirildiği yıllarda bile istikrarlı bir şekilde büyümeye devam etmiştir. (Tablo 9)

Tablo 9: Çin ve Dünya'nın Reel GSMH Yıllık Artış Oranı 1996-2004

Çin ve Dünya'nın Reel GSMH Yıllık Artış Oranı 1996-2004									
	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Çin	9.6	8.8	7.8	7.1	8.0	7.3	8.0	9.3	9.5
Dünya	4.1	4.2	2.8	3.7	4.7	2.4	3.0	3.9	5.0

Kaynak: Jiayao Bi. "China's New Concept For Development", China in a Globalizing World. UNCTAD, Geneva (2005) s. 107

1997-1998 Asya finansal krizinin dışsal şoklarıyla ve 2001-2002 küresel ekonomik durgunlukla karşı karşıya kalan Çin, artan yurtiçi taleple hızlı ekonomik büyümeyi aynı oranda tutmak için aldığı yeniden yapılandırma önlemlerinin yanı sıra, tedbirli para politikasını benimsedi. 2003'te Çin SARS salgınının önemli etkilerinin üstesinden geldi ve ilk kez kişi başına düşen GSMH'sı 1000 doları geçerek ve toplam 1.4 trilyon dolarlık GSMH ile %9.3'lük büyüme oranına ulaştı. Bazı sektörlerdeki ekonomik sorunlar ve artan enflasyonist baskılardan, özellikle artan sabit yatırımlar ve hammadde ve tarım ürünü fiyat artışlarından kaçınmak için Çin hemen politik amacını

değiştirmiş ve ekonomiyi rahatlatmak, hızlı büyüme trendini korumak için birçok etkili makro kontrol önlemleri almıştır.²²

Çin'in ekonomik büyümesi 1998 yılından itibaren incelendiğinde; GSYİH'sı istikrarlı bir şekilde artış göstermektedir. 1998 yılında 1 trilyon \$'ın altında bir değer almışken, 2006 yılında bir önceki yıla göre %10,5 artarak 2.6 trilyon \$'a ulaşmıştır. 1998 yılında kişi başına gelir 770 \$ iken, 2005 yılına gelindiğinde 1750 \$'a yükselmiştir. Büyüme oranı ise 1998 yılında %7.8 iken 2006 yılında %10.5 olarak hesaplanmıştır.(Tablo 10)

Tablo 10: Çin Halk Cumhuriyeti'nin GSYİH, Kişi Başına Gelir, Büyüme Oranı Tablosu_(1998-2006)

Yıl	GSYİH (Milyar \$)	Kişi Başına Gelir (\$)	Büyüme Oranı (%)
1998	954,3	770	7.8
1999	991,4	790	7.1
2000	1.080,7	860	8.0
2001	1.175,7	920	7.3
2002	1.266,1	990	8.0
2003	1.436,6	1.110	9.3
2004	1.681,3	1.231	9.5
2005	2.224,9	1.750	9.9
2006	2.600,0	-	10.5

Kaynak:

1. DTM, Çin Halk Cumhuriyeti, İnternet Adresi:
http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/ASYA_AVUST/CHC.doc, (Erişim Tarihi: 16.02.2007) (1998-2004 yılları temel kaynak)
2. DEİK, Çin Ülke Bülteni, Kasım 2006, İnternet Adresi:
http://www.deik.org.tr/bultenler/2006112818541Cin_kasim2006.pdf, (Erişim Tarihi: 10.12.2006)

Çin'in büyümesinin sektörler itibariyle analizi dikkate alındığında; sanayi sektörü, temel sanayi reformlarının başlatıldığı yıl olan 1978'de toplam üretimin %49'unu oluşturmuşken, 1990 yılında sanayi sektörünün toplam üretim içindeki payı %52.2'dir. Sanayi sektöründeki büyüme, 1985'te %21.4, 1987'de %17.7 ve 1988 yılında %20.8 olarak gerçekleşmiştir. 1992 yılında ise sanayi üretiminde meydana gelen artış %20'dir. Özellikle güney bölgelerinde bulunan serbest ticaret bölgeleri ve özel

²² Sebastian Dullien. "China in a Globalizing World", (United Nations Conference on Trade and Development Geneva, United Nations 2005), İnternet Adresi: http://www.unctad.org/en/docs/gdsmdpb20051_en.pdf, (Erişim Tarihi: 13.2.2007), s. 106.

ekonomik bölgelerdeki endüstriyel büyüme, Çin ortalamasının oldukça üstünde gerçekleşmektedir. Bu bölgelerdeki sabit yatırımların artırılması, modern teknolojilere geçilmesi ve ucuz işgücü gibi faktörler ile Çin'in sanayide büyük gelişmeler sağladığı ve dünya üretimi içindeki payını ve etkisini artırdığı görülmektedir.²³

Tarım sektörünün GSMH içindeki payı 1990 ve öncesinde %30'ların üzerinde iken 2000'li yıllara gelindiğinde bu oran %12'lere kadar gerilemiştir. Bu da 1990'lı yıllardan itibaren Çin Halk Cumhuriyeti'nde hizmetler ve sanayi sektörlerinin hızlı bir büyüme yaşadığını kanıtlamaktadır. 1990'lı yılların başında hizmetler sektörünün GSMH içindeki payı %14 oranında iken 2000'li yıllara gelindiğinde bu değer %30'un üzerine çıkmış ve 2005 yılından itibaren %40 seviyesine ulaşmıştır. 2006 yılında GSYİH'nın sektörel dağılımı; Tarım % 11.9, Sanayi % 48.1 iken Hizmet Sektörü % 40.0 olarak gerçekleşmiştir. (Tablo 11) Çin'in yıllardır istikrarlı bir şekilde büyümesinin gelir dağılımı üzerindeki etkileri bir sonraki bölümde incelenecektir.

Tablo 11: Çin Halk Cumhuriyeti'nde GSMH'nın Sektörel Dağılımı (1988-2005)

Sektörel Dağılım (Yüzde)			
Yıllar	Tarım	Sanayi	Hizmetler
1988	32.5	52.8	14.7
1989	31.9	53.2	14.8
1990	33.1	52.2	14.6
2003	14.5	51.5	34.0
2005	12.4	47.3	40.3
2006	11.9	48.1	40.0

Kaynak:

1. Tezcan, **a.g.e.**, s. 55 (1988-1990 yılları)

2. DTM, Çin Halk Cumhuriyeti, İnternet Adresi:

http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/ASYA_AVUST/CHC.doc, (Erişim Tarihi: 16.02.2007)

²³ Tezcan, **a.g.e.**, s. 16.

2.4. Gelir Dağılımı

Çin'de 1978'de başlayan ekonomik reform, bugüne kadar 29 yıllık süreçten geçmiştir. Çin, gerek ekonomik büyüme, gerekse ekonomik yapısal değişim alanında dünyanın dikkatini çeken başarılar elde etmiştir. Ülkenin kapsamlı gücü ve vatandaşların genel yaşam düzeyi, gözle görülür şekilde yükselmektedir. Ancak gelir dağılımının dengesizliği, fırsat eşitliğinin sağlanamaması, zenginlerle yoksullar arasındaki farkın açılması, yolsuzluk, çevre kirliliği ve temel eğitiminin zayıf olması gibi bazı derin çelişki ve sorunlar da ön plana çıkmaktadır. Bu sorunlar, toplumsal uyum ve istikrarı belli ölçüde etkilerken, Çin'in ekonomik ve toplumsal gelişmesinin hızlandırılması için de potansiyel tehdit oluşturmaktadır.

Son elli yıl boyunca, Çin'de gelir dağılımı dengesizliği konusunda üç doruk noktası olmuştur. Bunlar, 1950'lerin Büyük Kıtlığı, 60'ların sonları ve 70'lerin başlarının Kültürel Devrim'i ve yakın zamandaysa, 1990'ların açılma ve küresel entegrasyon dönemidir.²⁴

Çin'deki gelir dağılımı bozulmasının sebeplerini inceleyen Dünya Bankası'nın bir araştırmasına göre ise; 2 kaynak ön plana çıkmaktadır. İlki, 1985-1995 yılları arasında, şehirli nüfusun gelirinin kırsal nüfusunun gelirinden daha hızlı artması; ikincisi, aynı dönemde, bölgelerarası gelir dağılımının bozulmasıdır. Çin, sanayileşme atılımını, yabancı sermayeye açtığı "Serbest Ekonomik Bölgeler"de gerçekleştirdi. Son yıllara kadar bu bölgeler, Tayvan'a ve Hong Kong'a yakın şehirlerde toplanıyordu. Bu bölgeler doğal olarak diğer bölgelere göre daha hızlı gelişti ve kişisel gelirler de buralarda daha hızlı arttı.²⁵

Çin'de gelir dağılımının gelişimini görmek için gini katsayısından faydalanılabilir. Gini katsayısı, gelir dağılımı adaletini ölçmekte kullanılan ekonomi aracıdır. Gini katsayısı 0 ile 1 arasında değer almakta ve 0'a yaklaştıkça gelir dağılımı daha adaletli hale gelmektedir.

²⁴ R. Kanbur ve Xiaobo Zhang, "Fifty years of regional inequality in China: A Journey Through Revolution, Reform and Openness". CEPR Discussion Paper, Vol. 2887: 22-34, London (2001), s. 26.

²⁵ Sönmez, a.g.e., s. 328

Çin ve Türkiye'nin Gini Katsayısı değerleri Tablo 12'de yer almaktadır.

Tablo 12: Çin ve Türkiye'nin Yıllara Göre Gini Katsayısı Değerleri (1973-2005)

Yıl	Türkiye	Çin
1973	51.0	-
1985	-	31.0
1987	43.0	31.7
1994	49.0	38.1
1995	-	38.2
2001	41.5	40.3
2002	44.0	-
2003	42.0	47.0
2004	40.0	44.7
2005	38.0	-

Kaynak:

1. Chinese Statistical Yearbook 2006, İnternet Adresi:

<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2006/indexeh.htm>, (Erişim Tarihi: 24.09.2007)

2. 1973 yılı Türkiye Gini Katsayısı DPT, 1987-1994 yılları Gini Katsayısı DİE, 2001-2005 yılları Gini katsayısı TÜİK

Tablo 12'ye göre Türkiye'nin gini katsayısı düşme eğiliminde iken, son yıllarda birçok Doğu Asya ülkesinde olduğu gibi Çin'de de gelir dağılımında bir bozulma olduğu görülmekte ve gini katsayısı artmaktadır.

Çin'deki gelir dağılımı adaletinin bozulma eğiliminde olması kırsal ve kentsel nüfuslar arasındaki eşitsizliğe bağlı olduğu düşünülmüştür. Tarihi sebeplerden dolayı, Çin köylüleri, köyden kente göçü sert şekilde kısıtlayan ve şehir nüfusuna onun kırsal kesim tarafının aleyhine şekilde devlet yardımları sağlayan, kent yanlı politikalar yüzünden dezavantajlı konumda kalmışlardır. Yine de, son araştırmalar, kentsel yoksulluğun, muazzam işsizliğe ve köyden kente göçe bağlı olarak önemli ölçekte var olduğunu göstermektedir. Meng ²⁶, 1998 sonlarında 17.5 milyon devlete ait teşebbüs işçisinin fazlalık olduğunu işaret etmektedir. Bu işsiz kalmış işçilerin çoğunluğu, gelirsizlik yüzünden yoksulluğa teslim olmuştur. Şehirlerde çalışan milyonlarca kırsal kesim sakini de, ya düşük ücretli bir işte çalıştıklarından ya da işsizlikle yüzleştiklerinden dolayı yoksulluk içinde yaşamaktadır.

26 Xin Meng, "Unemployment, Consumption Smoothing, and Precautionary Saving in Urban China" Journal of Comparative Economics. Volume 31, Issue 3: 465-485 (September 2003), s. 473.

Kentin kırsal kesime göre gelir oranı, 1997 yılında üçe yaklaşmaktadır ki bu uluslararası standartlara göre son derece yüksektir.²⁷ Kırsal kesim ve kent arasındaki bu büyük gelir farkına rağmen, Çin’de daimi göç sınırlandırılmıştır. Çin’de işgücünün ilden ile göçünü yasaklayan kurallar ve bu kurallara rağmen göçü güçleştiren, pahalılaştıran düzenlemeler de (Şehirlerde konut yokluğu, karneyle dağıtılan ucuz yiyecek alabilmek için şehirde oturma izni olduğunu ispatlama gereği gibi) gelir dağılımının bozulmasını açıklamaktadır. En önemli faktör, resmi kayıt sistemidir ki bu durumda aileler bir şehir bölgesinde yasal olarak oturabilmek için “Hukou” adı verilen bir belgeye sahip olmak zorundadırlar. Bu belge olmaksızın, ev edinmek ve eğitim görmek gibi nedenlerle kent sınırlarına giriş, sınırlı ve oldukça pahalı olmaktadır. Üstün nitelikli bireyler ve yatırımcılar “Hukou”yu alabilirken, bu ayrıcalık kırsal kesim sakinlerinin büyük çoğunluğu için geçerli değildir. Tüm ev halkını şehir bölgesine taşımaktaki engeller göz önünde tutulduğunda; köyden kente göç büyük oranda bir geçiş fenomenidir ve muazzam ölçekte gerçekleşen bir olaydır. Resmi istatistiklere göre, kırsal kesimdeki toplam yoksul sayısı, 1978’de 270 milyondan 2000’de 26 milyona²⁸, günlük bir doların altında gelirle yaşayan kırsal nüfus oranı 1990’da %31,3 iken 2000’de 11,5’e düşmüştür²⁹, ama resmi rakamlar tartışmalıdır.

Çin ve Türkiye’nin 2001 ve 2004 yıllarındaki gelir dağılımı durumu incelendiğinde; 2001 yılında Çin’de kişi başına düşen milli gelir 920 dolar iken 2004 yılında 1231 dolara yükselmiştir. Aynı dönemde Türkiye’de kişi başına düşen milli gelir 2540 dolardan 4172 dolara çıkmıştır. Gini katsayısı Çin’de artarken, Türkiye’de küçük bir oranda azalmıştır. Çin’de gelir dağılımı bozulma eğilimi gösterirken, Türkiye’de daha adaletli hale gelmiştir. En yüksek gelirli %10’luk kesimin gelirden aldığı paya bakılırsa 2001 yılında Çin’de bu kesim gelirin %30.4’ünü alırken, Türkiye’de %32.3’ünü almaktadır. 2004 yılına gelindiğinde Çin ve Türkiye’de bu kesimin aldığı payda önemli bir düşüş görülmektedir. Çin’de bu oran %10.7’ye düşerken, Türkiye’de %13.3 gibi bir değer almaktadır.

²⁷ World Bank,. **Sharing rising incomes: disparities in China**. A World Bank Country Study. Washington, DC. (1997), s. 12.

²⁸ “**There are further eight million people moving out of poverty in rural China**”, People’s Daily (26 December, 2000), s.1

²⁹ Dullien, **a.g.e.**, s. 106

Tablo13: Çin ve Türkiye'nin 2001,2004 Yıllarındaki Karşılaştırmalı Gelir Dağılımı Tablosu

	Nüfus (Milyon)	Kişi Başına Düşen Milli Gelir (Dolar)	Gini Katsayısı	En Düşük %10'un Gelirden Aldığı Pay	En Yüksek %10'un Gelirden Aldığı Pay
Çin (2001)	1271.9	920	40.3	2.4	30.4
Türkiye (2001)	66.2	2540	41.5	2.3	32.3
Çin (2004)	1300.0	1231	44.7	-	10.7
Türkiye (2004)	70.9	4172	40.0	-	13.3

Kaynak:

1. TÜİK, İnternet Adresi: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=24&ust_id=7, (Erişim Tarihi: 21.5.2007)

2. Chinese Statistical Yearbook 2006, İnternet Adresi: <http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2006/indexeh.htm>, (Erişim Tarihi: 24.09.2007)

2.5. Dış Ticaret

2.5.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaretindeki Yeri

Çin'in uluslararası ticareti, 1979'da ekonominin dışa açılmasından beri durmadan gelişti. Bu süreç, yaygın ve karmaşık ithalat ve ihracat denetimlerinin gevşetilmesi sonrasında 1980'lerde görece yavaş bir şekilde başladı, ancak, ciddi tarife indirimlerinin de içinde olduğu daha büyük ticari reformlarla birlikte 1990'larda hız kazandı. Hem ithalat hem de ihracat, hızla arttı ve Çin'in dünya ticaretindeki payı, 1979'dan itibaren gitgide büyüdü(Tablo.14). Çin, gelişmiş ülkelerin piyasalarına girişini de artırdı ve aynı zamanda, özellikle bölgesel ekonomiler için daha önemli bir ihracat durağı haline geldi.³⁰

³⁰ Thomas Rumbaugh ve Nicolas Blancher. "Price Dynamics in China", China's Growth and Integration into the World Economy Prospects and Challenges, IMF. Occasional Paper 232: 13-20 (Washington DC, 2004). s. 5

Tablo 14: 1983-2006 Yılları Arasında Çin'in Dünya Ticaretindeki Payı

1983-2006 Yılları Arasında Çin'in Dünya Ticaretindeki Payı		
Yıl	İhracat Payı (%)	İthalat Payı (%)
1983	1,2	1,1
1993	2,5	2,8
1994	2,8	2,7
1995	2,9	2,6
1996	2,8	2,5
1997	3,3	2,5
1998	3,4	2,5
1999	3,4	2,8
2000	3,9	3,4
2001	4,3	3,7
2002	5,0	4,3
2003	5,8	5,2
2004	6,4	5,9
2005	7,3	6,1
2006	8	6,4

Kaynak: WTO, International Trade Statistics 2005-2006,
 İnternet Adresi: http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/its2005_e.pdf,
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2006_e/its2006_e.pdf, (Erişim Tarihi: 13.08.2007)

2000'li yılların başından itibaren Çin, hem ithalat, hem de ihracatta dünya sıralamasında ilk 10'un içerisinde yerini almıştır. Ticari büyüme, Çin'in DTÖ'ne 2001'deki katılımından sonra daha hızlı gerçekleşti. 2005 yılında Çin'de %28.4 artan ihracat yıl sonunda 761.9 milyar dolara ulaşırken, ithalat ise yıllık %17.6 artışla 659.9 milyar dolar olmuştur. Bu sonuçlara göre Çin'in 2005 yılı dış ticaret fazlası % 217 artarak 102.0 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret hacmi yıllık % 23.2 artışla 1421.8 milyar dolar olmuştur(Tablo 15). 2005 yılında dünya ihracatının yüzde 7,3'ünü ve dünya ithalatının yüzde 6,1'ini elinde tutan Çin'i, ABD ve Almanya'nın ardından dünyanın en büyük üçüncü ticaret ülkesi yapmıştır.

Tablo 15: Çin'in İhracatı ve İthalatı, 1980-2005

Çin'in İhracatı ve İthalatı, 1980-2005				
	1980	1990	2000	2005
İhracat (Milyon Dolar)	18.1	62.4	249.2	761.9
Yıllık Ortalama İhracat Artış Oranı (Yüzde)*		13.2	14.8	25.1
İthalat (Milyon Dolar)	19.9	53.8	225.0	659.9
Yıllık Ortalama İthalat Artış Oranı (Yüzde)*		10.4	15.4	24.1
Dış Ticaret (Milyon Dolar)	38.1	116.2	474.2	1,421.8
Ticaret Güven Oranı	0.13	0.30	0.40	0.64

* Artış Oranları dönemler itibariyle hesaplanmıştır. 1980–1990, 1990–2000 ve 2000–2005.

Kaynak: National Bureau of Statistics of China (2005, 2006). İnternet Adresi: <http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/yearlydata/>, (Erişim Tarihi: 14.6.2007)

2006'da Çin'in dış ticaret fazlası, bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 75 artarak 177.4 milyar dolara ulaşmıştır. Böylece, bu alanda yeni bir rekor kırılmıştır(Tablo 16).

Tablo 16: Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dış Ticaret Rakamları (1994-2006)

Yıl	İthalat (Milyar \$)	İthalat Artışı (%)	İhracat (Milyar \$)	İhracat Artışı (%)	Denge (Milyar \$)	Hacim (Milyar \$)
1994	115,7	11,2	120,8	31,9	5,1	236,5
1995	132,1	14,2	148,9	23,0	16,8	281,0
1996	138,9	5,1	151,1	1,5	12,2	290,0
1997	142,1	2,5	182,9	21,0	40,8	325,0
1998	140,3	-1,5	183,7	0,5	43,4	324,0
1999	165,7	18,2	194,9	6,1	29,2	360,6
2000	225,0	35,8	249,2	27,8	24,2	474,2
2001	243,5	8,2	266,1	6,8	22,6	509,6
2002	295,1	21,2	325,6	22,3	30,5	620,7
2003	412,7	39,8	438,2	34,6	25,5	850,9
2004	561,2	36,0	593,3	35,4	32,1	1.154,5
2005	659,9	17,6	761,9	28,4	102,0	1.421,8
2006	791,6	20,0	969,0	27,2	177,4	1.760,6

Kaynak; IMF, Direction of Trade Statistics Yearbook ,Washington, D.C.: International Monetary Fund (2006), s.133

Ekonomisinin itici gücü olarak Çin'in dış ticarete bağımlılığı da, toplam ithalat ve ihracatın GSMH'ya oranının 2000'de yüzde 43,8'den 2005'te yüzde 63,9'a çıkmasıyla son yıllarda hızlı bir şekilde arttı. Çin'in, DTÖ'ne 2001'de katılımından itibaren tarifeler indirilmiş ve tarife dışı engeller, taahhütlere paralel olarak

kaldırılmıştır; hizmet piyasalarının vaat edilen açılışı, 2006 sonunda tamamlanmıştır. Ortalama tarife düzeyi 2000’de 17,5’ten 2005’te 9.9’a düşmüştür.³¹

Çin’in son yıllarda en büyük ticaret partnerleri Avrupa Birliği (AB), ABD, Japonya, Hong Kong ve Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)’dır. Hong Kong, Çin’e bağlı özel bir bölge de olsa Çin ile olan ticaret ve yatırım ilişkileri ayrı bir şekilde değerlendirilmektedir.

Çin’in gelişmiş ülkelerden ithalat payı son 20 yılda artarken, Asya’nın bölgesel ticaretinde Çin’in rolü, giderek önemini artırdı. Bölgeden yapılan ithalat alımları hızla artmaktadır ve Çin şu anda, diğer Asya ekonomileri için en önemli ihracat duraklarından birisi konumundadır. Önemli endüstriyel ülkelerin piyasalara giriş oranına bakıldığında, benzer sonuçlarla karşılaşılır. ABD piyasası örnek alındığında, Çin şu anda, Japonya’nın yüzde 9 ve Kore’nin yüzde 3’lük oranına karşılık ABD ithalatının yüzde 12’sini karşılamaktadır. ABD ithalat piyasasına girişin büyüklüğü; Çin’in, 1990’da 5’ten 2002’de 16’ya yükselmiştir.³²

Çin’in hem AB hem de ABD ile olan dış ticaret hacmi 2005 yılında 200 milyar doların üzerine çıkmıştır. Çin’in AB ülkeleri ile olan ikili ticaret hacmi % 22.6 oranında artarak 217 milyar dolara, ABD ile olan ikili ticaret hacmi ise % 23.3 oranında artarak 285.3 milyar dolara yükselmiştir. Çin’in AB ve ABD’ye ihracatı sırasıyla %34.1 ve % 23.8 oranlarında, ithalatı ise % 5 ve % 9 oranlarında artış kaydetmiştir. Çin AB ve ABD ile ticaretinde rekor seviyede ticaret fazlası vermiştir. AB ve ABD ile olan dış ticaretindeki fazla sırasıyla 70 milyar dolar ve 201.6 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Çin ticaretinin endüstriyel bileşimi incelendiğinde, yakın geçmişte değişim geçirdiği gözlemlenmektedir. İki yeni trend göze çarpmaktadır. Bunlar yüksek teknoloji ürünlerinin ithalat ve ihracatında büyük artış ve temel ürünlerin ithalatındaki artıştır. İleri teknoloji ithalat ve ihracatının toplam ithalat ve ihracata oranı, 2000’de yüzde 19’dan 2004’te yüzde 28’e yükselmiştir. Yüksek teknolojili ürünlerin ihracatındaki artış, ithalattan daha fazla olmuştur. Bu ürünlerdeki ticari balans, yıllar içinde açıktan

³¹ Jianwu, **a.g.e.**, s. 11.

³² Rumbaugh, **a.g.e.**, s.6.

dengeye doğru değişti. 2000’den itibaren, temel ürünlerin, ihracat payı düşerken, ithalat payı arttı.³³

2.5.1.1 Çin Halk Cumhuriyeti’nin İhracatının Gelişimi

Çin’de ihracat 1989 yılından itibaren artışını hızlandırmıştır. 1990 yılında ihracat artış oranı %18.2’dir. Bu performans, döviz kuru ayarlamaları, etkin iç talep idaresi, enflasyonun kontrolünde sağlanan başarı ve ticari mekanizmada gerçekleştirilen reformlarla dış ticaret şirketlerine daha fazla özerklik tanınması ve dış ticaret planlama sisteminin yeniden yapılandırılması ile gerçekleştirilmiştir. Çin’in toplam ihracatı, 1970 yılında 2,3 milyar dolar ve 1981’de 22 milyar dolar olarak gerçekleşmişken, 1990 yılında 62 milyar dolara ulaşmıştır. 1970 yılında ihracattan elde edilen getirinin %36.6’sı tarıma dayalı mal gruplarından oluşmuşken, bu oran 1989’da %16.3’e düşmüştür. 1989 yılına kadar ihracatı yapılmayan tekstil ve hazır giyim sektörlerinde, 1989 yılında toplam ihracat gelirlerinin %27’si oranında bir getiri elde edilmiştir.³⁴

1998 yılında Çin Halk Cumhuriyeti’nin İhracatı bir önceki yıla göre %146 artarak 183.7 milyar dolar olmuştur. 2000 yılında ihracatı 200 milyar doları, 2002 yılında ise 300 milyar doları geçmiştir. 2002 yılından 2006 yılına kadar ortalama yıllık ihracat artış oranı %30’un üzerinde gerçekleşmiştir. 2006 yılının sonunda Çin’in ihracatı bir önceki yıla göre yüzde 27,2 artarak 969,0 milyar dolar olmuştur.(Tablo.16)

2.5.1.1.1. Çin Halk Cumhuriyeti’nin İhracatında Önemli Ülkeler

Çin Halk Cumhuriyeti’nin ihracatının yıllar geçtikçe büyük artışlar gösterdiği bilinmektedir. Çin’in ihracat yaptığı ülkelerin başında ABD, Hong Kong ve Japonya gelmektedir.

³³ Jianwu, a.g.e., s.1

³⁴ Tezcan, a.g.e., s. 22

Tablo 17: 1970-2003 Yılları Arasında Büyük Piyasaların Toplam İthalatları İçinde Çin'in Payı(Yüzde)

1970-2003 Yılları Arasında Büyük Piyasaların Toplam İthalatları İçinde Çin'in Payı(Yüzde)							
	1970	1980	1990	1995	2000	2002	2003
Japonya	1.4	3.1	5.1	10.7	14.5	18.3	18.5
ABD	0.0	0.5	3.2	6.3	8.6	11.1	12.5
AB	0.6	0.7	2.0	3.8	6.2	7.5	8.9

Kaynak; IMF, Direction of Trade Statistics Yearbook ,Washington, D.C.: International Monetary Fund (2005), s.121

Çin, gelişmiş ülkelerin piyasalarına girişini artırmıştır. 1970 ve 1980 yıllarında ABD, AB ve Japonya'nın ithalatı içinde Çin çok düşük paylar alırken, 1990'lı yıllardan itibaren payını yükseltmiştir. (Tablo. 17)

Tablo 18: 1997-2005 Yılları Arasında Çin Halk Cumhuriyeti'nin En Çok İhracat Yaptığı 10 Ülke

1997-2005 Yılları Arasında Çin Halk Cumhuriyeti'nin En Çok İhracat Yaptığı 10 Ülke									
Ülke	1997 İhr. (%)	1998 İhr. (%)	1999 İhr. (%)	2000 İhr. (%)	2001 İhr. (%)	2002 İhr. (%)	2003 İhr. (%)	2004 İhr. (%)	2005 İhr. (%)
ABD	17.9	20.7	21.5	20.9	20.0	21.5	21.1	22.0	21.4
Hong Kong	23.9	21.1	18.9	17.9	18.0	17.9	17.4	18.0	16.3
Japonya	17.4	16.2	16.6	16.7	17.0	14.8	13.5	15.0	11.0
Güney Kore	5.0	3.4	4.0	4.5	5.0	4.7	4.5	5.0	4.6
Almanya	3.5	4.0	4.0	3.7	4.0	3.4	4.0	3.0	4.2
Hollanda	2.4	2.8	2.8	2.7	3.0	2.7	3.0	3.0	3.3
İngiltere	2.1	2.5	2.5	2.5	3.0	2.4	2.4	3.0	2.4
Singapur	2.4	2.1	2.3	2.3	2.1	2.1	2.0	2.1	2.1
Tayvan	-	-	2.0	2.0	1.8	2.0	2.0	2.2	2.1
İtalya	1.2	1.4	1.5	1.5	1.5	1.4	1.5	1.5	1.5

Kaynak; IMF, Direction of Trade Statistics Yearbook ,Washington, D.C.: International Monetary Fund (2006), s.133-134

Tablo 18'de görüldüğü gibi 1997 yılında Çin'in en çok ihracat yaptığı ülke % 23.9 oranla Hong Kong'dur. Hong Kong'u ABD ve Japonya izlemektedir. 2005 yılına gelindiğinde bu üç ithalatçı ülke sıralaması değişmiş ve birinci sırayı %21.4 oranıyla ABD ikinci ve üçüncü sırayı ise sırasıyla %16.3 oranla Hong Kong ve %11.0 oranla Japonya almıştır.

Tablo 19: 2006 Yılında Çin'in En Çok İhracat Yaptığı 10 Ülke

2006 Yılında Çin'in En Çok İhracat Yaptığı 10 Ülke			
	Ülke	Değer (Milyon Dolar)	Geçen Yıla Göre Değişim (%)
1.	ABD	203.5	24.9
2.	Hong Kong	155.4	24.8
3.	Japonya	91.6	9.1
4.	Güney Kore	44.5	26.8
5.	Almanya	40.3	23.9
6.	Hollanda	30.9	19.3
7.	İngiltere	24.2	27.3
8.	Singapur	23.2	39.4
9.	Tayvan	20.7	25.3
10.	İtalya	16.0	36.7

Kaynak: The US-China Business Council, US-China Trade Statistics and China's World Trade Statistics, İnternet Adresi: <http://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>, (Erişim Tarihi: 4.11.2007), s.1

2006 yılında Çin'in en çok ihracat yaptığı ülkeler sıralamasında ABD ilk sıradadır. İkinci sırada Hong Kong, üçüncü sırada ise Güney Kore yer almaktadır. AB Ülkeleri içerisinde Çin'in en çok ihracat yaptığı ülke ise Almanya olarak görülmektedir.

2.5.1.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Başlıca İhraç Ürünleri

Çin'in ihracat tabanı, tekstil ve diğer hafif imalat türlerine başlangıçtaki yoğun destekten dolayı çeşitlilik kazandı. 1990'ların başlarında, hafif imalat, Çin ihraç mallarının yüzde 40'ından fazlasına karşılık geliyordu. Bu ürünler büyük oranda; ayakkabı, giysi, oyuncak ve diğer muhtelif mamullerden oluşuyordu. Geri kalan ihraç mallarının büyük kısmını, hazır mamuller (çoğunlukla tekstil), makineler ve nakliyat(küçük elektronik cihazlar) oluşturuyordu. Son yıllarda, Çin; daha gelişmiş elektronik cihazlar(ofis makineleri ve otomatik veri işleme ekipmanları, telekomünikasyon ve ses cihazları ve elektrikli makineler), mobilya, seyahat eşyaları ve endüstriyel malzemelerin içinde bulunduğu diğer ihracat kategorilerinde de büyük kazançlar elde etti. Örneğin, makine ve taşımacılıkta (elektronik dahil) temsil edilen Çin'in ihracat payı; 1993'te yüzde 17'den 2003'te yüzde 41'e çıkarken, muhtelif mamullerin payı, yüzde 42'den yüzde 28'e düştü. ³⁵ Çin Halk Cumhuriyeti'nin

³⁵ Rumbaugh, a.g.e., s.8.

ihracatında sadece emek yoğun sektörlerin ürettiği ürünler değil ileri teknoloji gerektiren ürünler de yer almaktadır.

Çin, sadece ucuz tekstil ürünleri, oyuncak vb. imal eden bir ülke değildir. Çin'in “yüksek teknoloji” ihracatı, 1989 yılından 2005 yılına kadar tam 110 katı artarak 220 milyar dolarlık bir hacme ulaşmıştır.³⁶

Tablo 20: Çin'in İhracat ve İthalat Bileşenleri(Milyar Dolar)

Çin'in İhracat ve İthalat Bileşenleri(Milyar Dolar)										
	2000		2001		2002		2003		2004	
	Değer	Yüzde	Değer	Yüzde	Değer	Yüzde	Değer	Yüzde	Değer	Yüzde
Toplam İhracat ve İthalat	474.3	100.0	509.8	100	620.8	100	851	100	1,155.0	100
Toplam İhracat	249.2	52.5	266.2	52.2	325.6	52.4	438.2	51.5	593.4	51.4
İşlenmemiş Ürünler	25.5	5.4	26.3	5.2	28.5	4.6	34.8	4.1	40.6	3.5
İşlenmiş Ürünler	223.7	47.2	239.8	47	297.1	47.9	403.4	47.4	552.8	47.9
Yüksek Teknoloji Ürünleri	37.0	7.8	46.5	9.1	67.7	10.9	110.3	13	165.5	14.3
Toplam İthalat	225.1	47.5	243.6	47.8	295.2	47.6	412.8	48.5	561.4	48.6
İşlenmemiş Ürünler	46.7	9.8	45.7	9	49.3	7.9	72.8	8.6	117.3	10.2
İşlenmiş Ürünler	178.4	37.6	197.8	38.8	245.9	39.6	340	40	444.1	38.5
Yüksek Teknoloji Ürünleri	52.5	11.1	64.1	12.6	82.7	13.3	119.3	14	161.4	14
Ticaret Dengesi	24.1		22.5		30.4		25.4		32	

Kaynak: National Bureau of Statistics of China (2004) İnternet Adresi:
<http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/yearlydata/>, (Erişim Tarihi: 06.9.2007)

Çin'in ihracatının bileşenleri incelendiğinde; 2000 yılı toplam dış ticaretinin %5.4'ünü işlenmemiş ürünler ihracatı, %47.2'sini işlenmiş ürünler ihracatı ve %7.8'ini ise ileri teknoloji ürünleri ihracatından oluşurken, 2004 yılında gelindiğinde bu ürünlerin ihracat oranları sırasıyla %3.5, %47.9 ve %14.3 olmuştur.(Tablo.20)

³⁶ Altay ATLI. “Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik İlişkileri İçin Bir Yol Haritası”, Asya Pasifik'te Gündem, Sayı 7. İstanbul (06.08.2007), s. 4.

Tablo 21: ÇHC'nin 2000-2006 Yılları Arasında Başlıca İhraç Ürünleri

ÇHC'nin 2000-2006 Yılları Arasında Başlıca İhraç Ürünleri		
ÇHC 2000 Yılı Başlıca İhraç Ürünleri	Değer (Milyar \$)	Yüzde Oranı
1. Mekanik ve elektronik ürünler	105.3	42.25
2. Yüksek teknoloji ürünleri	37.0	14.86
3. Giyim ve aksesuarları	36.0	14.45
4. Tekstil iplik,kumaş ve ürünleri	14.1	5.67
5. Otomatik veri işleme mak.ve par.	10.9	4.41
6. Ayakkabılar	9.8	3.95
7. Bilgisayar giriş ve çıkış cihazları	6.3	2.53
8. Otomatik veri işleme mak.parçaları	5.5	2.23
9. Oyuncaklar	5.5	2.20
ÇHC 2001 Yılı Başlıca İhraç Ürünleri	Değer (Milyar \$)	Yüzde Oranı
1. Makine ve Ulaşım Teçhizatı	93.1	35
2. Elektrik ve Elektronik Ürünler	50.5	19
3. Giyim Eşyası ve Aksesuarlar	37.2	14
4. Bilgisayar ve İletişim Araçları	37.2	14
5. Tekstil Ürünleri	15.9	6
ÇHC 2004 Yılı Başlıca İhraç Ürünleri	Değer (Milyar \$)	Yüzde Oranı
1.Büro Makineleri ve Bilgi İşlem Cihazları	88.9	15
2. Telekomünikasyon Cihazları	71.1	12
3. Tekstil ve Hazır Giyim	59.3	10
4. Elektrikli Makineler	59.3	10
5. Tekstil İpliği ve Kumaş	35.5	6
ÇHC 2006 Yılı Başlıca İhraç Ürünleri	Değer (Milyar \$)	Yüzde Oranı
1. Elektrikli Makineler ve Ekipmanlar	227.4	23.46
2. Güç Üretme Ekipmanları	186.6	19.25
3. Giyim	88.6	9.14
4. Demir-Çelik	51.9	5.35
5. Optik ve Medikal Ekipmanlar	32.6	3.36
6. Mobilya	28.0	2.88
7. İnorganik ve Organik Kimyasal Maddeler	23.2	2.40
8. Oyuncaklar	22.6	2.33

Not: Hesaplamalar 4. Kaynağa Uyarlanmıştır.

Kaynak:

1. "Çin Raporu", İnternet Adresi: <http://www.wtcistanbul.net/images/reports/tr/CIN%20RAPORU.doc>, (Erişim Tarihi: 11.12.2006)(2000 yılı verileri)
2. DTM, Çin Halk Cumhuriyeti, İnternet Adresi: http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/ASYA_AVUST/CHC.doc, (Erişim Tarihi: 16.02.2007) (2001 yılı verileri)
3. The US-China Business Council, US-China Trade Statistics and China's World Trade Statistics, İnternet Adresi: <http://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>, (Erişim Tarihi: 4.11.2007), s.1(2004 ve 2006 Yılı Verileri)

2000 yılında en çok ihraç edilen ürünler incelendiğinde; ilk sırayı 105.3 Milyar \$'lık ihracat ile Mekanik ve elektronik ürünler almaktadır. Bunu Yüksek teknoloji ürünleri, giyim ve aksesuarları, tekstil iplik, kumaş ve ürünleri izlemektedir. 2001 yılında Çin'in ihracatında ilk sırayı alan madde %35 oranla Makine ve Ulaşım Teçhizatı iken Elektrik ve Elektronik Ürünler ile Giyim Eşyası ve Aksesuarlar ikinci ve üçüncü sırayı almaktadır. 2004 yılında ise Çin'in ihracatında ilk sırayı alan madde %15 oranla Büro Makineleri ve Bilgi İşlem Cihazları iken Telekomünikasyon Cihazları ile Tekstil ve Hazır Giyim maddeleri ikinci ve üçüncü sırayı almaktadır. 2006 yılına gelindiğinde %23.46 oranıyla elektrikli makineler ve ekipmanları ilk sırayı almakta, ikinci sırada %19.25 oranıyla Güç Üretme Ekipmanları ve üçüncü sırada ise %9.14 oranıyla giyim sektörü yer almaktadır. (Tablo.21)

2.5.1.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin İthalatının Gelişimi

Çin'in ithalatı, hükümetin aldığı tedbirlerle 1990 yılında %9.8'lik bir azalma göstermiştir. Yuan'ın değerinin ayarlanması ve iç talebin düzenlenmesi politikaları ile ithalata olan talepte bir azalma meydana gelmiştir. Hükümetin bu politikalara son vermesiyle birlikte, ekonominin, özellikle de modernizasyon sürecinde gerekli olan teknoloji ve sermaye malları ithalatında ertelenmiş olan talebini karşılamak üzere 1991 yılının ilk yarısında ithalatta %16'lık artış yaşanmıştır. Böylece 1990 yılında elde edilmiş olan 9 milyar dolarlık ticari fazla 1991 yılındaki bu ithalat artışı ile düşüş göstermiştir. Ancak yine de 1991 yılında ticari fazla bulunmaktadır.³⁷

1998 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin İthalatı bir önceki yıla göre %121 artarak 136.9 milyar dolar olmuştur. 2000 yılında ithalatı 200 milyar doları, 2002 yılında ise 250 milyar doları geçmiştir. 2002 yılından 2006 yılına kadar ortalama yıllık ithalat artış oranı yaklaşık olarak %29'dur. 2006 yılında Çin'in ithalatı bir önceki yıla göre yüzde %20 oranında artarak 791,61 milyar dolar olmuştur.(Tablo. 16)

³⁷ Tezcan, **a.g.e.**, s. 23

2.5.1.2.1. Çin Halk Cumhuriyeti'nin İthalatında Önemli Ülkeler

Çin Halk Cumhuriyeti'nin ekonomik büyümesiyle orantılı olarak ithalat talebi de artış göstermiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin ithalat talebini karşılayan ülkelerin başında Japonya, Tayvan ve Güney Kore gelmektedir. (Tablo.22)

Tablo 22: 1980-2003 Yılları Arasında Çin'in İthalat Yaptığı Başlıca Ülkeler

1980-2003 Yılları Arasında Çin'in İthalat Yaptığı Başlıca Ülkeler (Çin'in Toplam İthalatı İçindeki Yüzdeleri)						
	1980	1990	1995	2000	2002	2003
Japonya	26.5	14.2	21.9	17.8	18.1	18.0
Kore	-	0.4	7.8	10.0	9.7	10.4
Tayvan	-	-	11.2	11.3	12.9	12.9
AB	15.8	17.0	16.1	13.3	13.1	12.9
ABD	19.6	12.2	12.2	9.6	9.2	8.2

Kaynak; IMF, Direction of Trade Statistics Yearbook ,Washington, D.C.: International Monetary Fund (2004), s.143

Tablo 23'e göre 1999 yılında Çin'in en çok ithalat yaptığı ülke %20.4 oranla Japonya olduğu görülmektedir. Japonya'yı, Tayvan, ABD ve Güney Kore izlemektedir. 2005 yılına gelindiğinde ilk sırada yine Japonya bulunmaktadır. İkinci ve Üçüncü sırayı Güney Kore ve Tayvan almıştır. ABD ise en çok ithalat yapılan dördüncü ülke olmuştur.

Tablo 23: 1999-2005 Yılları Arasında Çin Halk Cumhuriyeti'nin En Çok İthalat Yaptığı 10 Ülke

1999-2005 Yılları Arasında Çin Halk Cumhuriyeti'nin En Çok İthalat Yaptığı 10 Ülke							
Ülke	1999 İth. (%)	2000 İth. (%)	2001 İth. (%)	2002 İth. (%)	2003 İth. (%)	2004 İth. (%)	2005 İth. (%)
Japonya	20.4	18.4	18.0	18.1	17.9	18.0	15.2
Güney Kore	10.4	10.3	10.0	9.7	10.4	10.0	11.6
Tayvan	11.8	11.3	11.0	12.9	11.9	13.0	11.3
ABD	11.8	9.9	11.0	9.2	8.2	9.0	7.4
Almanya	5.0	4.6	6.0	5.5	5.9	5.0	4.6
Malezya	2.2	2.4	2.5	3.1	3.3	3.2	3.0
Avustralya	2.2	2.2	2.2	2.0	1.7	2.0	2.4
Tayland	1.6	1.9	1.9	1.9	2.1	2.0	2.1
Rusya	2.5	2.6	3.0	2.8	2.3	2.1	2.4
Singapur	2.5	2.2	2.1	2.4	2.5	2.5	2.5

Kaynak; IMF, Direction of Trade Statistics Yearbook ,Washington, D.C.: International Monetary Fund (2006), s.133-134

Tablo 24: 2006 Yılında Çin'in En Çok İthalat Yaptığı 10 Ülke

2006 Yılında Çin'in En Çok İthalat Yaptığı 10 Ülke			
	Ülke	Değer (Milyon Dolar)	Geçen Yıla Göre Değişim (%)
1.	Japonya	115.7	15.2
2.	Güney Kore	89.8	16.9
3.	Tayvan	87.1	16.6
4.	ABD	59.2	21.8
5.	Almanya	37.9	23.3
6.	Malezya	23.6	17.3
7.	Avustralya	19.3	19.3
8.	Tayland	18.0	28.4
9.	Rusya	17.7	37.3
10.	Singapur	17.7	7.0

Kaynak: The US-China Business Council, US-China Trade Statistics and China's World Trade Statistics, İnternet Adresi: <http://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>, (Erişim Tarihi: 4.11.2007), s.1

Tablo 24'e göre, 2006 yılında Çin'in en çok ithalat yaptığı ülkeler sıralamasında Japonya ilk sıradadır. İkinci sırada Güney Kore, üçüncü sırada ise Tayvan yer almaktadır. ABD 2005 yılına göre %21.8'lik artışla en çok ithalat yapılan dördüncü ülke konumundadır.

2.5.1.2.2. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Başlıca İthalat Ürünleri;

İthalat mallarının içeriği, Asya bölgesinde yüksek düzeyde bir üretim uzmanlaşması olduğuna işaret etmektedir. Öncelikle, işlenecek ithalat mallarının yüksek payı, Çin'in ihracatını somutlaştırmaktadır. İşlenecek ithalat mallarının toplam ithalat mallarına oranı, 1990'ların başlarında tüm ithalatın yaklaşık yüzde 35'inden 1997'ye kadar yaklaşık yüzde %50'sine yükseldi ve o zamandan beri de hemen hemen bu düzeyde kaldı. Benzer şekilde, işlenecek ithalat mallarının, Çin'in ihracat mallarının yüzde 40'ından fazlasını oluşturacağı tahmin edilmektedir. Artan dikey uzmanlaşmanın etkileri, elektronik ürünlerin yapımında kullanılan temel bileşenler olan elektronik entegre devreler ve mikro montajların ithalatındaki hızlı artış dikkat çekicidir.³⁸

³⁸ Rumbaugh, **a.g.e.**, s.7.

Çin'in ithalatının bileşenleri incelendiğinde; 2000 yılı toplam dış ticaretinin %9.8'ini işlenmemiş ürünler ithalatı, %37.6'sını işlenmiş ürünler ithalatı ve %11.1'ini ise ileri teknoloji ürünleri ithalatından oluşurken, 2004 yılında gelindiğinde bu ürünlerin ithalat oranları sırasıyla %10.2, %38.5 ve %14 olmuştur.(Tablo.20)

Çin Halk Cumhuriyeti ekonomisinin rekor büyüme rakamları yakalamasıyla birlikte bazı ürünlere olan talebi de tüm dünya piyasalarını etkileyecek derece artış göstermiştir.

2000 yılında en çok ithal edilen ürünler arasında ilk sırayı 52.507.220.000 \$'lık ithalat ile Yüksek teknoloji ürünleri almaktadır. Bunu Ham Petrol, Entegre Devreler ve Elektronik Parçalar izlemektedir. 2001 yılında Çin'in ithalatında ilk sırayı alan madde %45 oranla Makine ve Ulaşım Teçhizatı iken Elektronik Devreler ile Hem Petrol ikinci ve üçüncü sırayı almaktadır. 2004 yılında ise Çin'in ithalatında ilk sırayı alan madde %21 oranla Elektrikli Makineler iken Petrol ve Yan Ürünleri ile Yenilenmeyen Hammaddeler ikinci ve üçüncü sırayı almaktadır. 2006 yılına gelindiğinde %27.7 elektrikli makineler ve ekipmanları oranıyla ilk sırayı almakta, ikinci sırada %13.8 oranıyla Güç Üretme Ekipmanları ve üçüncü sırada ise %11.2 oranıyla Mineral Fuel-Oil yer almaktadır. (Tablo. 25)

Tablo 25: ÇHC'nin 2000-2006 Yılları Arasında Başlıca İthal Ürünleri

ÇHC'nin 2000-2006 Yılları Arasında Başlıca İthal Ürünleri		
ÇHC 2000 Yılı Başlıca İthal Ürünleri	Değer (Milyar \$)	Yüzde Oranı
1. Yüksek teknoloji ürünleri	52.5	23.3
2. Ham Petrol	14.8	6.6
3. Entegre Devreler ve elektronik parçalar	13.3	5.9
4. Plastikler (Birinci Şekillerde)	10.9	4.8
5. Çelik	8.5	3.7
6. Otomatik veri işleme mak.ve parçaları	4.5	2.0
7. Rafine edilmiş petrol ürünleri	3.6	1.6
8. Dövülmemiş bakır	3.4	1.5
9. Koruma ve Düşmeleme devreleri	3.2	1.4
10. Kesilmemiş karton ve kağıt	3.2	1.4
ÇHC 2001 Yılı Başlıca İthal Ürünleri	Değer (Milyar \$)	Yüzde Oranı
1. Makine ve Ulaşım Teçhizatı	109.5	45.0
2. Elektronik Devreler	17.0	7.0
3. Ham Petrol	12.1	5.0
4. Plastik Ürünleri	12.1	5.0
5. Demir Çelik	9.7	4.0
ÇHC 2004 Yılı Başlıca İthal Ürünleri	Değer (Milyar \$)	Yüzde Oranı
1. Elektrikli Makineler	117.8	21.0
2. Petrol ve Yan Ürünleri	44.8	8.0
3. Yenilenmeyen Hammaddeler	44.8	8.0
4. Profesyonel ve Bilimsel Cihazlar	33.6	6.0
5. Bazı Sanayilere Özgü Makineler	28.0	5.0
ÇHC 2006 Yılı Başlıca İthal Ürünleri	Değer (Milyar \$)	Yüzde Oranı
1. Elektrikli Makineler ve Ekipmanları	219.0	27.7
2. Güç Üretme Ekipmanları	109.2	13.8
3. Mineral Fuel-Oil	89.1	11.2
4. Optik ve Medikal Ekipmanlar	58.8	7.3
5. Plastikler (Birinci Şekillerde)	37.8	4.7
6. İnorganik ve Organik Kimyasallar	36.1	4.5
7. Maden Cevheri	32.2	4.0
8. Demir-Çelik	27.0	3.4

Not: Hesaplamalar, 4. Kaynağa Uyarlanmıştır.

Kaynak:

1. "Çin Raporu", İnternet Adresi: <http://www.wtcistanbul.net/images/reports/tr/CIN%20RAPORU.doc>, Erişim Tarihi: 11.12.2006(2000 yılı verileri)
2. DTM, Çin Halk Cumhuriyeti, İnternet Adresi: http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/ASYA_AVUST/CHC.doc, Erişim Tarihi: 16.02.2007 (2001 yılı verileri)
3. The US-China Business Council, US-China Trade Statistics and China's World Trade Statistics, İnternet Adresi: <http://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>, (Erişim Tarihi: 4.11.2007), s.1 (2004-2006 yılı verileri)

2.6. Ödemeler Dengesi

“Ödemeler dengesi”, (yani, bir ülkenin uluslararası gelir ve giderlerinin kaydı) uluslararası ekonominin ve ekonomik bağların gelişimiyle azar azar değişen ekonomik bir araçtır. Çağdaş dünyada, bir ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınması, uluslararası siyasi ve kültürel ekonomik ilişkilerden ayrılmaz. Belli bir zaman periyodunda; yabancı para girişleri ve harcamalar, karşılıksız transferler ve çeşitli uluslararası ilişkilerden doğan diğer finansal yükümlülüklerdeki değişimlerin toplam miktarı, bir ülkenin ödeme dengelerini oluşturur.

1949’dan itibaren, Çin’in uluslararası ödemeleri, kısıtlı bir döviz gelir ve gider hesabından daha geniş bir alana yayılan evrimsel bir süreç yaşadı. 70’lerin sonları ve 80’lerin başlarından itibaren, Çin’in uluslar arası ödemeleri yeni bir döneme girdi. 1978’de, 11. Çin Komünist Partisi Kongresi’nin üçüncü genel toplantısında, çalışma önceliğinin sosyalist yenilenmeye dönüştürülmesi stratejik politikası ortaya kondu ve ekonomik reformları gerçekleştirmek, yerel ekonomiyi canlandırmak ve dış dünyaya açılmak için çözümler üretildi.³⁹ Bununla birlikte, mal ticareti ciddi miktarda artmıştır; turizm, finansal faaliyetler, sigortacılık, deniz aşırı projelere imza atılması, kültür ve eğitim, bilim ve teknoloji ve de diğer ticari olmayan irtibat biçimleri, yenilenmiş ve daha da genişletilmiştir. Çeşitli biçimlerdeki yabancı borçlanma akışı devam etmiştir, yabancı sermayenin bütün kullanım yöntemleri sürekli genişlemiş ve yabancı ülkelere yardım sağlanır hale gelmiştir. Uluslararası ilişkilerin artışı, Çin’in döviz gelir ve giderlerinin kapsama alanında ve ölçeğinde meydana gelen büyük değişimleri göstermektedir. Ödemeler dengesiyle ilgili eski kısıtlı saptamaların yerini daha kapsamlıları almıştır. Orjinal döviz gelir ve gider hesapları artık, tam ve kapsamlı olarak Çin’in uluslararası ödemelerinin durumunu yansıtamaz hale gelmiş; bu yüzden, yeni uluslararası hesaplar kullanılmaya başlanmıştır.

Gelişmiş ekonomilerin bir kaçındaki derleme sistemlerini gözden geçirdikten sonra ve de IMF’nin teknik desteğiyle, Çin, düzgün bir şekilde dış hesaplarını derlemek

³⁹ Wu Nianlu ve Mao Xiaowei. “**Managing China’s Balance of Payments**”, Occasional Paper 2, Beijing (1993) İnternet Adresi: www.capi.uvic.ca/pubs/oc_papers/WU-MAO.pdf, (Erişim Tarihi: 4.11.2007) s.4.

için yeni bir ödemeler dengesi sistemi kurdu. Sistem, uluslar arası bir işlem bildirme sistemi (ITRS) ve bir takım periyodik incelemelerden oluşmaktadır. 1997 verilerinden başlayarak Çin'in ödemeler dengesi hesapları, daha önceden olduğu gibi çeşitli hükümet ajanslarınca sağlanan verilere dayanmak yerine yeni sisteme bağlı olarak derlenmektedir. Yeni sistem, Çin'in ödemeler dengesi hesaplarının saklanması ve zaman çizelgelerini geliştirdi. Çin Devlet Döviz İdaresi (SAFE), bu tür veri derlemelerinden sorumlu kuruluştur.⁴⁰

Çin'in ödemeler dengesi kalemlerinin son yıllardaki durumuna bakıldığında; Cari hesaplar dengesi 2005 yılı başında 160,8 milyar dolar iken, 2006 yılı başında 249,9 milyar dolar olmuştur. Sermaye ve Finansal Hesaplarda denge ise 2005 yılı başında 63 milyar dolar iken, 2006 yılı başında 10 milyar dolara gerilemiştir. (Tablo. 26)

Tablo 26: 2005 ve 2006 Yıllarında Çin'in Ödemeler Dengesi (Milyon ABD Doları)

2005 ve 2006 Yıllarında Çin'in Ödemeler Dengesi (Milyon ABD Doları)						
	2005 Yılı			2006 Yılı		
Kalemler	Denge	Alacak	Borç	Denge	Alacak	Borç
I. Cari Hesap	249,866	1,144,499	894,633	160,818	903,582	742,763
A. Mal ve Hizmetler	208,912	1,061,682	852,769	124,798	836,888	712,09
B. Gelirler	11,755	51,24	39,485	10,635	38,959	28,324
C. Cari Transferler	29,199	31,578	2,378	25,385	27,735	2,349
II. Sermaye ve Finansal Hesaplar	10,037	653,276	643,239	62,964	418,956	355,992
A. Sermaye Hesabı	4,02	4,102	82	4,102	4,155	53
B. Finansal Hesaplar	6,017	649,174	643,157	58,862	414,801	355,939
III. Rezerv Varlıklar	-247,03	447	247,472	-207,016	1,929	208,945
IV. Net Hata ve Noksan	-12,877	0	12,877	-16,766	0	16,766

Kaynak:

1. China International Balance of Payments Report 2006 İnternet Adresi:

<http://www.researchinchina.com/report/FinanceInsurance/4964.html>, (Erişim Tarihi; 09.8.2007)

2. China's Balance of Payments Report for 2005, State Administration of Foreign Exchange Balance of Payments Analysis Group, (April 2006) İnternet Adresi:

http://www.safe.gov.cn/model_safe_en/tjsj_en/pic/20061019114739654.pdf, (Erişim Tarihi: 12.9.2007), s.8.

⁴⁰ IMF, "Balance of Payments Statistics", A Newsletter From The Balance Of Payments and External Debt Divisions, Statistics Department, Volume VI, Number 1: 16-20 , (June 1998), s. 17.

2005 yılında ulusal parası yuanın değerini serbest bırakması konusunda ABD ve Avrupa Birliği'nden daha fazla baskı görmeye başlayan Çin, uluslar arası ödemeler dengesindeki fazlalığı, yabancı şirketlerin ülkeden daha fazla döviz çıkarmalarına izin vererek küçülme kararı almıştır.

2005 yılı sonunda Çin'in döviz rezervleri 818,9 milyar dolara ulaşmıştır. 2006 yılı sonunda ise 247,5 milyar dolar artarak 1,0663 trilyon dolar olmuştur.⁴¹ Çin'in döviz rezervlerinin tutarı 2007 başlarında 1 trilyon doları aşmıştır; bunun yüzde 75'i dolar varlıklarından oluşmaktadır. Buna karşılık Amerikan Hazine Bakanlığı'na göre 2005 Haziranında yabancıların elindeki ABD menkul varlıkların toplam değeri 6,9 trilyon dolardır ve bu toplamın 527 milyar doları Çin'e ait görünmektedir. Çin, dolar portföyünün yüzde 93'ünü ABD Hazinesine ve resmi kuruluşlara ait tahvil ve bonoda tutmakta; bunlardan ortalama yıllık yüzde 7'lik getiri sağlamakta ve bu getiri oranı, portföylerinde hisse senedi ve özel tahvil ağırlığı çok daha fazla olan tüm diğer ülkelerin altında olmaktadır.

Çin Ulusal Meclisi Mart 2007'de ülkenin döviz rezervlerini yönetmek üzere özerk bir yatırım kurumunun oluşturulmasını kararlaştırmıştır. Henüz uygulamaya konulmayan bu kararı, Çin'in dolardan uzaklaşmasına dönük bir adım olarak yorumlamak mümkündür.⁴²

2.7. Yabancı Sermaye

Çin'e büyük miktarlarda DYY(Doğrudan Yabancı Yatırım) akışı, 1979'da benimsenen ekonomik liberalleşme politikasının sonucunda gerçekleşmiştir. Bu aşamalı açılma, sosyoekonomik yapı, kurumsal ve yasal altyapı revizyonuyla birlikte Çin'in düşünce yapısı ve buna bağlı değerlerinde de köklü bir değişimi temsil etmektedir. Bu

⁴¹ China International Balance of Payments Report 2006 İnternet Adresi: <http://www.researchinchina.com/report/FinanceInsurance/4964.html>, (Erişim Tarihi; 09.8.2007)

⁴² Korkut Boratav. "Dünya Ekonomisinde Değişimler ve Türkiye'ye Yansımaları", İnternet Adresi: http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_Uye/Boratav_Mayis07.pdf, (Erişim Tarihi:28.10.2007), s.4.

değişimler, iş dostu bir çevre aracılığıyla DYY'ların daha da seferber hale getirilmesine uygun bir temel oluşturmak için gereken adımları simgelemektedir.⁴³

Atılan serbestleşme adımları sonucunda Çin, yabancı sermayeyi çekmek için önemli olan ögelere sahip olmuştur. Geliştirdiği Serbest Ticaret Bölgeleri, sağladığı vergi ayrıcalıkları ve çok esnek, tek tek pazarlığa tabi yatırım anlaşmaları nedeniyle de, bir çeşit yabancı sermaye için çekici Pazar haline gelmiştir. Buna karşılık, Çin'de fiziksel altyapı, hızla düzelmekle birlikte, henüz yetersizdir.⁴⁴

1980'li yıllarda sadece ihracata yönelik üretim yapacak yabancı firmaların küçük hisseli ortaklıklar aracılığıyla ülkeye giriş yapmasına olanak tanıyan Çin ekonomi yönetimi, 1990'lı yılların ortasında tamamı yabancı sermayeli girişimlerin kurulmasına izin vermiştir.

Çin'de DYY'lar; (1) ortak teşebbüsler, (2) kooperatif işletmeler ve yalnızca yabancı sahipli işletmeler aracılığıyla oluşmaktadır. Ancak, sadece yabancı sahipli işletmeler, ileri teknoloji ve ekipman bulundurmadıkları ya da ürünlerinin büyük çoğunluğunu dışarı satmadıkları takdirde ruhsat alamıyorlardı. 2001'de Çin, DTÖ taahhütlerine de aykırı olan bu kısıtlamaları kaldırdı ve yabancı sahipli işletmeleri, ileri teknolojiyi benimsemek ve ihracat hacimlerini artırmak için cesaretlendirdi. Sonuç olarak, yalnız yabancı sahipli işletmeler, Çin'in en yaygın DYY şekli olarak ortak teşebbüslerin yerini aldı.⁴⁵

25 yıl içinde Çin, tümüyle kapalı bir ekonomi olmaktan, 1990'ların sonunda dünyanın en büyük ikinci doğrudan yabancı yatırım (DYY) alan ülkesi olma yönünde gelişim gösterdi. 2002'de ABD'ye DYY akışının hızlı düşüşüyle birlikte, Çin o yıl en büyük DYY alıcısı olmayı başardı. 2004'te ABD'ye DYY girişi eski haline döndüğü halde, bir konu su götürmezdir: DYY, son on yılda Çin ekonomisinde çok önemli bir rol oynamıştır.⁴⁶

⁴³ Chyau Tuan and Linda F.Y. Ng. "Manufacturing Agglomeration as Incentives to Asian FDI in China After WTO", Journal of Asian Economics. Volume 15, Issue 4: 673–693 (August 2004), s. 674.

⁴⁴ Sönmez, a.g.e., s. 302

⁴⁵ Guoqiang Long. **Does Foreign Direct Investment Promote Development?**, Institute For International Economics, ISBN Paper 0-88132-381-0 (May 2005), s.316

⁴⁶ Dullien, a.g.e., s. 139.

Doğrudan yabancı yatırımların artışında özellikle Hong Kong, Japonya, Tayvan ve Güney Kore'den gelen yatırımların payı oldukça büyük yer tutmakta ve bu pay içinde de adı geçen ülkelerde yaşayan Çin asıllı yatırımcıların önemli rolü olduğu bilinmektedir.⁴⁷

**Tablo 27: Çin'e Dolaysız Yabancı Sermaye Yatırımlarının
Geldiği Ülkeler, 1979-1993 (%)**

1979-1993 Yılları Arasında Çin'e Doğrudan Yabancı Yatırım Yapan Ülkeler(%)	
Ülke	Yüzde
1.Hong Kong	72.7
2. Tayvan	9.3
3. ABD	5.7
4. Japonya	3.6
5. Makao	2.9
6. Singapur	2.3
7. Tayland	1.1
8. Kore	0.9
9. Kanada	0.8
10. Avustralya	0.7

Kaynak: Sönmez, **age**, s. 309

Tablo 27'ye göre 1979-1993 yılları arasında Çin'e yapılan dolaysız yabancı sermaye yatırımlarının %72.7'si Hong Kong'tan, %9.3'ü Tayvan'dan, %5.7'si Amerika'dan, %3.7'si Japonya'dan gelmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere Çin'in dışa açıldığı ilk yıllarda deniz aşırı Çin sermayesi ülkeye akmaya başlamıştır.

Uluslararası sermayenin Çin pazarını tanımak için bir basamak olarak yararlandığı ve dünyanın en serbest ekonomisi sayılan Hong Kong, Çin'e yapılan yabancı yatırımlarda oldukça büyük bir paya sahip olduğu Tablo.27'deki verilerden anlaşılmaktadır. Çin ekonomisinin yüzde 58'inin kıyı eyaletlerinde yoğunlaşması uluslar arası firmaların ilgisini bu bölgelere çekmiştir. 1979-2002 yılları arasında ülkeye giriş yapan yatırımların yüzde 86'sı bu bölgelerdeki 11 eyalet tarafından çekilmiştir. Bu eyaletlerin ortak özelliği Tayvan ve Hong Kong tabanlı firmalarca düşük üretim

⁴⁷ Tezcan, **a.g.e.**, s.24.

maliyetleri nedeniyle hedef seçilmeleri ve ihracata yönelik üretim ağırlıklı yatırım çekmeleridir.⁴⁸

Çin'in bu özel bölgelerinin kuruluşları, Tayvan ve Hong Kong'dan ortaya çıkan emek yoğun ihracattaki artan ücret baskısıyla çakışıyordu. Hong Kong ve Tayvan'lı girişimcilerin teknik bilgileriyle, yönetim tecrübeleriyle ve piyasa deneyimleriyle Çin'in bol iş gücünün tesadüf bileşimi, Çin'in ticari reformlarını etkileyici bir güçle ilerletti ve Çin'i, içine kapalı bir yahtılmışlıktan dünyanın en büyük gelişmekte olan yabancı yatırım alıcısı haline dönüştürdü.⁴⁹

2002'de, Hong Kong'tan gelen DYY, 204.9 Milyar Doları buluyordu. Resmi istatistiksel verilere göre, Tayvan'dan gelen DYY ise 33.1 milyar dolarla Çin'in en önemli DYY kaynaklarından biridir. Aslında oldukça az sayıda Tayvanlı işadamı, görevdeki Tayvan yetkili makamlarının ortaya koyduğu birçok kısıtlamadan kurtulmak için Hong Kong, Virgin Adaları ve Cayman Adaları gibi sıçrama tahtaları vasıtasıyla anakara Çin'e yatırım yaptı. Esasen anakara Çin'e yapılan Tayvan asıllı gerçek yatırım miktarı, bilinen miktarın iki ya da üç katı olabilir. Bu yüzden Tayvan'ın, Çin'in en önemli ikinci DYY kaynağı olarak yerini alması şaşırtıcı olmaz. Buna ek olarak, ABD, Japonya ve Avrupa'daki bazı gelişmiş ülkeler de, Çin'in DYY'larına katkıda bulunmaktadır. Gelişmiş ülkelerin ünlü yabancı yatırım girişimcilerinin, Çin'in başta gelen yatırımcılarından olmaları ve büyük ölçekli sermaye ve teknoloji yoğun fon aktarımı yapmaları dikkat çekicidir.⁵⁰

Çin'in DYY konusundaki başarısı Türkiye ile karşılaştırıldığında, Türkiye'nin daha yolun çok başlarında olduğu görülmektedir. 1986-2006 yılları arasında Türkiye ve Çin'e yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları Tablo 28'de yer almaktadır.

⁴⁸ DEİK, Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Çin Ülke Bülteni, Kasım 2006, İnternet Adresi: http://www.deik.org.tr/bultenler/2006112818541Cin_kasim2006.pdf, (Erişim Tarihi: 10.12.2006), s.12.

⁴⁹ Rawski, **a.g.e.**, s.1

⁵⁰ Long, **a.g.e.**, s.316

Tablo 28: Türkiye ve Çin’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, 1986-2006(Milyar \$)

Türkiye ve Çin'e Yapılan Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları 1986-2006 (Milyar Dolar)		
Yıllar	Türkiye'ye Yapılan DYY	Çin'e Yapılan DYY
1986-1991 (Yıllık Ortalama)	0,459	3,105
1992	0,844	11,156
1993	0,636	27,515
1994	0,608	33,787
1995	0,885	35,849
1996	0,722	40,300
1997	0,606	45,300
2000	1,000	40,700
2001	3,300	46,900
2002	1,100	52,700
2003	1,800	53,500
2004	2,883	60,630
2005	9,803	72,406
2006	20,120	69,468

Kaynak:

1. UNCTAD, World Investment Report 1998, İnternet Adresi: http://www.unctad.org/en/docs/wir1998overview_en.pdf, (Erişim Tarihi: 19.8.2007)
2. UNCTAD, World Investment Report 2006, İnternet Adresi: http://www.unctad.org/en/docs/wir2006_en.pdf, (Erişim Tarihi: 16.9.2007)

Tablo 28’e göre Türkiye’ye yapılan DYY’lar 2000 yılında yıllık 1 milyar dolara ulaşmışken, Çin’e yapılan DYY’lar 1980’in ortalarında yıllık ortalama 3,105 milyar dolardır. Çin uzun yıllardan beri, Türkiye’den kat kat fazla miktarlarda DYY çekmiştir. Dünya sıralamasında karşılaştırma yapıldığında iki ülkenin DYY çekme konusunda ne kadar farklı yerlerde oldukları daha açık bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Doğrudan yabancı yatırımları en çok çeken ülkeler Tablo 29’da yer almaktadır.

Tablo 29: Doğrudan Yabancı Yatırımların Ülkelere Göre Dağılımı (2000-2005) (Milyar \$)

Doğrudan Yabancı Yatırımların Ülkelere Göre Dağılımı (2000-2005) (Milyar \$)							
Yıllar							
2000		2001		2004		2005	
1. ABD	301	1. ABD	124	1. ABD	95.9	1. İngiltere	164.5
2. Bel.&Lüks.	246	2. İngiltere	54	2. İngiltere	78.4	2. ABD	99.4
3. Almanya	195	3. Fransa	53	3. Çin	60.6	3. Çin	72.4
4. İngiltere	117	4. Hollanda	51	4. Lüks.	57.0	4. Fransa	63.5
5. Kanada	67	5. Bel.&Lüks.	51	5. Avustralya	42.6	5. Hollanda	43.6
6. Hong K.	62	6. Çin H.C.	47	6. Belçika	34.1	6. Hong K.	35.8
7. Hollanda	53	7. Almanya	32	7. Hong K.	34.0	7. Kanada	33.8
8. Fransa	43	8. Kanada	28	8. Fransa	23.4	8. Almanya	32.6
9. Çin H.C.	41	9. Meksika	25	9. İspanya	18.4	9. Belçika	23.6
10.Meksika	14	10.Hong K.	23	10.Brezilya	18.2	10.İspanya	22.9
				35.Türkiye	2.7	22.Türkiye	9.8

Kaynak;

1. UNCTAD, World Investment Report. New York: United Nations (2002), s. 303-306.

2. UNCTAD, World Investment Report 2006, İnternet Adresi:

http://www.unctad.org/en/docs/wir2006_en.pdf, (Erişim Tarihi: 16.9.2007)

Tablo 29'a göre 2000 yılında Çin Halk Cumhuriyeti 41 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım çekerek dünya sıralamasında 9. sırada yer almıştır. 2001 yılında ise 47 milyar dolarla 6. sıraya yükselmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'ne yapılan yatırımların, özellikle bu ülkenin Dünya Ticaret Örgütü'ne üyelik süreci ile üye olduğu Kasım 2001(Aralık 2001'de resmen yürürlüğe girdi.) sonrasında yeni bir ivme kazanacağı tahminleri yapılmaktaydı ve bu tahminin gerçekleşmiş olduğu görülmektedir. 2004 yılına gelindiğinde ÇHC'nin doğrudan yabancı yatırım çeken ülkeler arasında 60.6 milyar dolar ile 3. sırada yer almıştır. Türkiye ise bu sıralamada 22 sıra birden yükselerek 2.7 milyar dolarla 35. sırada yer almaktadır. 2005 yılına gelindiğinde ÇHC 72.4 milyar dolarlık doğrudan yabancı yatırım çekerek en çok yatırım yapılan ülkeler sıralamasında 3. sıradaki yerini korumuştur. Türkiye ise 9.8 milyar dolar doğrudan yabancı yatırım çekerek 22. sıraya yükselmiştir.

Dünya'daki Toplam DYY'ların içinde Çin'e yapılan DYY'ların payı Tablo 30'da yer almaktadır.

Tablo 30: 1993-2006 Yılları Arasında Dünya'daki Toplam DYY'ların İçinde Çin'e Yapılan DYY'ın Payı (Milyar Dolar)

Çin Halk Cumhuriyeti'ne Doğrudan Yabancı Yatırım Girişi (Milyar Dolar) (1993-2006)								
	1993-1998 (Yıllık Ortalama)	1999	2000	2001	2002	2004	2005	2006
ÇHC	38.5	40.3	40.7	46.9	52.7	60.6	72.4	69.4
Dünya	401.7	1092.1	1396.5	825.9	716.1	648.1	945.7	1305.8

Kaynak: UNCTAD, World Investment Report 2007, İnternet Adresi: http://www.unctad.org/en/docs/wir2007_en.pdf, (Erişim Tarihi: 28.11.2007)

Tablo.30'a göre; 1993 ile 1998 yılları arasında dünyadaki DYY'ların yaklaşık %10'a yakını Çin'e yapılmıştır. 2000'li yıllarda da Çin'e yapılan DYY'ın payı oldukça yüksektir.

Çin şu anda dünyanın 3. en büyük ticaret ülkesi ve DYY'ın ikinci en büyük alıcısıdır. 1984'ten 2004'e kadar Çin'deki DYY'ın toplam stoku aynı dönem boyunca 2,7 milyar dolardan 60,6 milyar dolara artmasıyla, toplam DYY stoku 562,1 milyar dolara ulaşmıştır. 2006 yılı itibariyle, Çin'de 190 ülkenin yatırımı bulunmaktadır ve ülkedeki doğrudan yabancı yatırımların kümülatif miktarı 692 milyar dolar seviyesini bulmuştur.⁵¹

Çin'e giriş yapan doğrudan yabancı yatırımların sektörel dağılımı ise daha çok imalat sanayinde yoğunlaşmıştır. İmalat sanayi önceleri düşük teknoloji kullanan konfeksiyon ve diğer hafif malların üretiminden oluşmaktaydı. Son dönemde ise emek yoğun sektörlerden kimyasallar, petrol işleme gibi sermaye yoğun ve teknoloji yoğun sektörlerle doğru bir kayma gözlenmektedir. Bilişim sektörüne de yabancı yatırımlar artmaktadır.

⁵¹ OECD Raporu. "The OECD Welcomes Policy Advances at China's 2007 National People's Congress Session", 27 Mart 2007. İnternet Adresi: <http://www.oecd.org/dataoecd/20/12/38309228.pdf>, (Erişim Tarihi: 30.11.2007), s.2.

Çin'in hızla büyüyen ihraç malı üretim sektöründe, yabancı yatırım oranı oldukça büyüktür. Yabancı şirketler, ucuz işçi maliyetlerinden yararlanmak için Çin'e ciddi şekilde yatırım yapmaktadırlar. Çin'in ihraç mallarının yarısından fazlası, şu anda yabancı sahipli şirketlerce üretilmektedir. Bu ihraç mallarının büyük kısmı; yabancı şirketlerin son montaj için Çin'e parça getirdiği ve sonra yeniden ihraç ettiği montaj ticareti şeklindeydi. Yabancı şirketler bu mekanizmayı; özellikle elektronik ve küçük alet sektöründe yerel gelişim seviyesinin henüz hesaba katılmadığı bir zamanda önem arz eden, Çin'in dünya pazarlarında pay sahibi olmasına yardım etmek için kullanmışlardır.⁵²

Hizmet sektörüne yapılan yabancı yatırımlar toplamda az bir paya sahiptir. Bunda merkezi hükümetin kısıtlamalarının rolü büyüktür. Hizmet sektörünün dışa açılımında önümüzdeki dönemde bir serbestleşme beklenmektedir. Ekonominin bazı sektörlerinde ekonomik büyüme uğruna yerel sanayinin gelişimi ikinci plana itilmiştir. Otomotiv, telekom ekipmanları, perakende ve lojistik sektörleri henüz uluslararası rekabete uyum sağlayacak yerli firmalar yokken yabancı sermayeye açılmıştır. Bir tahmine göre Volkswagen firmasının son yıllarda Çin operasyonlarından elde ettiği kar Almanya'daki karını geçmiştir. Yine 2004 yılında Çin'de ABD'den daha fazla sayıda Buick satıldığı tahmin edilmektedir. Ayrıca teknoloji ve enerji sektörlerinde yabancı yatırımlar çok yoğunudur. BP, Motorola, Royal Dutch Shell Group ve Samsung gibi çokuluslu firmalar ülkedeki en büyük yatırımcılardandır. General Electric Çin'de 300 kadar satın alım personeli bulundurmakta, Intel ve Microsoft ülkede ar-ge üsleri işletmekte ve HSBC Bankası arka plandaki birçok operasyonunu burada gerçekleştirmektedir. Ayrıca AIG, Alcatel, Carrefour, Nestle, Siemens ve P&G gibi dev firmalar Çin'de faaliyetlerini sürdürmektedir.⁵³

Yabancı sermayeli işletmeler Çin ekonomisindeki katma değerli üretimin yüzde 27'sini ve dış ticaretin yüzde 58'ini gerçekleştirmekte ve 24 milyon Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşına istihdam sağlamaktadır.⁵⁴ Yabancı yatırımların Çin ekonomisinde böylesine önemli bir yeri varken, ülkedeki kayıtlı 26 Türk firmasının

⁵² Dullien, **a.g.e.**, s. 140.

⁵³ DEİK, (2006) **a.g.e.**, s.13.

⁵⁴ Atlı, **a.g.e.**, s. 4.

Çin'deki toplam yatırımı sadece 25 milyon dolar seviyesindedir.⁵⁵ Bu oran, Çin'deki toplam yabancı yatırımın yaklaşık yüzde 0.004'üne tekabül etmektedir. Kıyaslama yapılacak olursa, Çin'deki en büyük Avrupalı yatırımcı olan Almanya'nın bu ülkede 3,300 firması faaliyet göstermektedir ve toplam 13.8 milyar dolarlık bir yatırımı söz konusudur.⁵⁶

Aynı zamanda Çin son yıllarda denizaşırı ülkelere yatırım yapmak için girişimlerini teşvik etmeye başladı. 2004'e kadar Çin'in dış ülkelere yatırımları 37 milyar dolara kadar çıktı.⁵⁷ 2005 yılında 12.2 milyar dolarlık dış yatırım yapan Çin, 2006 yılında ise 16.1 milyar dolarla bir önceki yıla göre yüzde 32 oranında arttırmış ve yurtdışındaki yatırımlarının kümülatif oranı 73.3 milyar dolara yükselmiştir.⁵⁸

3. ÇİN HALK CUMHURİYETİ – DÜNYA TİCARET ÖRGÜTÜ İLİŞKİLERİ

Dünya Ticaret Örgütü'nün görevi, üye ülkeler arasında ticaret kurallarını belirlemek, üye ülkelerde mal ve hizmet üreticilerinin, ihracatçı ve ithalatçıların çıkarların gözetmektir. Uluslararası ticarete anlaşmazlıkların çözümü, üye ülkelerin ticaret politikalarının gözden geçirilmesi, ülkeler arasındaki ekonomik farklılıkların giderilmesi için diğer uluslararası kuruluşlarla uyum halinde çalışmak ve fikri mülkiyet haklarının korunması gibi faaliyet alanları bulunmaktadır.

Çin'in dış dünyaya açılması, resmi olarak 1979'da başlamıştır. Kapsamlı ve önemli uluslar arası ekonomik ilişkiler kurma çabaları; Çin'in, Dünya Ticaret Örgütü'nün öncülü olan Genel Tarifeler ve Ticaret Anlaşmasına(GATT) ilk üyelik başvurusunda bulunduğu 1986 yılında somut bir şekil almıştır. Öncülünden daha kapsamlı bir kuruluş olan DTÖ, üyelik için, uluslar arası ticaret ve yatırım alanında piyasa odaklı bir ortam ya da daha doğrusu serbest piyasa ortamını gerekli görmektedir. Bir ekonomiyi “uluslar arası” ve “yerli” diye bileşenlerine ayırmak gerçek hayatta imkansız olduğu için, DTÖ üyeliği, üyelerinin ekonomilerinde serbest piyasanın

⁵⁵ DEİK, (Kasım 2006), a.g.e., s. 9.

⁵⁶ Atlı, a.g.e., s. 3.

⁵⁷ Dullien, a.g.e., s. 106

⁵⁸ Atlı, a.g.e., s.4.

varlığını ciddi şekilde hissettirmesi anlamına gelmektedir. Çin'in DTÖ'ne katılımı; ülkenin, tüm ekonomisini, kontrollü bir otarşi ya da kapalı, planlı ekonomiden açık, daha piyasa odaklı bir ekonomiye yani sosyalist bir piyasa ekonomisine dönüştürmek için verdiği sözle uyumludur.⁵⁹

Çin'in son dönemdeki ekonomik zenginliği en azından kısmen, uluslar arası ekonomik faaliyetlerine yorulmaktadır. Aslında, son dönemdeki ekonomik büyüme, kısmen ihracatın itici gücüyle karakterize edilebilmektedir. 1979-2001 dönemi için sabit yen üzerinden kişi başına GSMH ve kişi başına ihracat arasındaki kararlılık katsayısı 0.98'dir. Çin'in uluslar arası ekonomik faaliyetlere katılımının büyüklüğü, uluslar arası ekonomik topluluğun parçası olma kararlılığını ifade etmektedir. Çin'in ticaret hesaplarına giren malların nispi değerinin bir göstergesi, Çin'in dışarı açılmasından itibaren dış alım ve satımlardaki artıştır. 1979'da Çin'in ihracatı, GSMH'sının yüzde 4,6'sıydı. 2001'de, ihracatı GSMH'nın yüzde 23,3'tür. 1979'da Çin'in ithalatı, GSMH'sının yüzde 6'sı iken, 2001'de bu oran yüzde 20,7'ye çıkmıştır. 1979-2001 arasındaki 23 yıllık dönemde, GSMH oranı cinsinden ihracat düzenli bir şekilde yılda ortalama yüzde 0,8; GSMH oranı cinsinden ithalat ise, yılda yüzde 0,6 artmıştır.⁶⁰

DTÖ'ne katılım anlaşmasının bir parçası olarak yapılan ticari reformlar ve verilen sözler, Çin'in dünya ticaret sistemine entegrasyonunun kolaylaştırılmasında büyük önem arz etmiştir. 15 yıllık bir süre içinde gerçekleşen bu reformlar, büyük tarife indirimlerini ve tarife dışı engellerin çoğunun kaldırılmasını içermektedir. DTÖ'ne katılımı, Çin'in dünya piyasasına girişinin artmasında önem teşkil etmektedir.⁶¹

Çin, 15 yıllık yorucu müzakerelerden sonra, 11 Aralık 2001 tarihinde Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'nün 143. üyesi olmuştur. DTÖ üyeliği, dinamik Çin ekonomisinin dönüşümünde çok önemli bir adımdır. Çin gibi büyük bir ekonominin dışa açılmasının kısa dönemde bazı gelişmekte olan ülkeler üzerinde olumsuz etkiler

⁵⁹ Harry G Broadman. "Nation drafts five-year blueprint", The World Economy. Volume 24 Issue 7: 849-875 (July 2001), s. 855.

⁶⁰ Daniel Coldwell. "The Impact on China of its Ascension into the WTO", The Social Science Journal. Volume 41, Issue 3: 363-374 (2004), (Memphis, TN 38152, USA), s.364.

⁶¹ Rumbaugh, a.g.e., s. 16

yaratacağı, fakat uzun dönemde bu dışa açıklığın sadece Çin'e değil onun ticaret ortaklarına da fayda sağlayacağı beklenmektedir.⁶²

Çin ekonomisinde ticaretin rolü, geçen çeyrek yüzyılda heyecan verici şekilde artmış ve özellikle ülkenin 2001'de DTÖ'ne katılımından itibaren çok etkili olmuştur. 2006 sonunda, Çin, katılım taahhütlerini tamamlamıştır.⁶³

2001 yılında Çin'in DTÖ'ne katılımı ve ardından gelen; daha önce kota kısıtlamaları (ya da ayrıcalıkları) almış olan ithalat yapan ülkeler, endüstriler ve şirketler tarafından dayatılan ticari sınırlamaların sonunda kaldırılması; Çin'inde diğerleri gibi eşit ve daha açık şekilde rekabet etmesini gerektirmektedir.⁶⁴

1 Ocak 2002 itibariyle, Çin; ihraç vergisi fon alımlarını düzenlemeye ve geliştirmeye, ihraç sigortası programını ve ihraç desteğini genişletmeye ve gümrük girişini kolaylaştırmak ve gümrük denetimini artırmak için gümrük hizmetlerini düzenlemeye başladı. Genel tarife seviyesi, yüzde 15,3'ten yüzde 12'ye düştü.⁶⁵

Çin'in DTÖ'ye üyeliği dünya ekonomisi ile entegrasyonunun bir simgesi haline gelmiştir. Çin, 11 Aralık 2004 tarihinde ayrıca %100 yabancı sermayeli firmaları da içine alacak şekilde yabancı firmalara; perakendecilik, toptancılık, komisyonculuk ve franchising⁶⁶ alanlarında dağıtım ve direkt satış yapma haklarını sağlamayı taahhüt etmiştir. Dağıtım yapma hakları yabancı firmaların Çin'de toptancılık, perakendecilik, franchising yapabilme; direkt satış ise yabancı firmaların Çin'in içinde serbestçe mallarını satabilmeleri anlamına gelmektedir. DTÖ'den önce yabancı firmaların dağıtım

⁶² Üstün Alan. “Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyeliği ve Küresel Etkileri”, İnternet Adresi: <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&yayinID=119&icerikID=221&dil=TR>, (Erişim Tarihi: 05-07-2006)

⁶³ Jianwu, **a.g.e.**, s. 15.

⁶⁴ F.Y. Ng, **a.g.e.**, 59.

⁶⁵ R. Zhu. **Full Text of Premier Zhu's Government Work Report (I) and (II)** (March 16, 2002) İnternet Adresi : http://english.peopledaily.com.cn/200303/19/print20030319_113574.html, (Erişim Tarihi: 11.10.2007)

⁶⁶ Franchising, birbirinden bağımsız iki taraf arasında oluşturulan sözleşmeye dayalı bir ilişkiyi tanımlamaktadır. En yalın anlatımıyla franchisingi, 'hak sahibine verilen para karşılığında belirli sınai hakları ticari alanda kullanma izni' olarak özetlemek mümkündür. Franchising sözleşmeleri, bir ürün, bir marka ya da bir hizmeti kapsamaktadır. İmtiyaz sahibi tarafın, belirli bir süre şartı ve bazı sınırlamalarla ticari işlerini yürütmek üzere bu hakkı ikinci bir tarafa devretmesi söz konusudur. Franchising'in en önemli tarafı imtiyaz hakkını veren tarafın işin yönetim ve organizasyonu konusunda know-how yani bilgi ve destek sağlıyor olmasıdır.

ve direkt satış yapma hakları olmayıp, satışlarını Çin’de sadece Çin’li firmalar aracılığı ile yapabilmekteydiler. Ancak Aralık 2004’te verilmesi gereken hakları Çin, yabancı firmalara ancak Eylül 2005’te sağlayabilmiştir.

Ekonomisinin itici gücü olarak Çin’in dış ticarete bağımlılığı da, toplam ithalat ve ihracatın GSMH’ya oranının 2000’de yüzde 43,8’den 2005’te yüzde 63,9’a çıkmasıyla son yıllarda hızlı bir şekilde arttı. Çin, DTÖ’ne katılımından itibaren 2006 sonuna kadar aşamalı olarak sözlerini yerine getirmiştir. Tarifeler indirilmiş ve tarife dışı engeller, taahhütlere paralel olarak kaldırılmıştır; hizmet piyasalarının vaat edilen açılışı, 2006 sonunda tamamlanmıştır. Ortalama tarife düzeyi 2000’de 17,5’ten 2005’te 9.9’a düşmüştür.⁶⁷

Hizmet ticaretinde Çin’in verdiği en önemli tavizler, telekomünikasyon, bankacılık ve sigortacılık sektörlerindedir. Telekom hizmetlerinde, üyeliği takiben yabancı hizmet sağlayıcı firmalar, Çinli firmalar ile ortak yatırım yapmasına imkan tanındı, ancak hisseleri yüzde 25’i geçmemesine karar verildi. Üyeliği takip eden ilk yıl içerisinde bu oran yüzde 35’e çıkarttı ve hizmet verebilecek kent sayısı artırıldı. 4.yıl içerisinde yabancı sermaye payı yüzde 49’a çıkarıldı ve 5.yıl içerisinde hizmet alanlarını sınırlayan tüm coğrafi sınırlamalar kaldırıldı. Bankacılık hizmetlerinde, üyeliğin ilk yıllarında yabancı finans kuruluşları müşteri kısıtlaması olmaksızın döviz ile işlem yapmasına izin verildi. 5. yıl içerisinde yabancı bankalar, Çin vatandaşlarına gerek döviz gerekse Yuan(RMB) hizmeti vermeye başladı. Sigortacılık hizmetlerinde, hayat sigortası dışındaki sigorta çeşitlerinde yüzde 51’e varan yabancı hisseli ortaklık kurulabilmesine izin verildi. Yabancı hayat sigortası şirketleri, üyeliğe geçiş ile birlikte yüzde 50 hisseli ortaklıklar kurma hakkı kazandı. Büyük finansal riskler, reasürans⁶⁸ ve navlun⁶⁹ sigortalarında üyelikle birlikte yüzde 50 ortaklık kurulabilmesine, 3. yıl içerisinde yüzde 51, 5.yıl içerisinde ise yüzde 100 yabancı sermayeli olma hakkı

⁶⁷ Jianwu, a.g.e., s.11.

⁶⁸ Reasürans en kısa tanımı ile sigortacının sigortalanmasıdır. Dolayısı ile bir tür sigortadır. Alman Ticaret Kanununun tanımlanmasına göre reasürans; sigortacının yüklenmiş olduğu riskin sigortasıdır. İngiliz Hukukundaki klasik tanımlanmasına göre de önceden sigortalanmış bir risk üzerinde akdedilmiş yeni bir sigorta poliçesidir. Bu yeni poliçenin amacı sigortacının daha önceden yüklenmiş olduğu rizikoların gerçekleşmesinden dolayı uğrayabileceği zararı tazmin etmektir. Sigortacının poliçesi ile bu yeni poliçe aynı anda mevcuttur.

⁶⁹ Navlun: Bir yerden başka yere ulaştırmak için gemiye alınan eşyanın bütünüdür. Taşıyıcı tarafından, gemisinde taşınacak yük için istenen ücrettir.

tanındı. Turizm, eğlence ve taşımacılık hizmetlerinde üyeliği takip eden 3 ila 5. yıllar içerisinde yüzde 100 yabancı sermayeli firmaların kurulmasına izin verilmeye başlandı.⁷⁰

Çin'in DTÖ'ye taahhütlerinde en önemli sektörleri otomobil, inşaat malzemeleri ve tekstil oluşturmaktadır.

Çin'in, DTÖ'ye üyeliğinden önce en yüksek tarifeleri otomobil ithalatına uygulamaktaydı (%80-100 arası). DTÖ'ye üyeliğinden sonra ise bu tarifeleri kademeli olarak %30 civarına indirmeye başlamıştır. 2006 yılında ise gümrük tarife seviyelerinin binek otomobiller için %25, otomobil parçaları için ise %10 seviyelerine inmesine karar verilmiştir. Çin, otomotivde ithalat kotalarını ise DTÖ'ye taahhüt ettiği gibi kaldırmıştır. Bu, DTÖ ve yabancı otomobil ihracatçıları tarafından oldukça sevindirici bir gelişme olarak kabul edilmektedir, çünkü Çin büyük nüfusu ve artan geliriyle yabancı otomobil firmaları için çok büyük bir pazardır. Ancak Çin hala yabancılar için otomotivde yatırım seviyesini minimum \$90 milyon seviyesinde tutmaktadır. Bu da yabancı otomobil üreticilerinin Çin pazarına erişmesini zorlaştırmaktadır.⁷¹ AB, ABD ile birlikte Dünya Ticaret Örgütü'ne Çin hakkındaki ilk şikayet duyurusunu Avrupalı şirketlere otomobil parçaları konusunda yaşadıkları muamele yüzünden 2006 yılında yapmıştır.⁷²

İnşaat malzemeleri, Çin'in DTÖ üyeliğinin oldukça fazlasıyla hissedildiği diğer bir sektördür. Çin, DTÖ'ye girmeden önce, mermer, mutfak gereçleri, pencere gibi ürünlerde yüksek gümrük tarifesi uygularken DTÖ sonrası tarifeler oldukça inmiştir.

⁷⁰ Mevlüdiye Şimşek. "Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne(WTO) Üyeliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin'in Geleceğine İlişkin Senaryolar", Yönetim ve Ekonomi Dergisi. Cilt 12 Sayı 2: 77-90 (2005), s. 82.

⁷¹ Çin-Türkiye/ Ticari İlişkiler 2006, T.C Pekin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Raporu, İnternet Adresi: <http://www.economyclub.org/default.asp?go=haber&islem=detay&id=161>, (Erişim Tarihi: 16.01.2007), s. 4.

⁷² Avrupa Bilgi Merkezi, Çin'deki Ticari Engeller, AB'de Milyarlarca Euro'luk İş Kaybına Neden Oluyor, İnternet Adresi: http://www.kobifinans.com.tr/dis_pazar/0422/14809/9, (Erişim Tarihi: 27.02.2007), s. 5.

Çoğu inşaat malzemelerinde gümrük tarife indirimleri %20 oranında olup bazılarında indirim %50'ye ulaşmıştır.⁷³

Tekstil ve konfeksiyon sektörü, Çin'in DTÖ üyeliğinin en çok etki yarattığı sektördür. 1 Ocak 2005 tarihi itibari ile Tekstil ve Giyim Antlaşmasının yürürlükten kalkmasının sonucu olarak DTÖ'ye üye bütün ülkelerdeki tekstil ürünlerine uygulanan kotalar kalkmış durumdadır. Bunun sonucu olarak ucuz Çin mallarının ithalatı bazı kategorilerde %600'lere varan bir artış göstermiştir. Kotaların kaldırılmasından önce Çin, dünya tekstil ticaretinin beşte birini gerçekleştirmekteydi. Kotaların kalkması ile birlikte Çin'in dünya tekstil ticaretinin %40'ını gerçekleştirmesi beklenmektedir.⁷⁴

Çin'in büyük ve gelişmiş ülkeler pazarlarında kuracağı hakimiyetin boyutları hakkında bir fikir vermesi bakımından, Çin'in örneğin ABD pazarındaki etkisi ile bu etkinin gelişiminin izlenmesinde yarar görülmektedir. Gerçekten, bugün ABD tekstil ve konfeksiyon pazarının %20'sinin Çin'in elinde olduğu belirtilmektedir.⁷⁵

Bu gelişmeler paralelinde, Ağustos 2004'te Türkiye'nin önderliğinde 36 ülke ve 72 tekstil ve konfeksiyon birliği İstanbul Deklarasyonu'nu imzalayarak kendi tekstil üreticilerinin Çin tekstil ürünlerine karşı daha güçlü hale gelene kadar kotaların 2007'e kadar sürdürülmesini istemiştir. İstanbul Deklarasyonu'nun temel savları Çin'in yuan'ın değerini düşük tutarak para manipülasyonu yaptığı, özel sektörüne devlet teşvikleri ve geri ödenmeyen krediler vererek ticarete haksız rekabete yol açtığı ve kendi tekstil sektörünü haksız bir şekilde desteklediği şeklindedir. İstanbul Deklarasyonu DTÖ'nün Mallar Konseyinde tartışılmıştır. Ancak ortaya somut bir çözüm çıkmaması üzerine Türkiye ve birçok ülke, Çin menşeli tekstil ürünlerine karşı geçici önlem alma haklarını kullanmışlardır. Buna göre Türkiye, 9 Ocak 2005 tarihinde, Çin'in DTÖ'ye Katılım Protokolünün 242. Paragrafına dayanarak 42 kategoride Çin tekstil ve konfeksiyon ürünlerine karşı önlem almıştır. 2006 yılının başında ise korunma önlemini tekstil ve konfeksiyon ürünlerinde 44 kategoriye çıkarmıştır.

⁷³ DTM, Çin'in Genel Ekonomik Durumu, İnternet Adresi: http://www.kobifinans.com.tr/dis_pazar/040601/753, (Erişim Tarihi: 13.11.2006), s.3.

⁷⁴ Çin-Türkiye/ Ticari İlişkiler 2006, a.g.e., s. 5.

⁷⁵ TOBB, Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaret Örgütü'ne Üyeliğinin Getirdikleri, İnternet Adresi: <http://www.tobb.org.tr/raporlar/TOBB-CinRaporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.02.2007), s.4.

Çin' ekonomisinin en önemli iki sektörü olan tekstil ve hazır giyim konusunda, en büyük ticari ortaklardan ikisi, DTÖ Tekstil ve Giyim Anlaşmasının (ATC) süresinin dolmasından sonra, 2005'te Çin ihracatındaki koşulları yerine getirdi. ATC, tekstil ve hazır giyim üretiminde Çin'in ihracatını kısıtlayan ithalat kotalarının sınırlandırılmasını göz önünde bulundurmuydu. 1 Ocak 2005'te ATC'nin süresinin dolmasından sonraki aylar boyunca, Çin'in ihracatı hızla büyüdü. Avrupa Birliği ve ABD hemen, onların yerli üreticileri üzerindeki etkilerini araştırmaya başladılar ve Çin'le görüşme talebinde bulundular. Çin'in DTÖ'ne katılımı sürecinde, tekstil ve hazır giyim sektörlerinde 2008'e kadar teminatlar verildi. Görüşmeler sonucunda, Avrupa Birliği ve Çin, 11 Temmuz 2005'te, on ürün kategorisinde AB pazarında Çin ihracatının büyüme oranını, yılda yüzde 8 ila 12.5 arasında sınırlandıran bir tezkere imzaladı. 8 Kasım 2005'te, Çin ve ABD, Çin'in, ABD'ye hazır giyim ihracatı artışını, 2006'da yüzde 10, 2007'de yüzde 12.5 ve 2008'de yüzde 15'te sınırlandıracağı konusunda anlaşmaya vardılar. Tekstil ürünleri içinse, taraflar Çin'in ihracat büyümesinin, 2006 ve 2007'de yüzde 12.5 ve 2008'de yüzde 16'da sınırlandırılması konusunda anlaştılar. Bu kısıtlamalar, katılımın Çin ekonomisindeki toplam etkisini 2009'a kadar geciktirecektir.⁷⁶

Çin'in DTÖ'ne katılımının etkileri genel olarak değerlendirildiğinde; Çoğu çalışma, Çin'in DTÖ'ne katılımının, Çin ve bütün dünya için büyük bir zenginlik getireceğinde anlaşılmaktadır. Ancak, Çin'in tarifeleri zaten büyük oranda düşürülmüş olduğu için, bu etkinin gelecekte çok büyük olması pek muhtemel değildir. Diğer bir genel sonuçta, ülkelerin, onların ticaret ortakları ve Çin'inkiler arasındaki tamamlayıcılık oranına göre kazanacaklardır(ya da kaybedeceklerdir).

⁷⁶ Jianwu, **a.g.e.**, s. 15

İKİNCİ BÖLÜM

ÇİN HALK CUMHURİYETİ – TÜRKİYE İLİŞKİLERİ

1. TARİHSEL SÜREÇ

Cumhuriyet döneminde Türkiye'nin Çin ile resmi ilk temasları iki ülkenin Washington Büyükelçilikleri kanalıyla 1925'te gerçekleştirilmiştir. Bunu takiben Türkiye'nin ilk elçiliği 1929'da o zamanki başkent Nanjing'te açılmış; 1949'da komünist partinin iktidarı ele geçirmesinden sonra ise 1970'lerin başına kadar ilişkiler Formosa Adası'ndaki Tayvan yönetimi ile yürütülmüştür. Yani Türkiye, 1971 yılına kadar Tayvan'da bulunan milliyetçi Çin Hükümetini tanımaktaydı.⁷⁷

Türkiye, diğer birçok ülke ile birlikte Çin Halk Cumhuriyeti ile 4 Ağustos 1971 tarihinde diplomatik ilişkilerine başlamıştır. O yıllarda, Çin'in dış politikası hem SSCB hem de “ABD Emperyalizmine” karşı çıkmak ve Üçüncü Dünya Ülkeleri ile işbirliği yapma çizgisini izlemektir. Aynı zamanda Çin, güneyinde ABD, kuzey ve kuzeybatısında ise SSCB'nin tehdidi altındaydı. SSCB'nin artan tehditlerine karşı ABD, güvenlik strateji dengesini kurmak için Sovyet Rusya'ya karşı Çin kartını oynama kararını almıştı. Çin ise iki süper güçten birini tercih etmek zorundaydı. 1971'de ABD Başkanı Nixon'un ulusal güvenlik danışmanı Henry Kissinger'in Çin'e yaptığı tarihi ziyaret, iki ülke ilişkilerinin normalleşmesinin ilk adımını oluşturmaktaydı. Türkiye ise, H. Kissinger'in Çin'e gidişinden hemen sonra Çin ile diplomatik ilişki tesis ederek Çin'in uluslararası sahneye çıkışına destek olmuştur. Ancak iki ülke arasındaki ilişkiler 80-90'lı yıllardan itibaren gelişme göstermiştir.⁷⁸

1970'li yıllarda Türkiye karma ekonomi modelini benimserken (Özel Sektör ve Kamu Sektörü bir arada), Çin'de özel sektörün bulunmadığı sosyalist ekonomik model uygulanmıştır. Bu dönemde iki ülkede uygulanan ekonomik modellerin ortak özellikleri ithal ikameci, dışa kapalı olması ve kamu teşebbüslerinin ekonomideki hakimiyetidir.

⁷⁷ Mehmet Ögütçü. **Yükselen Asya**, (Birinci Basım. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1998) s.129

⁷⁸ Nuraniye H. EKREM. **Türkiye Çin İlişkilerinin Boyutları ve Engelleri**, İnternet Adresi: <http://www.gokbayrak.com/turkistan.asp?inc=haberdetay&numara=32>, (Erişim Tarihi: 25.01.2007), s.2.

Dolayısıyla 1971 yılından 1980 yılına kadar iki ülke arasında kayda değer bir ekonomik ve ticari işbirliği ortamı oluşmamıştır.

İki ülke 1980'in başında aldıkları radikal değişim kararları ile ekonomide dışa açılma politikalarını benimsemişlerdir. Ancak yine de korumacılık anlayışı devam etmiş, dışa açılım sınırlı kalmıştır. Çin'deki reformlar daha kısıtlayıcı ve yavaş gerçekleşmiştir. Türkiye ile Çin arasında karşılıklı ticaretin gelişmesi; demir-çelik, gübre, petrol ürünleri gibi yüksek hacimli sözleşmelere konu olabilen ürünlerin ticaretine ilişkin mukavelelerle güçlenmeye başlamıştır. 1980'li yıllarda iki ülke arasındaki ticaretin ilk temelleri atılmış bulunmaktadır.⁷⁹

1990'lı yıllarda, Türkiye'nin Dünya Ticaret Örgütü ve Avrupa Birliği ile arasındaki anlaşmalardan doğan yükümlülüklerini yerine getirmesiyle dışa açılım süreci hızlanmış, dış rekabet, sektörler üzerinde etkili olmaya başlamıştır. Aynı şekilde Çin'de de reformlar anayasa değişiklikleri ile hızlanmış ve dış ekonomik ilişkiler ile ticaret açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu yıllarda iki ülke arasındaki ekonomik ve ticari ilişkiler de gelişmiş, ticaret hacmi artış göstermeye başlamış, birçok ticari temas ve anlaşma yapılmıştır. Türkiye bu dönemde serbestleşme yolunda daha hızlı adımlar atmış, Türkiye pazarına giriş koşulları; Çin pazarına giriş koşullarına göre daha kolaylaşmış ve başta işgücü olmak üzere üretim faktörlerinde Çin'in sahip olduğu avantaj da etkili olunca, dış ticaret dengesi Türkiye aleyhine bozulmuştur.

1990 yılında 284 milyon olan iki ülke ticareti 1991 yılında 193 milyon dolar civarında gerçekleşmiştir. 1989 yılına kadar sanayi grubundaki malların ve özellikle kimya sanayi ve demir-çelik ihracatında büyük artış kaydeden Türkiye, bu tarihten itibaren Çin'e bu malları ihraç edemez duruma gelmiş ve hatta 1989 yılından sonra bu mal grubundaki ithalatı; ihracatından fazla gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Çin'e yönelik ihraç mallarını çeşitlendirememesi, Çin'in 1991 yılından itibaren ileri teknoloji içeren malların ithalatına ağırlık vermesi, Türkiye'nin ihraç ettiği mallarda Çin'in son yıllarda

⁷⁹ Bekir Aslaner. **Türkiye-Çin Ticari İlişkileri, Taraflar Arasındaki Ticaretin Dönemsel Analizi**, İnternet Adresi: <http://www.tusiad.org/dpolitika/raporlar/civiler.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.01.2007), s.7.

dışa bağımlılığının azalması ve ihracatçı konumuna geçmesi, ülkenin Çin'e olan ticaretinde görülen azalma ve biçim değiştirmenin başlıca sebepleridir.⁸⁰

1990'lı yıllarda iki ülke arasındaki ticarete ortaya çıkmaya başlayan denge problemi 2000 yılından itibaren ivme kazanmıştır. 2000'li yıllarla birlikte Türkiye'nin Çin'den yaptığı ithalat ilk defa bir milyar doların üzerine çıkmıştır. İhracatta da önemli artış gerçekleşmiş ancak, 100 milyon doların altında kalmıştır. 2000 yılında Çin'den yapılan ithalat, ihracatın 13 katıdır. Türkiye'nin 2003 yılından itibaren başlayan kriz sonrası stabilizasyon programları çerçevesinde uyguladığı enflasyonu düşürme politikaları ile kurların düşük kalması, buna karşın Çin para birimi Yuan'ın birçok ülkeden gelen eleştirilerde belirtildiği gibi suni olarak değersiz tutulması, kur makasının açılmasına ve Türkiye aleyhine bozulan dengenin kronikleşmesine neden olmuştur. Böyle olunca Türkiye'nin Çin'e karşı aldığı korunma önlemlerinde de artış görülmektedir.

2. EKONOMİK ANLAŞMALAR

Türkiye ile Çin arasında yapılan ekonomik anlaşmalar⁸¹ aşağıda yer almaktadır;

- Ticaret Anlaşması, Pekin(16.07.1974)
- Ticaret Protokolü, (18.05.1981)
- Ekonomik, Sınai ve Teknik İşbirliği Anlaşması, Pekin (19.12.1981)
- Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşması, Pekin (13.11.1990)
- Hukuki, Ticari ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşması (28.10.1992)
- Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması, Pekin (23.05.1995)
- Karma Ekonomik Komisyon Mutabakat Muhtırası (12.04.1998)
- DTM ile MOFTEC Arasında Ticari İstişare Kurulması Hakkında Mutabakat Zaptı, Ankara (12.03.1999)

⁸⁰ Tezcan, **a.g.e.**, s. 30

⁸¹ DEİK, Çin Ülke Bülteni, Kasım 2006, İnternet Adresi:

http://www.deik.org.tr/bultenler/2006112818541Cin_kasim2006.pdf, (Erişim Tarihi: 10.12.2006), s. 39

- TC-ÇHC 13. Karma Ekonomik Komisyon Mutabakat Muhtırası (19.04.2000)
- TC-ÇHC 14.Karma Ekonomik Komisyonu Toplantısı Mutabakat Muhtırası, Pekin (05.04.2002)
- Tarım Alanında İşbirliği Mutabakat Zaptı(16.04.2002)⁸²

Türkiye ile Çin arasında düzenlenen ekonomik anlaşmaların ilk olarak yapıldığı tarihe bakınca, yıllarca dışa kapalı ekonomiyi benimsemiş olan Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1970'lerden sonra ticari ilişkilere önem vermeye başladığı görülmektedir. 1990'lı yıllarla birlikte Çin'in ve Türkiye'nin dışa açılma sürecinin hızlanması ile birlikte yapılan anlaşmalar da artış göstermektedir.

3. DÜNYA TİCARETİNDE TÜRKİYE'NİN DURUMU

3.1. Türkiye'nin Dış Ticaretinin Gelişimi

Cumhuriyetin ilk yıllarından bugüne kadar Türkiye, dış ticarete önemli değişiklikler kaydetmiştir. 1923-1980 yılları arasında tarıma dayalı ihracat gerçekleştirilmeye çalışılırken, sanayi ürünlerine dayalı ithalat yüksek rakamlara ulaşmıştır. Fakat 1960 planlı dönem sonrasında ihraç ürünlerinin içeriği tarım ürünlerinden sanayi ürünlerine doğru kaymaya başlamıştır. Cumhuriyet döneminde ihracat ve ithalat 1970'li yıllara gelinceye kadar, 1 milyar doların altında kalmıştır. 1970 yılında dış ticaret hacmi 1.536 milyon dolar iken, 1980 yılında 10.819 milyon dolara ulaşmıştır(Tablo 22). Dış ticaret dengesi ise ilk defa 1974 yılında 2,2 milyar dolar açık vererek milyar sınırını aşmış ve daha sonraki yıllarda bu milyarlı açıklar, hızla gelişerek devam etmiştir. ⁸³ 1980 yılından sonra dış ticarete önemli gelişmeler olmuş, gerek ihracat gerekse ithalat hızla artmıştır.

Türkiye Cumhuriyet tarihinde ihracata ilişkin en büyük adımlar 1980 Kararları ile atılmıştır. Örneğin; döviz ve kambiyo kontrollerinin kaldırılması, ihracata teşvikler sağlanmaya çalışılması ve yabancı sermayenin serbest dolaşımı için yapılan çalışmalar

⁸² DTM, Çin Halk Cumhuriyeti, İnternet Adresi:

http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/ASYA_AVUST/CHC.doc, (Erişim Tarihi: 16.02.2007)

⁸³ Rıdvan Karluk. **Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişim ve Sosyal Değişim**. (Dördüncü Basım. İstanbul Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Ekim 1996), s.495,496

uluslar arası ticarete rekabet edebilme olanağı sağlamıştır.⁸⁴ Türkiye'nin dış ticaret rakamları 1996 yılında Avrupa Birliği ile imzalanan Gümrük Birliği sonrasında yüksek seviyelere ulaşmıştır. Küreselleşen ticari koşullarda Gümrük Birliği Türkiye için bir başlangıç olarak görülebilir.⁸⁵ 1980 yılından 2003 yılına kadar dış ticaret hacmi 100 milyar doları geçmemiştir. 2006 yılı da dahil olmak üzere Türkiye dış ticaret dengesini tutturamamıştır. Türkiye 2006 yılında 214 ülkeye toplam 85.3 milyar dolarlık ihracat, 209 ülkeden ise 137.4 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. 2006 yılı sonunda dış ticaret hacmi 222.758 milyon dolar olmakla birlikte, 52.139 milyon dolar açık verilmiştir(Tablo 31). Türkiye'nin en çok dış ticaret açığı verdiği ülkeler, Rusya ve Çin'dir. Ülkeler bazında en yüksek dış ticaret açığı ise 14.3 milyar dolarla Rusya'ya karşı verilmiş, bu ülkeyi 8.9 milyar dolarla Çin izlemiştir.

⁸⁴ ATO, **Türkiye Dış Ticaretinin Gelişimi**, İnternet Adresi:

<http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=559&l=1>, (Erişim Tarihi: 18.02.2007), s.1.

⁸⁵ Necdet Serin. **Türkiye Ekonomisi(Sektörel Analiz)**, (Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu, İmaj Yayınevi, , Ekim 2001) s. 310.

Tablo 31: 1923-2006 Dönemi Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları (Milyon Dolar)

1923-2006 Dönemi Türkiye'nin Dış Ticaret Rakamları (Milyon Dolar)				
Yıllar	İhracat	İthalat	Denge	Hacim
1923	51	87	-36	138
1930	71	70	1	141
1940	81	50	31	131
1950	263	286	-23	549
1960	321	468	-147	789
1970	588	948	-360	1.536
1980	2.910	7.909	-4.999	10.819
1981	4.703	8.933	-4.230	13.636
1982	5.746	9.235	-3.489	14.981
1983	5.728	9.235	-3.507	14.963
1984	7.134	10.757	-3.623	17.891
1985	7.958	11.343	-3.385	19.301
1986	7.457	11.105	-3.648	18.562
1987	10.190	14.158	-3.968	24.348
1988	11.662	14.335	-2.673	25.997
1989	11.625	15.792	-4.167	27.417
1990	12.959	22.302	-9.343	35.261
1991	13.594	21.047	-7.453	34.641
1992	14.715	22.871	-8.156	37.586
1993	15.345	29.428	-14.083	44.773
1994	18.106	23.270	-5.164	41.376
1995	21.637	35.709	-14.072	57.346
1996	23.224	43.627	-20.403	66.851
1997	26.261	48.559	-22.298	74.820
1998	26.974	45.921	-18.947	72.895
1999	26.588	40.671	-14.083	67.259
2000	27.774	54.503	-26.729	82.277
2001	31.334	41.399	-10.065	72.733
2002	36.059	51.554	-15.495	87.613
2003	47.253	69.340	-22.087	116.593
2004	63.167	97.540	-34.372	160.706
2005	73.476	116.773	-43.297	190.249
2006	85.309	137.449	-52.139	222.758

Kaynak:

1. DİE, **Dış Ticaret İstatistikleri ve İndeksleri**. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, (Ankara: 2003) (1923-2003 yılları arasındaki veriler), s. 425,426.

2. DTM, Türkiye İhracatının Gelişimi, İnternet Adresi:

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/genel.doc>, (Erişim Tarihi:21.03.2007), s.12.

Türkiye'nin Dünya ticaretindeki payı incelendiğinde; geçmiş yıllara göre 2000'li yıllardan itibaren bu pay artışını hızlandırmıştır. 1990 yılında Türkiye'nin Dünya İhracatı içindeki payı binde 3,8 iken 2004 yılında binde 6,8'e ulaşmıştır. Türkiye'nin Dünya İthalatı içindeki payı ise 1990 yılında binde 6,4 iken 2004 yılında yüzde 1,02 olarak hesaplanmıştır. (Tablo 32)

Tablo 32: 1990-2004 Yılları Arasında Türkiye'nin Dünya Ticaretindeki Payı

1990-2004 Yılları Arasında Türkiye'nin Dünya Ticaretindeki Payı		
Yıl	İhracat Payı (%)	İthalat Payı(%)
1990	0,38	0,64
1991	0,40	0,59
1992	0,40	0,60
1993	0,41	0,78
1994	0,43	0,54
1995	0,43	0,70
1996	0,44	0,81
1997	0,48	0,87
1998	0,50	0,83
1999	0,47	0,70
2000	0,44	0,82
2001	0,50	0,63
2002	0,55	0,76
2003	0,62	0,88
2004	0,68	1,02

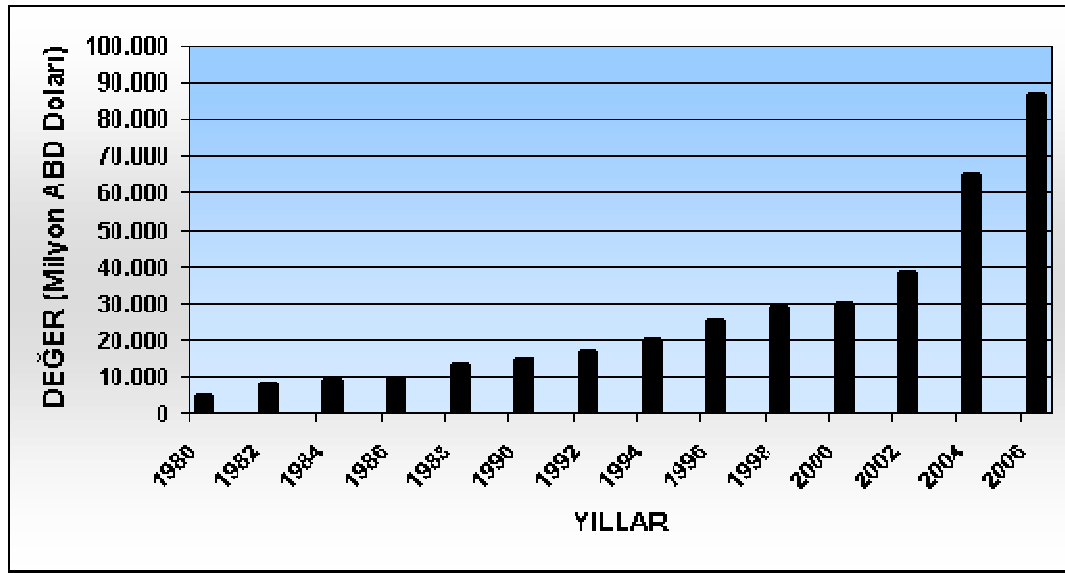
Kaynak: WTO, International Trade Statistics 2005. İnternet Adresi:
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/its2005_e.pdf, (Erişim Tarihi: 03.10.2007)

3.2. Türkiye İhracatının Gelişimi;

1980 yılına kadar ihracata ağırlık veren politikalar izlenememiş, Türkiye dünyaya kapalı bir ekonomik model içinde kalmıştır. 1980 ekonomik kararları ile birlikte, bu tarihe kadar izlenen tüm politikalar terk edilmiş, ithal ikameci sanayileşme yerine, dışa açık ve liberal politikalar uygulamaya konulmuştur. 1980 yılından itibaren ithal ikamesi politikalarının terk edilerek ihracatın teşvikine yönelik politikalara ağırlık verilmesi sonucunda ihracat⁸⁶, 1980'de 2,9 Milyar Dolar'a ulaşmış, ekonominin dışa açılabilmesi ve dünya ekonomileri ile entegre olabilmesi için başlatılan teşvik uygulamalarının sonucunda iyi bir performans göstererek yaklaşık 4,5 kat artmış ve 1990 yılında 13 milyar dolar seviyelerine gelmiş; ancak, çeşitli iç ve dış faktörlerin olumsuz etkisiyle 1990-1993 döneminde artış hızı yavaşlamış, anılan dönem boyunca ancak 15 milyar dolar düzeyine gelebilmiştir.⁸⁷ Ancak 2000'li yılların başından itibaren ihracatta büyük artışlar kaydedilmiştir. 2006 yılı ihracatı 2005'e oranla yüzde 16.77 artarak 85 milyar 309 milyon dolara ulaşmıştır. (Şekil 1)

⁸⁶ Karluk, a.g.e., s. 438

⁸⁷ DTM, **Türkiye'nin Dış Ticareti Ve Dünya Ticaretiyle Kıyaslanması**, İnternet Adresi:
<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/DisTicaretDegerelendirmeDb/I-2.doc>, (Erişim Tarihi: 23.04.2007), s.1.

Şekil 1: Türkiye'nin 1980-2006 Yılları Arasındaki İhracat Değerleri (Milyon ABD Doları)

Kaynak: DTM, Türkiye İhracatının Gelişimi, İnternet Adresi:

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/genel.doc>, (Erişim Tarihi:21.03.2007), s.13.

3.2.1 Türkiye İhracatında Önemli Ülkeler

Türkiye ihracatında önemli ülkelerin payları 1990'lı yılların ortalarından itibaren incelendiğinde; 1995 yılında Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler Almanya, ABD ve İtalya olmuştur. Bu ülkelerin Türkiye ihracatındaki oranları sırasıyla %23.28 , %7 ve %6.73'tür. 1995 yılında Türkiye'nin ihracatında Çin'in payı %0.31 gibi düşük bir orandır. 2005 yılında en çok ihracat yapılan ülkeler sıralamasında yine Almanya başta gelmektedir. Türkiye'nin Almanya'ya olan ihracatı %13,14 oranında paya sahiptir ve 2005 yılında bir önceki göre %8,1 artarak 9,5 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Almanya'yı, %8,22 oranıyla İngiltere, %7.80 oran ile İtalya izlemektedir. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri'ne ihracatı ise 2005 yılında bir önceki yıla göre %1 artarak 4,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve A.B.D'nin toplam ihracattaki payı %6,87 olmuştur. Rusya Federasyonu'na yapılan ihracat 2005 yılında bir önceki yıla göre %27,9 oranında artarak 2,4 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve söz konusu ülkenin Türkiye genel ihracatındaki payı %3,3 olmuştur. 2005 yılında Çin'e yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı ise %0.76 oranı ile sınırlı kalmıştır (Tablo 33). Diğer taraftan, 2005 yılında Türkiye'nin dış ticaretinde Romanya, Birleşik Arap Emirlikleri ve

Ukrayna'ya %40'ın üzerindeki ihracat artışları dikkat çekmektedir. 1995 yılında Türkiye'nin toplam ihracatı 21.637 milyon dolar iken 2005 yılında 73.476 milyon dolara yükselmiştir. Yani on yılda ihracat %339.5 oranında artmıştır.

Tablo 33: Türkiye'nin İhracatında Önemli Ülkelerin Toplam İhracatımızdaki Payları (1995-2005)

Türkiye'nin İhracatında Önemli Ülkeler	Top. İhr. Payı (1995)	Top. İhr. Payı (2000)	Top. İhr. Payı (2001)	Top. İhr. Payı (2002)	Top. İhr. Payı (2003)	Top. İhr. Payı (2004)	Top. İhr. Payı (2005)
Almanya	23,28	18,60	17,10	16,98	15,90	14,70	13,14
A.B.D.	7,00	11,30	10,00	9,72	7,97	7,84	6,87
İngiltere	5,25	7,30	6,90	8,75	7,81	8,98	8,22
İtalya	6,73	6,40	7,50	6,87	6,76	7,49	7,80
Fransa	4,77	6,00	6,00	6,17	6,01	5,94	5,29
İspanya	1,64	2,60	3,00	3,26	3,80	4,24	4,18
Hollanda	3,41	3,10	2,80	3,05	3,24	3,45	3,43
Rusya	5,72	2,30	2,90	3,39	2,91	3,01	3,30
İsrail	1,11	2,30	2,60	2,49	2,28	2,12	2,03
Belçika	2,09	2,30	2,20	2,00	1,86	1,91	1,79
Çin	0,31	0,34	0,63	0,77	1,08	0,63	0,76

Kaynak; IMF, Direction of Trade Statistics Yearbook ,Washington, D.C.: International Monetary Fund (2006), s. 491-492

2006 yılına gelindiğinde, Türkiye'nin Almanya'ya olan ihracatı 2006 yılında bir önceki yıla göre %2,3 artarak 9,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve Türkiye genel ihracatındaki payı %11,37 olmuştur, Rusya Federasyonu'na yapılan ihracat %35,7 oranında artarak 3,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve söz konusu ülkenin Türkiye genel ihracatındaki payı %3,8'i bulmuştur. Türkiye'nin Amerika Birleşik Devletleri'ne ihracatı ise 2006 yılında bir önceki yıla göre %1,7 artarak 5 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve A.B.D' nin toplam ihracattaki payı %5,9 olmuştur.

3.2.2. Türkiye İhracatının Sektörel Yapısı;

Türkiye ihracatının sektörel yapısı incelendiğinde; 1980 yılına kadar tarım ürünleri payının büyük oranda olduğu görülmektedir. 1980 yılında toplam ihracat içinde

tarımın payı %64.6, sanayinin payı % 25.9, madencilik ise %9.5 idi(Tablo 34). 1980 yılından itibaren Türkiye'nin dış ticaret yapısını değiştirmeyi amaçlayan yeni ekonomi politikasının bir sonucu olarak dış ticaret içinde tarımın payı devamlı olarak azalmış, sanayi ürünlerinin payı ise artmıştır. Bu gelişmelerin sonucu olarak, Türkiye sanayi ürünleri ihracatçısı konumuna gelmiştir. Sanayi ürünlerinin genel ihracat içerisindeki yüksek payı nedeniyle, söz konusu ürünlerin ihracat artış hızı, genel ihracat artışında belirleyici olmuştur.⁸⁸

Tablo 34: İhracatın Sektörel Dağılımı (1980-2006)

İhracatın Sektörel Dağılımı							
	1980	1990	1995	2000	2003	2005	2006
1. Tarımsal Ürünler	64.6	25.5	21.0	13.9	11.3	13.2	11.4
2. Madencilik Ürünleri	9.5	6.8	4.7	4.3	4.4	2.1	2.4
3. Sanayi Ürünleri	25.9	67.7	74.3	81.8	84.3	84.7	86.2

Kaynak:

1. DTM, İhracat Verileri, İHRACATIN SEKTÖREL DAĞILIMI (SITC - REV.3), İnternet Adresi: <http://www.dtm.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 21.03.2007)

2. DTM, Türkiye İhracatının Gelişimi, İnternet Adresi:

<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/genel.doc>, (Erişim Tarihi:21.03.2007) s.11,12. (2005-2006 verileri)

2006 yılında bir önceki yıla göre tarım ürünleri ihracatı %6,2 oranında artarak 9,8 milyar dolar seviyesine ulaşmıştır ve genel ihracattaki payı %11,4 olmuştur. Madencilik ürünleri sektörünün 2006 yılı ihracat artışı %36,4 seviyesindedir ve genel ihracattaki payı %2,4'tür. Sanayi ürünleri ihracatı ise 2006 yılında %17,9 oranında artmış, genel ihracat içindeki payı %86,2 olmuştur. (Tablo 34)

3.3. Türkiye'nin İthalatının Gelişimi

Türkiye ithalatının gelişimi incelendiğinde; 1950 yılında başlayan ithalat kontrolünün 1984'e kadar aralıksız sürdüğü görülmektedir. Bu dönemde Türkiye ekonomisi dünya ekonomisinin dışında, içine kapanık bir ortamda üretim yapmaya

⁸⁸ Serin, a.g.e., s. 311

zorlanmıştır. 1981 yılında kotalar azaltılmış, 1984 yılında ise tamamen kaldırılarak ithalat libere edilmiştir.⁸⁹

Türkiye, 1984 yılına kadar ithal ikamesine dayanan ve sadece yerli üretimin bulunmadığı veya yetersiz kaldığı hallerde ithalata izin veren bir dış ticaret politikası izlemesi sonucunda Türkiye'nin geleneksel ithalatı, ağırlıklı olarak, Enerji Hammaddesi, Makine ve Ulaşım Araçları ve Kimyasal Ürünlerden oluşan bir mal kompozisyonu çizmiş; diğer alanlarda ise ilke olarak piyasa yabancı rekabete kapalı tutularak, yerli sanayi korunmaya çalışılmıştır.⁹⁰ Ancak, 1984 yılından itibaren uygulamaya konulan Dışa Açık Ekonomi Politikası'nın en önemli unsurlarından biri olarak dış ticarete ithal ikameci politikalar yerini rekabete açık ve ihracata dayalı sanayileşme stratejisine terk etmiştir.

İthalatın 1990 yılına kadar gelişimi incelendiğinde, İthal İkameci Politika terk edilmesine ve dışa açık bir dış ticaret politikası uygulanmasına rağmen, ithalat 1986 yılına kadar oldukça düşük düzeyde artmıştır. 1990 Sonrası dönemde ithalatta görülen artış eğiliminin temelinde, 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü Anlaşması'nın, 1996 yılında da Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin yürürlüğe girmesinin yanı sıra, ekonomik gelişmeler de etkili olmuş ve yüksek oranlı milli gelir büyümesine paralel olarak ithalatta da artış görülmüştür.

Son yıllarda ithalatın durumuna göz atıldığında 2005 yılında bir önceki yıla göre %19.5 artışla 116.773 milyon dolar olan Türkiye ithalatı, 2006 yılında %18 artarak 137.449 milyon dolara ulaştığı görülmektedir. Bu ithalat artışına karşın ihracattaki artış nispeten düşük kalmış ve dış ticaret açığı 2005 yılında 43.297 milyon dolar iken 2006 yılında 52.139 milyon dolara yükselmiştir. (Tablo 31)

3.3.1. Türkiye'nin İthalatında Önemli Ülkeler;

Geçmişten 2006 yılına dek Türkiye'nin hem ihracatında hem ithalatında ön planda olan ülke Almanya'dır. 1995 yılında Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı ülkeler

⁸⁹ Karluk, **a.g.e.**, s. 471

⁹⁰ DTM, Türkiye'nin Dış Ticareti Ve Dünya Ticaretiyle Kıyaslanması, **a.g.e.**, s.1.

Almanya, ABD ve İtalya olmuştur. Bu ülkelerin Türkiye ithalatındaki payları sırasıyla %15.54 , %10.43 ve %8.94'tür. 1995 yılında Çin'in Türkiye ithalatındaki payı %1.51 olarak gerçekleşmiştir. 2005 yılına gelindiğinde en çok ithalat yapılan ülkeler sıralamasında yine Almanya başı çekmektedir. %13.75 oranında ithalat yapılan Almanya'yı, %13.00 oranıyla Rusya, %7.63 oranı ile İtalya izlemektedir. 1995 yılında Türkiye'nin toplam ithalatı 35.708 milyon dolar iken 2005 yılında 116.773 milyon dolara yükselmiştir. Yani on yılda ithalat %327 oranında artmıştır. (Tablo 35)

Tablo 35: Türkiye'nin İthalatında Önemli Ülkelerin Toplam İthalatımızdaki Payları (1995-2005)

Türkiye'nin İthalatında Önemli Ülkeler	Top. İth. Payı (1995)	Top. İth. Payı (2000)	Top. İth. Payı (2001)	Top. İth. Payı (2002)	Top. İth. Payı (2003)	Top. İth. Payı (2004)	Top. İth. Payı (2005)
Almanya	15,54	13,20	12,90	14,70	13,68	12,98	13,75
Rusya	5,83	7,10	8,30	7,83	7,89	9,36	13,00
İtalya	8,94	7,90	8,40	8,24	7,92	7,12	7,63
Çin H.C.	1,51	2,50	2,20	2,75	3,78	4,63	6,93
Fransa	5,59	6,50	5,50	6,14	6,05	6,43	5,94
ABD	10,43	7,20	7,90	6,24	4,98	4,87	5,42
İngiltere	5,12	5,00	4,60	4,90	5,05	4,47	4,73
İsviçre	2,29	2,60	1,30	4,31	4,3	3,53	4,09
İspanya	1,66	3,10	2,60	2,85	2,84	3,37	3,58
Japonya	3,92	3,00	3,20	2,95	2,78	2,78	3,13

Kaynak; IMF, Direction of Trade Statistics Yearbook ,Washington, D.C.: International Monetary Fund (2006), s.491-492

Çin'in Türkiye ithalatındaki yerinin 2000'li yıllarla birlikte artması dikkati çekmektedir. 1995 yılında Türkiye'nin en çok ithalat yaptığı ülkeler arasında 18. sırada bulunan Çin, 2005 yılında 4. sıraya tırmanmıştır. Türkiye'nin ithalat yaptığı ülkeler sıralamasında 2002 yılına kadar ilk 10 ülke arasına giremeyen Çin, 2002 yılında 1.4 milyar dolarla 10.ülke konumuna yükselmiştir. Çin, 2004 yılında 4.5 milyar dolarla 6.sırada yer alırken 2005 yılında yüzde 53 artış göstererek 6.8 milyar dolarla

Türkiye'nin en fazla ithalat yaptığı 4.ülke durumuna gelmiştir. 2005 yılında Çin'in Türkiye'nin ithalatından yüzde 6.93 oranında pay aldığı görülmektedir.⁹¹

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, 2006 yılında Türkiye'nin ithalatında Rusya Federasyonu 17,4 milyar dolarla ilk sırada yer alırken, 14,5 milyar dolarla Almanya ikinci sırada yer almıştır. Çin tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'nin ithalatındaki payını da arttırarak, üçüncü sıraya yerleşmiştir. Bir önceki yıla göre yüzde 38,7 artışla, bu ülkeden 9,5 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirilirken, Çin'in Türkiye'nin ithalatından yüzde 7 oranında pay aldığı görülmektedir.

3.3.2. Türkiye İthalatının Sektörel Yapısı

1980-2000 Döneminde, Türkiye'nin ithalatının sektörel yapısında önemli değişiklikler meydana gelmiş ve Madencilik Ürünleri'nin 1980 yılında yüzde 52,6 olan payı 2000 yılında yüzde 21,5'e gerilerken, sanayi ürünlerinin payı yüzde 42,4'ten yüzde 70,7'ye, Tarım Ürünlerinin payı ise yüzde 5'ten yüzde 7,8'e yükselmiştir. Bu gelişmede Türkiye'nin 1980 sonrası ithalat politikasını kademeli olarak liberalleştirilmesi etkili olmuştur. 2003 yılında ise toplam ithalatın %23,0'ü madencilik ürünleri, %69,4'ü sanayi ürünleri, %7,6'si tarımsal ürünlerden oluşmaktadır. (Tablo 36)

Tablo 36: Türkiye İthalatının Sektörel Dağılımı (1980-2003)

İthalatın Sektörel Dağılımı				
	1980	1995	2000	2003
1. Tarımsal Ürünler	5.0	12.7	7.8	7.6
2. Madencilik Ürünleri	52.6	18.8	21.5	23.0
3. Sanayi Ürünleri	42.4	68.4	70.7	69.4

Kaynak: DTM, İthalat Verileri, İnternet Adresi: <http://www.dtm.gov.tr>, (Erişim Tarihi: 21.03.2007)

⁹¹ ATO (Ankara Ticaret Odası), **Teknolojide Çekik Göz İstilas Raporu**, İnternet Adresi: <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=370&l=1>, (Erişim Tarihi: 13.03.2007), s.1.

4. ÇİN VE TÜRKİYE’NİN İKİLİ DIŞ TİCARETİ

1970’li yıllarda Türkiye karma ekonomi modelini benimserken (Özel Sektör ve Kamu Sektörü bir arada), Çin’de özel sektörün bulunmadığı sosyalist ekonomik model uygulanmıştır. Bu dönemde iki ülkede uygulanan ekonomik modellerin ortak özellikleri ithal ikameci, dışa kapalı olması ve kamu teşebbüslerinin ekonomideki hakimiyetidir. Dolayısıyla 1971 yılından 1980 yılına kadar iki ülke arasında kayda değer bir ekonomik ve ticari işbirliği ortamı oluşmamıştır. İki ülke 1980’in başında aldıkları radikal değişim kararları ile ekonomide dışa açılma politikalarını benimsemişlerdir. 1980’li yıllarda iki ülke arasındaki ticaretin ilk temelleri atılmış bulunmaktadır.

1984 yılında Türkiye ile Çin’in dış ticaret hacmi 48.340.000 dolardır. 1984 yılında Türkiye 31.779.000 dolar fazla vermiştir. 1988 yılında da iki ülke arasındaki dış ticarete Türkiye 100.879.000 dolar fazla vermiştir. 1993 yılına kadar ise karşılıklı ticaret Çin’in lehine gelişmiş ve Türkiye dış ticaret açığı vermiştir. 1993- 1994 yıllarında Türkiye fazla vermiş ancak bu iki yıldan sonra Çin’in karşı üstünlüğü ön plana çıkmıştır. 2006 yılı sonunda Türkiye ile Çin’in dış ticaret hacmi 10.251 milyon dolar olarak gerçekleşmiş, Türkiye 8.865 milyon dolar dış açık vermiştir. 2006 yılında Türkiye’nin Çin’e ihracatının ithalatı karşılama oranı 0.07 olmuştur.(Tablo 37)

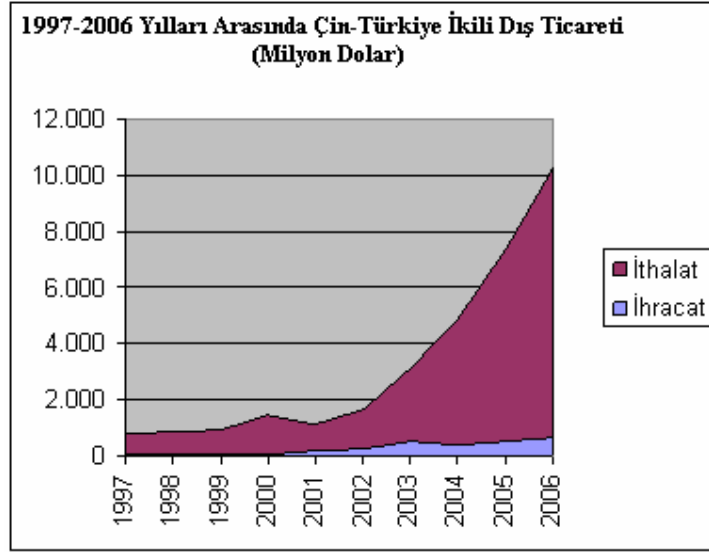
**Tablo 37: 1984-2006 Yılları Arasında Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti
Dış Ticaret Rakamları ('000 Dolar)**

1984-2006 Yılları Arasında Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Dış Ticaret Rakamları ('000 Dolar)					
Yıl	İhracat (X)	İthalat (M)	X/M	Hacim	Denge
1984	40.055	8.285	4.82	48.340	31.779
1988	215.674	114.882	1.87	330.559	100.879
1990	37.185	246.314	0.15	283.499	-209.129
1991	20.431	171.818	0.11	192.200	-151.400
1992	146.717	172.336	0.83	316.625	-28.237
1993	511.919	255.228	2.00	767.100	256.700
1994	354.841	257.870	1.37	612.600	97.000
1995	66.961	539.019	0.12	605.980	-472.058
1996	65.115	556.492	0.11	616.400	-486.200
1997	44.375	787.457	0.05	831.900	-743.100
1998	38.447	846.134	0.04	884.100	-808.100
1999	36.649	894.813	0.04	931.400	-858.200
2000	96.010	1.344.731	0.07	1.440.741	-1.248.721
2001	199.373	925.620	0.22	1.121.318	-722.714
2002	265.533	1.365.933	0.20	1.636.546	-1.100.088
2003	492.400	2.596.078	0.19	3.088.478	-2.103.678
2004	390.460	4.451.934	0.09	4.842.394	-4.061.474
2005	549.517	6.831.050	0.08	7.380.568	-6.281.532
2006	693.000	9.558.000	0.07	10.251.000	-8.865.000

Kaynak:

1. DİE, İstatistik Göstergeler 1923-2002. Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara (Aralık 2003), s. 426-434 (1984-2002 yılları arası veriler)
2. DTM, Çin Halk Cumhuriyeti, İnternet Adresi:
http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/ASYA_AVUST/CHC.doc, (Erişim Tarihi: 16.02.2007)

Türkiye'nin Çin'den ithalatı 2006 yılında 10 milyar dolara yaklaşmışken, ihracatı ise 1 milyar dolar bile olamamıştır. Yıllar geçtikçe Türkiye'nin dış ticaret açığı artmaktadır. Özellikle 2001 yılından sonra bu açığın daha da arttığı göze çarpmaktadır. (Şekil 2)

Şekil 2: Çin-Türkiye İkili Dış Ticareti (1997-2006)

Kaynak: DTM, Çin Halk Cumhuriyeti, İnternet Adresi:

http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/ASYA_AVUST/CHC.doc, (Erişim Tarihi: 16.02.2007)

Çin, Türkiye'nin en çok mal aldığı ülkeler arasında hızla zirveye tırmanırken, Türkiye'nin Çin'e ihracatı oldukça gerilerde kalmaktadır. Son 10 yılda Çin'den 29.6 milyar dolarlık ithalat yapan Türkiye, aynı sürede bu ülkeye sadece 2.8 milyar dolarlık mal satabilmiştir. Çin ile dış ticaret açığı son 1997-2006 döneminde 26.8 milyar doları bulmuştur. 2006 yılında Çin, Türkiye'nin ikili ticaretinde Rusya'dan sonra en fazla dış ticaret açığı verdiği ülkedir.

4.1. Çin ve Türkiye'nin Karşılıklı Dış Ticaret Payları

Çin Halk Cumhuriyeti ile Türkiye'nin karşılıklı dış ticaret payları 1990'lı yılların ortasından itibaren incelendiğinde; Çin Halk Cumhuriyeti'nin Türkiye ihracatı içindeki payı 1997 yılında binde 1,6 iken, 2005 yılında, bu pay binde 7,6'ya yükselmiştir. Bu oranlardan da görüldüğü gibi tüm dünyanın mal ihraç etmeye çalıştığı Çin Halk Cumhuriyeti'ne etkili bir ihracat stratejisi uygulamada Türkiye başarısız olmuştur. Türkiye'nin genel ithalatı içinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin payı; 1997 yılında yüzde 1,62 iken, 2005 yılında bu oran yüzde 6,93'e yükselmiştir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin ithalatında Türkiye'nin payına bakıldığında 1997 yılında Türkiye'nin

payı binde 0,3 iken, 2005 yılında bu oran binde 0,9'a yükselmiştir. Çin'in ihracatı içinde Türkiye'nin payı 1997 yılında binde 4,3 iken, 2005 yılında bu oran binde 5,5'e yükselmiştir. (Tablo 38)

Tablo 38: Çin ve Türkiye'nin Karşılıklı Dış Ticaret Payları (1997-2005)

Yıllar	Türkiye'nin İhracatı İçindeki Pay (%)	Türkiye'nin İthalatı İçindeki Pay (%)	ÇHC'nin İhracatı İçindeki Pay (%)	ÇHC'nin İthalatı İçindeki Pay (%)
1997	0,16	1,62	0,43	0,03
1998	0,14	1,84	0,46	0,02
1999	0,13	2,2	0,32	0,02
2000	0,34	2,46	0,43	0,05
2001	0,63	2,23	0,25	0,09
2002	0,77	2,75	0,33	0,09
2003	1,08	3,97	0,47	0,12
2004	0,63	4,63	0,47	0,10
2005	0,76	6,93	0,55	0,09

Kaynak; IMF, Direction of Trade Statistics Yearbook ,Washington, D.C.: International Monetary Fund (2006), s.133,491.

Türkiye'nin ithalat yaptığı ülkeler sıralamasında 2002 yılına kadar ilk 10 ülke arasına giremeyen Çin, 2002 yılında 1.4 milyar dolarla 10.ülke konumuna yükselmiştir. Çin, 2004 yılında 4.5 milyar dolarla 6.sırada yer alırken 2005 yılında yüzde 53 artış göstererek 6.8 milyar dolarla Türkiye'nin en fazla ithalat yaptığı 4.ülke durumuna gelmiştir. 2005 yılında Çin'in Türkiye'nin ithalatından yüzde 6.93 oranında pay aldığı görülmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre, 2006 yılında Çin tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'nin ithalatındaki payını da arttırarak, üçüncü sıraya yerleşmiştir. Bir önceki yıla göre yüzde 38,7 artışla, bu ülkeden 9,5 milyar dolarlık ithalat gerçekleştirilirken, Çin'in Türkiye'nin ithalatından yüzde 7 oranında pay aldığı görülmektedir.

4.2. Çin Halk Cumhuriyeti – Türkiye Dış Ticaretinin Ayrıntılı Kalemlerinin İncelenmesi

4.2.1. Türkiye'nin ÇHC'nden Fasıllara Göre Yıllık İthalatı

Türkiye'nin Çin'den ithalatının sektörel yapısı incelendiğinde, 1983 yılında sanayi ürünlerinin payı %96 iken, tarımsal ürünlerin payı %4'tür(Madencilik ürünleri ithal edilmemiştir). 1984 yılında oranlarda büyük bir değişiklik olmamıştır. Ancak 1988 yılına gelindiğinde Türkiye'nin Çin'den toplam ithalatı içinde %47.5 oranla madencilik ürünleri ithalatı göze çarpmaktadır. Bunu %31.86 ile sanayi ürünleri izlemektedir(Tarımsal ürünlerin ithalattaki payı ise %21.9 olmuştur). 1992 yılında Türkiye'nin sanayi ürünleri ithalatının payı %72.5 iken, madencilik ürünleri ithalatının payı %25.6 olmuştur. Türkiye'nin tarımsal ürün ithalatı ise yok denecek kadar azdır. (Tablo 39)

Tablo 39: 1983-2006 Yılları Arasında Türkiye'nin Çin'den İthalatının Sektörel Dağılımı(%)

1983-2006 Yılları Arasında Türkiye'nin Çin'den İthalatının Sektörel Dağılımı (%)				
Yıllar	Tarımsal Ürünler	Madencilik Ürünleri	Sanayi Ürünleri	Diğer Ürünler
1983	4.00	-	96.00	-
1984	3.78	0.30	95.90	-
1988	21.09	47.05	31.86	-
1992	1.90	25.60	72.50	-
1996	1.51	5.06	93.40	0.003
1997	4.50	7.40	87.30	0.80
1998	2.08	6.82	87.80	3.30
1999	2.44	4.22	91.75	1.59
2000	2.37	4.14	93.29	0.20
2001	2.43	5.27	90.20	2.10
2002	2.34	6.40	91.20	0.06
2003	2.70	4.27	92.03	1.00
2004	1.52	4.62	93.45	0.41
2005	1.94	3.50	94.45	0.11
2006	1.94	3.35	94.66	0.05

Kaynak;

1. Tezcan, **a.g.e.**, s. 76, 99 (1983-1992 yılları arasındaki veriler)
2. DTM, T.C Pekin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, İnternet Adresi: <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHC/IST/ith.xls>, (Erişim Tarihi: 25.03.2007)
3. DTM, Çin Halk Cumhuriyeti, İnternet Adresi: http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/ASYA_AVUST/CHC.doc, (Erişim Tarihi: 16.02.2007)

1997 yılında Türkiye'nin Çin'den ithalatının büyük bir kısmı sanayi ürünlerinden oluşmaktadır. Türkiye'nin ithalat yaptığı ikinci grup ise madencilik ürünleridir. 2006 yılına gelindiğinde yine durumda bir değişiklik olmamış, sanayi ürünleri ithalatı Çin'den yapılan toplam ithalat içinde ilk sırada yer almıştır. 1996 yılından 2006 yılının sonuna kadar sanayi ürünlerinin payı yıllık olarak %87'nin altına inmemiştir. 2006 yılının sonunda bu oran %94.66'dır. 10 yıl içerisinde Türkiye'nin Çin'den toplam ithalatında büyük bir artış görülmektedir.(Tablo 40)

Tablo 40: Türkiye'nin Çin'den İthalatı (1997-2006) 1000 \$

Türkiye'nin Çin'den İthalatı (1000 \$)					
Yıllar	Tarımsal Ürünler	Madencilik Ürünleri	Sanayi Ürünleri	Diğer Ürünler	Toplam
1997	35.645	58.194	687.509	6.109	787.457
1998	17.655	59.049	741.447	27.982	846.134
1999	21.920	37.800	821.029	14.064	894.813
2000	31.932	55.687	1.254.476	2.636	1.344.731
2001	22.516	48.832	835.754	18.519	925.620
2002	32.406	87.674	1.247.443	0.794	1.365.933
2003	70.432	111.591	2.402.150	26.126	2.596.078
2004	68.007	207.169	4.183.209	17.693	4.451.934
2005	133.533	240.823	6.503.123	7.921	6.831.050
2006	185.878	321.674	9.068.379	4.696	9.558.000

Kaynak; DTM, TC Pekin Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, İnternet Adresi:
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHC/IST/ith.xls>, (Erişim Tarihi: 25.03.2007)

2005-2006 yıllarında, Türkiye'nin Çin'den ithalatındaki önemli kalemler incelendiğinde; 2006 yılı Türkiye'nin Çin'den ithalatında ilk kalem bir önceki yıla oranla %35.5 artışla Makine ve Ulaşım Araçları⁹²'dir. Türkiye'nin Çin'den toplam ithalatındaki payı %48.48'dir. İkinci sırada geçen yıla oranla %36.80 artışla Diğer Tüketim Malları⁹³ kalemi bulunmaktadır ve Türkiye'nin Çin'den toplam ithalatı içindeki payı %16.5'tir. Üçüncü sırada geçen yıla oranla %70.37 artışla Diğer Yarı

⁹² 2006 yılında Makineler ve Ulaşım Araçları kalemi içerisinde en çok ithal edilen araçlar Diğer Makine ve Ulaşım Araçları sekmesidir (2.393.370.000 \$). Bu sekme içerisinde Elektrikli Makine ve Cihazlar, Enerji Üreten Makineler, Diğer Elektriksiz Makineler, Diğer Ulaşım Araçları bulunmaktadır. Bu kalem içerisinde en çok ithal edilen ikinci sekme ise Büro Makineleri ve Haberleşme Cihazları'dır(2.180.288.000 \$)

⁹³ 2006 yılında Diğer Tüketim Malları kalemi içerisinde en çok ithal edilen sekmeler sırasıyla 1. Diğer Tüketim Malları(704.588.000 \$), 2. Ayakkabılar(291.520.000 \$), 3. Seyahat Eşyası (244.355.000 \$)'dir.

Mamuller⁹⁴ yer almaktadır ve Türkiye'nin Çin'den toplam ithalatı içindeki payı %9.4'tür. Çin'den en çok ithal edilen dördüncü ve beşinci kalemler ise sırasıyla Dokumacılık Ürünleri ve Kimyasallardır. Türkiye'nin Çin'den toplam ithalatı içindeki payları da %8.54 ve %6.99'dur. (Tablo 41)

Tablo 41: Türkiye'nin Çin'den İthalatında İlk Beş Kalem (2005-2006)

Türkiye'nin Çin'den İthalatında İlk Beş Kalem				
	2005 (1000 \$)	2006 (1000 \$)	Yıllık Artış Oranı (%)	2006 Yılı Çin'den Toplam İthalatımızdaki Payı (%)
1- Makine ve Ulaşım Araçları	3.427.568	4.644.916	%35.50	%48.48
2- Diğer Tüketim Malları	1.157.646	1.583.897	%36.80	%16.50
3- Diğer Yarı Mamuller	532.602	907.404	%70.37	% 9.40
4- Dokumacılık Ürünleri	598.574	818.668	%36.76	% 8.54
5- Kimyasallar	482.245	670.127	%38.95	% 6.99
				Toplam: %89.91

Kaynak; DTM, T.C Pekin Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, İnternet Adresi:
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHC/IST/ith.xls>, (Erişim Tarihi: 25.03.2007)

4.2.2. Türkiye'nin ÇHC'ne Fasıllara Göre Yıllık İhracatı

Türkiye'nin Çin'e ihracatının sektörel yapısı incelendiğinde; 1984 yılında Türkiye'nin Çin'e ihracatında ilk sırada %75.6 oranıyla Sanayi Ürünleri yer almaktadır. İkinci sırada Madencilik Ürünleri (%18.9), üçüncü sırada Tarımsal Ürünler (%5.5) bulunmaktadır. 1988 yılında Sanayi Ürünlerinin toplam ihracat içindeki payı artarak %87.6 olmuştur. 1992 yılında ise Türkiye'nin Çin'e ihracatının neredeyse tamamı Sanayi Ürünlerinden oluşmaktadır ve doğal olarak Tarım ve Madencilik Ürünlerinin payı oldukça azdır. Genel olarak Sanayi ve Madencilik Ürünlerinin en büyük payları aldıkları ortaya çıkmaktadır.(Tablo 42)

⁹⁴ Diğer Yarı Mamuller kalemi içerisinde en çok ithal edilen sekmeler Metal Dışı Mineral Mamuller (Alçı-Çimento vb. İnşaat Malzemeleri, Cam ve Cam Eşya, Diğerleri) (383.462.000 \$) ve Metal Eşya (295.620.000 \$) sekmeleridir.

Tablo 42: 1984-2006 Yılları Arasında Türkiye'nin Çin'e İhracatının Sektörel Dağılımı(%)

1984-2006 Yılları Arasında Türkiye'nin Çin'e İhracatının Sektörel Dağılımı (%)			
Yıllar	Tarımsal Ürünler	Madencilik Ürünleri	Sanayi Ürünleri
1984	5.50	18.90	75.6
1988	7.70	4.70	87.6
1991	6.00	19.00	75.0
1992	0.07	2.13	97.8
1996	28.60	23.80	47.6
1997	26.70	42.00	31.3
1998	35.60	11.00	53.4
1999	24.60	25.60	49.8
2000	3.10	12.00	84.9
2001	1.30	10.30	88.4
2002	7.90	21.70	70.4
2003	13.00	17.40	69.6
2004	11.90	29.40	58.7
2005	9.60	41.60	48.8
2006	7.70	53.00	39.3

Kaynak;

1. Tezcan, **a.g.e.**, s. 75 (1984-1992 yılları arasındaki veriler)
2. DTM, T.C Pekin Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, İnternet Adresi:
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHC/IST/ihr.xls>, (Erişim Tarihi: 25.03.2007)
3. DTM, Çin Halk Cumhuriyeti, İnternet Adresi:
http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/ASYA_AVUST/CHC.doc, (Erişim Tarihi: 16.02.2006)

1997 yılında Türkiye'nin Çin'e ihracatında ilk sırayı 11.806.000 dolar ile Madencilik Ürünleri almaktadır. Ardından sırayla Sanayi ve Tarımsal ürünler gelmektedir. 1998 yılından 2005 yılına kadar Sanayi Ürünlerinin ihracatı ön plandadır. Ancak 2006 yılında Madencilik Ürünleri ihracatı ilk sıraya yerleşmiştir. 2000 yılından itibaren Tarımsal Ürünler ihracatının payı düşme eğilimi göstermektedir. Türkiye'nin Çin'den ithalatı ile karşılaştırıldığında ihracat oldukça yetersiz görülmektedir.(Tablo 43) 2006 yılı Türkiye'nin Çin'e ihracatında en büyük pay Madencilik Ürünlerine aittir (%53). İkinci sırada %39.3 oranla Sanayi Ürünleri, Üçüncü sırada %7.7 oranla Tarım Ürünleri bulunmaktadır. (Tablo 43)

Tablo 43: Türkiye'nin Çin'e İhracatı (1997-2006) (1000 \$)

Türkiye'nin Çin'e İhracatı (1000 \$)					
Yıllar	Tarımsal Ürünler	Madencilik Ürünleri	Sanayi Ürünleri	Diğer Ürünler	Toplam
1997	11.806	18.681	13.888	0	44.375
1998	13.698	4.246	20.498	5	38.447
1999	9.031	9.392	18.226	0	36.649
2000	14.550	11.994	69.467	0	96.010
2001	28.025	41.241	130.107	0	199.373
2002	21.210	58.451	188.559	10	265.533
2003	65.611	88.260	350.726	29	492.400
2004	46.606	114.985	229.949	46	390.460
2005	52.566	228.924	268.179	94	549.517
2006	52.803	362.983	268.693	8.559	693.000

Kaynak; DTM, T.C Pekin Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, İnternet Adresi:
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHC/IST/ihr.xls>, (Erişim Tarihi: 25.03.2007)

2005-2006 yıllarında, Türkiye'nin Çin'e ihracatındaki önemli kalemler incelendiğinde; 2006 yılı Türkiye'nin Çin'e ihracatında ilk kalem geçen yıla oranla %56.25 artışla Maden Cevherleri ve Döküntüleri'dir. Türkiye'nin Çin'e toplam ihracatı içindeki payı %50.79'dur. İkinci sırada geçen yıla oranla %71.5 artışla Kimyasallar⁹⁵ kalemi bulunmaktadır. Türkiye'nin Çin'e toplam ihracatı içindeki payı %16.91'dir. Üçüncü sırada geçen yıla oranla %68.09 artışla Makineler ve Diğer Ulaşım Araçları⁹⁶ yer almaktadır. Türkiye'nin Çin'e toplam ihracatı içindeki payı %12.26'dır. Çin'e en çok ihraç edilen dördüncü ve beşinci kalemler sırasıyla Tarımsal Hammaddeler⁹⁷ ve Dokumacılık Ürünleri'dir. Türkiye'nin Çin'e toplam ihracatı içindeki payları da %5.76 ve %3.95'tir. (Tablo 44)

⁹⁵ 2006 yılında Kimyasallar kalemi içerisinde en çok ihraç edilen sekmeler sırasıyla Diğer Kimyasallar (107.862.000 \$), Plastikler (9.339.000 \$)'dir.

⁹⁶ 2006 yılında Makineler ve Ulaşım Araçları kalemi içerisinde en çok ihraç edilen sekmeler sırasıyla Otomotiv Sanayi Ürünleri (45.795.000 \$) ve Diğer Makine ve Ulaşım Araçları'dır (37.560.000 \$)

⁹⁷ 2006 yılında Tarımsal Hammaddeler kalemi içerisinde en çok ihraç edilen sekme Dokumaya Elverişli Lifler ve Döküntüleri'dir (35.556.000 \$)

Tablo 44: Türkiye'nin Çin'e İhracatında İlk Beş Kalem (2005-2006)

Türkiye'nin Çin'e İhracatında İlk Beş Kalem				
	2005 (1000 \$)	2006 (1000 \$)	Yıllık Artış Oranı (%)	2006 Yılı Çin'e Toplam İhracatımızdaki Payı (%)
1- Maden Cevherleri ve Döküntüleri	225.282	352.025	% 56.25	% 50.79
2- Kimyasallar	68.348	117.252	% 71.50	% 16.91
3- Makineler ve Ulaşım Araçları	50.567	85.003	% 68.09	% 12.26
4- Tarımsal Hammaddeler	34.279	39.930	% 16.48	% 5.76
5- Dokumacılık Ürünleri	17.195	27.438	% 59.56	% 3.95
				Toplam: % 89.67

Kaynak; DTM, T.C Pekin Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, İnternet Adresi:
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHC/IST/ihr.xls>, (Erişim Tarihi: 25.03.2007)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN İHRACATINA ÇİN’İN ETKİSİ

Çin’in giderek küresel ekonominin daha iddialı bir aktörü haline geldiği bu dönemde, Türkiye’nin bu ülkeyle ekonomik ve ticari ilişkilerinin henüz arzu edilen seviyeye ulaşmadığı gözlemlenmektedir. Hali hazırda, Türkiye’nin Çin karşısında hızla artan bir ticaret açığı olduğu gibi, karşılıklı olarak yatırım ilişkileri de son derece zayıf durumdadır.

Çin Halk Cumhuriyeti’nin Deng Xiaoping liderliğinde ekonomisini dış dünyaya açmaya başladığı bir dönemde Türkiye de bu gelişmeden etkilenmiş ve oluşan fırsatları değerlendirmek için gerek devlet, gerekse özel sektör olarak girişimlere başlamıştır. Ancak bu girişimler Çin pazarı hakkında yeterli bir bilgi birikimi üzerine konumlandırılmamış, büyük ölçüde Çin nüfusunun büyüklüğü ile bağlantılı bir Pazar potansiyeli anlayışı üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla, bu büyük pazara ihracatı artırmak hedeflenmiş, ancak bir yandan yeterince bilgi ve deneyime sahip olunmaması ve diğer yandan 1980’li yılları ve 1990’ların başlarını kapsayan bu dönemde Çin’de ticaret bariyerlerinin oldukça yüksek olması nedeniyle Türk firmaları Çin pazarından bekledikleri faydayı sağlayamamıştır.

1990’lı yılların ortasından itibaren, Türk iş çevrelerinin Çin pazarında deneyimlerini artırmaya başladıkları ve ihracat yerine ithalata yöneldikleri dönemdir. Bir yanda Çin pazarına ihracatın güçlükleri, diğer yandan düşük maliyet avantajına sahip olan Çin ürünlerinin cazibesi ve dolayısıyla Türkiye’de oluşan yüksek kar marjları nedeniyle 1995 yılından sonra Türkiye’nin Çin’e ihracatı azalmaya, bu ülkeden yapılmakta olan ithalat ise hızla artmaya başlamıştır. Çin’in ticaret bariyerlerinin azalmaya başlaması ve 2001 yılında bu ülkenin Dünya Ticaret Örgütü’ne (DTÖ) üye olması, Türkiye’nin ihracatından çok ithalatını tetiklemiştir. Özellikle 2002 yılından itibaren Türkiye’nin Çin’den yapmaktaki olduğu ithalatta büyük artışlar kaydedilmiştir.

Söz konusu etkilerin başka bir boyutu da, iç pazarın yanı sıra Türk firmalarının Çin mallarına karşı üçüncü ülke pazarlarında da pay kaybetmeleri şeklinde ortaya

çıkmiştir. Türkiye'nin üçüncü ülkelere karşı rekabetinde, Çin'in ekonomik gelişiminden, olumsuz etkilenen bazı sektörler aşağıdaki alt bölümde incelenecektir. Bir sonraki alt bölümde Türkiye'nin Çin'e karşı dış ticaret dengesinin düzeltilmesi ve diğer pazarlarda rekabet gücünü arttırabilmesi için çözüm önerileri öne sürülecektir. Ayrıca, Türkiye'nin dış ticaretinde ihracata yönelik mevzuatlarından bir olan "Dahilde İşleme Rejimi"nin Çin'den kaynaklanan sorunları ele alınacaktır. Son alt bölümde ise Türkiye'nin Çin'e ve üçüncü ülkelere ihracatını artırma konusunda Çin'den kaynaklanan olumsuz etkilerin nedenlerinden bahsedilecektir.

1. TÜRKİYE İHRACATININ ÇİN'İN EKONOMİK GELİŞİMİNDEN ETKİLENDİĞİ SEKTÖRLER

1.1. Cam Sanayi

Türkiye cam ürünleri ihracatında önemli bir ülkedir. İhraç pazarları sürekli gelişmektedir. 1986 yılında sadece 50 kadar ülkeye ihracat yapılırken, 2005 yılı itibarıyla yaklaşık 180 ülkeye ihracat yapılmıştır. İhracat 630.3 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir(Tablo 45).

Tablo 45: Türkiye'nin Cam Ürünler İhracatı (Milyon Dolar)

Türkiye'nin Cam Ürünler İhracatı	
Yıl	Değer (Milyon Dolar)
1998	349,1
1999	330,9
2000	379,8
2001	410,7
2002	442,6
2003	520,3
2004	614,6
2005	630,3

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, (2005) İnternet Adresi: <http://kobi.mynet.com/pdf/cam.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.4.2007), s.2.

İhracatın yaklaşık %50'si AB ülkelerine yöneliktir. Bu ülkeler içinde de en büyük alıcılar, Almanya, İtalya, İngiltere, Fransa ve İspanya'dır. AB dışında önemli

alıcılar arasında, Rusya, ABD, İran, İsrail, Bulgaristan, Ukrayna, Mısır ve Danimarka ilk sıralarda bulunmaktadır.⁹⁸

Türkiye'nin cam ürünleri ihracatında başta gelen ürün grupları, cam ev eşyası (%48), cam lifleri (%12) ve emniyet camlarıdır(%14). Türkiye'nin cam ürünleri ticaretinde dünyadaki yerine bakıldığında Çin'in önemli bir rakip olduğu ortaya çıkmaktadır. 2004 yılında cam ürünleri ihracatında önemli olan ülkelerin bulunduğu aşağıdaki tablolarda bu açıkça görülmektedir.

Tablo 46: Dünya Düz Cam İhracatı (2004) (Milyon Dolar)

Dünya Düz Cam İhracatı (2004)	
Ülke	Değer (Milyon Dolar)
Belçika	483
Almanya	440
ABD	427
Çin	292
Japonya	289
Fransa	266
Güney Kore	165
Tayland	143
Endonezya	142
Lüksemburg	104
Hollanda	101
Türkiye	39
Dünya Toplamı	4039

Kaynak: DTM, Cam Sanayi, İnternet Adresi: http://www.atonet.org.tr/yeni/files/_images/distic/sektorler/cam.pdf, (Erişim Tarihi: 11.4.2007), s.4.

Dünya 2004 yılı düz cam ihracatı 4 milyar dolar civarında gerçekleşmiş olup, bir önceki yıla göre %19 artış olmuştur. İlk üç büyük ihracatçı ülke Belçika (%11), Almanya (%10) ve ABD'dir (%10). Türkiye dünya ihracat sıralamasında 22. sırada yer almaktadır ve toplam içindeki payı %1'den küçüktür. Çin ise dünya düz cam ihracatında 4. sırada yer almıştır (Tablo. 46)

⁹⁸ Birsan Yılmaz. **Cam Sanayi**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (2005), İnternet Adresi: <http://kobi.mynet.com/pdf/cam.pdf> (Erişim Tarihi: 13.4.2007), s.2.

Tablo 47: Dünya Cam Ev Eşyası İhracatı (2004) (Milyon Dolar)

Dünya Cam Ev Eşyası İhracatı (2004)	
Ülke	Değer (Milyon Dolar)
Fransa	983
Çin	651
Almanya	565
İtalya	425
Çek Cumhuriyeti	346
Türkiye	304
Polonya	285
İsviçre	227
ABD	201
Avusturya	182
Dünya Toplamı	5 954

Kaynak: DTM, Cam Sanayi, İnternet Adresi:

http://www.atonet.org.tr/yeni/files/_images/distic/sektorler/cam.pdf, (Erişim Tarihi: 11.4.2007), s.5.

2004 yılında dünya cam ev eşyası ihracatı yaklaşık 6 milyar dolar olup, başta gelen üç ülke, Fransa (%16), Çin (%10) ve Almanya'dır(%9). 6 sırada yer alan Türkiye'nin toplam içindeki payı %5'tir (Tablo.47).

Tablo 48: Dünya Emniyet Camları İhracatı(2004)

Dünya Emniyet Camları İhracatı(2004)	
Ülke	Değer(Milyon Dolar)
Belçika	719
İtalya	671
Almanya	600
ABD	592
Fransa	416
Meksika	291
Çin	268
Çek Cum.	217
İspanya	215
İspanya	211
Türkiye	76
Dünya Toplamı	5 942

Kaynak: DTM, Cam Sanayi, İnternet Adresi:

http://www.atonet.org.tr/yeni/files/_images/distic/sektorler/cam.pdf, (Erişim Tarihi: 11.4.2007), s.5.

2004 yılında dünya emniyet camları ihracatında en önemli üç ülke, Belçika (%12), İtalya (%11) ve Almanya'dır(%10). Türkiye 16. sırada olup, toplam içindeki payı %1'dir. Çin ise 7. sırada yer almıştır ve toplam emniyet camları ihracatı içindeki payı %4.5'tir (Tablo.48)

Tablo 49: Dünya Cam Lifleri (Cam Yünü Dahil) İhracatı (2004)

Dünya Cam Lifleri (Cam Yünü Dahil) İhracatı (2004)	
Ülke	Değer(Milyon Dolar)
ABD	699
Belçika	642
Çin	639
Almanya	594
Fransa	453
Tayvan	414
İngiltere	386
Japonya	365
Danimarka	312
Kanada	301
Türkiye	80
Dünya Toplamı	7.554

Kaynak: DTM, Cam Sanayi, İnternet Adresi:

http://www.atonet.org.tr/yeni/files/_images/distic/sektorler/cam.pdf, (Erişim Tarihi: 11.4.2007), s.4.

2004 yılında dünya cam lifleri ihracatında ilk üç sırayı alan ülkeler, ABD(%9), Belçika(%8) ve Çin'dir(%8). Türkiye 21. sırada yer almakta olup, toplam içindeki payı %1'dir.(Tablo. 49)

Çin menşeli işlenmiş cam ürünleri, bu sektördeki olumlu gidişatı yavaşlatma/engelleme potansiyeline sahiptir. Çin'in Türkiye pazarında olduğu gibi dış pazarlarda da son derece düşük fiyatlarla mal sunması, sektör açısından önemli bir tehlike oluşturmaktadır. Örneğin; İtalya pazarında, bitmiş ürün fiyatlarının %50 altında fiyatla mal sunulmaktadır. Keza, Yunanistan'da da pazar fiyatlarının altında faaliyet göstermektedirler. Bu durum, cam işleme üretiminin en önemli girdisinin düz camlar olması bakımından sektörde zincirleme etkiler yaratması söz konusudur. Nitekim; Çin, cam işleme ürünleri pazarında hem Türkiye cam üreticilerinin hem de ham düz camı Türkiye'den alarak işleyen ve bitmiş ürün satan yurtdışı müşterileri için de ciddi bir rakip halini almıştır. Türkiye Cam ev eşyası ihracatının malın ağırlığına göre tespit

edilmiş cetvel üzerinden gümrük vergisine tabi tutulması şeklindeki tarife dışı engel, Çin pazarına Türkiye'nin girişini etkilemektedir. DTÖ'nün bu yeni üyesinin kurallara uyması, pazara giriş engellerini kaldırması ve şeffaf ilkeler benimsemesi ivedilikle sağlanmalıdır.⁹⁹

Ucuz enerji, yakıt ve işgücü kaynaklarına sahip ülkelerin cam üreticileri, kendilerine sağlanan ilave sübvansiyonlarla arz fazlası üretimlerini düşük fiyatla ihraç ederek Türkiye'nin ihracat pazarlarında haksız rekabet yaratmaktadır. Son yıllarda, Çin, Doğu Avrupa ve Orta Doğu Ülkelerinden yapılan ucuz, düşük kaliteli ve tasarımlarımızı kopyalayan ürünlerin ithalatı, dampinge açık olan sektörü çok zor durumda bırakmaktadır.¹⁰⁰

1.2. İnşaat Sanayi

Türk inşaat sektörü, yarattığı katma değerle hem ülkenin yaşadığı ekonomik kriz dönemlerinin atlatılmasına hem de genel olarak büyümeye katkı vermiş, lokomotif bir sektördür. İnşaat sektöründe yaşanan gelişmeler kendisine bağlı yaklaşık 200 alt sektörü de harekete geçirmekte, bu yolla ekonomide bir “domino etkisi” yaratmaktadır. Ülkemizde Cumhuriyetle birlikte hızlı ve planlı kalkınma için sanayi, tarım ve ulaşım alanlarında yatırımlara verilen önem, Türk İnşaat Sanayinin de temelini atmıştır. 1950’li yıllarda yabancı firmalara küçük taşeronluk işleri yapan sektör, bugün tüm dünya üzerinde çok büyük projeleri tamamlayabilecek güce erişmiştir. Bugün Türkiye’nin yurt dışı müteahhitlik ve müşavirlik hizmetleri sektörü 65 ülkede yaklaşık 83 milyar ABD Doları tutarında, 3.600’ün üzerinde proje ile önemli bir yere sahiptir. Bugünlerde Türkiye inşaat sanayicileri ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, İspanya, Japonya, Güney Kore ve Çin gibi ülkelerle rekabet etmektedir.¹⁰¹

⁹⁹ TİSK, **Dünya Ekonomisinin Yeni Sorunu: Çin Tehdidi** (Ankara: Ajans Türk Basın ve Basım AŞ. Yayın No:243, 2004), s.34.

¹⁰⁰ TİSK, **Cam Sektörü Sorunları ve Çözüm Önerileri Raporu**, Nisan 2006, İnternet Adresi: <http://www.tisk.org.tr/download/duyuru/SEKT%C3%96R%20SORUNLARI%20RAPORU-1.doc>, (Erişim Tarihi: 3.9.2007), s. 9.

¹⁰¹ Bülent Pirlar. **“Avrupa Birliği’ne Katılım Sürecinde Türk İnşaat Sektörü”** İnternet Adresi: http://www.intes.org.tr/06/resim_depo/toplantilar/pirlar.pdf (19 Şubat 2007), s. 2.

Türk pazarının yerli firmalar için dahi yeterli olmaması yurtdışı işleri firmalarımız için önemli hale getirmiştir. Bu firmaların yurtdışında üstlendikleri işler, 2002 yılında 1,2 milyar dolar seviyesinde iken, 2003 yılında 3,4 milyar dolara, 2004 yılında 5,8 milyar dolara, 2005 yılında da bir önceki yıla göre %60 artmak suretiyle, 9,3 milyar dolara ulaşmıştır.¹⁰²

Çin rekabeti de yurt dışı pazarlarda karşımıza çıkmaktadır. Cezayir gibi hedef pazar olan ülkelerde Çinli firmalar çok düşük fiyatlar vererek ciddi tehdit oluşturmaktadır. Bu ihalelerde Çinli firmalar nedeniyle birçok proje başlatılamamakta veya çok kalitesiz inşaatlar ortaya çıkmaktadır. Çin ve Cezayir'in devlet düzeyinde anlaşmalar yaptığı, hatta Çin Halk Cumhuriyeti'nce işlerin sübvansede edildiği yolunda bilgiler ulaşmaktadır. Çin inşaat firmalarının bu doğrudan rekabetinin yanı sıra bir diğer rekabet unsuru da işgücünde ortaya çıkmaktadır. Körfez ülkelerinde, Türk müteahhitlerinin fazlaca iş alamama nedenlerinden bir tanesi, rakip (Avrupalı) firmaların Çinli işçi çalıştırarak daha düşük fiyat vermeleridir. Sonuç itibariyle; Çin rekabeti yurtiçinde değil ama inşaat sektörünün varlığını devam ettirme mücadelesi verdiği yurtdışında kıyasıya sürmektedir.¹⁰³

1.3. Tekstil Sanayi

1980'den beri tekstil ve hazır giyim endüstrisi, Türk ekonomisinin en önemli para kaynaklarından ve en başarılı endüstrilerinden birisidir. Doksanlarda, Türk ekonomisi, yılda ortalama yüzde 5.2 büyürken, tekstil ve hazır giyim endüstrisi, yılda ortalama yüzde 12.2 büyümüştür. 2000'de, Türkiye'nin hazır giyim ihracatı, 7.19 milyar dolara ulaşırken, tekstil ihracatı, 2.8 milyar dolara ulaştı. Toplam tekstil ve hazır giyim ihracatının değeri, 10 milyar dolar yani, Türkiye'nin toplam ihracatının yüzde 36.1'iydi. Aynı yıl, toplam tekstil ve hazır giyim endüstrisi ithalatı, 3.45 milyar dolar, tekstil ithalatı, 3.19 milyar dolar ve hazır giyim ithalatı, 256 milyon dolar olarak

102 TİSK, **İnşaat Sektörü Sorunları ve Çözüm Önerileri Raporu**, (Nisan 2006) İnternet Adresi: <http://www.tisk.org.tr/download/duyuru/SEKT%C3%96R%20SORUNLARI%20RAPORU-1.doc>, (Erişim Tarihi: 3.9.2007), s. 68.

¹⁰³ TİSK, (2004) , **a.g.e.**, s. 38.

gerçekleşti.¹⁰⁴ 2001’de, hazır giyim alt sektörü, rekabet güçlerinin azalmasına sebep olan yüksek işçi maliyetleri, yüksek enerji maliyetleri ve ham madde kaynağı sıkıntılarıyla yüzleşmek zorunda kaldı.

Türkiye tekstil ve konfeksiyon sektörü:

- AB’de en büyük,
- Dünyada ise dördüncü büyük iplik, dokuma, boya – terbiye ve konfeksiyon kapasitesine sahiptir.
- Ülkedeki kayıtlı istihdamının % 11’ini,
- Kayıt dışı istihdamın %25’ini,
- Kayıtlı GSMH’nin takribi % 10’unu,
- Kayıt dışı ekonominin ise takribi % 20’sini elinde bulundurmaktadır.

Bugün Türkiye’nin ihracatı otomotiv, beyaz eşya gibi birçok sektörde hızla artmaktadır ve son derece olumlu bir gelişmedir. Ancak, bu artışın “bu sektörlerle tekstil ve hazır giyim sektörünün ikame edilecek” gibi yanlış bir yoruma yol açmaması gerekmektedir. Bu sektörün zarar görmesi ülkedeki işsiz sayısını şimdikininki iki-üç katına çıkartır ve sosyal dengeleri tamamen bozar. Dünyanın en büyük hazır giyim ürünleri ihracatçısı ülkeleri arasında Türkiye 4. sırada Meksika, ABD ve Hindistan gibi ülkelerin önünde yer alırken, dünya tekstil ihracatının da % 3 kadarına sahip bir güçtür. (Tablo.50 -Tablo.51)

¹⁰⁴ Siemon Smid ve Fatma Taşkesen. “Textile, apparel and leather sector in Turkey”, PWC (Pricewaterhousecoopers)Consulting. (Lahey: 30.10.2002), s.5,6.

Tablo 50: Lider Tekstil İhracatçıları

Lider Tekstil İhracatçıları									
	Değer (Milyar \$)	Dünya Tekstil İhracatındaki Payı (%)				Yıllık Yüzde Değişim			
	2004	1980	1990	2000	2004	2000-04	2002	2003	2004
1. AB(25)	71.29	-	-	36.5	36.6	6	3	14	10
2. Çin	33.43	4.6	6.9	10.4	17.2	20	22	31	24
3. Hong Kong	14.30	-	-	-	-	2	2	5	9
4. ABD	11.99	6.8	4.8	7.1	6.2	2	2	2	10
5. Kore	10.84	4.0	5.8	8.2	5.6	-4	0	-2	1
6. Tayvan	10.04	3.2	5.9	7.7	5.2	-4	-4	-2	8
7. Japonya	7.14	9.3	5.6	4.5	3.7	0	-3	7	11
8. Hindistan	6.85	2.4	2.1	3.9	4.0	6	12	14	-
9. Türkiye	6.43	0.6	1.4	2.4	3.3	15	8	24	22
10. Pakistan	6.12	1.6	2.6	2.9	3.1	8	6	21	5

Kaynak: WTO, International Trade Statistics 2005. İnternet Adresi:
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/its2005_e.pdf, (Erişim Tarihi: 03.10.2007), s.173

Tablo 51: Lider Hazır Giyim İhracatçıları

Lider Hazır Giyim İhracatçıları									
	Değer (Milyar \$)	Dünya Hazır Giyim İhracatındaki Payı (%)				Yıllık Yüzde Değişim			
	2004	1980	1990	2000	2004	2000-04	2002	2003	2004
1. AB (25)	74.92	-	-	27.0	29.0	9	6	18	9
2. Çin	61.86	4.0	8.9	18.3	24.0	14	13	26	19
3. Hong Kong	25.10	-	-	-	-	1	-4	3	8
4. Türkiye	11.19	0.3	3.1	3.3	4.3	14	21	24	12
5. Meksika	7.20	0.0	0.5	4.4	2.8	-4	-3	-5	-2

Kaynak: WTO, International Trade Statistics 2005. İnternet Adresi:
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/its2005_e.pdf, (Erişim Tarihi: 03.10.2007), s.180

Ancak, son zamanlarda Türkiye tekstil sektörü uluslararası piyasalarda Çin nedeniyle bazı sıkıntılar yaşamaktadır. 1995 yılında DTÖ'nün Marakeş'te yaptığı toplantıda alınan karara göre, 1 Ocak 2005 tarihinde tekstil ithalatına uygulanan kotalar tamamen kaldırılacaktı. Türkiye 1995 yılında bu karara olumlu bakmıştı. Ancak, o tarihlerde Çin'in etkisi hesaba katılmamıştı. 1 Ocak 2005'de kotaların kaldırılmasıyla birlikte, Türkiye tekstil ihracatçıları yurtdışında Pazar kaybına uğramış ve yurtiçi piyasalar da Çin kaynaklı tekstil ürünleri ile dolmuştur. Kotalar kaldırılmadan önce de

dünya tekstil piyasasındaki payını artıran Çin, kotaların kaldırılmasıyla dünya tekstil ihracat pazarlarını ele geçirmiştir.(Tablo.52) ABD’de bazı tekstil kategorilerinde şimdiden pazarın yüzde 60’ına sahip olan Çin, aynı zamanda Avrupa Birliği, Japonya ve Avustralya gibi tekstil ithalatçısı ülkelerin pazarlarında çarpıcı bir oranda pay ele geçirmiştir.

Tablo 52: 1990-2004 Yılları Arasında Türkiye ve Çin'in Tekstil Ürünleri İhracatı

1990-2004 Yılları Arasında Türkiye ve Çin'in Tekstil Ürünleri İhracatı					
	Değer (Milyon Dolar)				
	1990	2000	2002	2003	2004
Çin	7219	16135	20562	26900	33428
Türkiye	1440	3672	4244	5262	6428

Kaynak: WTO, International Trade Statistics 2005. İnternet Adresi:
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/its2005_e.pdf, (Erişim Tarihi: 03.10.2007), s.174

Tablo 53: 1990-2004 Yılları Arasında Türkiye ve Çin'in Hazır Giyim İhracatı

1990-2004 Yılları Arasında Türkiye ve Çin'in Hazır Giyim İhracatı					
	Değer (Milyon Dolar)				
	1990	2000	2002	2003	2004
Çin	9669	36071	41302	52061	61856
Türkiye	3331	6533	8057	9962	11193

Kaynak: WTO, International Trade Statistics 2005. İnternet Adresi:
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/its2005_e.pdf, (Erişim Tarihi: 03.10.2007), s. 181

Türkiye’nin ihracatının yüzde 30’unu oluşturan ve 2 milyon çalışan istihdam eden Türk tekstil sektörü, Çin’den etkilenen 52 ülkeden 90’ı aşkın sektör kuruluşunun da desteğiyle DTÖ nezdinde girişimlerde bulunmuş ve 2004 yılında İstanbul Deklarasyonu adı altında bir bildirge yayınlamıştır. Deklarasyonun temel savı Çin’in para birimi manipülasyonu, devlet teşvikleri ve geri dönüşümsüz veya çok düşük faizle kredi olanakları gibi yollarla haksız ticarete başvurduğu ve bunun sonucunda uluslar arası tekstil sektöründe yapısal dengesizlikler görülmesi, istihdam sorunları ve sosyal sıkıntıların ortaya çıkması kaygıları olmuştur.

Türkiye 2004’ün son aylarında Çin mallarına karşı arka arkaya gözetim ve korunma önlemleri uygulamaya sokmuş ve 9 Ocak 2005 tarihinde Dış Ticaret

Müsteşarlığı “Belirli Tekstil ve Konfeksiyon Ürünlerinin İthalatında Gözetim ve Korunma Önlemlerine İlişkin Tebliğ” yayınlayarak Çin’den ithal edilecek 42 kategorideki ürüne kota uygulayacağını açıklamıştır. Çin, bu kararın DTÖ esasları ile çeliştiğini öne sürerek itirazda bulunsa da karşı adım atmamıştır. Ayrıca tekstil ihracatında belirtilen kalemlerde vergi uygulayacağını açıklayan Çin, bu düzenlemeyle üretimde ağırlığı ucuz giyim mamullerinden katma değeri yüksek ürünlere kaydırmayı hedeflemiştir.

Türkiye’nin 2005 yılından sonra kotaların kalkmasını takriben izlediği tutumun yanında AB ve ABD’de bir takım kararlar almıştır. Bunlar;

2005 yılı Mayıs ayında ABD ve AB, en önemli tedarikçileri Çin’in tekstil ve giyim ihracatına yeni sınırlamalar getirdi. Bu yeni sınırlamaların yasal temeli, Çin’in WTO’ya Katılımının Çalışma Partisi Raporu’nun 242’nci paragrafıydı. Yeni kotalar, AB’ye 2007 sonuna kadar ve Birleşik Devletlere 2008 sonuna kadar uygulandı. Diğer tüm (WTO) tedarikçilerin ithalatları, AB ve ABD piyasalarındaki nicel sınırlamalardan muaf tutuldu. Diğer belli ülkelerde, Çin’in WTO’ya katılım şartlarının bir parçası olarak görüşülen özel korumayı kullanarak, 2005’te Çin tekstiline sınırlama koymuşturlar. Bu hareketler şüphesiz, Çin’in ihracat büyümesini yavaşlatmıştır.¹⁰⁵

1.3.1. 2005’te Tekstil Sektöründeki Belli Başlı Ticaret Politikası Faaliyetleri

ABD

27 Nisan, (ABD) Tekstil Anlaşmasına Uyum Komitesi (CITA), tekstil ve giyim ürünlerindeki yedi kategoride Çin’den yapılan ithalata karşı koruma önlemleri taleplerini düşünmeye karar verdi. İnceleme sürecinde, kamuoyu bu istek hakkında yorum yapmaya davet edildi.

¹⁰⁵ WTO, **World Trade Report 2006**, İnternet Adresi: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/world_trade_report06_e.pdf, (Erişim Tarihi: 06.8.2007) s.13.

23 Mayıs, CITA, Çin hükümetiyle iki taraflı tekstil görüşmeleri talebinde bulundu ve Çin kökenli (yedi) tekstil kategorisinin ithalatına sınırlamalar getirdi. İthalatı sınırlayan kotalar, Mayıs'ın 23'ünde başladı ve 31 Aralık 2005'e kadar uzatıldı. Konsültasyonlar ve kotaların uygulanması, Çin'in WTO'ya Katılım Anlaşmasının 242'nci paragrafına dayandırıldı. Bu paragraf, Çin kökenli tekstil ve giyim ürünlerinin ithalatlarının, piyasa dalgalanmasına sebep olduğunu ve bu ürünlerdeki düzenli ticari gelişimini engelleme tehlikesine sahip olduğunu düşünen WTO üyelerine, bu tür piyasa dalgalanmalarını engelleme yada kaçınma amacıyla Çin hükümetine konsültasyon talebinde bulunma izni vermektedir. Bu talep üzerine, Çin, ihracatını, son 12 ayda gerçekleşen miktardan yüzde 7.5'ten daha fazla olmayacak bir düzeyde tutma kararı almıştır.

8 Kasım, Anlaşma Tezkeresi (MOU), Birleşik Devletler Ticaret temsilcisi ve Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanı tarafından imzalandı. Bu tezkerenin amacı, 2006, 2007 ve 2008 yılları boyunca Çin'in ihracatını ve Birleşik Devletlerin Çin kökenli tekstil ve giyim ürünleri ithalatını sınırlamaktır. 21 kategoride, her yıl için nicel düzeyler belirlendi. 2006 kotaları, 2004 ve 2006 arasında yüzde 173 ile yüzde 640 arasında bir artışa izin vermektedir(en sınırlı kategoriler için). Tüm ürünler dahil edildiğinde, nicel artışlar, 2007'de yüzde 12.5 ile yüzde 16 arasında ve 2008'de yüzde 15 ile yüzde 17 arasında değişmesine karar verildi.

Avrupa Birliği

29 Nisan, Avrupa Komisyonu, dokuz ürün kategorisinde Çin'den yapılan ithalatların sebep olduğu piyasa dalgalanmalarının kanıtlarını araştırmaya başladı.

25 Mayıs, Avrupa Komisyonu, piyasa dalgalanmalarını ele almak amacıyla, Çin'in WTO'ya Katılım Anlaşmasının 242'nci paragrafına göre Çin hükümetine resmi konsültasyonda bulundu.

10 Haziran, Avrupa Komisyonu ve Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı arasında, Avrupa Birliğine belli başlı Çin tekstil ve giyim ürünlerinin ihracatını konu alan, Anlaşma Tezkeresi (MOU) imzalandı. MOU; 2005, 2006 ve 2007 boyunca, on ürün kategorisinde Çin'in Avrupa Birliğine yapacağı tekstil ihracatındaki artışa sınır getirdi.

Yıllık miktar artışı oranları, çoğu ürün kategorisinde, Nisan 2004'den Mart 2005'e yıl bazında ithalat düzeyinde, yüzde 10 ile yüzde 12.5 arasında değişmektedir. Avrupa Komisyonu, 2007'ye kadar sınırlanmayan tekstil kategorileri ve 2008'de tüm tekstil kategorileri için 242. Paragrafa bağlı AB haklarının uygulanmasına ilişkin sınırlama koyma kararı aldı. ABD ve Çin arasındaki MOU'nun aksine, 2008 için, Çin'in Avrupa Birliğine tekstil ihracatı konusunda, hiçbir miktar sınırlaması kararı alınmadı.¹⁰⁶

2005'te hayata geçirilen yeni kotalar, 2006 ve 2007'de ABD ve AB piyasalarına Çin'in yaptığı tekstil satışlarının artışını engellemiştir. Bununla birlikte, bu kotaların yıllık artış oranları, geçmiş ithalat talebi eğilimlerinin bir hayli üstündedir, bu yüzden, bu iki piyasada Çin'in ithalat payının, önümüzdeki birkaç yılda artması beklenebilir. Bunun anlamı, Çin'in dünyanın en büyük tekstil ve giyim ithalatı piyasaları üzerindeki rekabet baskılarının, egemenlikleri sürecektir.

Türkiye'nin 2005 yılında Çin'e uygulanan kotaların kalkmasıyla birlikte ortaya çıkan tablo dikkat çekicidir. Bu durum, 2004 yılında -% 4.8 düşen tekstil üretiminin 2005'de -% 13.2 kayıpta olmasından açıkça belli olmaktadır.

Tekstil İhracatı göreceli olarak ivme kaybetmektedir:

- 2005 yılında sanayi ihracatı % 11 artarken bu oran tekstil için % 6.5 ile kısıtlı kalmıştır.
- 2005 yılında tekstilin toplam ihracatta payı % 6.6 ile sınırlanmıştır.
- Türkiye'nin eski AB ülkelerine tekstil ihracatının payı % 38'den % 35.5'e düşmüş ve 2005'te artış olmamıştır.

Hazır Giyim ve Konfeksiyon'da 2003'te başlayan ihracattaki hız kesme, 2005 yılında da süre gelmiştir:

- 2003 yılında % 25.5 olan hazır giyim ve konfeksiyon ihracatı 2004'de % 13.7'ye düşmüş ve 2005'de sadece % 4,7'lik bir artış sergileyerek 13 708 milyar dolar olmuştur.

¹⁰⁶ WTO, World Trade Report 2006, **a.g.e.**, s. 18,19.

- Hazır Giyim ve Konfeksiyon'un Türkiye'nin toplam ihracatındaki payı da 2004'de % 20.5'ten, 2005'de % 18.7'ye gerilemiştir.
- Hazır giyim ve Konfeksiyon ihracatının % 75'inin yönlendiği AB 25'de 2005 yılında % 6.3 artış olmasına rağmen 1. tedarikçi konumundaki Çin'in önlenemeyen yükselişi endişe vericidir.

İhracatta ise kotaların kısmen kaldırılması ile AB ve ABD gibi önemli piyasalara girmede artan güçlükler Türk tekstil ve hazır giyim sektörünün bugünkü mevcut durumu koruyabilmek için acil önlemler alınması gerektiğini net bir şekilde ortaya koymaktadır¹⁰⁷.

1.3.2. Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün ABD Pazarında Çin'in Etkileri

AB pazarına oranla Türkiye, ABD pazarında Çin ile rekabette daha zayıftır. Çin'in bu pazarda Türkiye'ye göre etkinliği fazladır. Çin'in DTÖ'ne katılımı sonrasında ABD'nin bu ülkeye yönelik kotaları kaldırdığı ölçüde, Çin'in pazar payını artırması ve Türkiye gibi herhangi bir tercihi düzenlemeden yararlanmayan tedarikçi ülkelerin pazar paylarında da Çin'e oranla gerilemesi beklenmektedir.

Çin'in DTÖ üyeliği ile birlikte tekstil sektörü ihracatı büyük bir yükselişe geçmiştir. ABD'nin Tekstil ürünleri ithalatında bir numaralı tedarikçisi Çin Halk Cumhuriyeti'dir. ABD'nin 2003 yılında Çin'den tekstil ithalatı bir önceki yıla göre %35 artmıştır. 2004 yılında Çin, ABD'nin tekstil ithalatında %22.3 pay alırken, Türkiye ithalat yapılan dokuzuncu ülkedir ve ABD ithalatındaki payı %2.9'dur. (Tablo. 54)

¹⁰⁷ TİSK, **Tekstil ve Hazır Giyim Sektör Sorunları ve Çözün Önerileri Raporu**, Nisan 2006 İnternet Adresi: <http://www.tisk.org.tr/download/duyuru/SEKT%C3%96R%20SORUNLARI%20RAPORU-1.doc>, (Erişim Tarihi: 3.9.2007), s.128.

Tablo 54: ABD'nin Tekstil İthalatında Önemli Ülkeler

ABD'nin Tekstil İthalatında Önemli Ülkeler				
	Değer (Milyon Dolar)	Pay (%)	Yıllık Yüzde Değişim	
	2004	2004	2003	2004
1. Çin	4061	22.3	35	27
2. AB (25)	3181	15.4	6	10
3. Kanada	2045	9.9	0	5
4. Hindistan	1786	8.6	13	17
5. Meksika	1692	8.2	-4	7
6. Pakistan	1478	7.2	8	18
7. Kore	1017	4.9	-4	1
8. Tayvan	718	3.5	-8	-1
9. Türkiye	655	3.2	2	22
10. Japonya	600	2.9	9	12

Kaynak: WTO, International Trade Statistics 2005. İnternet Adresi:
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/its2005_e.pdf, (Erişim Tarihi: 03.10.2007), s.170

ABD'nin hazır giyim ithalatında da bir numaralı tedarikçisi Çin'dir. ABD'nin 2003 yılında Çin'den hazır giyim ithalatı bir önceki yıla göre %19 artmıştır. 2004 yılında Çin, ABD'nin hazır giyim ithalatında %19.0 pay alırken, Türkiye ithalat yapılan yirmi üçüncü ülkedir ve ABD ithalatındaki payı %1.7'dir. Ayrıca Türkiye'nin ABD'ye hazır giyim ihracatı 2004 yılında bir önceki yıla göre %8 azalmıştır(Tablo. 55).

Tablo 55: ABD'nin Hazır Giyim İthalatında Önemli Ülkeler

ABD'nin Hazır Giyim İthalatında Önemli Ülkeler				
	Değer (Milyon Dolar)	Pay (%)	Yıllık Yüzde Değişim	
	2004	2004	2003	2004
1. Çin	14394	19.0	19.0	20.0
2. Meksika	7005	9.2	-7	-3
3. Hong Kong	4128	5.5	-5	4
4. AB (25)	2854	3.8	5	0
5. Honduras	2802	3.7	3	7
23. Türkiye	1260	1.7	5	-8

Kaynak: WTO, International Trade Statistics 2005. İnternet Adresi:
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/its2005_e.pdf, (Erişim Tarihi: 03.10.2007), s.178

Türkiye adına gelenen noktada Türk Tekstil, hazır giyim ve konfeksiyoncusunun bu pazarda payının azaldığı görülmektedir. 2003 yılında Çin'in gerçekleştirdiği fiyat indirimleri sonrasında Türkiye bu pazarda ilk defa kotalarını dolduramamıştır. 2003

yılında kotaların yüzde 11 arttırılmasına rağmen zorlayarak da olsa eski kotalarını ancak doldurabilmiştir.¹⁰⁸

Çin'in DTÖ'ye üye olmasının ardından gerçekleştirilen entegrasyonlar neticesinde bazı kategorilerdeki birim fiyatlarda %50'lere varan düşüşler görülmüştür. Türk ürünlerinin 2005 sonrası ABD pazarında karşılaştığı bir olumsuz gelişme ise Türkiye'nin serbestçe ihracat yapabildiği, ancak ÇHC menşeli ürünlerin kotaya tabi olarak girdiği kategorilerde gerçekleşmiştir.

ABD'nin tekstil ve giyim ithalatı, 2005'te 2004'teki artışla yaklaşık aynı oranda yani yüzde 6 artmıştır(103 milyar dolar). Farklı tedarikçilerin ithalat artış oranları, Çin'deki yüzde 43 artışla Kore Cumhuriyetindeki yüzde 24 düşüş arasında değişen hatırı sayılır farklılıklar sergilemiştir. Çoğu tedarikçi, pazar payı kazanmış ancak, hiçbiri, payını Çin kadar arttıramamıştır. Diğer taraftan, çoğu tedarikçi, payının azaldığını görmüş ve bunlardan bazıları da ihracatlarında mutlak düşüşler yaşamıştır.¹⁰⁹ Türkiye'nin 2005 yılında ABD'ye ihracatı %9 azalmıştır. (Tablo 56)

Tablo 56: 2005 Yılında ABD'nin Tekstil ve Hazır Giyim İthalatında Türkiye ve Çin'in Yeri

2005 Yılında ABD'nin Tekstil ve Hazır Giyim İthalatında Türkiye ve Çin'in Yeri		
	İthalattaki Payı	Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı
Çin	27.2	%43
Türkiye	1.7	-%9

Kaynak: WTO, International Trade Statistics 2005. İnternet Adresi: http://www.wto.org/english/res_e/statistics_e/its2005_e/its2005_e.pdf, (Erişim Tarihi: 03.10.2007), s.179

Brambilla, Khandelwal ve Schott, Çin'in, ABD'nin hazır giyim ve tekstil kotalarından dolayı yaşadıklarını incelemişlerdir. Bu araştırmacılar; ABD'nin ticaret ortaklarının, küresel Çok Yönlü Anlaşma (1974-1995) ve onun ardından Tekstil ve Giyim Anlaşmasıyla (1995-2005) oluşturulan kota rejimleri altındaki performanslarının izini süren özel ve yeni bir veri tabanı kullandılar. Çin'in, bu

¹⁰⁸ TİSK, (2004), **a.g.e.**, s. 46.

¹⁰⁹ WTO, World Trade Report 2006, **a.g.e.**, s.13

rejimler altında diğer ülkelere kıyasla daha fazla kısıtlandığını ve kotalar kaldırıldığında, Çin'in ihracatının aşırı derecede büyüyeceği sonucuna varmışlardır.¹¹⁰

1.3.3. Türk Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün AB Pazarında Çin'in Etkileri

Türkiye hazır giyim ihracatının büyük bir kısmını AB'ye yapmaktadır. 1996 yılında imzalanan Gümrük Birliği Antlaşması'nın Türkiye'nin AB'ye olan ihracatında büyük rolü olmuştur. Türkiye tekstil ve konfeksiyon ürünleri ihracatında AB ülkelerini geleneksel pazar olarak ifade etmektedir. Türkiye'nin en fazla tekstil ürünü ihraç ettiği ilk beş ülkeden (Almanya, İngiltere, İtalya ve Fransa) dördü AB üyesidir. Hazır giyim alanında Türkiye'nin en önemli rakipleri arasında, düşük ihraç fiyatlarına sahip Uzakdoğu ülkeleri ve özellikle de Çin gelmektedir.

WTO'ya katılımından sonra Çin, Türkiye'nin önüne geçerek AB15'in en büyük tekstil ve giyim ihracatçısı olarak liderliğe yükselmiştir. Avrupa Komisyonuna göre, 2002'den itibaren serbestleşen kategorilerdeki ürünlerde Çin'in AB15'e yaptığı ihracat, 2002'de, değer olarak yüzde 46 ve hacim olarak da yüzde 192 arttı ve bu malların ortalama birim fiyatları, yüzde 50 kadar düştü. Bunun aksine, AB'nin bu ürünlerde dünyanın geri kalanından ithalatı, değer olarak yüzde 13 ve hacim olarak da yüzde 11 kadar düştü.¹¹¹ 2004 Avrupa Rekabet Raporu giyim eşyası ve tekstil sektörlerinde Çin rekabetinden en çok etkilenecek Avrupa ülkesinin Türkiye olabileceğini belirtmektedir. Türkiye'nin AB'ye yönelik en önemli ihraç malları olan giyim eşyası ve tekstil, aynı zamanda Çin'in AB'ye ihracatında ilk on ürün arasında bulunmaktadır.¹¹²

¹¹⁰ Irene Brambilla; Peter K. Schott ve Amit Khandelwal. "China's Experience Under the Multifiber Arrangement (MFA) and the Agreement on Textile and Clothing (ATC)" , NBER Working Paper No. 13346. Cambridge, (August 2007), s.1.

¹¹¹ Eric Heymann. "WTO Textile Agreement Now Expired: China Maturing Into The World's Tailor" Deutsche Bank Research, Frankfurt (14.02.2005), s.5

¹¹² European Commission, **European Competitiveness Report 2004**, İnternet Adresi: http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/competitiveness/doc/compreg_2004_en.pdf, (Erişim Tarihi: 04.4.2007), s. 235.

Tablo 57: AB-15'in Tekstil ve Hazır Giyim İthalatında Başlıca Ülkeler (1000 Euro)

Tekstil	2003	Hazır Giyim	2003	Tekstil	2004	Hazır Giyim	2004
1. Çin	2427.9	1. Çin	10855.4	1. Çin	2898.8	1. Çin	12270.1
2. Türkiye	2201.1	2. Türkiye	7376.9	2. Türkiye	2400.3	2. Türkiye	7664.5
3.Hindistan	1659.3	3. Romanya	3665.1	3.Hindistan	1827.4	3. Romanya	3697.1
4. Pakistan	1195.2	4.Bangladeş	3066.3	4. Pakistan	1322.0	4.Bangladeş	3682.5
5. Çek Cum.	1009.6	5. Hindistan	2630.9	5. İsviçre	903.8	5.Hindistan	2716.3
5 Ülkenin Payı (%)	47,4	5 Ülkenin Payı (%)	51,5	5 Ülkenin Payı (%)	51,3	5 Ülkenin Payı (%)	53,9

Kaynak: Özge Çakmak, “Çin’in DTÖ’ne Üyeliği ve Avrupa Birliği Piyasasında Türkiye Hazır Giyim Sektörü”, İnternet Adresi; <http://www.sbe.gazi.edu.tr/edergi/doc/1.doc> , (Erişim Tarihi: 16.5.2007) s.5

Tablo 57’ye göre 2003 yılında AB-15’in Tekstil ithalatında ilk sırayı alan ülke Çin’dir. İkinci sırayı Türkiye almaktadır. Hazır giyim ithalatında da ilk iki sırada yer alan ülkeler değişmemiştir. 2004 yılına bakıldığında AB-15’in Çin’den tekstil ve hazır giyim ithalatı bir önceki yıla göre yaklaşık %20 artış göstermiştir. 2004 yılı Türkiye’nin Tekstil ithalatındaki artış yaklaşık %9’dur. Hazır giyim ithalatındaki artış ise yaklaşık %4 oranındadır. Bu oranlardan anlaşıldığı gibi Çin, AB’nin Tekstil ve Hazır Giyim pazarındaki yerini artırmaya devam etmekte ve Türkiye’nin bu pazardaki payını daraltmaktadır.

AB(25)’in Tekstil ürünleri ithalatında kendi içerisindeki ithalatı göz ardı edilirse bir numaralı tedarikçisi Çin Halk Cumhuriyeti’dir. AB(25)’in 2003 yılında Çin’den tekstil ithalatı bir önceki yıla göre %32 artmıştır. 2004 yılında Çin, AB(25)’in tekstil ithalatında %5.8 pay alırken, Türkiye ithalat yapılan ikinci ülke olup ve AB(25) ithalatındaki payı %2.6’dır(Tablo. 58).

Tablo 58: AB(25)'in Tekstil İthalatında Önemli Ülkeler

AB (25)'in Tekstil İthalatında Önemli Ülkeler				
	Değer (Milyon Dolar)	Pay (%)	Yıllık Yüzde Değişim	
	2004	2004	2003	2004
1. AB (25)	46980	69.1	14	7
2. Çin	3921	5.8	32	29
3. Türkiye	3395	5.0	25	20
4. Hindistan	2412	3.5	16	20
5. Pakistan	1739	2.6	23	21

Kaynak: WTO, International Trade Statistics 2005. İnternet Adresi:
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/its2005_e.pdf, (Erişim Tarihi: 03.10.2007), s.17

AB(25)'in Hazır Giyim ürünleri ithalatında kendi içerisindeki ithalat göz ardı edilirse bir numaralı tedarikçisi yine Çin Halk Cumhuriyeti'dir. AB(25)'in 2003 yılında Çin'den hazır giyim ithalatı bir önceki yıla göre %27 artmıştır. 2004 yılında Çin, AB(25)'in tekstil ithalatında %13.2 pay alırken, Türkiye ithalat yapılan ikinci ülke olup ve AB(25) ithalatındaki payı %8.0'dir. (Tablo. 59)

Tablo 59: AB(25)'in Hazır Giyim İthalatında Önemli Ülkeler

AB (25)'in Hazır Giyim İthalatında Önemli Ülkeler				
	Değer (Milyon Dolar)	Pay (%)	Yıllık Yüzde Değişim	
	2004	2004	2003	2004
1. AB (25)	55973	45.9	18	12
2. Çin	16052	13.2	27	22
3. Türkiye	9792	8.0	27	13
4. Romanya	4829	4.0	22	10
5. Bangladeş	4622	3.8	36	31

Kaynak: WTO, International Trade Statistics 2005. İnternet Adresi:
http://www.wto.org/english/res_e/statis_e/its2005_e/its2005_e.pdf, (Erişim Tarihi: 03.10.2007), s.19

Çin'in AB'ye 2005 yılının hemen ilk aylarında bazı ürün kategorilerinde yapmış olduğu ihracat şaşırtıcı boyutlarda artmıştır. Bazı hazır giyim alt ürün gruplarında ise ihracat artışları çok önemli boyutlara ulaşmıştır. 2005 yılında Çin'in ihracatında gerçekleşen söz konusu artışların aksine, Türkiye tekstil ve hazır giyim ihracatında yaşanan düşüşler dikkat çekicidir(Tablo. 60).

Dünya tekstil tarihi için milat kabul edilecek 1 Ocak 2005 tarihinden sonra ticaretteki serbestleşmeyle birlikte uluslararası araştırmalar Türk hazır giyim sektörünün

ihracatında yüzde 20-30 aralığında bir azalma öngörmüş ve siparişlerin özellikle ucuz iş gücü nedeniyle maliyette büyük avantajlar sunan Çin'e kayacağını kaydetmişlerdi. Yılın ilk yarısında öngörülen gerçekleşmiştir ve Avrupalı büyük alım grupları siparişlerini Uzakdoğu'ya yönlendirmeye başlamışlardır. 2005'te AB(25)'in tekstil ve giyim ithalat piyasasına bakıldığında en büyük ithalat artışları, Çin ve Hindistan'dan yapılan ithalatlarda olmuştur(Tablo60). 1 Ocak 2005 tarihi öncesi oluşturulan tüm kötü senaryolar yavaş yavaş gerçekleşmeye başlayınca, Türk firmaları da yeniden yapılanma sürecine girmişlerdir.¹¹³

Tablo 60: 2005 Yılı Ocak-Ekim Ayları Arasında AB(25)'in Tekstil ve Hazır Giyim İthalatında Türkiye ve Çin'in Yeri

2005 Yılı Ocak-Ekim Ayları Arasında AB (25)'in Tekstil ve Hazır Giyim İthalatında Türkiye ve Çin'in Yeri		
	İthalattaki Payı	Bir Önceki Yıla Göre Artış Oranı
Çin	%24.2	%44
Türkiye	%11.5	%6

Kaynak: WTO, World Trade Report 2006, İnternet Adresi: http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/wtr06-1b_e.pdf, (Erişim Tarihi: 01.10.2007), s.15

1.3.3.1. Türkiye'nin AB Tekstil ve Hazır Giyim Pazarında Çin'e Karşı Rekabet Gücü

AB'nin en önemli tedarikçisi olagelmüş Türkiye, 2005 yılının başında ithalat kotalarının kaldırılması yüzünden büyük zorluklar yaşamaktadır. İşçi ücretleri, belki Batı Avrupa standartlarına göre düşük olabilir ancak, Çin'inkinden üç kat yüksektir. Türkiye'nin avantajları, hızlı sanayileşme, iyi donanımlı üretim birimleri ve AB'ye tarifesiz giriştir. Ancak, 2005'in başından beri uygulanan AB'ye genel kapsamlı kotasız piyasa girişi, Türkiye'nin artık, Asya'lı rakiplerine karşı bu avantajdan yararlanamayacağı anlamına gelmektedir. Elbette ki önemli Batı Avrupa piyasalarına yakınlığı bir avantajdır. Bu durum, kısa bir sürede hedef noktaya hızlı sevkiyat

¹¹³ WTO, World Trade Report 2006, **a.g.e.**, s.15

yapılmasını mümkün kılmaktadır. Türkiye ayrıca, kalitelilik avantajlarından da faydalanmaktadır. Bununla birlikte, işin içine standart ürünlerin büyük hacimleri dahil olduğunda, Türkiye Çin karşısında güçsüz kalmaktadır. Türkiye, ATC'nin sona ermesi sonucunda AB'ye yaptığı tekstil ve giyim ihracatı payında düşüşler görülmüştür. WTO tarafından yapılan bir model hesaplaması, Türkiye'nin, AB 15 giyim ithalatı payında yaklaşık yüzde 3'lük bir düşüş yaşayacağı ve bundan en fazla fayda sağlayanların Çin ve Hindistan olacağı sonucuna ulaştırdı. Çin'in WTO'ya katılımının ardından da Türkiye, yerleşik AB'nin giyim tedarikçisi olarak konumunu yine de sürdürebilmiştir. Türkiye'nin, kaliteye, sevkiyat hızına ve tasarıma daha fazla önem vermesi gerekmektedir. Türkiye ayrıca, sanayisini çeşitlendirerek tekstil ve giyim ihracatına olan bağımlılığını azaltmak içinde çaba harcamaktadır. 2003'te, tekstil ve hazır giyim ihracatı, ülke ihracatının yaklaşık üçte birine denk geliyordu. 1995'te, bu rakam yüzde 40'dı. Her halükarda sorun, Türkiye'nin ABD ve Japonya'ya yok denecek kadar az satışıyla birlikte AB'ye olan yoğun bağımlılığıdır. Türkiye'nin bu pazarda Çin'e karşı rekabet edebilmek için yoğun çaba sarf etmesi gerekmektedir.¹¹⁴

1.4. Metal Sanayi

Metal ve elektronik sanayi ile ilgili olarak Çin'deki sanayi üretimi incelendiğinde; Çin sanayinin rekabette en güçlü olduğu alanın emek yoğun ve gelişme kapasitesi yüksek metal, motosiklet, elektrikli makine ve teçhizat gibi ürünlerde olduğu gözlenmektedir. Bugün rekabet gücü yüksek olmamakla birlikte Çin, otomobil ve motosiklet dışındaki ulaşım ekipmanları ve ofis makineleri grubundaki üretim alanında orta ve uzun vadede rekabet avantajını geliştirecek potansiyele sahiptir. Çin'in, otomobil üretiminde orta ve uzun vadede gelişme imkanı ve rekabet gücünü kısmen geliştirme şansı bulunduğu gözlenmektedir. Bu açıdan Türk metal ve elektronik sanayinin kısa, orta ve uzun vadede Çin ile rekabet edebilmek için çeşitli stratejiler geliştirmesi zorunludur. Çin Halk Cumhuriyeti, 2000 yılı itibarı ile Türkiye'nin en büyük ikinci ticari partneri haline gelmiştir. Ancak, Türkiye'nin yıllar itibarı ile Çin'e ihracatı, demir-çelik ürünleri başta olmak üzere birkaç kalemle sınırlı kalmış, Çin bu kalemlerde üretici konuma geçtikçe de ihracat rakamları giderek düşmüştür. Çin'in aşırı

¹¹⁴ Heymann, *a.g.e.*, s. 7,8.

talebi nedeniyle, dünya piyasasında çelik fiyatlarının yükselmesi, özellikle hurda çelik ve sac kullanan başta otomotiv sanayi gibi sektörlerde girdi maliyetlerini artırmaktadır. Tüm sanayi dallarına üretim yapan döküm sektörü, makineler ürettiği tekstil sanayinin veya otomotiv yan sanayinin Çin'den görebileceği muhtemel zararlardan olumsuz etkilenenecektir. Bu açıdan Türkiye'de herhangi bir sektörün Çin tehdidinden olumsuz etkilenmesi, iç piyasadaki diğer sektörlerle de yansıtacaktır.¹¹⁵

Türk Demir-Çelik sektöründeki gelişmeler dikkat çekicidir. 2000-2004 döneminde, miktar bazında % 73 oranında artışla 6.97 milyon tondan, 12.05 milyon tona yükselen Türkiye'nin demir çelik ürünleri ihracatı, 2005 yılında ilk kez % 15 oranında düşüş göstermiştir. Türkiye'nin ihracatındaki düşüş, Çin'in net ihracatçı olarak ortaya çıkması sonrasında, uzun ürün ihracatını Türkiye'nin geleneksel pazarlarına yönlendirmesinden kaynaklanmıştır. 2005 yılında, Türkiye'nin ABD, AB ve Uzak Doğu'ya yönelik çelik ihracatı sırasıyla, % 63, % 22 ve % 55 oranlarında düşüş göstermiştir. Kuzey Afrika, Orta Doğu ve Körfez ülkelerine yönelik ihracatta artış kaydedilmiştir. Çinli üreticilerin kârlılıkları sona erene kadar, Çin'deki üretim artışının devam edeceği tahmin edilmektedir. Bu açıdan, paradoks gibi görünse de, bazı global oyuncuların, Çin'deki aşırı üretimin global endüstri üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla, üretimlerini kısarak fiyat düşüşünü engellemeye yönelik çabalarının, Çinli üreticilere, yüksek üretim seviyelerini sürdürmeleri ve hatta, daha da arttırmaları yönünde yeni fırsatlar yarattığı değerlendirilmektedir.¹¹⁶

2. TÜRKİYE'NİN İHRACATINI ARTIRMAK İÇİN ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

Türkiye'nin cari açık sorunu dikkate alındığında, genelde bütün ülkelerle, özelde ise Çin ile dış ticaret sorunlarının çözümü, Türkiye ekonomisinin geleceği için önem arz etmektedir. Dış ticaret açığının ithalatı kısip ihracatı artırmak suretiyle kapatılacağı kesin olmakla birlikte, köklü ve kesin çözüm ihracatı artırmak olmalıdır.

¹¹⁵ TİSK,(2004), **a.g.e.**, s.43.

¹¹⁶ Veysel Yayan. **“Türk Demir Çelik Sektöründe Rekabet”**, Rekabet Forumu. Sayı 21: 3-10 (20/3/2006), s.3

Türkiye'nin genelde tüm ülkelere özelde Çin Halk Cumhuriyeti'ne olan ihracatını ve rekabet gücünü artırabilmesi ve bu ülke ile dış ticaret yönündeki sorunlarının çözümüne katkı sağlamak için öneriler;

2.1. Girişimcilere Öneriler

2.1.1. Çin ile Turizm İlişkilerinin Geliştirilmesi

Çin Halk Cumhuriyeti, turizm amacıyla yurtdışına çıkışı 1997 yılında serbestleştirmiştir. 2001 yılı Aralık ayında Türkiye ile imzalanan mutabakat zaptı çerçevesinde Türkiye Çin tarafından tanınan 23. resmi turist güzergahı olmuştur. Çin'den Türkiye'ye ilk turist kafilesi Nisan 2002'de gelmiştir.¹¹⁷ 2005 yılında Çin'den Türkiye'ye 80 bin, 2006 yılı itibariyle ise 56 bin turist gelmiştir. Ancak bu rakamlar yetersizdir. Türkiye'nin turizm açısından Çin'de daha iyi tanıtım yapması gerekmektedir.¹¹⁸ Dünya Turizm Örgütü raporlarına göre, 2020 yılı itibariyle Çin'in yılda yaklaşık 180 milyon turist çeken ve aynı zamanda 100 milyon turist ile en fazla turist gönderen ülke olması beklenmektedir. Bu durum ikili ticarete Türkiye aleyhine seyreden durumun dengelenmesi açısından oldukça önemli bir fırsattır.¹¹⁹ Yapılan bir araştırmaya göre, Çinli bir turist gittiği ülkede seyahati boyunca ortalama 1,200 dolarlık harcama yapmaktadır ki bu rakam Avrupalı turistlerin oldukça üzerindedir. Türkiye'de, beklentileri ve tatil anlayışı farklı olan Çinli turistlere hitap edecek altyapı ve hizmetler vakit geçirmeksizin sunulabilirse, önümüzdeki yıllarda Çin'den geliri ve harcama eğilimi yüksek turistleri çekmek pek zor olmayabilir.

Türkiye ile Çin arasında turizmin artması da iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilere doğrudan ve dolaylı olarak iki şekilde olumlu etki yaratacaktır. Doğrudan etki, turizm gelirlerinin artması yoluyla olacaktır, dolaylı etki ise turizmin artması sayesinde toplumların birbirini daha iyi tanımaları şeklindedir. Türkiye'nin bu pastadan daha büyük pay alması yine devletin, turizmcilerin ve havayolu şirketlerinin ortak çabalarıyla

¹¹⁷ Atlı, a.g.e., s.7.

¹¹⁸ TÜSİAD, "Uluslararası Kurumlarda ve Türkiye'de Çin Bağlantılı Gelişmeler", Sayı: 03 (21.03.2006), s.11.

¹¹⁹ DEİK, Çin Ülke Bülteni, Haziran 2005, İnternet Adresi: http://www.deik.org.tr/Lists/Bulten/Attachments/61/Microsoft%20Word%20%20bultenhaziran2005_TR.pdf, (Erişim Tarihi: 13.2.2007) s.31.

mümkün olabilecektir. Hali hazırda turist sayısının artırılması açısından en büyük sıkıntı olarak uçak seferlerinin kapasitesi gösterilmektedir. Şu anda Çin’e haftada 7 seferi olan Türk Havayolları, bu sayıyı 21’e çıkartmayı planlamaktadır.¹²⁰

2.1.2. Çin’in Bölgelerine Göre Strateji Uygulanması

Çin tek bir Pazar değil, birçok farklı pazarın bir araya gelmesinden oluşmuş bir ülkedir. Ülke içerisinde çok farklı iş dünyası yaklaşımlarına rastlanabilmekte, bir bölgedeki firmanın deneyimi başka bir bölgedeki diğer bir firmayla farklılık gösterebilmektedir. Dolayısıyla her yatırımı kendi özellikleriyle değerlendirmek gerekmektedir.¹²¹ Kabaca bir değerlendirme yapılacak olursa Çin’in doğu kıyılarının en fazla kalkınmış ve sanayileşmiş bölgeleri olduğu, batıya doğru gidildikçe ise kalkınma seviyesinin ve kişi başına düşen milli gelirin azaldığı görülmektedir.

Çin Halk Cumhuriyeti hükümeti, Batı bölgelerinin kalkındırılması için özel programlar uygulamakta ve teşvikler sunmaktadır. 2000 yılında başlatılmış olan “Batı Kalkındırma Stratejisi” çerçevesinde 10 yıllık bir plan çerçevesinde yaklaşık 250 milyar dolarlık bir altyapı yatırımı gerçekleştirilmesi planlanmış ve 2006-2010 dönemini kapsayan 11. Beş Yıllık Plan’da da batı eyaletlerinde başta taşımacılık ve ulaştırma ağı ile içme suyu dağıtım şebekeleri olmak üzere altyapının geliştirilmesi, tarım sektöründe koşulların iyileştirilmesi, bölgeye daha çok yabancı yatırım çekilmesi, bölgenin Orta Asya ülkeleri ile ticaretinin artırılması ve ülkenin doğusunda üretim yapan işletmelerin tesislerini batıya kaydırmaları için teşvik edilmeleri konularına yer verilmiştir.¹²²

Türkiye ve Türk iş çevreleri tarafından Çin ile ekonomik ilişkileri sadece “kalkınmış” doğu bölgeleri ile kısıtlamaktansa, Çin’i birden çok, farklı yapılarda ve farklı seviyelerde pazarın tek bir ulusal sınır içerisinde yan yana gelmiş hali olarak görmek ve bu çerçevede “kalkınma potansiyeli” olan bölgelere de ağırlık vermek gerekmektedir.

¹²⁰ Atlı, a.g.e., s.7

¹²¹ DEİK, (Haziran 2005),a.g.e., s.31

¹²² Chinese Government’s Official Web Portal. “New Five-Year Program For Western Development Approved”, İnternet Adresi: http://www.gov.cn/english/2006-12/09/content_465024.htm, (Erişim Tarihi: 12.4.2007), s.1.

Özellikle enerji alanında Çin’de çok yüksek düzeylerde üretim ve ithalat yapılmasına karşın halen hizmet götürülmeyen bölgeler olduğu bilinmektedir. Türk enerji ve yapı firmalarının çeşitli bölgesel teşvikleri de inceleyerek bu doğrultuda araştırma yapmaları olumlu sonuçlar doğurabilir.¹²³

2.1.3. Bambu Ağları ve Guanxi’nin Etkin Bir Şekilde Değerlendirilmesi

Çin Halk Cumhuriyeti ile ticari ve ekonomik ilişkiler, bu ülkeyi Asya-Pasifik bölgesinin geri kalanından ayırarak değil, daha geniş bir Asya-Pasifik çerçevesinde değerlendirilmelidir. Çin’i tek başına değil de Asya-Pasifik’in bir parçası olarak ele almak, ekonomik ve ticari açıdan bakıldığında Çin pazarının diğer bölge ülkelerine açılan bir kapı olarak kullanılması açısından anlamlı görülmektedir.¹²⁴ Ancak, bu noktada Türkiye ve Türk iş çevreleri açısından daha da önem taşıyan bir konu, Çin merkezli bir Asya-Pasifik yaklaşımı ile bölge ülkelerinde yerleşik denizaşırı Çinlilerin oluşturdukları kuvvetli ilişki ağlarından faydalanılması olacaktır.¹²⁵ “Bambu Ağı” olarak da adlandırılan¹²⁶ bu ağlar sayesinde özellikle Doğu Asya’da Çin Halk Cumhuriyeti’nin merkezde olduğu ve diğer ülkelerdeki Çin kökenli işletmelerin birbirleriyle ve merkezle bir sinerji içerisinde olmaları söz konusudur. Çin’de ve genel olarak Doğu Asya’da başarılı bir şekilde iş yapmanın temel şartının “guanxi” adı verilen doğru kişi ve yerlerle doğru zamanda kurulan bağlantılar olduğu düşünülürse, Türk firmaları için de sadece Çin yerine tüm Asya- Pasifik bölgesini değerlendirmek ve bunu

¹²³ DEİK, (Haziran 2005), **a.g.e.**, s.30.

¹²⁴ Atlı, **age**, s.4 ,5.

¹²⁵ Çin Halk Cumhuriyeti dışında yaşayan etnik Çinlilerin toplam sayısı yaklaşık 40 milyon olup, bunu nüfusun yüzde 80’i Asya ülkelerinde yaşamaktadır. Bu denizaşırı Çinlilerin, bulundukları ülkelerin ekonomisinde önemli bir ağırlığa sahip oldukları gözlemlenmektedir. Örneğin, Endonezya’da yaşayan Çin kökenlilerin toplam nüfus içerisindeki payı yüzde 3.5 iken Çin kökenli Endonezya vatandaşlarının sahip oldukları şirketlerin toplam sermayesi tüm özel sektörün yüzde 70’ne tekabül etmektedir. Çin kökenliler, Malezya’da nüfusun yüzde 29’unu oluştururken toplam sermayenin yüzde 60’ını, Filipinler’de nüfusun yüzde 2’sini oluştururken sermayenin yüzde 55’ini, Singapur’da nüfusun yüzde 77’sini oluştururken sermayenin yüzde 80’ini, Tayland’da ise nüfusun yüzde 10’unu oluştururken sermayenin yüzde 75’ini kontrol etmektedir. Kaynak: Backman, M. (1999) “Asian Eclipse: Exposing the Dark Side of Business in Asia”, John Wiley& Sons, Singapur.

¹²⁶ M. Weidenbaum ve S. Hughes.. **Bamboo Network: How Expatriate Chinese Entrepreneurs Are Creating a New Economic Superpower in Asia.** (New York: The Free Press ,1996), s.2.

yaparken de Bambu Ağları'ndan mümkün olduğunca faydalanmak doğru bir yaklaşım olacaktır.

2.1.4. Çin ile İşbirliği Zeminlerinin Genişletilmesi

Türkiye ile Çin arasında özellikle tekstil ürünleri üzerinde rekabet olmakla birlikte, sektörlerde işbirliği zeminleri geliştirilerek, Türkiye'nin ihracatı artırılabilir. İşbirliği önerileri aşağıda yer almaktadır;

- İki ülke arasında öğrenci mübadelesi yapılması gerekir. Böylece hem Çin'in sosyo-ekonomik yapısı hakkında daha somut bilgiler edinilir hem de Türkiye'nin Çin tarafından tanınması için iyi bir vesile olur.
- Özellikle müteahhitlik altyapı çalışmalarında, her iki tarafın işbirliği önemlidir, bu alanda Türkiye'nin proje idaresi, yüksek eğitilmiş eleman mevcudiyeti ve modernleşme detaylarındaki avantajları vardır, Çin'in projenin gerçekleşmesindeki teknik ve makine imkanları bulunmaktadır.
- İki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde, karşılıklı tanıma da önemlidir. Buna göre, Türkiye'nin Çin piyasasındaki gelişmeleri ve imkanları yeterince takip edilmemekte, bu sebeple karşılıklı piyasalarının tanınması yönünde, sürekli heyet gönderilmesi ve fuarlara katılımı tavsiye edilmektedir. Çin pazarına giriş imkanı elde edilmesinin bazı güçlükleri olduğu, özellikle mevcut pazar özelliklerinin bilinmesi gerektiği ve bu maksatla Türk firmalarının ÇHC'inde ofis açmaları veya sürekli bir eleman bulundurmaları yerinde olacaktır.¹²⁷
- Tekstil konusunda, iki ülkenin rekabetten daha büyük bir işbirliği fırsatı bulunmaktadır. Tekstilde Çin'in avantajının hammadde imkanları ve ucuz emek gücüyle, Türkiye'nin modern dizayn, Pazar gücü ve kalitesinde avantajlı konumdadır. Bu avantajların bir araya getirildiğinde daha başarılı olunacağı öngörülmektedir.¹²⁸

¹²⁷ Coşkun Güzelhan. “Çin Ekonomisi ve Dış Ticaretindeki Gelişmeler (2003-Yıllık Rapor)” Ankara, İnternet Adresi: http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHC/Yillik%20Rapor_2003.doc, (Erişim Tarihi: 24.12.2006), s.10.

¹²⁸ TÜSİAD, a.g.e., s.10

- İki ülkenin rakip olduğu sahalarda bile işbirliği imkânları mevcuttur. 21. yüzyılda ülkeler arasındaki rekabetin kesin sınırları çizgilerle belirlenmiş bir sahada cereyan ettiğini söylemek mümkün değildir. İş, tamamlayıcılık noktalarının iyi tanımlanmasında yatmaktadır.

- İki ülke arasındaki ticari/yatırım ilişkilerini düşünürken Türkiye üzerinden üçüncü ülkelere (AB ile Türkiye arasında mevcut olan Gümrük Birliği'nin avantajları dahil) Çin mal ve hizmetlerinin sunumu, ortak yatırım projeleri geliştirilmesi de (Rusya, Orta Asya, Ortadoğu) düşünülmelidir. Çin ile Türkiye arasında iki ülkenin de önemli kullanıcısı olduğu silah ve teçhizat üretimi alanında işbirliği imkânları yaratmak ciddi bir olasılıktır.

- Çinli'nin gözünde Türkiye, AB pazarına giriş kapılarından biridir. Aynı zamanda Ortadoğu ve Kafkas petroleri ile ilgili tedarik güvenliği senaryolarında önemli bir ülke konumundadır. Çin'den başlayıp Orta Asya'yı boydan boya geçen ve Türkiye üzerinden Avrupa'ya uzanması öngörülen "İpek Demir Yolu" projesi ulaşım maliyetlerini azaltmak bakımından önemlidir. Ayrıca, Çin mallarının dağıtım üssü olabilmek için Doğu Akdeniz, Karadeniz, Doğu Anadolu ve Trakya'da elverişli koşullarda antrepo imkanları yaratılabilir. Enerji sektöründe termik santral, küçük hidroelektrik teknolojisi, boru hattı yapımı gibi alanlarda ortaklıklar geliştirilebilir. Çin'in uydu fırlatma teknolojisinden ve savunma sanayisi alanındaki işbirliği arzusundan da yararlanılabilir.

- Son 10 yılda yapılan büyük otomotiv sanayi yatırımları sayesinde gelişen otomotiv yan sanayisinin de Asya-Pasifik bölgesinde müşteri bulma şansı vardır.

- Hızla gelişen Çin ve diğer ülke endüstrilerinin en büyük ihtiyaçları olan makine ve kimyasallar da büyük potansiyele sahiptir. Türkiye bölgeye deri kimyasalları ihracatında söz sahibi konumunda bulunmaktadır.¹²⁹

¹²⁹ Özgür Sağmal. "İhracatçının Yeni Hedefi Asya-Pasifik Ülkeleri", İnternet Adresi: <http://www.pasiad.org/haber.php?id=1581>, (Erişim Tarihi:01.04.2007), s.1.

2.1.5. Katma Değeri Yüksek Ürünlerin İhracatına Önem Verilmesi

Türkiye'nin genel ihracatını olduğu kadar, Çin'e de ihracatını artırabilmesi için verimli ve katma değer oranı yüksek olan sektörlerle önem vermesi artık bir zorunluluktur. Farklılaştırılmış sanayi malları ve teknolojik malların ihracına önem vermek Türkiye'nin ihracatına katkı sağlayabilecektir.¹³⁰

Ayrıca, Çin'in ihracatı da tamamen maliyet avantajına dayalı olmaktan çıkmakta, ihraç ürünlerinin kalitesi ve katma değeri yükselmektedir. Bu, dünya pazarlarında Çin'le rekabet edebilmek için Türkiye'nin üretim kalitesini ve çeşitliliğini arttırması ve katma değeri yüksek ürünlere ağırlık vermesi zorunluluğunu artıran bir etmendir.¹³¹ Aksi halde, Türkiye doymuş pazarlarda arzı artırarak veya fiyatları kırarak etkin olmayan bir yolda ilerlemeye çalışacaktır.

Çin iktisat politikasını belirleyenler, Çin'in yalnızca küresel emek-yoğun üretim merkezi haline gelmesini istemiyorlar. Artan nüfus, ondan da hızlı artan işgücüne istihdam yaratabilmek için emek yoğun sektörler tamamen göz ardı edilmese de, Çin sanayi politikasının asıl hedefi yüksek katma değerli, teknoloji-yoğun endüstriyi kurmak ve geliştirmektir.¹³² Çin'in ihracatta rekabet gücünün ucuz işgücü ve maliyetin ötesindedir, daha şimdiden teknoloji ve bilgi yoğun sektörlerde Çin kaynaklı rekabet baskısı hissedilmektedir.¹³³

1990'ların başlarında, tekstil ve diğer hafif ürünler, Çin'in ihracatının yüzde 40'ından fazlasını karşılıyordu. Daha karmaşık olan elektronik, mobilya, ve ulaşım ürünlerindeki artışın değeri, 1990'da toplam ihracatın yüzde 13'ünden 2004'te yüzde 41'ye yükseldi. İhraç malları halen, büyük oranda işçi ağırlıklı olsa da Çin, ihracat mallarını son 15 yıldır sürekli olarak karmaşık, sermaye ve teknoloji ağırlıklı ürünlere kaydırmaktadır. Uzmanlaşmaya dayandırılan ihracat artışı stratejisini takip etmek

¹³⁰ TİSK, (2006), **a.g.e.**, 98.

¹³¹ Mehmet Ozan Saray ve Levent Gökdemir. “Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978–2005)” İnternet Adresi: <http://joy.yasar.edu.tr/makale/7.sayi/cin.pdf>, (Erişim Tarihi: 12.10.2007) s.20

¹³² European Commission, **a.g.e.**, s. 235.

¹³³ OECD, **Economic Survey of China 2005**, İnternet Adresi: <http://www.oecd.org/dataoecd/10/25/35294862.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.11.2007), s.6.

yerine, Çin'in düşük nitelikli işçi bolluğu sayesinde elde ettiği nispi avantaja göre, Çin'in iki dişli bir strateji izlemekte olduğunu göstermektedir. Bu stratejinin ilk parçası, iş fırsatı yaratan işçi ağırlıklı üretimi teşvik ederek en büyük tanrı vergisi faktörlerden biri olan iş gücü fazlasından faydalanmaktır. Bu stratejinin ikinci parçası, yüksek teknolojili ürünler üreterek ve ihraç ederek ekonomiyi geliştirip ekonomik kalkınma hedefini daha da ileri götürmektir.¹³⁴ Türkiye de Çin ile rekabetini artırmak istiyorsa Çin'in bu stratejisini örnek almalıdır.

2.1.6. Ürün Çeşitliliğine ve Markalaşmaya Önem Verilmesi

Türkiye'nin Çin'e yaptığı ihracat artsa da ithalatı daha hızlı artmaktadır ve sonuç olarak Türkiye'nin dış ticaret açığı gittikçe büyümektedir. İhracatın belirli kalemlere aşırı derecede bağımlı olması, bu ürünlerin piyasalarında oluşan şartların toplam ihracat rakamlarını doğrudan etkilemesine yol açmaktadır.

Türkiye'nin ihracat mallarının sadece belli sektörlerde toplandığı ve bunların, Çin'in iç piyasasındaki taleple orantılı olarak çeşitlenmesi gerektiği giderek daha fark edilir hale gelmiştir. Türkiye'den ihraç edilen en önemli ürünler arasında, Türkiye'nin Çin'e ihracatının yarısından fazlasını oluşturan çelik, demir, mermer ve granit yer almaktadır. Sadece birkaç sınırlı sektöre bağımlı olan Türkiye ihracatı, Çin'le ticaretin kendiliğinden çok tehlikeli ve verimsiz hale geldiği eleştirilerine yol açmaktadır.¹³⁵

Üründe çeşitliliğe gidilmesi, markalaşmak ve en önemlisi ürün tanıtımı yapılması, hem rekabeti hem de ihracatı artırıcı etki yaratabilir. Yüksek bir nüfusa sahip olan Çin tüketicilerinin zevk ve tercihleri saptanarak, ürün farklılaştırılmasına gitmek suretiyle, Türkiye'nin bu ülke ile dış ticaret hacmine katkı sağlanabilir. Kaldı ki, ürün

¹³⁴ Malory Grene ve diğerleri. "China's Trade and Growth: Impact On Selected OECD Countries," OECD Policy Working Paper No.44, OECD (2006), s. 71.

¹³⁵ Suna Lee. "Turkey and China-Strengthening Economic Ties", 8.11.2007, İnternet Adresi: www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1844&kat1=58&kat2=-32k-, (Erişim Tarihi: 02.12.2007), s.1.

çeşitliliği, markalaşmak sadece Çin değil, uluslararası piyasalar için de geçerli etkenlerdir.¹³⁶

ÇHC tüketicisi, diğer gelişmekte olan ülke tüketicilerine göre, satın aldığı ürün ve hizmetin fiyat ve kalitesi bakımlarından çok daha seçici davranmaktadır. Bu bakımdan, Çin pazarına uzun vadeli bakılması, sabırlı davranılması ve sermaye veya işgücü açısından yerli ve yabancı ortaklıklara açık hareket edilmesi gerekmektedir.¹³⁷

Özellikle, iç ekonominin gelişmesi ve zengin sınıfın genişlemesiyle birlikte Çin’de belli ürünlere karşı artan talep, Türkiye’den nadiren alınan hizmet sektörü, telekomünikasyon ve mücevherat sektörü gibi sektörlerin, bu nispeten yeni ve devasa piyasaya girmesi için yeni bir kapı açmıştır.¹³⁸

2.1.7. AR-GE Çalışmalarının Artırılması

Ekonomik yapının kendi teknolojisini üretecek ve bunu ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürecek inovasyon sistemine sahip olmaması ve AR-GE harcamaları için yeterli kaynak ayrılmaması dış pazarlardaki rekabet gücümüzün azalmasına sebep olmaktadır.¹³⁹ Türkiye, Çin ve diğer ülkeler karşısında rekabet gücünü artırmak için, AR-GE çalışmalarına önem vermelidir. GSMH’dan AR-GE’ye ayrılan payın artırılması zorunluluktur.

Türkiye’nin ticaretinde kalkınmada önemli yer tutacak sektörlerde Türkiye net ithalatçıdır. Daha da önemlisi üretimin montaj aşamasının yapıldığı otomotiv sektörünün katma değeri Türkiye’de çok düşüktür. Dolayısıyla ar-ge yatırımlarıyla desteklenmediği sürece ihracatının artış trendi içine girdiği sermaye yoğun sektörlerin refaha ne derece katkısı olacağı belirsiz olacaktır. Büyük pazarlarda Türkiye ile benzer sektörlerde karşılaştırmalı üstünlüğe sahip ülkeler de göz önüne alınırsa, ar-ge yatırımlarının önemi daha belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Ancak Türk

¹³⁶ Mevlüdiye Şimşek. “Değişen Dünya Koşullarında Çin Halk Cumhuriyeti ve Dış Ticaret Bakımından Türkiye-Çin Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı 26, (Ocak- Haziran 2006), s.8.

¹³⁷ TISK, (2004) a.g.e., s.62.

¹³⁸ Lee, a.g.e., s.1

¹³⁹ İlhan Öztürk. “İhracatımız Nasıl Artar?”, MPRA Paper No. 5784, (2003), s.9.

Şirketleri'nde bu tür yatırımların payı çok azdır. Doğru politikalar üretilmezse, Çin'in AB piyasasına girmesi ile Türkiye'nin net ihracatçı olduğu tekstil sektörünün dahi ne derece gelişim kat edeceği belirsiz olacaktır.¹⁴⁰

2.1.8. Asya Pasifik Bölgesine Yönelmek ve Özellikle Çinli Firmalarla Temasa Geçilmesi

Mesafenin uzaklığı ve kültür farklılıklarından dolayı bölgeyi tanımak uzun ve masraflı olabilmektedir. Özellikle KOBİ'ler için en etkili yöntem Asya Pasifik Bölgesindeki ülkelerinin dünya ticaretinde en fazla yer edinmelerini sağlayan elektronik ticarettir. Güvenilir ticaret siteleri vasıtasıyla bölge ülkelerinden alıcılarla önemli temaslar sağlanabilmektedir. Asıl tercih edilen yöntem o bölgede yaşayan Türk girişimciler vasıtasıyla ilgili ülkelerdeki potansiyelleri tespit etmek ve temaslar kurmaktır. Büyük firmalar bu tip çalışmalarını kendi kurdukları ofislerle yürütebilmektedir(Koç, Zorlu Grubu ve Paşabahçe'nin yaptığı gibi). Asya Pasifik Bölgesi genelinde perakende zincirlerinin (özellikle Batı menşeli hipermarketlerin) 1997 krizinden sonra yaygınlaşması bu bölge pazarlarına girmeye çalışan ihracatçılara önemli bir yol daha açmıştır. Bölgenin gelişmiş ekonomilerinde buna katalog pazarlamacılığı da eklenebilmektedir. Asya-Pasifik'in değişik yerlerinde görevli dış ticaret temsilciliklerinden de istenilen bilgilere ulaşılabilmektedir. Bölgedeki Türk dış ticaret temsilcilikleri şöyledir: Hong Kong, Şanghay, Pekin (Çin), Melburn, Sydney (Avustralya), İslamabat (Pakistan), Kuala Lumpur (Malezya), Manila (Filipinler).¹⁴¹

2.1.9. Çin'de Yaygın Olarak Kullanılan İşleme Rejimine Uygun Bir Strateji Geliştirmesi

ÇHC'nin dış ticarete dayalı pazar yapısının, ağırlıklı olarak "İşleme Rejimi" kapsamında ara ürünlerin ithal edilerek işlendikten sonra iç piyasaya veya üçüncü ülkelere ihraç edilmesi esasına dayanması ve ileri teknoloji ürünlerin tercih edilmesi

¹⁴⁰ Gözde İyidoğan. "Bilgi Çağı ve Türkiye'nin Hedef Sektörleri", TUSAM(10/2007), İnternet Adresi: <http://tusam.blogcu.com/4491235/>, (Erişim Tarihi: 22.11.2007), s.2.

¹⁴¹ Sağmal, a.g.e., s.1.

nedeniyle, Türkiye ihracatçılarının bu kapsamda pazara giriş stratejisi oluşturmaları uygun olacaktır.

Gaulier ve ekibi (2005), işleme ticaretinin, büyük oyuncular olan yabancı yatırımlı işletmelerle birlikte Çin'in ithalat ve ihracatının en önemli itici gücü olduğunu öne sürmektedirler. Gaulier ve ekibi, gelişmiş Asya ekonomilerinde konumlanmış ihracat firmalarının, ABD ve Avrupa piyasalarına bitmiş ürün ihraç etmek yerine, Çin'i bir ihracat üssü olarak kullandıklarını gösterdiler. Bu firmalar, ara ürünleri, montajlanacakları ya da dönüştürülecekleri ve sonrada üç köşeli bir ticaret yapısı oluşturacak şekilde öncelikle AB ve ABD'ye olmak üzere tekrar ihraç edilecekleri Çin'deki ortaklarına ihraç etmektedirler.¹⁴² Bu yapı sayesinde, Çin'in AB ve ABD'ye yaptığı ihracat, hızlı bir şekilde arttı ve Japonya ile Asya'nın gelişmekte olan ekonomilerin ihracatlarını yerinden etti. Çin Ticaret Bakanlığına göre, işleme ithalatının toplam ithalata oranı, 2005'te yüzde 41.5'ti. Aynı dönemde, işleme ihracatının da Çin'in toplam ihracatının yaklaşık yüzde 36'sını oluşturduğu tahmin edilmektedir.¹⁴³ Çin'le ticari ilişkileri geliştirerek ileri teknoloji ürünleri üreten Türk ihracatçı firmalar bu ülkeyi işleme ticaretinde bir üs olarak kullanabilir.

2.2. Devletin Uygulayacağı Politikalar İçin Öneriler

2.2.1. Türkiye Ticaret Politikası Araçlarını İhracat Açısından İyi Değerlendirmelidir

Doha Kalkınma Gündemi sonrası 2005'li yıllar, gümrük tarifelerinin daha da indiği, Çin yanı sıra pek çok ülkenin etkinliğini artırdığı bir dönem olmaktadır. Rekabet ortamının daha da kızıştığı bu yeni dönemde gümrük vergilerinin bir koruma aracı olarak kullanımı imkanı iyice kaybolmakta, yerini ticaret politikası araçları almaktadır. Türkiye'de de yerleşmekte olan "Ticaret Politikası Araçları" kavramı salt iç pazara

¹⁴² Gaulier G.; Lemoine F ve Unal D. Kesenci. **"China's Integration in East Asia: Production Sharing, FDI & High-Tech Trade"**, İnternet Adresi: <http://www.cepii.fr/anglaisgraph/workpap/pdf/2005/wp05-09.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.9.2007), s.2.

¹⁴³ Ministry of Commerce(MOFCOM), İnternet Adresi: <http://gcs.mofcom.gov.cn/aarticle/Nocategory/200602/20060201484560.html> (Erişim Tarihi: 11.12.2007) s.1.

yönelik bir koruma mekanizması olmaktan öte, ihracat pazarlarının açılması veya dış pazarlara giriş politikasının bir aracı olarak da kullanılabilirdir. Yakın gelecekte geometrik olarak artma olasılığı bulunan damping ve kota-gözetim soruşturmaları, “Ticaret Politikası Araçları” kavramına uygun yapılanmayı, kadro genişletilmesine gidilmesini gündeme getirmektedir.

2.2.2. DTÖ’ne Katılımından Sonra Çin ile İlgili Oluşturulan Mevzuatın Etkin Kullanımı Sağlanmalıdır

Çin’in WTO Katılım Sözleşmesinin tanıdığı esnek uygulama süreci, WTO genel ilkelerinin ayırıcı bazda uygulanmasına olanak sağlamaktadır. Çin özelindeki bu ayırıcı uygulama, 2016 ve 2013 yılına kadar damping ve sübvansiyona karşı önlem alınmasını, belirli koşullarda kota ve gözetim uygulanmasını kolaylaştırmaktadır. Çin’in WTO’ya katılımı akabinde düzenlenen ve Türkiye’nin ulusal mevzuatında yerini alan bu mekanizmalara hızlı bir şekilde işlerlik kazandırılmalı, bu araçların etkinliği artırılmalıdır. Sadece Türkiye’nin iç pazarını koruma amaçlı değil dış rekabette de önlemleri genişletmek için diğer ülkelerle de işbirliği yapılmalıdır.

2.2.3. Türkiye İhracatçısının Önündeki Bürokratik Engeller Kalkmalıdır

Türkiye’de ihracata yönelik bürokratik engeller azaltılmalı, ihracat yapan girişimciye çeşitli teşvikler ve kolaylıklar sağlanmalıdır.

2.2.4. Türkiye’nin Üretim Maliyetlerini Düşürmeli ve Bu Amaçla Sektörel Teşviklere Önem Verilmelidir

Öncelikle uluslararası arenada ve özellikle geleceğin devi gözüyle bakılan Çin malları ile rekabet edebilmenin yolu, ülkemizde üretim, istihdam, enerji, hammadde ve sermaye maliyetlerinin makul düzeylere indirilmesidir. Türkiye’de yatırım yapan ve istihdam yaratan reel sektörün uluslararası rekabet edebilirliğinin güçlendirilmesi için teşvik edilmesi yönünde uygun zemin hazırlanmalıdır.

Enerji maliyetleri, ihracata yönelik, istihdam yaratan sektör ve işletmelerde rekabet edilebilir düzeye çekilmelidir. Enerji kalitesini artırmak için gerekli

düzenlemeler yapılmalıdır. İhracatçı firmaların desteklenmesi için enerji girdilerinden vergi alınmamalıdır.¹⁴⁴ Ayrıca Ar-Ge yatırımları teşvik edilmelidir.

2.3. Devlet, Girişimciler ve İlgili Diğer Kurumların İşbirliğine Dayanan Çözüm Önerileri

2.3.1. Çin'e Karşı Çok Boyutlu Strateji Uygulanmalıdır

Çin gibi büyük bir pazarda yer almak için sektör temsilcilerinin, siyasetçilerin ve diğer ilgililerin bu ülkeye resmi ziyaretler düzenlemesi ve bu ülkeye yapılabilecek ihracat olanaklarını etkin bir şekilde incelemesi ve değerlendirmesi gerekmektedir.

Devlet bürokrasisinden ziyade, özel sektörün 'Çin Seddi'ni aşmayı hedef edinmesi, devletin de ekonomik diplomasi yoluyla destek sağlaması başarının ön koşuludur. Ayakları yere basan, Çin'in ve Türkiye'nin öncelik ve gerçeklerinden hareket eden pratik bir strateji geliştirmek gerekmektedir. Sadece ekonomik ilişkileri değil aynı zamanda siyasi, askeri, teknolojik, enerji ve kültürel/tanıtım boyutlarını da kapsayacak ve uygulanmasını adım adım izleyecek siyasi sahibi olan bir strateji uygulanmalıdır.¹⁴⁵

Türk firmalarının Çin'de başarılı olmaları için ticaretin kurallarını ve sektörlerini iyi bilmelerinin yanı sıra Çin'i, Çin tarihini, Çin insanını, Çin mantalitesini iyi tanımaları gerekmektedir ve bu sadece Çin değil tüm Doğu Asya ülkeleri için geçerlidir.¹⁴⁶ Bu nedenle devlet ve girişimcilerin yanında sivil toplum kuruluşları, üniversitelerin bir arada oluşturacakları bir Doğu Asya stratejisine ihtiyaç vardır.

2.3.2. Hükümet-Sanayi İşbirliği Artırılmalıdır

Türkiye'nin sanayini haksız rekabete karşı korumayı sağlayacak etkin düzenlemeler Hükümet-Sanayi işbirliği ile kesintisiz biçimde uygulanmalıdır. Esasen

¹⁴⁴ TİSK,(2006),**a.g.e.**, s.73.

¹⁴⁵ Mehmet Öğütcü, **"Türk-Çin Rekabeti Ortaklığa Dönüştürülebilir"**, İnternet Adresi: <http://www.ihracatdunyasi.com/guncel126.html>, (Erişim Tarihi: 28.12.2006), s.2.

¹⁴⁶ Atlı, **a.g.e.**, s.6.

daha genel çerçevede, Türkiye'nin ÇHC karşısındaki en önemli handikabı ÇHC'nde özel sektörle devletin iç ve dış piyasalarda rekabet üstünlüğü ve hakimiyeti sağlamak için el ele verip, döviz kuru, fiyat maliyet gibi tüm boyutlardaki uzun vadeli politikaların tespitinde ve uygulanmasında birlikte hareket etmeleridir. Türkiye'de de bu birliktelik ve uzun vadeli rekabet stratejileri oluşturulmadığı takdirde pazar ve istihdam kayıplarının önüne geçilebilmesi çok zor görünmektedir. Aynı sorunu yaşayan ülke ve sanayilerle işbirliği yapılmalıdır. Öte yandan, ekonomimizin ihracat performansının sürekli iyileştirilmesi ve yeni pazarlar yaratılması büyük önem taşımaktadır.¹⁴⁷

2.3.3. İhracatın Finansmanına Önem Verilmelidir

İhracata dayalı büyümenin Türkiye'nin gelişmesine olan katkısını düşünerek ihracat finansmanının önemi apaçık ortadadır. Bu nedenle bir taraftan Eximbank kaynakları artırılmalı, diğer taraftan Özel Sermayeli Bankalar ile Kalkınma Bankalarını ve Özel Finansman kurumlarının toplam verdikleri krediler içindeki ihracat kredilerinin payını artırmaları teşvik edilmelidir. Aynı zamanda Türk ihracatçıların yurtdışından temin ettikleri krediler için harici garanti mektuplarını temin etmede onlara kolaylık gösterilmelidir.

Ayrıca, Factoring ile alacağının ödenmeme riskine karşı yüzde 100 garanti edilmesi ve alacağın vadesinden önce ödenmesi gibi nedenlerle Factoring ihracatın teşvik edilmesinde çok önemli bir kurumsal yapıdır. Nitekim Tayvan'ın Singapur'un ve Hong Kong'un ihracattaki büyük hamleler yapmasında Factoring'in önemli payı olduğu bilinmektedir.¹⁴⁸

2.3.4. Türkiye'nin Çin'e Doğrudan Yabancı Yatırım Yapma Konusunda Öneriler

1970'li yılların sonlarından itibaren Çin'in ekonomik açıdan dünyaya açılmasının en önemli sonuçlarından birisi de başta Batı ülkeleri ve Japonya olmak üzere yabancı ülkelere firmaların bu ülkede yatırım yapmaya, fabrikalar kurmaya başlamaları olmuştur. Çin'de yatırım yapmanın başta düşük maliyetler olmak üzere

¹⁴⁷ TİSK,(2004), **a.g.e.**, s.59.

¹⁴⁸ Öztürk. **a.g.e.**, s.1.

birçok avantajı vardır. 2006 yılı itibariyle, Çin’de 190 ülkenin yatırımı bulunmaktadır ve ülkedeki doğrudan yabancı yatırımların kümülatif miktarı 692 milyar dolar seviyesini bulmuştur.¹⁴⁹

Yabancı sermayeli işletmeler Çin ekonomisindeki katma değerli üretimin yüzde 27’sini ve dış ticaretin yüzde 58’ini gerçekleştirmekte ve 24 milyar Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşına istihdam sağlamaktadır. Yabancı yatırımların Çin ekonomisinde böylesine önemli bir yeri varken, ülkedeki kayıtlı 26 Türk firmasının Çin’deki toplam yatırımı sadece 25 milyon dolar seviyesindedir.¹⁵⁰ Bu oran, Çin’deki toplam yabancı yatırımın yaklaşık yüzde 0.004’üne tekabül etmektedir. Uzun vadeli, sürdürülebilir ekonomik ilişkilerin tesis edilebilmesi için, bu ilişkilerin ticaretle sınırlı kalmaması, Türk firmalarının Çin pazarına yatırımlar yoluyla da girip burada kalıcı olmaları gerekmektedir.

Çin’deki Türk yatırımlarının artırılması konusunda iki önemli husus söz konusudur. Birincisi, Çin’e büyük, kurumsallaşmış, sosyal sorumluluk bilinci yüksek Türk firmalarının girmesi teşvik edilmelidir; aksi takdirde söz konusu firma Çin pazarına girse bile kalıcı olamayacaktır. Çin pazarında kalıcı olabilmenin tek yolu “en az Çin’den kazanılan kadar, Çin’e de kazandırmak”tır. İkinci olarak ise, burada yatırım yapacak olan Türk firmaları, Çin’i artık sadece ucuz işgücü ve girdi temelinde değerlendirmekten vazgeçmeli ve Çin’in hızla artan teknolojik ve bilimsel kapasitesini de göz önünde bulunarak planlarını buna göre yapmalıdır. Çin, sadece ucuz tekstil ürünleri, oyuncak vs imal eden bir ülke değildir. Çin’in “yüksek teknoloji” ihracatı, 1989 yılından 2005 yılına kadar tam 110 katı artarak 220 milyar dolarlık bir hacme ulaşmıştır.¹⁵¹

Geleneksel olarak ucuz girdi ve emek faktörlerine dayanan, ihracata dayalı üretim yapan çokuluslu şirketler artık iş stratejilerini Çin iç piyasası ve teknoloji üretimini de ciddi şekilde hesaba katacak şekilde değiştirmektedir. Çin de, küme atlayarak, ucuz üretim merkezi olmaktan çıkmak, artan ölçüde kaliteli yabancı sermaye

¹⁴⁹ OECD Raporu. “**The OECD Welcomes Policy Advances at China’s 2007 National People’s Congress Session**”, 27 Mart 2007. İnternet Adresi: <http://www.oecd.org/dataoecd/20/12/38309228.pdf> , (Erişim Tarihi: 30.11.2007), s.2.

¹⁵⁰ DEİK,(2006),**a.g.e.**, s. 12.

¹⁵¹ Atlı, **a.g.e.**, s.5.

çeken bir ülke konumuna girmek arzusundadır. Kaliteli yabancı sermayeyi, yani uzun vadeli, ulusal ekonomi ile bütünleşen, çevre ve sosyal standartları yükselten, ileri teknoloji getiren, araştırma geliştirmeye yatırım yapan sermayeyi istemektedir.

Çin, Türkiye'de ucuz ürünler diyarı olarak bilinse de dünyanın en büyük 500 şirketinden 480'inin orada faaliyetleri vardır. Çok uluslu 860 şirketin araştırma geliştirme merkezi kurduğu ülke, yaklaşık 2,56 trilyon dolarla dünyanın en büyük dördüncü devletidir.¹⁵² Devletin teşvikiyle, girişimcilerin ve üniversitelerin bir arada oluşturabileceği araştırma geliştirme üsleri kurularak Çin pazarında yatırım yapılabilecek ürünler geliştirilmelidir.

2.3.4.1. Çin'de Yatırımı Olan Türk Şirketleri

Üretim gücü, maliyet avantajları, dinamik büyümesiyle Çin, rekabette önemli bir olgudur. Ancak Çin her yıl yüzde 8-10'lara ulaşan büyüme hızıyla büyük bir pazardır. Türk şirketleri, 1990'lı yılların ilk yarısından itibaren Çin'e ilgi göstermeye başladılar. Sektörel bazda değerlendirildiğinde Çin'deki Türk yatırımlarının daha çok tekstil ağırlıklı olduğu görülmektedir. Silk&Cashmere, Mozaik Tekstil ve Zorlu Tekstil'in Çin'de tesisleri bulunmaktadır. Ayrıca Şişecam, Teba, Demirdöküm, Garanti Bankası ve Çimtaş gibi çok sayıda şirketin de bu ülkede ciddi girişimleri vardır. Koç Holding kuruluşlarından Demir Döküm, Chung Mei Industries Limited ile 2002 yılında stratejik ortaklık gerçekleştirilmiştir.¹⁵³

Türkiye'den Çin'e yatırım yapan başlıca firmalar ve faaliyet alanları şunlardır:

Akman Holding: Makine ve teçhizat ihracatı yapmaktadır. Anahtar teslim fabrikalar kurmaktadır. Golden markasıyla meyve nektarı üretip pazarlamakta, ayrıca Ambalaj malzemeleri ihracatına başlayacaktır.

¹⁵² Abdülhamit Yıldız. “'1,3 Milyar Nüfusa Ne Satsam Alır Demek Yanlış, Malı Çinlinin Ayağına Götürün”, Zaman Gazetesi, (23.08.2007).

¹⁵³ Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, “**Fırsat mı Tehdit mi: Çin**”, İnternet Adresi: <http://www.bursaekonomi.com.tr/default.asp?page=newsopen.asp&opennews=401&qmshow=220> (Erişim Tarihi: 12.11.2006), s.1.

Arçelik: 1999'dan beri satın alımlarının bir kısmını Çin merkezli olmak üzere Uzakdoğu'ya kaydırmış durumdadır. Küçük ev aletleri ve küçük buzdolaplarını Çin'de ürettirmektedir.

Atasay: Guangzhou kentinde 2005 yılında 300 kişi ile başladığı takı üretimini 50 dönümlük yeni bir fabrikada ve 5 bin kişilik istihdamla sürdürmeyi düşünmektedir.

Çimtaş: Çin'de gaz ve buhar tribünlerinin teknolojik boru sistemlerini üretmektedir. Ürünleri doğal gaz yakıtlı kombine çevrim enerji santrallerinde kullanılmaktadır.

Demirdöküm: Cuhng Mei İndustriel ile 2002'de stratejik ortaklık yapmıştır. Atıl durumda olan yağlı radyatör üretim tesislerini Çin'in Dongguan eyaletine taşımıştır.

Garanti Bankası: Şangay'daki ilk Türk Bankası olarak faaliyet göstermektedir. Çin bankalarıyla ilişkileri geliştirmektedir. Türk müşterilerinin ihtiyaç duydukları sektörlerde araştırma yapmaktadır.

Goldaş: 2004 yılında Şangay'da temsilcilik açan firma bugün Goldaş ve Assortie markalarına ait 4 mağazada hizmet vermektedir.

Hipokrat Tıbbi Malzemeler: Ortez protez uygulaması yapan Çinli Yongsheng firması ile Pekin'de ortak kurduğu şirkette faaliyetlerini yürütmektedir.

İş Bankası: Şangay'da ofis açmıştır. Ülkede yatırım yapmayı düşünen Türk firmalarının yanı sıra, aynı şekilde Türkiye'ye yönelik girişimlerde bulunmak isteyen Çin firmalarına danışmanlık hizmeti vermektedir.

Mozaik Tekstil: 1995 yılından bu yana Çin'de iç çamaşırı üretimi yapan şirket yaklaşık 650 kişiyi istihdam etmektedir. Çin'deki ortağıyla 2007 başında Türkiye'de fabrika kurmayı düşünmektedir.

Silk&Cashmere: 1992'den beri Çin'in Moğolistan Bölgesi'nde fabrikası vardır. Kaşmir ve ipekten hazır giyim üretmektedir. Ürünlerini kendi markasıyla Çin ve Avrupa ülkelerine pazarlamaktadır.

Şişecam: 2003 yılında Şangay Serbest Bölgesi'nde Şişecam Shanghai Trading Company adlı altında yatırım yapan firma, 2004 yılında Çin'e yaptığı krom kimyasalları ihracatını 9,2 milyon dolara çıkarmıştır.

Ünsa Ambalaj: 2006 başında Hangzhou kentinde faaliyete geçen fabrikasında kimya, ilaç ve gıda sektöründe kullanılan polipropilen çuval (FIBC) üretimine başlamıştır.

TEMA: TEBA Ev Aletleri'nin dış ticaret firması olan TEMA, Çin'deki ofisi aracılığıyla TEBA markasıyla ev eşyaları pazarında faaliyet göstermektedir.

Zorlu Tekstil: Şangay'da satın alma ofisi vardır. Bünyesindeki şirketlerin hammadde ve yarı mamul alımlarını bu ofis aracılığıyla gerçekleştirmektedir.¹⁵⁴

2.3.5. Çin'in Doğrudan Yabancı Yatırımlarını Türkiye'ye Çekebilmek için Öneriler

Türkiye, giderek yabancı yatırımcılar için bir cazibe merkezi haline gelmektedir ve 2003 yılında 1.8 milyar dolar olan doğrudan yabancı yatırım girişi 2006 yılı itibariyle 20 milyar dolara yükselmiştir. Diğer yandan, Çin de diğer ülkelerde yaptığı yatırımları artırmaktadır. 2006 yılında bu ülkenin dışarıda yapmış olduğu yatırımlar bir önceki yıla göre yüzde 32 oranında artarak 16.1 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve Çin'in yurtdışındaki yatırımlarının kümülatif oranı 73.3 milyar dolara yükselmiştir.

Çin'in FDI çıkışlarının; kendi geçmiş deneyimlerine, uluslararası tecrübesine ve Japonya ve Güney Kore'nin FDI çıkışı deneyimlerine bağlı olacağı tahmin edilmektedir; pek çok FDI kaynağı ekonominin yaşadıkları göz önüne alınarak yapılan ön tahminler, Çin'in toplam FDI çıkışının, 2008 civarında 20 milyar dolara, 2010'ların başlarında 30 milyar dolara, ve 2015'e kadar 50 milyar dolara ulaşacağını göstermektedir.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, a.g.e., s.1

¹⁵⁵ Leonard K. Cheng ve Zihui Ma. "China's Outward FDI: Past and Future", İnternet Adresi: http://www.nber.org/books_in_progress/china07/cwt07/cheng.pdf , (Erişim Tarihi: 13.9.2007), s.21.

Türkiye giderek daha fazla sermaye çeker ve Çin giderek dışarıdaki yatırımlarını artırırken, Türkiye'deki Çin yatırımlarının az sayıda beyaz eşya, binek araç, hediyelik eşya, vs firmasıyla sınırlı kalmış olması şaşırtıcı bir durumdur. Büyük Çin firmalarının ve özellikle de dev kamu iktisadi teşebbüslerinin Türkiye'de yatırımlar yapmaları, sadece ilgili firmalara değil bütün olarak Türk ekonomisine de artan sınai kapasite, istihdam, vergi geliri ve ihracat geliri şeklinde fayda sağlayacaktır. Çin firmaları için ise Türkiye'de yatırım, burayı iç pazara olduğu kadar Avrupa Birliği'ne, Ortadoğu'ya ve Avrasya bölgesine ihracat yapabilecekleri bir üretim merkezi olarak değerlendirme avantajına sahip oldukları için cazip gelecektir. Yapılması gereken, iki tarafı uygun ve teşvik edici koşullarda bir araya getirmektir ki, burada da devletin, sivil toplum kuruluşlarının ve şirketlerin eşgüdümü gerekmektedir.¹⁵⁶

2.3.6. “Fikri Mülkiyet Hakları”(IPR) ve Teknoloji Transferi Konusundaki Öneriler

Bir milletin ekonomik refahı, kaynakların elverişliliğiyle ve bu kaynakların kullanımındaki verimlilikle yakından ilişkilidir. Teknolojik ilerleme, işçi başına üretimin arttırılmasında önemli bir rol oynar ve gelir düzeyinin önemli bir belirleyicisidir.¹⁵⁷

Gelişmekte olan ülkeler üzerine yapılan araştırmalar, güçlü IPR politikasının, teknolojiye geçişi arttıracak potansiyele sahip olduğunu doğrulamaktadır. Gelişmekte olan bir ülkenin, iç kaynaklardaki sınırlılıklar yüzünden teknolojiye uyum sağlamakta geri kaldığı bir durumda, yabancı fikri mülkiyet sahipleri, boşluğun doldurulmasında önemli bir rol oynayabilirler. Mal girişleri, doğrudan yatırım ve ruhsatlar, çeşitli tipteki fikri mülkiyetleri cisimleştirirler ve teknoloji aktarımı için potansiyel kanalları temsil ederler. Park ve Lippoldt¹⁵⁸, bir teknoloji transferi aracı olarak uluslararası lisans sahibi olmanın öneminin altını çizmektedirler.

¹⁵⁶ Atlı, a.g.e., s.4.

¹⁵⁷ WTO, “Trade and Transfer of Technology”, Doha Round Briefing Series. Vol. 1 No. 11, (February 2003), s.2.

¹⁵⁸ W. Park ve Lippoldt D. “International Licensing and The Strengthening of Intellectual Property Rights in Developing Countries During The 1990s”, OECD Economic Studies. Vol. 40, Paris, (2005), s.1.

Patent hakları ve etkili uygulamalar özellikle, gelişmekte olan ülkelerdeki firmaların, gelişmiş ülkelerdeki taraflarla lisans anlaşmaları yaparak teknik ustalık ve teknolojileri almalarını ve kullanmalarını sağlamaya yardımcı olabilirler. Genel olarak, analizler, son yıllarda bu alanlardaki zayıflıkları giderme yönünde harekete geçen gelişmekte olan ülkelerin, lisans alarak teknolojiye geçişi artırmaya çalıştıklarını göstermektedir.¹⁵⁹

Fikri mülkiyetin yeterli derecede korunmasını sağlamak için atılan adımların, bu değerlerin kısmen kendine has özellikleri sayesinde, bir ekonomide güçlü etkileri olabilir. Maddi bir kaynağın aksine, aynı miktarda fikri mülkiyet, genellikle düşük marjinal bir maliyetle bir çok kullanıcı için eş zamanlı olarak ve tekrar tekrar özel olmayan bir temelde erişilebilir hale getirilebilir. Fikri mülkiyeti “rekabet dışı” olarak cisimlendiren yeni fikirler, sadece, teknik ilerlemeye katkıda bulunmakla kalmaz, aynı zamanda, bir fikir birçok kez uygulandığında büyük ölçekli kazançlara bağlı olarak ekonomik büyüme üzerinde “beklenmedik” etkilere sahip olabilir¹⁶⁰. Bu ekonomik potansiyel göz önüne alındığında, Çin’deki politikacılar, rejimlerini IPR için geliştirmek ve bu suretle büyüyen fikri mülkiyet sermayesine girişi ve onu cisimlendiren teknolojiyi teşvik etmek için uyumlu bir arayış içine girmişlerdir. 11’nci Beş Yıl Planı’nda, Çin, rekabeti artırmanın anahtarı olarak gördüğü yeniliği teşvik etmek için IPR’ları koruma altına almayı amaçlamaktadır.¹⁶¹

Türkiye’de Çin’le rekabetinde güçlü olmak için fikri mülkiyet haklarını korumaya özen göstermeli ve bazı sektörlerde teknoloji transferleri ile verimliliğini artırmalıdır. Bunun için de devlet yasal düzenlemeleri ile IPR korunmasını teşvik etmeli ve girişimcilerin bu konuda bilinçli hale getirilmesi gerekmektedir.

¹⁵⁹ Grene, a.g.e., s.44.

¹⁶⁰ C. I. Jones. “**Growth and Ideas**”, Working Paper 10767, National Bureau of Economic Research. Cambridge (September, 2004.), s.4.

¹⁶¹ China Daily, “**IPR Protection to Encourage Innovation**”, , İnternet Adresi: <http://www.china.org.cn/english/China/158156.htm>. (Erişim Tarihi: 16.2.2006), s.1

3. DAHİLDE İŞLEME REJİMİNİN ETKİN KULLANIMI

İhracata yönelik önemli mevzuatlardan biri olan Dahilde İşleme Rejimi ihrac ürünleri üretmek için gerekli olan ve dışarıdan ithal edilen, bu yüzden de ithali gümrük vergisine tabi ara mallara ya da girdilere gümrük muafiyeti getiren bir ihracatı teşvik sistemidir. İhracat yapmayı düşünen işletmeler, ihrac edilmesi planlanan malların üretiminde kullanılacak olan hammadde, yardımcı madde, yarı mamul, mamul, ara malı ve ambalaj malzemelerinin başta değişik vergisel yüklerden muaf olmak üzere ve devlete ihracat taahhüdünde bulunmak şartıyla, çeşitli kolaylıklar ve teşviklerden yararlanabilmektedir. Teşviklerden yararlanabilmek için Dahilde İşleme İzin Belgesi alınması zorunludur. Söz konusu olan bu Dahilde İşleme İzin Belgesi, Gümrük muafiyetli ithalat ya da yurtiçi alımlara olanak sağlayan Dış Ticaret Müsteşarlığı'na düzenlenen bir belgedir.

3.1. Dahilde İşleme İzin Belgesi İle Elde Edilen Avantajlar

1. İhracat taahhüdünü üçüncü ülkelere yapılan ihracatla yerine getirmek şartı ile ithalatta kota ve gözetim önlemlerinden muafiyet
2. Üçüncü ülkelerden yapılan ithalatta gümrük vergileri, KDV ve diğer vergi, resim ve harçlardan muafiyet
3. İhracat sayılan satış ve teslimler ile ilgili olarak gümrük vergisi muafiyetli ithalat
4. Avrupa Birliği (AB) ülkelerinden ithalde KDV ve diğer vergi, resim ve harçlardan muafiyet
5. Dış Ticarete Standardizasyon ve Teknik Düzenlemeler mevzuatına tabi olmama
6. Ödenmiş vergilerin geri alınması olanağı,
7. Eşdeğer eşya kullanımına olanak verilmesidir.

Dahilde İşleme Rejimi çerçevesinde belge verilmesi aşamasından, ilgili ithalat ve ihracat işlemlerinin tamamlanması ile belge kapatılması noktasına kadar Dış Ticaret Müsteşarlığı, Gümrük İdareleri ve İhracatçı Birliklerince sürekli kontrol ve denetime yönelik koordinasyon gerçekleştirilmelidir.

1996 yılından 2005 yılının sonuna kadar Dahilde işleme izin belgelerinin %80,99'u kabul edilmiş ve kapatılmıştır. Bu yıllar arasında kapalı belgeler üzerinden öngörülen ihracatın toplamı 145,2 milyar dolar iken, gerçekleşen ihracat 136,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve gerçekleşme oranı %94,21 olmuştur. Öngörülen ithalat ise 88,4 milyar dolar olup, 65,2 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve gerçekleşme oranı %73,77 olmuştur. Buradan anlaşılabacağı üzere gerçekleştirilen ihracatın, %47,68'i dahilde işleme rejimi ile ithal edilen ara malların kullanımı ile olmuştur. (Tablo. 61)

Türkiye'de 1996-2005 yılları arasında düzenlenen Dahilde İşleme Rejimi izin belgeleri Tablo.61'de yer almaktadır.

Tablo 61: 1996-2005 Yılları Arasında Düzenlenen Dahilde İşleme İzin Belgeleri (Milyon Dolar)

Yıl	Tüm Belgeler			Kapalı Belgeler						Oranlar			
	Belge Adedi	Öngörülen İhracat (\$)	Öngörülen İthalat (\$)	Belge Adedi	Öngörülen İhracat (\$)	Öngörülen İthalat (\$)	Gerçekleşen İhracat (\$)	Gerçekleşen İthalat (\$)	Net İhracat (\$)	Belge Kapatma	İhracat Gerçekleşme	İthalat Gerçekleşme	Döviz Kullanım
	A	B	C	D	E	F	G	H	G-H	D/A	G/E	H/F	H/G
1996	2.382	8.922	5.049	2.103	8.222	4.669	6.999	3.075	3.923	% 88,29	% 85,13	% 65,86	% 43,93
1997	4.108	14.713	8.282	3.624	13.579	7.616	11.386	5.133	6.253	% 88,22	% 83,85	% 67,40	% 45,08
1998	4.119	13.747	7.853	3.565	12.852	7.360	10.534	4.420	6.114	% 86,55	% 81,96	% 60,05	% 41,96
1999	3.700	12.224	6.845	3.250	11.327	6.394	9.665	4.703	4.961	% 87,84	% 85,33	% 73,55	% 48,66
2000	3.979	14.016	8.103	3.539	13.109	7.590	11.495	5.312	6.182	% 88,94	% 87,69	% 69,99	% 46,21
2001	4.242	15.576	9.211	3.864	14.483	8.513	13.416	6.172	7.244	% 91,09	% 92,63	% 72,50	% 46,00
2002	4.174	19.034	11.787	3.784	17.829	10.985	18.461	8.198	10.263	% 90,66	% 103,54	% 74,63	% 44,41
2003	4.769	26.770	17.083	4.190	23.689	15.091	24.731	11.667	13.064	% 87,86	% 104,40	% 77,31	% 47,18
2004	4.968	34.018	22.374	3.818	22.239	14.737	22.753	12.538	10.215	% 76,85	% 102,31	% 85,08	% 55,10
2005	5.119	36.804	24.076	1.921	7.886	5.460	7.367	4.005	3.362	% 37,53	% 93,42	% 73,35	% 54,36
Toplam	41.560	195.824	120.663	33.658	145.215	88.415	136.807	65.223	71.581	% 80,99	% 94,21	% 73,77	% 47,68

Kaynak: DTM, İnternet Adresi: http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/IzlemeDegerlendirmeDb/D1_Genel.xls, (Erişim Tarihi: 01.12.2006)

**Tablo 62: 1996-2005 Yılları Arasında Dahilde İşleme İzin Belgelerinin
En Fazla Düzenlendiği 5 Alt Sektör (Milyar Dolar)**

Alt Sektör	Tüm Belgeler			Kapalı Belgeler						Oranlar			
	Belge Adedi	Öngörülen İhracat	Öngörülen İthalat	Belge Adedi	Öngörülen İhracat	Öngörülen İthalat	Gerçekleşen İhracat	Gerçekleşen İthalat	Net İhracat	Belge Kapatma	İhracat Gerçekleşme	İthalat Gerçekleşme	Döviz Kullanım
	A	B	C	D	E	F	G	H	G-H	D/A	G/E	H/F	H/G
Demir-Çelik	2.429	30.4	21.6	2.056	26.9	19.1	25.8	15.8	9.9	% 84,64	% 95,92	% 82,76	% 61,24
Dokuma ve Giyim	17.371	48.3	25.6	14.585	39.5	20.7	37.5	15.1	22.4	% 83,96	% 95,15	% 72,82	% 40,27
Elektronik	904	17.3	13.4	637	8.7	6.7	7.8	5.5	2.2	% 70,46	% 88,88	% 82,73	% 70,51
Gıda ve İçki	7.385	17.7	9.5	5.322	13.5	7.3	11.0	4.9	6.0	% 72,06	% 81,31	% 67,98	% 44,55
Taşıt Araçları	1.785	35.8	22.2	1.468	22.2	13.8	22.5	9.8	12.7	% 82,24	% 101,18	% 70,86	% 43,56
Tüm Alt Sektörler Toplamı	41.560	195.8	120.6	33.658	145.2	88.4	136.8	65.2	71.5	% 80,99	% 94,21	% 73,77	% 47,68

Kaynak: DTM, İnternet Adresi: http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/IzlemeDegerlendirmeDb/D1_A_Sektor.xls, (Erişim Tarihi: 01.12.2006)

Dahilde İşleme Rejimi izin belgelerinin sektörel olarak incelendiğinde en fazla belge düzenlenen sektörler dokuma ve giyim, gıda ve içki, taşıt araçları, demir-çelik ve elektronik sektörüdür(Tablo. 62). Demir- Çelik sektöründe 1996-2005 yılları arasında Dahilde İşleme izin belgelerinin %84,64'ü kabul edilmiş ve kapatılmıştır. Bu yıllar arasında sektörde kapalı belgeler üzerinden öngörülen ihracatın toplamı 26,9 milyar dolar iken, gerçekleşen ihracat 25,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve gerçekleşme oranı %95,92 olmuştur. Öngörülen ithalat ise 19,1 milyar dolar olup, 15,8 milyar dolar olarak gerçekleşmiş ve gerçekleşme oranı %82,76 olmuştur. Demir-Çelik sektöründe dahilde işleme izin belgesi kullanılarak gerçekleştirilen ihracatın, %61,24'ü dahilde işleme rejimi ile ithal edilen ara malların kullanımı ile olmuştur.

Dokuma-Giyim sektöründe dahilde işleme izin belgesi kullanılarak gerçekleştirilen ihracatın %40,27'si, Elektronik sektöründe gerçekleştirilen ihracatın %70,51'i, Gıda ve İçki sektöründe gerçekleştirilen ihracatın %44,55'i, Taşıt Araçları Sektöründe gerçekleştirilen ihracatın %43,56'sı dahilde işleme rejimi ile ithal edilen ara malların kullanımı ile olmuştur.(Tablo. 62)

3.2. Dahilde İşleme Rejiminde Karşılaşılan Sorunlar

İhracatın ithalata artan bağımlılığına katkı yapan bir politika ögesi olarak "dahilde işleme rejimi" adını taşıyan teşvik sistemi, ihracatın ana eksenini oluşturmaktadır.

a) Toplam ihracatın yüzde 55'i, "dahilde işleme rejimi" ne girmektedir ve daha da önemlisi, bu amaçla yapılan gümrüksüz ithalatın, teşvikli ihracata oranı, zaman içinde artarak ortalama üçte ikiyi, bazı sektörlerde yüzde 75'i geçmiş bulunmaktadır.

b) 100 birimlik mal ihracatı için yapılması gereken ithalat tutarı taşıt araçlarında yüzde 64.8, demir-çelikte yüzde 75.3, dokuma ve giyimde yüzde 58.3, elektronikte yüzde 77, elektrikli makinelerde yüzde 66, madeni eşyada yüzde 61.1, demir dışı metallerde yüzde 73.3 olarak gerçekleşmiştir.

c) TL değeri kazandıkça dövizle ihraç edilen malların da, ithal malların da TL cinsinden fiyatı düşmektedir. Aşırı değerli TL'nin baskısı ile ihracata dönük sanayi, kârını korumak ve ihracatı sürdürmek için yerli girdiyi düşürüp ithal girdi kullanma yolunu seçmektedir. Özellikle kayıtlı istihdama sahip büyük işyerleri üretimde, yerli işgücünün yerine ithal makine, yerli ara malı yerine ithal ara malı kullanarak, maliyetlerini rekabetçi bir seviyeye çıkarmayı denemektedir. Ancak bu sayede ihracat artmaya devam etmektedir.¹⁶²

Türkiye'nin dış ticaretinde AB ülkelerinin hacmi hâlâ ağırlığını korusa da ithalat ve dolayısıyla dış ticaret dengesinde Asya ülkelerinin ağırlığı kendini göstermektedir. Türk Lirası'nda yaşanan değerlenme nedeniyle "Asya'dan al, Avrupa'ya sat" eğiliminin son yıllarda daha da belirginleşmesi, dış ticarete "Asyalılaşıma" olgusunu ortaya çıkarmıştır. Bu olgu, yerli firmaların Avrupa piyasasında kalabilmeleri açısından rekabet koşullarının getirdiği bir zorunluluk olduğu kadar, daha önce mal ithal edilen AB ve ABD'li firmaların Asya'ya taşınmasının da bir sonucu olarak görülmektedir.

3.3. Dahilde İşleme Rejiminde Çin Halk Cumhuriyeti'nin Yeri

Çin malları ile yapılan ihracatın Türkiye'de yatırımları engellemektedir. İhracat rakamları içinde Türk mallarının miktarının ne kadar olduğunu açıklanmamaktadır. Uzakdoğu'dan gelen malların dahilde işleme rejimi altında vergi vermeden ihracat içinde sayılması aldatıcıdır. Gümrüklerin disipline edilmeli, belge verirken ve belgeyi takip ederken daha katı davranılması gerekmektedir. Maliye Bakanlığı'nın dahilde işleme rejimi ile mal getirenlerin peşine düşmesi gerekmektedir.

Çin'de çocuk işçi çalıştırılmakta, SSK primleri bulunmamakta, Türk firmaları bunlara karşı rekabet etmeye çalışmaktadır. Avrupa da Gümrük Birliği nedeniyle belge değişikliği ile Çin'den gelen malları Türkiye'ye yollamaktadır. Her sektör kendisinin Türkiye'de ürettiği malın rakamını bilmelidir. Yetkililer de o ayki ihracatın ne kadarı Türk malı, ne kadarı ithalden desteklenmiş mal şeklinde kategorik olarak açıklanmalı ve kamuoyuna duyurmalıdır. Gümrükleri ve dahilde işleme rejimini disiplin altına almak şarttır. Serbest bölge, orada üretilen malın yurtiçine girmeden yurtdışına gitmesi

¹⁶² Mustafa Sönmez. "Dahilde İşleme Rejiminin Çarpıklıkları", (Baraka Dergisi, Ocak 2006)

demektir. Oraya gelen mal sayılmakta, aynı sayıda dışarı çıkmaktadır. Ama Türkiye'de serbest bölgeye ne kadar mal girmiş ne kadarı çıkmış veya nereye çıkmış kaydı tutulmamaktadır. Ancak serbest bölgeye verilen teşvikler ve haklar çoktur. Yani oraya giren sanki Türkiye'ye girmemiş gibi, oradan çıkan da Türkiye'ye uğramamış gibi işlem görmelidir. Bütün ülkelerde bu böyledir. Ama Türkiye'de bu uygulanmamaktadır. Bu nedenle yeniden yapılanma mecburiyeti vardır. Eğer Türkiye dünya pazarlarında rekabete devam edecekse Avrupa'nın getirmiş olduğu kurallara uymak gerekmektedir. Türkiye'de çocuk işçi çalıştırmıyorsa, Çin'de de çocuk işçi çalıştıran firmanın malı alınmamalıdır.¹⁶³

Bu tür ithalat Avrupa ve diğer ülkelerde yüzde 5-10 civarındadır. Halbuki Türkiye'de dahilde işleme rejimiyle gelen mallar, kayıtsız olan kısmı da hesaba katılırsa, yüzde 60-70'lardedir. Yani, ithalatının yüzde 60'ını dahilde işleme rejimiyle getirilmiş mallar tutmaktadır. Dünyanın hiçbir yerinde bu kadar büyük dahilde işleme rejimiyle mal ithalatı yapılamamaktadır. Bu yapılıyorsa, demek ki bunun içinde vergi mevzuatına karşı ters bir muamele vardır. Bunun yollarını kapamanın da bir tek geçer tarafı vardır; hükümetler kendi sektörünün teşviklerini yapmalıdır. Türkiye'nin Avrupa'ya yaptığı ihracatta çocuk işçi çalıştırma yasağı vardır. Dünya Çalışma Teşkilatı'nın imzalamış olduğu, birçok ülkenin kabul ettiği kurallar vardır. Uzakdoğu'dan gelen malların hiçbirinde bu gözetim yapılmamaktadır. 2004 yılı sonunda çıkan bir tebliğle Hindistan'dan, Pakistan'dan ve Çin'den yapılan ithalata bir gözetim, bir denetleme, bir vergi koyma gibi güzel bir atılım yapılmıştır. Bu 2-3 senedir yapılamıyordu.¹⁶⁴ AB ülkelerinde olduğu gibi sadece iç piyasada yetersizliği kanıtlanan mallar için Dahilde İşleme Rejimi kapsamında ithalat izni verilmelidir.

DİR belgesi verilirken aşağıda anılan temel AB Kriterlerine mutlaka uyulması gereklidir:

- Ülke içerisinde yetersiz üretim varsa,

¹⁶³ Halit Narin. "**Türkiye Üretmiyor, Çin Mali Satıyor**", Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Aylık Dergisi, Sayı:290 (Şubat 2004), s. 6.

¹⁶⁴ TİSK, "**Dünyanın Hiçbir Ülkesinde Bizdeki Gibi İthalat Yapılmıyor**", Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Aylık Dergisi, Sayı:302 (Şubat 2005), s.16.

- Ülkedeki hammadde ve ara malı fiyatlarının üretimi ekonomik kılmadığı durumlar,
- Gerekli kalite ve özelliklere sahip olmayan ikame ürünler.¹⁶⁵

Türkiye'nin ihracatı "Dahilde İşleme Rejimi" ile artmıştır. Ancak ihracata konu olan mallarda ithal edilen ara mallarının büyüklüğü Türkiye'nin aramalı üretimini sekteye uğratmıştır. İhracatın ithalata bağımlılığı artmıştır. Dahilde işleme rejimi ile yapılan ithalatta Çin'in payı büyüktür. Çünkü iç pazarda Çin'le rekabet edebilecek aramalı üreticisi azdır. Türkiye'nin Çin'e karşı dış ticaret açığı büyümekteyken Dahilde İşleme Rejimi ile bu ülkeden ithalat artmaktadır. Bu rejim ile yapılan ihracatın ithalata bağımlılığı azaltılmalıdır. Eğer ithal edilen aramalı Türkiye'de de üretiliyorsa, yerli firmalar verimliliklerini arttırmalı, uzmanlaşmalı ve Çin'le rekabet edebilir düzeye gelmelidir. Burada devletin rolü de önemlidir. Devletin, kontrol ve denetime verdiği önemi arttırması ve yerli üreticinin üzerindeki maliyet yükünü azaltması gerekmektedir.

4. ÇİN'İN TÜRKİYE İHRACATINA OLUMSUZ ETKİLERİNİN NEDENLERİ

Türkiye ile Çin arasında, Türkiye aleyhine sürekli bir dış ticaret açığı izlenmektedir. Bu açığın sebebi, Türkiye'nin Çin Cumhuriyeti'ne yeterince ihracat yapamamasından ve rekabette zorlanmasından kaynaklanmaktadır. Türkiye'nin Çin Halk Cumhuriyeti ile dış ticaret ilişkilerine başladığı 1980'li yıllardan bu yana, sabit ve istikrarlı bir ticaret politikası izlememesi, Türkiye'nin Çin ile ticaretini olumsuz yönde etkileyen bir etken olarak değerlendirilebilir. Türkiye'nin Çin'den kaynaklanan dış ticaret sorunlarının nedenleri ise aşağıda yer almaktadır;

4.1. Çin Pazarına Girişte Karşılaşılan Sorunlar

4.1.1. Çin'in İthalatta Uyguladığı Engeller

İthalat vergi oranlarının yüksekliği, gümrük işlemleri sonrasında karşılaşılan tarife dışı engellemeler, farklı yerel bölgelerde karşılaşılan değişik uygulama ve onay

¹⁶⁵ TİSK, (2006), a.g.e., s.98.

mekanizmaları gibi sorunlar Çin'e ihracat yapan tüm Dünya ülkeleri gibi Türk ihracatçısının da sorunu olmaya devam etmektedir.¹⁶⁶

4.1.2. Çin'de İç Pazara Giriş Hakkı Konusunda Yaşanan Sorunlar

1 Temmuz 2004 itibariyle yürürlüğe giren yeni Dış Ticaret Kanunu ile bu alanda önemli bir liberalleşme sağlanmış ve tüm firmalara, ilgili kurumda kayıtlarını yaptırmaları şartıyla, dış ticaret yapabilme hakkı tanınmış ve yabancı firmalara da bu imkan sağlanmıştır. Bu kanundan önce yabancı firmalar sadece belirli serbest bölgeler dahilinde ticaret yapabilmekteydi ve dış ticaret ilgili kamu kuruluşların tekelindeydi. Bu olumlu bir gelişme olsa da Çin'de faaliyet gösteren birçok yabancı firma kayıt konusunda sıkıntı yaşadığını ve dolayısıyla ticaret yapmaya başlayamadığını bildirmektedir. Bunun sebebi kanun uygulanması ile düzenlemelerin henüz gerçekleştirilmemiş olmasıdır.¹⁶⁷

Ayrıca yeni kanun, MOFCOM'a belirli sektörlerde ticaret faaliyetlerini kısıtlama ve gerekli görülen durumlarda tedbirler uygulama ve teknoloji ihracatı ve ithalatını sınırlama yetkilerini de vermektedir.

Bununla birlikte yabancı firmalara kendi dağıtım ağlarını kurma, perakende ve toptan satış yapma hakkı da verilmiştir. Ancak uygulamada aynı sıkıntılar bu alanda da söz konusudur. Yüzde 100 yabancı sermayeli firmaların bu alanda faaliyet göstermelerine 11 Aralık 2004 itibariyle izin verilmiş olsa da 2005'in ilk çeyreği itibariyle başvurusuna sonuç alan firma olmamıştır. Bu konuyla ilgili başvurular önce yerel yönetim, sonra Pekin'deki MOFCOM tarafından onaylanmak zorundadır.

4.1.3. Çin'in Ticari Bankacılık İşlemlerinde Yaratdığı Sorunlar

Türkiye'nin Çin'e olan ihracatını olumsuz yönde etkileyen ve ticari anlamda sorun yaşamasına neden olan bir diğer etken ise, Çin'deki ticari bankacılık

¹⁶⁶ Ali Çiviler. (2003), **Türk-Çin İlişkileri**, (Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul), 17s.

¹⁶⁷ DEİK, (2005), **a.g.e.**,s. 28-29

işlemlerindeki eksikliklerdir. Çin’de dış ticaret-finance bağlantısının büyük bir bölümü Bank of China tarafından kontrol edilmekle birlikte, son dönemde People’s Construction Bank of China, Industrial and Commercial Bank of China, Agricultural Bank of China ve CITIC Industrial Bank gibi bankalar da artan miktarda akreditif¹⁶⁸ düzenlemektedirler. DTÖ üyeliğinden sonra Çin’de faaliyet gösteren yabancı bankaların şubeleri de akreditif düzenleyebilmektedir. Türk firmaları tarafından çekilen sıkıntı, Çin bankalarının teyitli akreditif açmaması, Çin veya diğer ülke bankaları tarafından açılan akreditiflere teyit eklememesi ve dünya bankalarının Çin bankaları tarafından açılan akreditiflere teyit eklemesini engellemesidir. Bunlara ilaveten, dış ticaret ödemelerine ilişkin kuralların etkin şekilde işletilmemesi de, Türk ve diğer dünya ihracatçıları açısından sorun yaratmaktadır.¹⁶⁹ Bu sorunların DTÖ üyeliğinin ardından zaman içinde çözülmesi beklenmekle birlikte uzun süreli ticari ilişki kurulmadan ve firmalar arası güven ortamı oluşmadan herhangi bir firmanın bu ülke firmaları ile teyitli akreditif olmadan alım-satım ilişkilerine girmesi riskli kabul edilmektedir. Zira Pazar koşullarındaki değişiklikler söz konusu olduğunda Çinli firmaların üzerinde anlaşılmış alım-satım koşulları üzerinde değişiklikler yapmak istemesi, Türk firmalarını, ürünlerini gümrüklerden çekemeyecekleri baskısı ile yeni koşullar üzerinde anlaşmaya zorlamaları zaman zaman karşılaşılan durumlar arasındadır. Türk ve Çin bankacılık sektörleri arasında gelişmiş bir muhabir banka ilişkisinin mevcut olmaması da bir sıkıntı kaynağıdır. Uluslar arası bankacılık uygulamalarına göre çok daha kısa sürelerde çözülebilecek bazı sorunların giderilmesi bu nedenle uzamakta, firmalar için zaman ve maddi kayıplara neden olmaktadır. İlk kez bir Türk bankasının (Garanti Bankası) Şanghai’da bir temsilcilik ofisi açması bu konuda atılan en somut ve umut vaat edici adımdır. Çin bankacılık sektörünü ve işleyişini daha yakından tanıma fırsatı yaratan bu ofis henüz bankacılık işlemleri yapmamakla birlikte Türk firmalarına mevzuat, işleyiş ve Pazar koşulları konusunda daha detaylı bilgileri sağlaması açısından yararlıdır.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Akreditif (Akreditif uluslararası işlemlerde kısaca L/C - Letter of Credit olarak adlandırılmaktadır); İhraç edilen malların bedellerinin ödenmesi konusunda belirli şartların yerine getirilmesinden sonra ödemenin yapılacağına ilişkin bir çeşit teminattır.

¹⁶⁹ HARB-İŞ Sendikası, “**Yeni Bir Süper Güç Doğuyor**”, İnternet Adresi: <http://www.harb-is.org.tr/media%5coguarastirma.doc>, (Erişim Tarihi: 12.10.2006)

¹⁷⁰ DEİK, (2005), **a.g.e.**, s. 29

4.1.4. Çin'in Hizmet Sektöründe Yatırım Yapmada Karşılaşılan Güçlükler

Çin'in ticari ve ekonomik gelişimine büyük bir zıtlık oluşturan, “hizmet sektörlerinde egemenliğini sürdürmeye devam eden önemli yasal engeller ve yüksek kamu mülkiyeti düzeyi”¹⁷¹ bu sektörde yatırım yapmayı düşünen Türkiye'ye önemli bir engel teşkil etmektedir. Hizmet sektörlerindeki faaliyetler, yüksek giriş duvarları, aşırı devlet müdahalesi, ağır yasal süreç ve aşırı derecede ağır ruhsat alma ve çalışma şartlarıyla kısıtlanmaya devam etmektedir.¹⁷²

4.1.5. Çin'in Coğrafi Uzaklığı

Önemli bir faktör de, Çin ve Türkiye arasındaki coğrafi uzaklıktır. Ulaşım harcamaları önemli bir maliyet unsurudur. Dolayısıyla, Türkiye ile Çin arasındaki coğrafi uzaklık maliyetleri artırdığından, iki ülke arasındaki ticareti olumsuz yönde etkilemektedir.¹⁷³ Ulaşım maliyetlerinin ürünün pazar fiyatı üzerindeki etkisini hesap eden Türk ihracatçıları, yatırımlarını komşu bölge pazarlarında değerlendirmeyi tercih etmektedirler.¹⁷⁴

4.1.6. Çin'in Fikri Mülkiyet Haklarını İhlal Etmesi

Türkiye'nin ve bu arada birçok dünya ülkesinin uluslar arası piyasalardaki rekabet gücünü ve ihracatını olumsuz yönde etkileyen unsurlardan birisi de telif hakları ile ilgilidir.

Çin'deki fikri mülkiyet hakları koruması göz önüne alındığında şu anki durum; hükümetteki, yerli endüstrideki ve çok uluslu firmalardaki çeşitli pay sahiplerinin tekrarladığı kadarıyla karışık gibi görünmektedir. Tanıkların çokluğu, modern bir piyasanın gerekliliklerine uygun olarak fikri mülkiyet hakları rejiminin geliştirilmesinde

¹⁷¹ Grene, **a.g.e.**, s. 44.

¹⁷² China Internet Information Center, **Key Points of the 11th Five-Year Guidelines**, <http://www.china.org.cn/english/2006/Mar/160397.htm>, (Erişim Tarihi: 15.10.2007), s.1.

¹⁷³ Şimşek, (2006), **a.g.e.**, s.1.

¹⁷⁴ Çiviler, **a.g.e.**, s.11

önemli ilerlemeler olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, iç ve uluslararası çıkarlara zarar veren özellikle yasal uygulamalardaki sorunlar gibi önemli kusurlarda vardır. Çin ekonomisinin büyüklüğü göz önüne alındığında, bu tür eksikliklerin küresel yan etkileri olabilir.¹⁷⁵

Fikri mülkiyet hakları ihlalleri ve taklitçilik, Çin’de büyük oranlarda devam etmekte ve yabancı firmaların ürünlerin piyasaya gerçeklerinden çok daha ucuz fiyatlarla sürülerek olumsuz bir durum yaratmaktadır. Çin hükümeti bu konuyla ilgili olarak mevzuat açısından gerekli önlemleri almış ve son olarak 22 Aralık 2004 tarihinde çıkartılan kanunla fikri mülkiyet haklarını yasal koruma altına almıştır. Ancak, bu yasaların uygulamada çok fazla etkili olmadığı ve taklitçiliğin devam ettiği gözlemlenmektedir. Taklit ürünlerin 2004 yılı içinde ABD, Avrupa ve Japon firmalarını toplam 60 milyar dolarlık zarara uğratmış olduğu hesaplanmaktadır. Bununla birlikte bazı Çinli girişimciler, henüz ülkelerinde tescil edilmemiş olan uluslar arası markaların haklarını satın almakta ve bu şekilde kendilerine bir avantaj sağlamaktadırlar. Bir marka tescil edilse bile Çince adı tescil edilmediğinde Çinliler tarafından hemen Çince tercümesi piyasaya sürülmekte ve ilgili ürün ve firmalar mağdur olmaktadır. Dolayısıyla markanın Çince karakterlerle tescil edilmesinde fayda vardır. Fikri mülkiyet ihlalleri ve taklit ürünlerle ilgili olarak ülkedeki yabancı firmalar bir araya gelerek “Kalite Markaları Koruma Komitesi”ni kurmuşlar ve kanunların daha etkin uygulanması için hükümet nezdinde lobi faaliyetlerine başlamışlardır. Halen 119 üyesi olan bu komitenin Türk üyesi yoktur.¹⁷⁶

4.1.7. Çin’in Dış Ticaret Mevzuatının Yeterince Açık Olmaması

Çin tarafınca uygulanan dış ticaret mevzuatının ve hukuki garanti mekanizmalarının yeterince açık olmayışı ve standardizasyonun henüz tüm alanlarda gerçekleştirilememiş olması bu ülkeye ihracatımızı olumsuz etkilemektedir. Ayrıca yeniden yapılanma süreci içinde bulunan Çin’in ekonomi ve hukuk alanında geçirdiği değişimlerin pek çok açıdan karmaşık bir yapı sergilemesi ve bunların Türkiye tarafından sağlıklı takip edilememesi sorunlara sebep olmaktadır. Çin’in tüm

¹⁷⁵ Grene, **a.g.e.**, s. 76

¹⁷⁶ DEİK,(2005), **a.g.e.**, s. 27,28,33

değişimlere rağmen merkezden idare edilen bir ülke olduğu unutulmamalıdır. Bürokratik kalabalık ve formaliteler sorun halinde şirketlerin mağdur olmalarına sebep olabilmektedir.¹⁷⁷

Mevzuat ve Bürokrasi: bu alandaki en büyük sıkıntılar, mevzuatın yeterince şeffaf olmaması ve yerel olarak uygulamalarda farklılıkların söz konusu olabilmesidir. Ekonomik faaliyetleri düzenleyen yasa ve düzenlemelerdeki değişiklikler firmalara zamanında ve etkin bir biçimde duyurulmamakta, yasa tasarıları açıklandığı zaman çoğunlukla firmaların hiç haberleri olmamakta ya da çok kısa bir süre verildiği için geri bildirimde bulunma şansları kalmamaktadır. Bu alanda 2004 yılında özellikle Ticaret Bakanlığı'nın (MOFCOM) önemli iyileştirmeler gerçekleştirdiği söylenebilir. Ancak diğer kamu kuruluşları henüz yeterli şeffaflık sağlayamamışlardır ve prosedürel engeller birçok alanda devam etmektedir.¹⁷⁸

Diğer önemli bir konu da, yasaların uygulanmasında merkezi ve yerel yönetimler arasında farklılık olabilmesidir. Bu durum, genel anlamda belirsizliğe yol açsa da kimi zaman yabancı yatırımcılar için avantajlar da sağlayabilmektedir. Yerel yönetimler, kendi bölgelerine daha fazla yabancı sermaye çekebilmek için firmalara merkezi yönetim tarafından tanınan teşviklerin üzerinde imkanlar sunabilmekte, ancak aynı zamanda yerel sanayileri de korumaktadır. Bu gibi durumlarda zaman zaman merkezi yönetimin yerel yönetimlere sert uyarıları söz konusu olsa da, Çin'in DTÖ yükümlülükleri ve Pekin'in bu doğrultudaki girişimleri ile yerel ekonomik çıkarların arasındaki yapısal asimetri yüzünden yabancı yatırımcılar büyük ölçüde yerel uygulamalar çerçevesinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu durum teşviklerde olduğu kadar gümrük uygulamaları açısından da geçerlidir.

Standartlar: DTÖ üyeliği çerçevesinde ticareti engelleyici unsurları kaldırmakla yükümlü olan Çin, bazı alanlarda halen standartları ve asgari teknik özellikleri ithalatı engelleyici bir unsur olarak uygulamakta, kalite onay işlemleri uzun sürmekte ve yeterince şeffaf yürütülmemektedir. Standartlar ulusal düzeyde aynı olmayıp, eyaletler bazında farklılıklar gösterebilmektedir. Halen Çin'in Standardizasyon Kurumu,

¹⁷⁷ Çiviler, **a.g.e.**, s.1

¹⁷⁸ DEİK, (2005), **a.g.e.**, s.25

ülkedeki 20 bin ulusal standardı(yüzde 40'ı eski ya da DTÖ ile uyumsuz) elden geçirmekte ve yeni standart onaylamamaktadır.¹⁷⁹

4.2. Türkiye'nin Üçüncü Ülkelere İhracatında Çin Rekabetinden Kaynaklanan Sorunlar

4.2.1. Çin'in Üretim Sürecinde Kurallara Uymaması

Türk ihracatını olumsuz yönde etkileyen etkenlerden biri, Çin'de üretim sürecinde hemen hemen hiçbir kurala uyulmamasıdır. Üretimde çocuk işçilerin çalıştırılması, üretim esnasında çevre kirlenmesine önem verilmemesi, çalışma güvenliğinin ikinci planda tutulması buna örnek olarak verilebilir. Çin Halk Cumhuriyeti uluslararası piyasalarda oyunu kuralınca oynamamaktadır. Çin'in bu tavrına ilave olarak, ihracat firmalarını ihracat hibeleriyle desteklemeleri sonucunda, Çin ihracatçıları uluslararası piyasalarda üstünlük şansı kazanmaktadır.¹⁸⁰

4.2.2. Çin'in Düşük Kur Rejimi

Çin'in Dünya'yı ve dolayısıyla Türkiye'yi olumsuz etkileyen bir diğer yönü de uygulamakta olduğu düşük kur rejimidir.

Çin'in dünya piyasalarındaki rekabet gücünü, uygun kur değeri belirlemiştir. 1994 devalüasyonunda Çin parasının ABD doları başına 5.8'den, 8.3 RMB/Yen'e çıkması genelde, Çin ihracatının olağanüstü büyümesinden ve artan rekabet gücünden sorumlu olan kritik bir faktör olarak görülmektedir.¹⁸¹

Çin Merkez Bankası'nın Çin'e giren sıcak para akışı sebebiyle yükselme eğilimine giren Yuan'ı, piyasadan dolar almak yoluyla dengede tuttuğu görülmektedir.

¹⁷⁹ Aynı, s.25

¹⁸⁰ E. Bastı, (2005), “Türkiye’de Tekstil Sektörünün Çin ile Sınavı”, İnternet Adresi: <http://www.kobifinans.com.tr/icerik.php?Article=7195&Where=sektor&category=011>, (Erişim Tarihi: 16.10.2006)

¹⁸¹ S. Arndt, “Trade Integration and Production Networks in Asia: The Role of China” İnternet Adresi: <http://www.claremontmckenna.edu/lowe/pdf/WP04-03.pdf>, (Erişim Tarihi: 26.10.2007)s.10.

Bunun arkasında yatan sebepse, Çin'in ekonomik büyümesinin temel kaynağının ihracat sektörü olması ve Çin hükümetinin büyüme politikasından vazgeçmemesidir. Bunun yanı sıra Asya ülkelerinin Çin'e dönük hammadde ve ara ürün ihtiyaçları Çin'i bu politikasında ısrarcı kılmaktadır. Ancak DTÖ üyeliğinin zorunlulukları, Çin'i bu politikasından belli ölçülerde vazgeçmeye zorlayabilmektedir.¹⁸²

Ekonomi teorisine göre, döviz rezervi yüksek olan ülkelerin para birimlerinin de değer kazanması gerekmektedir. Ancak bu teori Çin'e karşı işlememektedir. Çin'in genel teoriye ters yönde hareket etmesinin en önemli nedeni, ülkenin ihracata ve yabancı yatırıma dayalı bir ekonomiye sahip olmasıdır. Çin para birimi yuanın değer kazanması halinde bunun ihracatı ve yabancı yatırımları olumsuz etkileyeceğini düşünen Çin yönetimi, yuanı baskı altında tutmayı ve düşük değerini korumayı hedeflemektedir. Böylece yabancı yatırımın da artışı sağlanmaktadır.¹⁸³

Ancak, ABD'nin baskıları 2005 yılının Temmuz ayında sonuç vermiş ve Çin yaptığı kur reformu ile birlikte, Çin para birimi Yuan revalüe edilmiştir. Çin'in Temmuz 2005'teki kur reformundan beri giderek büyüyen ticaret fazlasına bakıldığında, ülkenin ihracatçıları tarafından büyük oranda fark edilmeden geçildiği görülmektedir. Ayrıca 2007 yılının ağustos ayında yuan yüzde 9'dan fazla değer kazanmış ve bir dolara karşı 7,57 Yuan'a ulaşmıştır. Pek çok Çin'li firma, Yuan'ın güç kazanmasından şikayet etmek yerine, mücadeleyi artırmakta ve maliyet verimliliği ya da teknolojik yenilikler gibi her tür aracı kullanarak kur risklerini kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Çin ihracatı, 2007 yılının ilk yarısında geçen yılın aynı dönemine oranla yüzde 27.6'lık artışla 546.7 milyar ABD dolarına yükseldi ve toplam fazlayı yüzde 83 artışla 112.5 milyar dolara getirdi.¹⁸⁴ Çin'in kuru düşme eğiliminde olsa bile Türkiye ile karşılaştırıldığında yine de büyük bir rekabet gücüne sahiptir. Çünkü YTL'de aynı dönemde değerlenme eğilimine girmiştir.

¹⁸² Çiviler, a.g.e., s.1

¹⁸³ Cheng Yunjie. "Chinese Exporters Adapt to the Rising Yuan", İnternet Adresi: http://news.xinhuanet.com/english/2007-10/07/content_6839128.htm, (Erişim Tarihi: 04.10.2007), s.1.

Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik yolunda müzakere tarihi almasının etkisiyle, Türkiye'ye gelen yabancı sermaye miktarındaki kısmi artış olup, bu olgu YTL'nin değerlendirilmesine yol açmıştır. Aslında, son yıllarda Türk Lirası reel olarak zaten değerlendirilmekte idi. Örneğin, Türk Lirası 2005 Nisan ayı itibarıyla, 1999 yılı sonuna göre, TÜFE bazında yüzde 19, TEFE bazında da yüzde 27 değerlendirilmiştir.¹⁸⁵ Türk Lirasının değerlendirilmesi ise ihracat ürünlerinin pahalılaşmasına neden olarak, Çin ve diğer ülkelerle dış ticaret ilişkilerimizde ilave güçlükler yaratmaktadır.¹⁸⁶

4.2.3. Çin'de Enerji Birim Fiyatlarının Düşüklüğü

Her ne kadar yeterli petrol ve doğalgaz rezervlerine sahip olmasa da üretimde kullanılan enerji birim fiyatlarının düşüklüğü de Çin'in rekabetçi yapısını destekleyen bir diğer unsurdur. Benzinin litre fiyatı Çin'de Türkiye'ye nazaran yüzde 275, elektrik enerjisi KWH olarak yüzde 134, doğalgaz ise yüzde 38 oranda daha ucuza satılmaktadır. Çin'de halen uygulanan vergi sisteminde akaryakıt üzerindeki vergi yükü de oldukça düşüktür.

Çin'de durum böyle iken Türkiye'de enerji maliyetlerinin yüksek olması, Türk sanayinin dünya ile rekabetinin önündeki en büyük engel olarak değerlendirilebilir. Enerji maliyetlerinin yüksekliği, Türkiye'nin genelde diğer dünya ülkelerine ve özelde Çin Halk Cumhuriyeti'ne ihracatını artırması ve rekabet edebilmesi açısından sorun teşkil etmektedir.

Türkiye'de imalatçı/İhracatçıların ihracat için kullandıkları enerji girdileri (fuel oil, doğal gaz, elektrik, vb) dünyanın en pahalı seviyesinde olduğundan sektörler dış pazarlarda rekabet etmekte zorlanmaktadır. Türkiye, OECD ülkeleri içerisinde en yüksek elektrik maliyetleri ile üretim yapan 2. ülke konumundadır. Endüstride birim başına kullanılan elektrik maliyeti ABD'de 0.049 dolar/birim, Çin'de 0.0532 dolar/birim iken Türkiye'de ise 0.0917 dolar/birim olduğu tespit edilmiştir.¹⁸⁷

¹⁸⁵ Bastı, **a.g.e.**, s.1

¹⁸⁶ Şimşek, 2006. **a.g.e.**, s.1

¹⁸⁷ TİSK, (2006), **a.g.e.**, s.97.

4.2.4. Çin’de İşgücü Maliyetlerinin Düşük Olması

Ülkelerin yeterince ihracat yapabilmeleri o ülkenin rekabet gücüne bağlıdır. Bu yönden Türkiye ve Çin’e bakıldığında, Çin Halk Cumhuriyeti’nin işgücü maliyetleri bakımından kuşkusuz rekabet üstünlüğüne sahip olduğu bilinmektedir. Çin ekonomisinin gelişimine dair güvenilir istatistiki verilerin bulunmaması nedeniyle, Amerikan İşgücü İstatistikleri Bürosu kapsamlı bir araştırma yaparak, Çin sanayinde işgücü maliyetlerinin doğru ölçülmesi amacıyla bir çalışma yürütmüştür. Çalışmanın sonucuna göre elde edilen veriler Tablo 63’te sunulmuştur.¹⁸⁸

Tablo 63: Bazı Dünya Ülkelerindeki Birim İşgücü Maliyetleri Göstergesi

Bazı Dünya Ülkelerindeki Birim İşgücü Maliyetleri Göstergesi			
Ülkeler	Birim İşgücü Maliyeti (\$)	Ülkeler	Birim İşgücü Maliyeti (\$)
Danimarka	32.18	Lüksemburg	23.11
Japonya	20.09	Sri Lanka	0.49
Norveç	31.55	Fransa	21.13
Avusturalya	20.05	Hindistan	0.40
Almanya	29.91	İngiltere	20.37
İsviçre	27.87	İtalya	18.35
Kore	10.28	İspanya	14.96
Belçika	27.73	İsrail	11.73
Singapur	7.41	ABD	21.97
Finlandiya	27.17	Yunanistan	8.94
Tayvan	5.84	Kanada	19.28
Hollanda	26.84	Portekiz	6.23
Hong Kong	5.54	Meksika	2.84
Avusturya	25.38	Türkiye	6.92
Filipinler	0.70	Brezilya	2.67
Çin	0.64	Polonya	2.50

Kaynak: Şimşek, (2006). **a.g.e.**, s.16

Tablo 63’ten görüleceği gibi, Çin Halk Cumhuriyeti birim işgücü maliyeti bakımından Türkiye karşısında yaklaşık 11 kat üstünlüğe sahiptir. Bu üstünlük, uluslararası piyasalarda ve Çin piyasasında Türk ihracatçıları açısından rekabet yönünde bir dezavantaj olarak değerlendirilebilir. Aslında, bu sorun sadece Türkiye’nin sorunu olmayıp, birçok dünya ülkesinin sorunu olarak gözükmektedir.(Tablo 63)

¹⁸⁸ Şimşek, (2006). **a.g.e.**, s.16

Rekabetçiliğinin bir göstergesi olarak, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCTAD) 2002 Ticaret ve Kalkınma Raporu verilerine göre ABD'de bir işçiye ödenmekte olan ücret 100 birim olarak kabul edildiğinde, İsveçli bir işçiye 74,5, Çinli bir işçiye 2,1, Türk işçiye ise 15,7 birim ücret ödenmektedir.

4.2.5. Çin'in İmalat Sektöründeki Etkisi

Türkiye'nin imalat sanayi Çin'in ihracatçı konuma geçmesinden sonra küçülmeye başlamıştır. Bu da Türkiye'nin imalat sektörü ihracatını azaltmış hatta ithalatçı konuma geçmesine neden olmuştur. Bu sadece Türkiye'yi değil diğer gelişmekte olan ülkeleri de etkilemiştir. Hanson ve Robertson, Çin'in büyümesinin, üretimde uzmanlaşma yaşayan gelişmekte olan ülkeler üzerindeki etkilerini incelediler. 2000-2005 arasında, imalat sektörü, Çin'in GSMH'sının yüzde 32'sini ve mal ihracatının yüzde 89'unu karşılıyordu, bu da onu, bu sektörde diğer bütün büyük gelişmekte olan ekonomilerden daha uzman hale getirdi. Ticaret ağırlığı modeli kullanarak, bu yazarlar, ithalat yapan ülkelerdeki talep koşulları, ihracat yapan ülkelerdeki arz koşulları ve iki taraflı ticaret fiyatlarıyla ilgili bileşenler üzerinde iki taraflı ticareti analiz ettiler. Teoride hepsi de, Çin'in ihracat artışının ters etkilerine maruz kalan ve imalatlarının, mal ihracatlarının yüzde 75'inden fazlasına karşılık geldiği gelişmekte olan on ekonomi belirlediler; bu ekonomiler; Macaristan, Malezya, Meksika, Pakistan, Filipinler, Polonya, Romanya, Sri Lanka, Tayland ve Türkiye'dir. Sonuçlar, Çin'in ihracat arz kapasitesi, 1996-2003 arasında sabit kalmış olsaydı, ihracat talebinin, incelenen on ülkede yüzde 0.6 ila 1.4 kadar daha yüksek olmuş olacağını göstermektedir.¹⁸⁹

Çin'in ticaret hacmindeki önemli değişimler, Çin'in serbestleşmesinin, dünya ekonomisindeki üretim ve istihdam yapıları üzerindeki etkilerinin gerçekleştiği kanallardan biri olan ticari ürünlerin dünya fiyatlarına da önemli derecede yansır. Bu noktada, tarım ve balıkçılığın dünya ihracat fiyat endeksi, %3 gibi büyük bir oranda artarken, çoğu imalat sektöründeki fiyatların düştüğünü belirtmek gerekir. Tekstil,

¹⁸⁹ Raymond Robertson ve Gordon H. Hanson. "China and the Manufacturing Exports of Other Developing Countries", İnternet Adresi: http://www.nber.org/books_in_progress/china07/cwt07/hanson.pdf, (Erişim Tarihi: 18.10.2007), s.1.

giyim ve deride, dünya fiyat endeksi, yaklaşık %20 kadar ve elektronik cihazlarda da %3.4 düşmektedir. Bu sonuçlar; Çin'in dünya ekonomisine entegrasyonunun, artan talep sayesinde tarım alanındaki üreticilere kazanç sağlarken, imalat sektörü tedarikçilerinin, Çin'li üreticilerin rekabet gücünün sebep olduğu düşen ihracat fiyatlarıyla karşı karşıya kalabileceğini göstermektedir.¹⁹⁰

4.2.6. Çin'in Rekabet Gücünü Artıran Bazı Etmenler

Çin parasının ciddi derecede düşük değerli olduğunu söylese de, Adams ve ekibi (2006), başka faktörlerinde, Çin'in rekabet gücünün artmasına katkıda bulunduğunu söylemektedir.¹⁹¹ Birincisi, yoğun DYY akışı ve yabancı işletmelerdir. DYY'lar, yeni üretim yöntemlerinin piyasaya tanıtılması, dünya piyasalarında ürün uzmanlaşması ve ileri işletme usulleri sayesinde rekabete en büyük katkıyı yapmaktadırlar. Ayrıca, Çin'in düşük ücretleri ve mevcut niteliksiz işçi fazlalığı ile birlikte düşük iletişim ve ulaşım maliyetleri de bu rekabete katkı sağlamaktadır.¹⁹²

4.2.7. Çin'in Dünya Fiyatlarına Etkisi

Çin'in uluslararası ticarete giderek artan katılımı, nispi fiyatlarda önemli bir etkiye sahip oldu. Çin gibi büyük bir ülke, dünya piyasalarına fazla miktarda ürün arz ettiğinde, bu durum dünya fiyatlarının düşmesine sebep olacaktır. Benzer şekilde, böyle büyük bir ülke, dış alımı artırdığında, dünya fiyatları yükselecektir. Son yirmi beş yılda olanda tam olarak budur. Çin, net bir hammadde ithalatçısı ve net bir işlenmiş ürün ihracatçısıdır ve bu ürünlerin fiyatları üzerinde yeterince baskı gücüne sahiptir. Bir yandan, Çin'in hızla büyüyen ithalatı, büyük oranda temel mallara karşılık gelmekte ve dünya mal fiyatlarındaki yükselişe katkıda bulunmaktadır. Diğer yandan, çok çeşitli alanlardaki işlenmiş ürünlerden oluşan ve hızla büyüyen Çin ihracatı; tekstil ve giyim, çelik, ev tipi tüketici ürünleri, ve oto yedek parçaları gibi ürünlerde dünya fiyatlarını aşağı çekmektedir. Çin'in, piyasa fiyatlarını aşağı çekerek diğer ülkelere deflasyon ihraç ediyor olabileceği yönünde endişelerde vardır.¹⁹³

¹⁹⁰ Grene, a.g.e. ,s.88

¹⁹¹ F.G. Adams; B. Ganges ve Y. Shachmurove. "Why is China so Competitive? Measuring and Explaining China's Competitiveness", World Economy. Vol. 29, No. 2 (February 2006), s.119.

¹⁹² Aynı. s.120

¹⁹³ Tarhan Feyzioğlu ve L. Willard. "Does Inflation in China Affect the US and Japan", IMF Working Paper, WP/06/36, IMF, Washington, DC, February 2006), s.1.

Hızlı şehirleşme, sanayileşme ve altyapı yapılanması yüzünden Çin, giderek daha fazla miktarlarda hammadde ve birincil ürün ithal etmektedir. Bu da, temel ürünlerin dünya fiyatlarını yükseltmektedir. Son zamanlarda ürün fiyatlarındaki yukarı doğru hareketlenmeye yön veren, Çin'deki ama aynı zamanda da Hindistan'daki çok büyük talep ve artan kaynak sıkıntılarıdır. Avustralya ve Rusya ile Afrika'daki ve Latin Amerika'daki gelişmekte olan ülkelerdeki petrol, doğal gaz, demir, mineral, alüminyum, kereste ve benzeri ürün kaynaklarının geleceğini garanti altına almak için Çin hükümeti tarafından yoğun bir çaba gösterilmektedir.¹⁹⁴

Çin ekonomisinde yaşanan yüksek oranlı büyüme, Çin'in petrole karşı olan talebini ister istemez artırmak zorunda bırakmıştır. Bu büyüme petrol ithalatı ve tüketimi bakımından Çin'i dünyanın ikinci sırasına yerleştirmiş olmasının yanında, petrole olan bağımlılığını daha da artırmıştır. Çin 2006 yılının ilk yarısı içerisinde yurt dışından 70 milyon tonu aşan ham petrol ithal ederken bu rakam 2005 yılının aynı dönemine oranla yüzde 40 artmıştır. Petrol fiyatlarında yaşanan yükselişin Türkiye ekonomisine etkileri genel olarak şu şekilde özetlenebilir; Yaşanan bu beklenmedik fiyat yükselişinden en asgari düzeyde etkilenmek isteyen birçok ülke dış ticaret dengeleri açısından korumacı bir politika izlemektedir. Bu durumun tabii sonucu olarak Türkiye'nin ihracatına olan talep düşmektedir. Bu ise Türkiye'nin gelirlerini daha fazla kısmış, ödemeler dengesinde bozulmalara neden olmuştur. Ayrıca ithalatının önemli kısmını petrolün oluşturduğu Türkiye, petrol fiyatlarındaki artışlar neticesinde, miktar olarak daha az petrol alımı yapmasına rağmen daha fazla ödemek zorunda kalmıştır. Bu durumda da yine ödemeler dengesi büyük açıklar vermektedir.¹⁹⁵

Çin'in çelik talebi, daha fazla tartışılmayı hak etmektedir ve artan talep ve dünya fiyatlarına etkileri konusunda iyi bir örnek görevi görmektedir. Çin, 1996'da dünyanın lider çelik tüketicisi ve üreticisi olmuştur. Çin'in çelik talebi, 1970-1992 yılları arasında yılda ortalama yüzde 7.7 artarak oldukça düzenli bir şekilde büyüdü. Ülke içi çelik talebi, toplamda 121.2 milyon tona ulaştığı 2000 yılına kadar yılda ortalama olarak sadece yüzde 1.6 arttı. OECD verileri, 2001'in başında, "çelik talebinin düştüğünü ve

¹⁹⁴ Mustafa Atiker. **"Petrol Fiyatları"**, (KONYA TİCARET ODASI, Araştırma Raporu 01.10.2004 Araştırma Raporu, Sayı: 2004 – 34 / 33), s. 2

¹⁹⁵ OECD, **"Developments in World Steelmaking Capacity"**, ([DSTI/SU/SC(2005)15], OECD, Paris, 21 October 2005), s.14.

sonra, çok hızlı bir şekilde hiç kesintisiz olarak, 2001’de %26.2, 2002’de %21.4, 2003’te %25.6 ve çelik tüketiminin 256.6 milyon tona ulaştığı 2004’te yüzde 10 artışla yükselişini sürdürdüğünü” göstermiştir. Aynı dönem içinde, Çin’deki ham çelik üretimi, 1985’te 46.8 milyon tondan 2004’te 272.5 milyon tona yükseldi. Bu da Çin’i, net bir çelik ihracatçısı konumuna getirmektedir.¹⁹⁶

Bununla birlikte, Çin’in hammadde ve birincil ürünlere karşı bu artan talebinin, dünya ekonomisine hem olumlu hem de olumsuz etkileri vardır. Artan talep, artan ihracat hacimleri ve dünya fiyatları sayesinde bu tür ürünlerin üreticileri için iyidir. Ancak, fiyatlardaki artış, küresel çapta hammadde ve birincil ürün ithalatçıları için olumsuz etkiye sahiptir.¹⁹⁷ Türkiye’de genel olarak bu ürünlerin ithalatçısı konumunda olduğuna göre Çin’in olumsuz etkilerinden payını almaktadır.

İhracat açısından, ticari engellerin giderek azalması ve Çin’in imalat ve elektronik sektörlerindeki hızlı verimlilik artışı, çeşitli ürün türlerinde ani bir ihracat artışına yol açtı ve sonuçta da, uluslararası piyasada bu ürünlerin fiyatlarını aşağı çekti. Kanıtlar, gelişmekte olan ülkelerin tekstil ve giyimdeki ihracat fiyatlarının, 1990’ların ortalarından beri yüzde 7’den fazla düştüğünü göstermektedir.¹⁹⁸ Hatta 1990’ların başlarından itibaren, bilgisayar ve telekomünikasyon cihazlarının da içinde olduğu elektronik ürünlerinin fiyatlarında daha da büyük bir düşüş olmuştur. Bu düşüşün ana sebebi, ihracat yapan ülkelerin özellikle de Çin’in düşük vasıflı işçi zenginlikleridir.

AB’nin dünya ürün fiyatlarının davranışında söz sahibi olmaya yetecek kadar büyük olduğu gerçeğinden hareket eden Kaplinski, AB’nin ithal ettiği ürünlerin fiyatlarının, 1988-2000 döneminde ne kadar düştüğünü araştırmıştır (AB, dünya ürün fiyatlarının davranışında söz sahibi olmaya yetecek kadar büyüktür). Kaplinski’nin bulguları göre sektörlerin yaklaşık üçte birinde, Çin kökenli ürünlerin fiyatı düşmüştür. Kaplinski, Çin’in küresel ürün piyasalarına iştirakı arttıkça, fiyatların düşme olasılığının

¹⁹⁶ Aynı, s.15

¹⁹⁷ Grene,a.g.e.,s.44

¹⁹⁸ UNCTAD, **Trade and Development Report, 2005**. İnternet Adresi: http://www.unctad.org/en/docs/tdr2005ch2_en.pdf (Erişim Tarihi: 09.8.2007) s. 74.

da artacağı sonucuna varmıştır. ¹⁹⁹ Bu da Çin ile rekabet eden ülkelerin zor durumda kalmasına neden olacaktır. Bu ülkeler arasında Türkiye de bulunmaktadır.

¹⁹⁹ R. Kaplinski. **“Globalisation, Poverty and Inequality: Between a Rock and a Hard Place”**, ISBN: 0745635539 (Cambridge: Polity Press, 2005), s. 32.

SONUÇ

Çin Halk Cumhuriyeti kuruluşundan 1976 yılına kadar dış dünya ile ilişkileri çok düşük düzeydedir. 80’li yıllarla birlikte ülkede dışa açılma çabaları başlamıştır. Çin bu yıllardan sonra hızlı ekonomik kalkınma yoluna girmiş, uluslar arası sistem ile bütünleşmeyi hedef olarak belirlemiştir. 1992 yılında Çin “ Sosyalist Piyasa Ekonomisi” anlayışını benimsemiştir. Çin 11 Kasım 2001 tarihinde DTÖ sistemine dahil olmuştur. Böylece Dünya Ekonomik Sistemine uyum çabaları sonuç vermiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti birçok ülke ile olduğu gibi, Türkiye ile de ekonomik ilişki halindedir. Çin ve Türkiye arasındaki ekonomik ilişkiler, dış ticaret açısından incelendiğinde, 1990’lı yıllardan bu yana Türkiye’nin dış ticaret bilançosu açık vermiştir.

Türkiye uzun yıllar boyunca Çin ile ticari ilişkilerini geliştirmede yetersiz kalmış, bunun yanında önceki yıllarda düşük miktarda da olsa Çin’e ihraç ettiği ürünleri bile Çin’den ithal eder hale gelmiştir. Ayrıca Türkiye’nin diğer ülkelere ihracatında da Çin, elinde bulundurduğu avantajları kullanarak büyük bir rakip haline gelmiştir. Burada Çin’in sadece Türkiye’yi değil tüm dünyayı etkileyen ekonomik gelişimi, reformları ve rekabet üstünlüğü kazanmak için uyguladığı politikalar ön plana çıkmaktadır.

Çin DTÖ’ne üyelik sürecinde ve sonrasında birçok gelişmekte olan ülkenin ihraç pazarlarında inanılmaz derecede yüksek paylar elde etmiş ve bu ülkelerin ihracat paylarını azaltmıştır. Bu payın artışı ithalatçı ülkelerin Çin’den yapılan ithalata kısıtlamalar uygulamasına rağmen gerçekleşmiştir. Türkiye gibi birçok ülke Çin’in düşük maliyetle ürettiği ürünlerle, hem iç pazarda hem de üçüncü ülkelere karşı rekabet edebilmek için büyük bir çaba sarf etmektedir.

Çin’in ihracatının büyük artışlar göstermesinde DYY’ların etkisi de vardır. Çin şu anda dünyanın 3. en büyük ticaret ülkesi ve DYY’ın ikinci en büyük alıcısıdır. Çin adeta gelişmiş ülkelerin büyük şirketlerinin üretim üssü haline gelmiştir. 2006 yılı itibariyle, Çin’de 190 ülkenin yatırımı bulunmaktadır ve ülkedeki doğrudan yabancı

yatırımların kümülatif miktarı 692 milyar dolar seviyesini bulmuştur. Yabancı sermayeli işletmeler Çin ekonomisindeki katma değerli üretimin yüzde 27'sini ve dış ticaretin yüzde 58'ini gerçekleştirmekte ve 24 milyar Çin Halk Cumhuriyeti vatandaşına istihdam sağlamaktadır. Çin'e giriş yapan doğrudan yabancı yatırımların sektörel dağılımı ise daha çok imalat sanayinde yoğunlaşmıştır. İmalat sanayi önceleri düşük teknoloji kullanan konfeksiyon ve diğer hafif malların üretiminden oluşmaktaydı. Son dönemde ise emek yoğun sektörlerden kimyasallar, petrol işleme gibi sermaye yoğun ve teknoloji yoğun sektörlerle doğru bir kayma gözlenmektedir. Bilişim sektörüne de yabancı yatırımlar artmaktadır. İmalat sanayisine yatırım yapan ülkeler Çin'in düşük kur rejimi, ucuz işçiliğin getirdiği avantajların yanında teknoloji transferleri ile verimliliğin artmasına katkıda bulunarak maliyetlerin düşmesine ve Çin'in rekabet gücünü artırmasına neden olmaktadır.

Türkiye ihracatının Çin'den olumsuz etkilendiği en önemli sektörler arasında Tekstil ve Hazır Giyim Sanayi, Cam Sanayi, İnşaat Sanayi, Metal ve Elektronik Sanayi bulunmaktadır. Özellikle tekstil sektöründe AB ve ABD gibi büyük pazarlarda Çin'in payı her geçen gün artmaktadır. Türkiye son zamanlarda tekstil ve hazır giyim sektöründe aldığı önlemleri arttırmıştır.

Türkiye'nin ihracatında önemli bir yer işgal eden "Dahilde İşleme Rejimi"nin etkin bir şekilde kullanılmaması nedeniyle Çin'den ithalatımız aşırı artmıştır. İhracata konu olan mallarda ithal edilen ara mallarının büyüklüğü Türkiye'nin aramalı üretimini sekteye uğratmıştır. İhracatın ithalata bağımlılığı artmıştır. Dahilde işleme rejimi ile yapılan ithalatta Çin'in payı büyüktür. Çünkü iç pazarda Çin'le rekabet edebilecek aramalı üreticisi azdır. Türkiye'nin Çin'e karşı dış ticaret açığı büyümekteyken Dahilde İşleme Rejimi ile bu ülkeden ithalat açığı büyümektedir. Bu rejim ile yapılan ihracatın ithalata bağımlılığı azaltılmalıdır. Eğer ithal edilen aramalı Türkiye'de de üretiliyorsa, yerli firmalar verimliliklerini arttırmalı, uzmanlaşmalı ve Çin'le rekabet edebilir düzeye gelmelidir. Burada devletin rolü de önemlidir. Devletin, kontrol ve denetime verdiği önemi arttırması ve yerli üreticinin üzerindeki maliyet yükünü azaltması gerekmektedir.

Çin'in Türkiye ihracatına olumsuz etkileri özetlenecek olursa;

Türkiye'nin Çin pazarına girişte karşılaştığı sorunlar; Çin'in ithalatta uyguladığı engeller, iç pazara giriş hakkında kanunun kısıtlamaları, ticari bankacılık işlemlerinde Çin bankalarının yarattığı sorunlar, hizmet sektöründe bürokratik engeller, Çin'in coğrafi uzaklığı, Çin'in fikri mülkiyet haklarını ihlal etmesi, Çin'in dış ticaret mevzuatının şeffaflıktan yoksun olması ve standartların bölgelere göre değişiklik göstermesi (kalite onay işlemleri uzun sürmekte ve yeterince şeffaf yürütülmemekte) ve DTÖ kurallarına uymamasıdır.

Genel olarak Türkiye'nin Çin'le diğer ülkelere karşı rekabetinde, Çin kaynaklı olumsuz etkiler; Çin'in üretim sürecinde kurallara uymaması, düşük kur rejimi, enerji birim fiyatlarının düşüklüğü, işgücü maliyetlerinin düşük olması, imalat sektöründeki uzmanlaşmadan kaynaklanan rekabet gücü ve dünya fiyatlarında belirleyici konumda olması nedeniyle diğer ülkeleri rekabet (ihracat fiyatlarının düşmesi) ve maliyet (petrol fiyatlarını artırması) yönünden dezavantajlı duruma düşürmesidir.

Tüm bu olumsuz etkilere karşın, Türkiye'nin Çin'e ve diğer ülkelere ihracatını artırması için, katma değeri yüksek ürünler üretilmeli, ürün çeşitliliğine ve markalaşmaya önem verilmeli, AR-GE çalışmaları arttırılmalı ve teknoloji transferine önem vermelidir. Ticaret politikası araçları iyi değerlendirilmeli, DTÖ'ne katılımından sonra Çin ile ilgili oluşturulan mevzuat etkin kullanılmalı, ihracatçının önündeki bürokratik engeller kaldırılmalı, üretim maliyetlerini düşürecek vergi kolaylıkları sağlanmalı, fikri mülkiyet hakları korunmalı, ihracatın finansmanında teşvikler yapılmalıdır.

Özel olarak Çin ile Türkiye arasındaki dış ticaret açığının giderilmesi ve ilişkilerin artırılması için; Karşılıklı resmi ziyaretler yapmak, Çin'den turist çekmek için tanıtım kampanyaları düzenlemek, Çin'in bölgelerine göre değişen Pazar yapısına uygun stratejiler geliştirmek, işbirliği zeminlerini genişletmek, çok boyutlu strateji(ekonomik, siyasi, kültürel/tanıtım, teknoloji, enerji, akademik), ofisler açmak ve fuarlara katılmak gibi birçok konuda girişimde bulunmak gerekmektedir. Ancak, Asya-

Pasifik bölgesinde Çin Halk Cumhuriyeti'nin merkezde olduğu ve diğer ülkelerdeki Çin kökenli işletmelerin birbirleriyle ve merkezle bir sinerji içerisinde olmaları söz konusudur. Bu nedenle sadece Çin'e yönelik stratejilerin yanında tüm bölgeyi kapsayan bir Pazar arayışı içerisinde olmak daha uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

ADAMS, F. G.; B. GANGES ve Y. SHACHMUROVE. **“Why is China so Competitive? Measuring and Explaining China’s Competitiveness”**, World Economy, Vol. 29, No. 2, February 2006

ALAN, Üstün. **“Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne Üyeliği ve Küresel Etkileri”**, İnternet Adresi: <http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&yayinID=119&icerikID=221&dil=TR>, (Erişim Tarihi: 05-07-2006)

ARNDT, S. **“Trade Integration and Production Networks in Asia: The Role of China”** İnternet Adresi: <http://www.claremontmckenna.edu/lowe/pdf/WP04-03.pdf>, (Erişim Tarihi: 26.10.2007)

ASLANER, Bekir. **Türkiye-Çin Ticari İlişkileri, Taraflar Arasındaki Ticaretin Dönemsel Analizi**, İnternet Adresi: <http://www.tusiad.org/dpolitika/raporlar/civiler.pdf>, (Erişim Tarihi: 15.01.2007)

ATİKER, Mustafa. **“Petrol Fiyatları”**, KONYA TİCARET ODASI, Araştırma Raporu, Sayı: 2004 – 34 / 33, 01.10.2004

ATLI, Altay. **“Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti Ekonomik İlişkileri İçin Bir Yol Haritası”**, **Asya Pasifik’te Gündem**, Sayı 7. İstanbul, 06.08.2007

Avrupa Bilgi Merkezi, **Çin’deki Ticari Engeller, AB’de Milyarlarca Euro’luk İş Kaybına Neden Oluyor**, İnternet Adresi: http://www.kobifinans.com.tr/dis_pazar/0422/14809/9, (Erişim Tarihi: 27.02.2007)

BASTI, E., **“Türkiye’de Tekstil Sektörünün Çin ile Sınırı”**, İnternet Adresi: <http://www.kobifinans.com.tr/icerik.php?Article=7195&Where=sektor&category=011>, (Erişim Tarihi: 16.10.2006)

BERGSTEN, C.; B. GILL., N. LARDY ve D. MITCHELL. **“China: The Balance Sheet”**, Center for Strategic and International Studies – Peterson Institute for International Economics, Washington D.C., 2006

BEZLOVA, Antoaneta. **“Population-China: Baby Boom or Bust”**, China Center for Economic Research at Peking University, (BEIJING, Mar 17) İnternet Adresi: <http://ccer.pku.edu.cn/en/ReadNews.asp?NewsID=6383>, (Erişim Tarihi: 21.10.2007)

BI, Jiyao. **“China’s New Concept For Development”**, China in a Globalizing World. UNCTAD, Geneva, 2005

BORATAV, Korkut. **“Dünya Ekonomisinde Değişimler ve Türkiye’ye Yansımaları”**, İnternet Adresi: http://www.bagimsizsosyalbilimciler.org/Yazilar_Uye/Boratav_Mayis07.pdf, (Erişim Tarihi:28.10.2007)

BRAMBILLA, Irene; Peter K SCHOTT ve Amit KHANDELWAL. **“China's Experience Under the Multifiber Arrangement (MFA) and the Agreement on Textile and Clothing (ATC)”** , NBER Working Paper No. 13346. Cambridge, August 2007

BROADMAN, Harry G. **“Nation Drafts Five-Year Blueprint”**, The World Economy. Volume 24 Issue 7: 849-875, July 2001

BROOKS, Ray. **“Labor Market Performance, China’s Growth and Integration into the World Economy Prospects and Challenges”**, OCCASIONAL PAPER. Sayı no 232; 51-61, Washington DC, IMF, 2004

CHENG, K. Leonard ve Zihui MA. **“China's Outward FDI: Past and Future”**, İnternet Adresi: http://www.nber.org/books_in_progress/china07/cwt07/cheng.pdf , (Erişim Tarihi: 13.9.2007)

China Annual Inflation Rates, İnternet Adresi: http://www.worldwide-tax.com/china/chi_inflation.asp, (Erişim Tarihi: 19.9.2007)

China Daily, “**IPR Protection to Encourage Innovation**”, , İnternet Adresi: <http://www.china.org.cn/english/China/158156.htm>. (Erişim Tarihi: 16.2.2006)

China Internet Information Center, **Key Points of the 11th Five-Year Guidelines**, <http://www.china.org.cn/english/2006/Mar/160397.htm>, (Erişim Tarihi: 15.10.2007)

Chinese Government’s Official Web Portal, **China's Employment Situation and Policies (2004)**, İnternet Adresi: http://www.gov.cn/english/official/2005-07/28/content_17992.htm, (Erişim Tarihi: 7.8.2007)

Chinese Government’s Official Web Portal. “**New five-year program for western development approved**”, İnternet Adresi: http://www.gov.cn/english/2006-12/09/content_465024.htm, (Erişim Tarihi: 12.4.2007)

COLDWELL, Daniel. “The Impact on China of its Ascension into the WTO”, **The Social Science Journal**, Volume 41, Issue 3: 363–374 (Memphis, TN 38152, USA), 2004

Country Factfile, İnternet Adresi: <http://www.euromonitor.com/factfile.aspx?country=CN>, (Erişim Tarihi: 12.9.2007)

ÇAĞLAYAN, Çiğdem.“**Dünya Gelişme Raporu-2003**”, Toplum ve Hekim Dergisi, Sayı 4, 2003

ÇAKMAK, Özge. “**Çin’in DTÖ’ne Üyeliği ve Avrupa Birliği Piyasasında Türkiye Hazır Giyim Sektörü**”, İnternet Adresi: <http://www.sbe.gazi.edu.tr/edergi/doc/1.doc> , (Erişim Tarihi: 16.5.2007)

DALY, John C. K., **“Sino-Turkish Relations Beyond the Silk Road”**, China Brief, Volume VII, Issue 4 , February 21, 2007

DULLIEN, Sebastian. **“China in a Globalizing World”**, (United Nations Conference on Trade and Development Geneva, United Nations 2005), İnternet Adresi: http://www.unctad.org/en/docs/gdsmdpb20051_en.pdf, (Erişim Tarihi: 13.2.2007)

F.Y., Ng, Linda ve Chyau TUAN. **“Location Decisions of Manufacturing FDI in China: Implications of China’s WTO Accession”**, Journal of Asian Economics 14, 2003

GAULIER, G., F. LEMONIE, and D. Ünal-KESENCİ. **“China’s Integration in East Asia: Production Sharing, FDI & High-Tech Trade”**, İnternet Adresi: <http://www.cepii.fr/anglaisgraph/workpap/pdf/2005/wp05-09.pdf>, (Erişim Tarihi: 07.9.2007)

GÜZELHAN, Coşkun. **“Çin Ekonomisi ve Dış Ticaretindeki Gelişmeler (2003-Yıllık Rapor)”** Ankara, İnternet Adresi: http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHC/Yillik%20Rapor_2003.doc, (Erişim Tarihi: 24.12.2006)

HEYMANN, Eric. **“WTO Textile Agreement Now Expired: China Maturing Into The World’s Tailor”** Deutsche Bank Research, Frankfurt, 14.02.2005

HUANG, Ray. **Çin Tarihi: Bir Makro Tarih Yaklaşımı**. Çeviren: Attila Sönmez. Birinci Basım, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi, 2005. ss.379.

International Business Times, **“China's aging population to slow economy: report”**, Reuters China, 20.8.2006

İYİDOĞAN, Gözde. **“Bilgi Çağı ve Türkiye’nin Hedef Sektörleri”**, TUSAM(10/2007), İnternet Adresi: <http://tusam.blogcu.com/4491235/> , (Erişim Tarihi: 22.11.2007)

JONES, C. I. **“Growth and Ideas”**, Working Paper 10767, National Bureau of Economic Research. Cambridge, September 2004

JIANWU, He; Li SHANTONG ve Sandra POLASKI. **“China’s Economic Prospects 2006–2020, Trade, Equity, and Development Program”**, Carnegie Papers. Number 83: 9-11, April 2007

KANBUR, R. ve Xiaobo ZHANG. **“Fifty Years of Regional Inequality in China: A Journey Through Revolution, Reform and Openness”**, CEPR Discussion Paper, Vol. 2887: 22-34, London, 2001

KAPLINSKI, R. **“Globalisation, Poverty and Inequality: Between a Rock and a Hard Place”**, ISBN: 0745635539, Cambridge: Polity Press, 2005

KARLUK, Rıdvan. **Türkiye Ekonomisi, Tarihsel Gelişim ve Sosyal Değişim**. Dördüncü Basım. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., Ekim 1996. ss.638.

KEMANDE, Willem Van. **Çin-Hong Kong-Tayvan AŞ: Yeni Bir İmparatorluk**. Çeviren: Armağan Anar. Birinci Basım, İstanbul: Sabah Kitapları, 1999. ss.367.

LEE, Suna. **“Turkey and China-Strengthening Economic Ties”**, 8.11.2007, İnternet Adresi: www.asam.org.tr/tr/yazigoster.asp?ID=1844&kat1=58&kat2=-32k- , (Erişim Tarihi: 02.12.2007)

LEMONIE, Françoise ve Deniz Ünal-KESENCİ, **“Trade and Technology Transfers: a Comparative Study of Turkey, India and China”**, CEPIL, Working Paper, - 16 Kasım 2003

LONG, Guoqi. **Does Foreign Direct Investment Promote Development?**. Institute For International Economics, ISBN Paper 0-88132-381-0, May 2005

LU, Ming; Jianyong FAN; Shejian LIU ve Yan YAN. **“Employment Restructuring During China’s Economic Transition”**, Monthly Labor Review. Cilt no 125, Sayı no 8: 26-32, August 2002.

MENG, X. **“Unemployment, Consumption Smoothing, and Precautionary Saving in Urban China”**, Journal of Comparative Economics. Volume 31, Issue 3: 465-485, September 2003.

NARİN, Halit. **“Türkiye Üretmiyor, Çin Malı Satıyor”**, Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Aylık Dergisi. Sayı:290, Şubat 2004

NIANLU, Wu ve Mao XIAOWEI. **“Managing China’s Balance of Payments”**, Occasional Paper 2, Beijing, 1993. İnternet Adresi: www.capi.uvic.ca/pubs/oc_papers/WU-MAO.pdf, (Erişim Tarihi: 4.11.2007)

NURANIYE, H.Ekrem, **“Türkiye Çin İlişkilerinin Boyutları ve Engelleri”**, İnternet Adresi:<http://www.gokbayrak.com/turkistan.asp?inc=haberdetay&numara=32>, (Erişim Tarihi: 25.01.2007)

ÖĞÜTÇÜ, Mehmet. **Yükselen Asya**, Birinci Basım. Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1998, ss. 319.

_____, **“Türk-Çin Rekabeti Ortaklığa Dönüştürülebilir”**, İnternet Adresi: <http://www.ihracatdunyasi.com/guncel126.html>, (Erişim Tarihi: 28.12.2006)

ÖZTÜRK, İlhan. **“İhracatımız Nasıl Artar?”**, MPRA Paper No. 5784, 2003

PİRLER, Bülent. **“Avrupa Birliği’ne Katılım Sürecinde Türk İnşaat Sektörü”** İnternet Adresi: http://www.intes.org.tr/06/resim_depo/toplantilar/pirler.pdf (19 Şubat 2007)

RAWSKI, Thomas G. **“China’s Ecoomy After Fifty Years: Retrospect and Prospect”**, Pittsburgh, 1999, İnternet Adresi: <http://www.pitt.edu/~tgrawski/paper99/rawski-intlj.htm>, (Erişim Tarihi: 9.10.2007)

ROBERTSON, Raymond ve Gordon H. HANSON. **"China and the Manufacturing Exports of Other Developing Countries"**, İnternet Adresi: http://www.nber.org/books_in_progress/china07/cwt07/hanson.pdf, (Erişim Tarihi: 18.10.2007)

SAĞMAL, Özgür. **“İhracatçının yeni hedefi Asya-Pasifik ülkeleri”**, İnternet Adresi: <http://www.pasiad.org/haber.php?id=1581>, (Erişim Tarihi:01.04.2007)

SARAY, Mehmet Ozan ve Levent GÖKDEMİR. **“Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978–2005)”** İnternet Adresi: <http://joy.yasar.edu.tr/makale/7.sayi/cin.pdf>, (Erişim Tarihi:12.10.2007)

SERİN, Necdet. **Türkiye Ekonomisi (Sektörel Analiz)**, Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu, İmaj Yayınevi, Ekim 2001, ss.534.

SMID, Siemon ve Fatma TAŞKESEN, **“Textile, apparel and leather sector in Turkey”**, PWC (Pricewaterhousecoopers) Consulting. Lahey: 30.10.2002

SÖNMEZ, Atilla. **Doğu Asya Mucizesi ve Bunalımı Türkiye İçin Dersler**, İkinci Basım. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniv. Yayınları, 2003, ss. 478.

SÖNMEZ, Mustafa. **“Dahilde İşleme Rejiminin Çarpıklıkları”**, Baraka Dergisi, Ocak 2006

ŞİMŞEK, Mevlüdiye. **“Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dünya Ticaret Örgütü’ne(WTO) Üyeliliğinin Ekonomik Etkileri ve Çin’in Geleceğine İlişkin Senaryolar”**, Yönetim ve Ekonomi Dergisi. Cilt 12 Sayı 2: 77-90, 2005.

_____, “**Değişen Dünya Koşullarında Çin Halk Cumhuriyeti ve Dış Ticaret Bakımından Türkiye-Çin Arasında Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri**”, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi. Sayı 26, Ocak- Haziran 2006.

TEZCAN, Ramazan. **Gelişen Asya Pasifik Bölgesi ve Çin**, Ankara: Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı Matbaası, Temmuz 1993, s.s.99

There are further eight million people moving out of poverty in rural China, People’s Daily, 26 December, 2000.

TUAN, Chyau ve Linda F.Y. Ng. “**Manufacturing Agglomeration as Incentives to Asian FDI in China After WTO**”, Journal of Asian Economics. Volume 15, Issue 4: 673–693, August 2004.

WEIDENBAUM, M. ve S. HUGHES. **Bamboo Network: How Expatriate Chinese Entrepreneurs Are Creating a New Economic Superpower in Asia**. New York: The Free Press, 1996

YAYAN, Veysel. “**Türk Demir Çelik Sektöründe Rekabet**”, Rekabet Forumu. Sayı 21: 3-10, 20.3.2006

YILDIZ, Abdülhamit. “**'1,3 Milyar Nüfusa Ne Satsam Alır Demek Yanlış, Mali Çinlinin Ayacağına Götürün**” Zaman Gazetesi, 23.08.2007

YUNJIE, Cheng. “**Chinese Exporters Adapt to the Rising Yuan**”, İnternet Adresi: http://news.xinhuanet.com/english/2007-10/07/content_6839128.htm, (Erişim Tarihi: 04.10.2007)

ZHU, R. **Full Text of Premier Zhu’s Government Work Report (I) and (II)** (March 16, 2002) İnternet Adresi: http://english.peopledaily.com.cn/200303/19/print20030319_113574.html, (Erişim Tarihi: 11.10.2007)

Kurum Kaynakları:

ATO(Ankara Ticaret Odası), **Teknolojide Çekik Göz İstilas Raporu**, İnternet Adresi:

<http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=370&l=1>, (Erişim Tarihi: 13.03.2007)

ATO, **Türkiye Dış Ticaretinin Gelişimi**, İnternet Adresi:

<http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=559&l=1>, (Erişim Tarihi: 18.02.2007)

Bursa Ticaret ve Sanayi Odası, **“Fırsat mı Tehdit mi: Çin”**, İnternet Adresi:

<http://www.bursaekonomi.com.tr/default.asp?page=newsopen.asp&opennews=401&qmshow=220> (Erişim Tarihi: 12.11.2006)

China’s Balance of Payments Report for 2005, State Administration of Foreign Exchange Balance of Payments Analysis Group, (April 2006) İnternet Adresi:

http://www.safe.gov.cn/model_safe_en/tjsj_en/pic/20061019114739654.pdf, (Erişim Tarihi: 12.9.2007)

China International Balance of Payments Report 2006, İnternet Adresi:

<http://www.researchinchina.com/report/FinanceInsurance/4964.html>, (Erişim Tarihi: 09.8.2007)

Chinese Statistical Yearbook 2006, İnternet Adresi:

<http://www.stats.gov.cn/tjsj/ndsj/2006/indexeh.htm>, (Erişim Tarihi: 24.09.2007)

ÇAKIROĞLU, Deniz. **“Çin Ülke Profili, 2006,”** T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Ankara, 2006

Çin-Türkiye/ Ticari İlişkiler 2006, **T.C Pekin Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği Raporu**, İnternet Adresi:

<http://www.economyclub.org/default.asp?go=haber&islem=detay&id=161>, (Erişim Tarihi: 16.01.2007)

ÇİVİLER, Ali. TÜSİAD Dış Politika Forumu, **Türk-Çin İlişkileri**, Ekim 2003, İnternet Adresi: <http://www.tusiad.org/dpolitika/raporlar/civiler.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.12.2006)

DEİK, **Çin Ülke Bülteni Haziran 2005 - Kasım 2006**, İnternet Adresi: http://www.deik.org.tr/Lists/Bulten/Attachments/61/Microsoft%20Word%20%20bultenhaziran2005_TR.pdf,
http://www.deik.org.tr/bultenler/2006112818541Cin_kasim2006.pdf (Erişim Tarihi: 13.2.2007)

DİE, **Dış Ticaret İstatistikleri ve İndeksleri**. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, 2003

DİE, **İstatistik Göstergeler 1923-2002**. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Aralık 2003

DTM, **Çin Halk Cumhuriyeti**, İnternet Adresi: http://www.dtm.gov.tr/anl/raporlar/ASYA_AVUST/CHC.doc, (Erişim Tarihi: 16.02.2007)

DTM, **Dahilde İşleme Rejimi Verileri**, İnternet Adresi: http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/IzlemeDegerlendirmeDb/D1_Genel.xls,
http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/IzlemeDegerlendirmeDb/D1_A_Sektor.xls, (Erişim Tarihi: 01.12.2006)

DTM, **T.C Pekin Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği**, İnternet Adresi: <http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHC/IST/ihr.xls>,
<http://www.musavirlikler.gov.tr/upload/CHC/IST/ith.xls>, (Erişim Tarihi: 25.03.2007)

DTM, **Türkiye İhracatının Gelişimi**, İnternet Adresi:
<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/IHR/genel.doc>, (Erişim
Tarihi:21.03.2007)

DTM, **Türkiye'nin Dış Ticareti Ve Dünya Ticaretiyle Kıyaslanması**, İnternet Adresi:
<http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/DisTicaretDegerelendirmeDb/I-2.doc>, (Erişim Tarihi: 23.04.2007)

European Commission, **European Competitiveness Report 2004**, İnternet Adresi:
http://ec.europa.eu/enterprise/enterprise_policy/competitiveness/doc/comprep_2004_en.pdf, (Erişim Tarihi: 04.4.2007)

FEYZİOĞLU, Tarhan. **“Price Dynamics in China”**, China's Growth and Integration into the World Economy Prospects and Challenges, IMF. Occasional Paper 232: 13-20, Washington DC, 2004.

FEYZİOĞLU, T. and L. WILLARD. **“Does Inflation in China Affect the US and Japan”**, IMF Working Paper, WP/06/36, IMF, Washington, DC, February 2006

GRENE, Malory; Nora DIHEL; Przemyslaw KOWALSKI ve Douglass LIPPOLDT **“China's Trade and Growth: Impact On Selected OECD Countries,”** OECD Policy Working Paper No.44, OECD, 2006

HARB-İŞ Sendikası, **“Yeni Bir Süper Güç Doğuyor”**, İnternet Adresi:
<http://www.harb-is.org.tr/media%5coguarastirma.doc>, (Erişim Tarihi: 12.10.2006)

Heritage Foundation and The Wall Street Journal, **Index of Economic Freedom 2007**, İnternet Adresi:
<http://www.heritage.org/research/features/index/country.cfm?id=China>, Erişim
Tarihi: 12.10.2007)

IMF, **“Balance of Payments Statistics”**, A Newsletter From The Balance Of Payments and External Debt Divisions, Statistics Department, Volume VI, Number 1: 16-20, June 1998

IMF, **Direction of Trade Statistics Yearbook**, Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2006

IMD, **World Competitiveness Yearbook 2005**, İnternet Adresi: <http://www.economy.bsu.by/library/World%20Competitiveness%20Yearbook.htm>, (Erişim Tarihi: 09.8.2007)

Ministry of Commerce (MOFCOM), İnternet Adresi: <http://gcs.mofcom.gov.cn/aarticle/Nocategory/200602/20060201484560.html> (Erişim Tarihi: 11.12.2007)

National Bureau of Statistics of China (2005, 2006). İnternet Adresi: <http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/yearlydata/>, (Erişim Tarihi: 14.6.2007)

OECD, **“Developments in World Steelmaking Capacity”**, [DSTI/SU/SC(2005)15], OECD, Paris, 21 October 2005

OECD, **Economic Survey of China 2005**, İnternet Adresi: <http://www.oecd.org/dataoecd/10/25/35294862.pdf>, (Erişim Tarihi: 13.11.2007),

OECD Raporu. **“The OECD Welcomes Policy Advances at China’s 2007 National People’s Congress Session”**, 27 Mart 2007. İnternet Adresi: <http://www.oecd.org/dataoecd/20/12/38309228.pdf> , (Erişim Tarihi: 30.11.2007)

ÖĞÜTÇÜ, Mehmet. **2000’li Yıllara Doğru Yeni Ekonomik Süpergüç: Çin**. (İstanbul: Türk Sanayicileri ve İşadamları Derneği, Yayın No. Tüsiad- T/ 95, 7-182, 1995, ss.83.

PARK, W. ve D. Lippoldt. **“International Licensing and The Strengthening of Intellectual Property Rights in Developing Countries During The 1990s”**, OECD Economic Studies. Vol. 40, Paris, 2005

RUMBAUGH, Thomas ve Nicolas BLANCHER. **“Price Dynamics in China”**, China’s Growth and Integration into the World Economy Prospects and Challenges, IMF. Occasional Paper 232: 13-20, Washington DC, 2004

The US-China Business Council, US-China Trade Statistics and China's World Trade Statistics, İnternet Adresi: <http://www.uschina.org/statistics/tradetable.html>, (Erişim Tarihi: 4.11.2007)

TİSK, **Dünya Ekonomisinin Yeni Sorunu: Çin Tehdidi**. Ankara: Ajans Türk Basın ve Basım AŞ. Yayın No:243, 2004, ss. 63

TİSK, **"Dünyanın Hiçbir Ülkesinde Bizdeki Gibi İthalat Yapılmıyor"**, Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası Aylık Dergisi, Sayı:302, Şubat 2005

TİSK, **Sektör Sorunları ve Çözüm Önerileri Raporu**, Nisan 2006. İnternet Adresi:<http://www.tisk.org.tr/download/duyuru/SEKT%C3%96R%20SORUNLARI%20RAPORU-1.doc>, (Erişim Tarihi: 3.9.2007)

TOBB, **Çin Halk Cumhuriyeti’nin Dünya Ticaret Örgütü’ne Üyeliğinin Getirdikleri**, İnternet Adresi: <http://www.tobb.org.tr/raporlar/TOBB-CinRaporu.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.02.2007)

TOKÖZLÜ, Alper ve Ebru ARISOY. **“Doğu Asya Mucizesinin Sonu”**, TC.Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı, Ekonomik Araştırmalar ve Değerlendirme Genel Müdürlüğü, İnternet Adresi: <http://www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/EAD/TanitimKoordinasyonDb/10ozsaya98.doc>, (Erişim Tarihi: 21.02.2007)

TÜİK, İnternet Adresi: http://www.tuik.gov.tr/VeriBilgi.do?tb_id=24&ust_id=7,
(Erişim Tarihi: 21.5.2007)

TÜSİAD, “**Uluslararası Kurumlarda ve Türkiye’de Çin Bağlantılı Gelişmeler**”,
Sayı: 03, 21.03.2006

UNCTAD, **Trade and Development Report, 2006**. İnternet Adresi:
http://www.unctad.org/en/docs/tdr2006_en.pdf (Erişim Tarihi: 04.3.2007)

UNCTAD, **World Investment Report 1998-2007**, New York: United Nations

World Bank, **Sharing rising incomes: disparities in China**. A World Bank Country
Study. Washington, DC., 1997

WTO, **International Trade Statistics 2005-2006**, İnternet Adresi:
http://www.wto.org/english/res_e/statistics/its2005/its2005_e.pdf
http://www.wto.org/english/res_e/statistics/its2006/its2006_e.pdf, (Erişim
Tarihi: 13.08.2007)

WTO, **World Trade Report 2006**, İnternet Adresi:
http://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/anrep_e/world_trade_report06_e.pdf,
(Erişim Tarihi: 06.8.2007)

WTO, “**Trade and Transfer of Technology**”, Doha Round Briefing Series. Vol. 1 No.
11, February 2003

YILMAZ, Birsen. Cam Sanayi, **T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı
Geliştirme Etüd Merkezi** (2005), İnternet Adresi:
<http://kobi.mynet.com/pdf/cam.pdf> (Erişim Tarihi: 13.4.2007)